

Хомер

ИЛИЈАДА

БИБЛИОТЕКА
КЊИЖЕСТВО

Књига
23

ПРЕДГОВОР

О ГРАФИ И ЈЕДИНСТВУ ИЛИЈАДЕ

Илијада је епски спев. Настао је, претпостављамо, у VIII веку старе ере, негде у грчким насеобинама расутим по обалама Мале Азије, по северозападним њеним обалама; тамо је био град Илиј (Троја). Тамо је, како су стари Грци веровали, живео и песник Илијаде, Хомер.

Из античког доба сачувани су нам животописи Хомера, њих седам на броју; и повест о томе како су се у казивању стихова надметали Хомер и песник Хесиод. Ипак, о историјској личности песника Илијаде не сазнајемо из тих биографија готово ништа. Настале су позно, из усмених предања о Хомеру: реч је о легенди, а не о историји. Хесиод, песник поучних спева, најстарији грчки и европски песник који нам је и као историјска личност познат, живео је око 700. године старе ере; био је по свој прилици млађи од песника Илијаде и није никада срео легендарног Хомера.

Сумња у историчност песника Хомера веома је присутна у нововековном испитивању Илијаде. Изнето је тврђење да Илијаду и није испевао један песник. У науци о књижевности настало је тако „хомерско питање“. Оно се развијало напоредо са наглим развојем изучавања усмене народне књижевности, од времена романтизма (у Немачкој време браће Грим, у нас Вука Караџића). Народне песме немају, наиме, аутора у истом смислу као дела писане уметничке књижевности, нити народни певачи стварају песму истим поступком као поете-литерати.

Тумачење Илијаде данас је у знаку два различита погледа на „хомерско питање“. Аналитичарима називамо оне испитиваче који разлажу и разбијају еп налазећи у њему, пре свега, недоследности и незграпности. Они тврде, на основу тих црта, да је Илијада настала некако механички. Илијада је за њих просто скуп народних песама подвргнут редакцији, или је настала, разним додацима и уметцима, из једне кратке Праилијаде, и томе слично. Стручњаци, пак, које називамо унитарцима заступају сасвим супротно схватање. На основу комиозиције и других структуралних одлика Илијаде они доказују да је пред нама јединствено дело, творевина једног, веома обдареног песника.

Неке доказе који говоре у прилог унитаристичког гледања изнећемо у следећим редовима. Уверени смо, наиме, да је Илијаду саставио један песник. А зовемо га Хомером јер су га и стари Грци тако звали.

Илијада, то значи: песма о граду Илију. Само, и градови, као и људи, не излазе на глас обичним живљењем и свакодневним пословањем, већ подвизима и великим страдањем. Отуда би, ако је наслову веровати, Илијада била спев о бојевима око Илија, о дугој, десетогодишњој опсади, коначном заузећу и разарању града.

Овај ратни подухват обично називамо тројанском војном, или, речју мање старинском и мање песничком, тројанским ратом. То долази отуда што су стари Хелени - антички Грци - град Илиј звали и Тројом, а целу област у којој се град находио Троадом. И сам Хомер узима оба имена: Илиј и Троја, само је у Хомера прво име чешће, иако становнике Илија назива Тројанцима.

Хеленске ратнике, пак, Хомер назива разним племенским именима - Мирмидонци, на пример (име Хелени је тек доцније узето као скупни назив за старогрчка племена). Но најчешће Хомер узима, у ширем значењу, као ознаку свих хеленских ратника под Тројом, називе Ахејци, Данајци и Аргивци. По наслову, Илијада би, дакле, била спев о тројанском рату. Ипак, не треба ли предмет спева одредити уже и можда тачније? Први стихови спева, наиме, гласе:

Гњев ми, богињо певај, Ахилеја, Пелеју сина,
злосрећни, штоно Ахејце у хиљаду ували јада.

Ахилеј (или Ахил) је предводник племена Мирмидонаца и главни јунак у грчкој војсци под Илијем (Тројом). Значи ли ово да Илијада и није спев о тројанском рату и разарању Илија, како обично казујемо, насловом заведени? Да ли би спев можда пре требало назвати Ахилеидом, песмом о Ахилеју?

Сваки покушај да схватимо уметничко дело требало би, начелно, да се ослони на два супротна поступка - аналитички и синтетички, и требало би да их примени поступно. Циљ је, при том, да се разуме дело као целина; само, овај циљ је тешко остварити у потпуности. Чак и тамо где нам се чини да је разумевање дела као целине остварено у великој мери, тешко је сажето исказати резултат. Управо зато, зацело, тумачење дела лако прима облик таутологије - понављања другим, најчешће не и једнако dobrим речима. Најједноставнији вид такве таутологије - често мало корисне за разумевање уметничке целине - јесте препричавање дела.

Јамачно, препричавање као да нам се намеће када о епу разговарамо, јер епска ијесма, и епско стваралаштво уопште (ово може бити и у прози: роман, на пример), припада, по дефиницији, књижевном роду у коме аутор приповеда о прошлим догађајима. Отуда нас и покушаји да дело препричамо уче понечему. Видимо да све није у причи, да сву садржину дела не можемо препричати. Препричати можемо, заправо, низ збивања испричаних у делу, дакле неку „радњу“ која се у делу „одвија“ одређеним следом, у једном или више напоредних или преплетених токова.

Ако приликом препричавања поштујемо редослед збивања и његове токове, ако гледамо на битније, покретачке и пресудне тачке у њему, настаће „прича“ која неће бити само произвољни сажетак. Биће та прича - зовемо је латинском речју фабула - и мали, нешто поједностављени модел спољашње структуре дела; јер редослед збивања, одбир и наглашавање значајних сцена чине једну од лакше уочљивих особености склопа одређеног дела.

Верно апстрахована фабула је, дакле, такав модел тока радње, распореда и међузависности сцена који према целој делу треба да стоји у истом. односу — да то учинимо јаснијом сликом - у коме према целој тоци стоји његов мали, средишњи прстен, главчина како се у народу каже, у коју су, у становитим размацима, углављени паоци, па она окреће и ове, и обруч точка и његов наплатак. Отуда сажето препричавање које открива фабулу може допринети разумевању структуре епских дела, и драмских, где је радња такође важна, па и оних лирских која, као баладе, стоје на граници између епике и лирике.

Илијада не приповеда исцрпно и редом све догађаје тројанског рата. Старогрчко предање казивало је да је рат трајао десет година. Причало је - у јуначким епским песмама сличним нашим народним - о ономе што се много година пре рата збило, о самом рату и о догађајима по његовом завршетку.

На основи таквих песама настали су већи спевови. Илијада коју познајемо само је један од њих. Повест о грчком војсковођи Одисеју, коме је, после заузећа града, требало још десет година да се врати на своју родну Итаку, жени Пенелопи, испричана је у Одисеји, сачуваном епу чијим је аутором такође сматран Хомер. О повратку јунака од Троје у домовину и њиховим потоњим судбинама, певали су и други епови (Повраци, Теспротска песма, Телегонија), а било је и спева који су приповедали о збивањима пре почетка тројанског рата (таква је била Кипарска песма).

Сви спевови са темама из круга тројанских легенди -осим Илијаде и Одисеје - изгубљени су. Знамо ипак да је у два таква „кикличка спева“ (киклос = круг), у Заузећу Троје и Малој Илијади, било речи о ратним збивањима која следе за онима описаним у Илијади, где завршетак опсаде и пад Троје нису испричани.

Шта заправо приповеда Илијада? Ако гледамо на трајање радње, пред нама је тек незнатан исечак из десетогодишње опсаде. Исприповедана радња Илијаде обухвата, наиме, свега педесетак дана из последње, десете њене године. Ако гледамо на радњу саму, на њен шок и њене најважније тренутке, Илијада приповеда следећа збивања:

Прича почиње сукобом главног хеленског јунака, Ахилеја, и главног хеленског војсковође, Агамемнона. Повод свађи су робиње из ратног плена и захтев Ахилејев да Агамемнон, на добро целе војске, ослободи своју робињу Хрисејиду. Агамемнон се опире; размеће се својим положајем и угледом; поносни Ахилеј, јавно увређен, повлачи се, срдит, из борбе. Агамемнон, пак, који мора да ослободи Хрисејиду, остварује своје претње - одузима Ахилеју робињу Брисејиду, коју је овај добио приликом деобе плена.

Пошто Ахилеја више нема на бојишту, ахејска војска страдава. Ахилова срџба погађа, дакле, прво његове саплеменике и саборце. Он тврдокорно одбија Агамемнонову понуду да му овај пружи задовољење накнадом за одузету робињу. Хеленска војска страдава још више, повлачи се у свој табор, на обали, код лађа. Ахилеј сада дозволи да његов друг и пријатељ Патрокле узме његову опрему и овом обманом натера Тројанце на узмицање. Али неумерена Ахилејева срџба погоди сада и Ахилеја самог: главни тројански јунак, Хектор, убија Патрокла.

Дотле непоколебиво истрајан у гневу, Ахилеј напокон одустаје; тачније, усмерава свој нови гнев на Патрокловог убицу Хектора. Бог Хефест, на молбу Ахилејеве мајке, богиње Тетиде, кује јунаку ново оружје. Ахилеј полази у бој. Битка се распламса као никада; у њој и богови учествују. Ахилеј напокон убија Патрокловог убицу Хектора. Везује Хекторов леш за своја бојна кола и вуче га око зидина Троје, дан за даном.

На крају, тројански краљ Пријам, долази да откупи тело свога сина Хектора. Ахилеј попушта. Спев се завршава свечаним сахрањивањем Хектора у Троји.

Можда је требало спев препричати краће, рећи фабулу сажетије? Вратили смо се, кроз разговор, исходишту, питању: шта је предмет Илијаде, тројански рат или Ахилејев гнев? Јамачно, одредити предмет није исто што и издвојити фабулу. У чему је разлика? Предмет спева, његова тема (назив је грчког порекла), не одређује се освртом на редослед казивања и не открива ништа о структури дела.

Узмимо на ум ово: Ахилејев гнев у фабули дела има пресудну улогу. Илијада и почиње стихом: „Гњев ми, богињо певај, Ахилеја. Пелеју сина“. Је ли то песник Илијаде већ исказао предмет спева, тему дела? Или тему ваља шире одредити? Шта је онда гнев што га је песник у прочеље првог стиха ставио? Претурамо приручнике и налазимо: да је Илијада спев о Илију и да му је тема Ахилова срџба и њене злокобне последице. Длаку можда и не треба начетворо цепати. Али у приручницима налазимо увек наново и то да се реч поведе о мотиву Ахилеве срџбе и улози тог мотива у Илијади.

Јамачно, ваља правити разлику између фабуле и теме, теме и мотива. Срџба и све што је из ње изашло - то је, најкраће речено, тема Илијаде. Речено је то и у првим стиховима спева. Ахилејева, пак, срџба основни је или средишњи мотив дела. Али шта је мотив? Психолошки неки моменат или сличан неки чинилац који делује у приказаном лику главног јунака? Кажемо наиме: не знам који су његови мотиви, - а мислимо: не знам шта га покреће, подстиче да то чини.

У основи латинске, тек средњовековне речи *motivus* лежи, заиста, значење „покретачки“ (*moveo* = кретати). Али оно што у свакодневном говору значи једно, може у теорији књижевности значити

друго. Неволја настаје тамо где се појмови мешају. А ово је неретко случај чак и у речницима књижевних израза, где сажимање исказа и тесан простор стављају ауторе на стошину мука. Читамо у нашем таквом речнику дефиницију по којој је мотив „основни покретач за стварање уметничког дела”. Очигледно, мотив је ту схваћен у своме првом „покретачком” значењу. Али кога покреће да створи дело? Наслућујемо да се мисли на писца, или песника, кога нешто покреће, мотивише, да дело напише. Но потом сазнајемо да има безброј мотива, општих и појединачних, активних и пасивних, тренутних и вечних, да је љубав један од мотива, љубав срећна и несрећна, љубав двоје младих родитеља према деци; да мотив „може припадати једном писцу, или једној књижевности, али су много чешћи мотиви који се јављају у више књижевности, ипрелазећи из једне у другу”.

Има ту нешто што нас збуњује. Мотив је „основни покретач за стварање дела”, а овамо чујемо за мотиве који се преносе из књижевности у књижевност; и да је то нарочито случај са народним благом, са мотивима „о девојци без руку, скрнављењу гроба или верном коњу”. Сетићеш се сада, неминовно, Шарца Краљевић Марка и како тај верни коњ опомиње господара и сузе над њим лије. А има и хеленски јунак Ахилеј, у Илијади, своје верне коње, који сузе лију и погибију му проричу. Зацело, верни коњи из народне песме наше нису „покретачи за стварање дела”. Мотиви јесу. Како то? И одакле ова подударност у мотиву између Илијаде и јуначке песме наших гуслара?

Разлучиши ваља: прво, мотив када значи нешто у човеку, као унутарњи подстицај. Ако се питамо шта је писца подстакло да дело састави, тешко ћемо доћи до правог одговора, и не само то: чак и ако га нађемо, он веровашно неће казиваши много о самом делу, о његовој структури. Друго је посматрање психолошких мотива које је писац приписао појединим ликовима у делу, односно образложеност поступака јунака који проистичу из њихове природе, карактера. То је већ књижевна појава, део онога што се зове мотивисаношћу. (Разговор о овим мотивима тиче се радње дела, њене веродостојности.) Треће је, пак, - и ту се враћамо Шарцу и Ахилејевим коњима — када у разговору о епици, стиховној и прозној, израз мотив узимамо као назив малих елемената у склопу дела, или таквих који се, као заокружене целине, јављају напоредо у разним делима, па прелазе из једне књижевности у другу.

Ова трећа уско књижевна употреба израза настала је у анализи приповедања која настоји да разоткрије како је организована фабула дела. Мотив ту стоји у одређеном односу и према теми, па говоримо о мотиву као најужој фабуларно-тематској јединици. Разликују се, пак, динамички мотиви, који „покрећу радњу напред смењујући једну акцију другом” и статички, који „само сликају неку ситуацију, остављајући радњу на оној тачки на којој је била и пре те ситуације”. (Са изразом статички мотив доспели смо до тачке где је у речи мотив избрисано, поништено њено изворно значење: покретачки - подстицај.)

Мотиви су, дакле, елементарне јединице, јединствени мали делови фабуле у којима се ствари и људи јављају у чврстом склопу прилика, околности. Појам мотива којим се служимо у анализи Илијаде је двострук: односи се на те мале јединице фабуле спева, али по правилу представља и мотив „који се преноси из дела у дело”, карактеристичан нарочито за приповедне облике усмене књижевности. У тој двојности је, наиме, видна и једна битна особеност Илијаде. Њена грађа узета је из старије јуначке песме.

Кад говоримо о грађи Илијаде не мислимо, дакле, на грађу из живоша, коју отуда узима сваки писац; мислимо на књижевну грађу, на елементе већ раније обрађене у књижевном предању народа; чак и на изразе, формуле, склопове речи, начине описивања и казивања.

За испитивача Илијаде тешкоће долазе отуда што нам јуначке песме старих Грка нису сачуване. Како смо онда дошли до сазнања да је Хомеров дуг у грађи тако велик? Упоредним проучавањем наше народне иесме, јуначких песама разних народа и Илијаде.

Ако се сада упитамо где у Илијади можемо очекивати да се древна грађа нарочито јасно огледа на сразмерно маленом простору, тако да и овде можемо коју реч о њој рећи ослоњени на сам текст, лако ћемо наћи одговор: тамо где се међу људима збива нешто натприродно, као у бајци - на пример, када јунакови коњи говоре или проричу (само, ових „мађијских” црта нема у Илијади тако много; као да се од тих старих ступњева народног причања њен творац доста одмакао) - и нарочито тамо где се

говори о ономе што је основа јуначке песме и епа: о јунаку, његовом изгледу и судбини, и о главном послу јунака - како се на мегдану потврђује, у боју гине.

Овде морамо поћи од равни историјског посматрања мотива. Од оних мотива, дакле, који се преносе, или се, напосто, јављају напореда у разним народним књижевностима. Не знамо, наиме, поуздано који су се мотиви преносили, селили, а који су, међусобно подударни, настали независно код разних народа. Једино знамо да је такво подударање мотива историјска појава у анонимној усменој књижевности широм света, и да је управо та појава пресудно одредила слику јунака и јунакова живота у старогрчком предању из кога је грађу преузела Илијада.

Постоји у народној књижевности као неки образац јунака и јунакова живота. Погледамо ли пажљивије, налазимо тај образац у нашој народној књижевности, код старих и нововековних Грка, у руској народној песми и код старих Римљана, и много даље у времену и простору - у Персији и Кини, Ирској и Америци. Готово обавезан део тог обрасца херојског живота је борба са неким змајем (или „Троглавим Арапином“) и ослобађање лепотице или дечака које му народ приноси на жртву. Јунак проводи своју младост некако скривено, или под околностима које га понижавају. И рођење његово није као код осталих смртника; некако је ван реда и закона и често у томе суделује и неко божанство, неко натприродно биће, чак и у животињском облику.

Кад је у прошлом веку почело изучавање новогрчке народне књижевности, убрзо је и у њој утврђен речени образац, у коме се могло издвојити тринаест основних мотива. Безмало за све тада утврђене мотиве нађене су паралеле у старогрчком и староримском предању, па у Персији и Индији, а на западу код германских народа. Показало се да се модел јуначког живота о коме је реч јавља у причама о боговима (миту), предањима о јунацима (легенди) и у бајци, из које као да су у Илијаду доспели и Ахилејеви бесмртни коњи.

Споменућемо, напрескок, неке мотиве из реченог обрасца. Ахилејева мајки је морска богиња Тетиде, вила како би рекла наша народна песма. Прича о томе како је Тетиду освојио Ахилејев отац, Пелеј, одговара типу једне познате бајке: смртни човек увреба морску вилу, у ноћи, на обали, док плеше у вилинском колу; она му се отима и претвара у разна обличја; он је ипак савлада; али веза између смртника и виле је краткога века; вила се враћа, пошто роди дете смртнику, у свој елеменат, на дно мора (или реке). Још чешће се прича о девојци коју је насилно узело неко божанство (Данаја рађа богу Зевсу јунака Персеја); или мајка занесе ванбрачно са јунаковим оцем (Сибињанин Јанко, у маџарском и нашем предању: „Високи Стефан идући с војском из Московске у Србију дође у Будим на конак, и ондје Маџарска господа видећи га онако висока и лијепа зажеле имати од њега порода, и у разговору запитају га да ли би се у војсци његовој могао наћи добар ждријебац да опаше њихову кобилу да би и они запатили тако лијепијех и добријех коња, а он им одговори: „би, зашто не би?“ Кад буде вече они му пошаљу лијепу дјевојку да ноћи с њиме. Кад се он стане изговарати, каже му се да је он то обрекао учинити; тако он дјевојку прими и преноћи с њоме, и сјутрадан ујутро на растанку даде јој прстен и рече јој: ако роди мушко да му надјене име Јанко... “).

Због срамоше или зла знамења (сна) дете буде изложено у гори, али га звери не изједу: тројанског краљевића Париде отхранила је медведица, римске близанце Ромула и Рема вучица, грчког јунака Хипотоја и нашег Милоша Обилића кобила. Још као малишан дечак открива своју снагу и способност (грчки Херакле дави у колевци змијурине; Парид налази говеда што су му их отели, Сибињанин Јанко, пошто „мало поодрасте и стане с дјецом играти, гдје се скаче он одскаче, гдје се рве он обара, гдје се каменом меће он одмеће, гдје се трчи он утјече“).

Често јунак у младости стиче нерањивост. Главни јунак Илијаде, Ахилеј, може биши рањен само у пету. (Нерањиви су и критски Миној и германски Зигфрид.) Сем тога што се бори са змајем и ослобађа девојку, јунак може да сиђе и у доњи свет, међу сени умрлих (Одисеј у Одисеји). Најзад, јунак је понајчешће кратковек: Ахилеј не само да то зна него је сам и одабрао такву судбину, као цену славе.

Побројани мотиви из обрасца херојског живота познати су, дакле, били старогрчком предању. У Илијади немају сви подједнако истакнуто место. Слушаоци Илијаде могли су да их препознају и у назначењима узгредних опаски. Неки се, пак, од тих мотива дижу у Илијади до улоге мотива који

везују и осмишљавају целину дела. Ово је случај и са мотивом гнева и са мотивом јунакове кратковекости.

Од историјског гледања на мотиве окрећемо се сада већ мотивима у тексту спева. Морамо, дакле, погледати где у Илијади можемо препознати стару грађу, мотиве и формулу казивања наслеђене из старије јуначке песме.

Удубити се у историју усмене народне песме значи заћи у њену грађу као у какву шуму. Ова шума је утолико гушћа уколико је грађа више и чешће била књижевно обликована, те се разгранала и разлистала, сунула разнолико у корен и крошњу. Таква грађа носи у себи неке законитости по којима се рачвају њене гране, учворују стабла. Желимо ли да упознамо те законитости, нема нам друге до да се наднесемо над текст и послушајемо. Узећемо зато пред себе неколике стихове из бројних Хомерових описа бојева, јуначких мегдана, и упоредићемо их међусобно и са целином Илијаде. Мегдани древних јунака-оријаша доста су далеки, рекли бисмо, већ и са самог песнику Илијаде. Нама још више. Сцене ратничких сукоба, нанизане у великом броју, чине нам се, кад данас читамо Илијаду, прво једноличне, а онда и незанимљиве (управо онако како су једнолични и незанимљиви разговори о ногомету или шаху онима које ногометна лопта и шаховска плоча не интересује).

Међутим, осмотримо ли ближе сцене бојева и мегдана, запазићемо да је у њима саливено безброј реалистичких појединости и стручних војних знања из минулих времена; да су оне не само разнолике у опису збивања и начину умирања него и по осветљењу у које, као у сноп рефлектора, најпотпуније ступају многи ликови - да би ту и погинули.

Средишње тачке у описима мегдана чине рањавања и погибије. Описује се како јунак разуди јунака, голени му пребије, дроб проспе, кичменицу сломи, очи истера; и све тако, са појединостима верним и веродостојним, као кад се на оружје и опрему гледа што их носе хомерски јунаци. Све је конкретно, све у детаљу - а баналности нема. На такве средишње, сажете, али анатомски прецизне стихове надовезују се, више уопштени у изразу, помен скидања опреме са убијеног ратника или борбе и гушања око тога плена са његовим друговима.

Копљаник славни Филејев син приступивши ближе
погоди њега глави у затиљак оштријем копљем,
мед му кроз зубе прође и језик одсече јунаку.
Падне у прашину држећ' у зубима хладно оштрице.

- - -

Скочи нањга и рани и целу му жилу пресече,
што му се цела, идућ' уз леђа, до потиљка пружа,
сву му је пререже он, и Тоон наузнак падне
у прах и обе руке другарима испружи драгим.
Скочи Антилох и стане с рамена му оружје свлачит'.

Сцене рањавања и погибије у Илијади често су досликане у поредбама. Те поредбе нису увек, по нашем осећању, у свему примерене херојској атмосфери збивања. Али основну своју улогу остварују веома успешно: стављају пред наше очи жив покрет бораца, оружја, рањеника који пада, самртника у ропцу:

Хелен Менелаја усред оклопа погоди тада
у груди стрелом, ал' љута од њега стрела одлети.
К'о што на пространом гумну боб црнокожац лети
или кад лети грашак са широке лопате онде,
ветар дува и звижди, а вејач узмахује њоме:
тако се горка стрела Менелају, славном јунаку,
силно од оклопа одби и ода њ далеко одлети.

- - -

Али га, док је беж'о, Мерион стигне и копљем
рани га између пупка и стиднога места, где Ареј
најљуће муке зацело јадницима задаје смртним.
Ту га копље прободу и под њим Адаманти се сруши
те се праћати почне к'о јунак кога у гори
чобани ужима свежу и силом преко воље вуку:
тако се рањен мало Адаманти праћ'о, не дуго,
док му није ближе Мерион приш'о и копље
из тела извук'о; и мрак по очима оном се разли.

Поређења су, надасве, лако покретни, преносиви елементи из наслеђене грађе усменог
песништва. Одмарају и певача, који их уноси по потреби у песму, као и слушаоце, који их могу
пратити смањеном пажњом или у њима уживати као у дигресијама. Пружају одушку у сценама боја и
она поређења, предметом некако примеренија ратничком послу, која борце сликају као противне
ветрушине хучно сукобљене у кланцу, где тресу или крше букву и јасен; те као дрзовите лавове што у
торину провале, или се око убијене кошуте у гори крве, или на веpra насрну јер са истог планинског
извора хоће да пије.

Има онда и приказа борби, убијања, где се око основне слике рањавања - са подробно
одређеним местом где је оружје ударило и како се креће - јављају поређења и разметљиве речи
победника над телом убијеног непријатеља:

Идоменејевом руком Посидон погуби њега
сјајне му засенив очи и бела му колена веза,
јер нит' се могаше натраг повући, а нити умаћи,
него к'о усправни камен ил' дрво што листа високо
он је непомично стај'о, и копљем га рани сред груди
смеони Идоменеј те његов од меди оклоп
разбије, штоно је пређе од њега пропасти одбиј'о,
ал' тада мукло зазвечи, а копље се у срце заби;
срце се трзало, и врх копљани с њиме.
Најзад жестину копља силовити Ареј утиша,
а Идоменеј кликне и силно похвали себе:
„Дејфобе, може л' то за нас да довољно буде:
тројица пала за једног'?...“

Као да је ово разметање и ругање остатак из древне старине, сирове и сурове; сасвим као и
ретки примери где у Илијади за убијањем следи и нечовечно поступање са мртвим телом:

... њему Ојлејев син због Амфимаха срдит
главу тада одсече од гојеног врата и потом
њима се обрне и њу к'о лопту кроз гомилу хити;
Хектору јуначка глава у прашину пред ноге падне.

Страсти су у већини хомерских јунака велике. И гнев је велик и скуп. Стаје цену живота.
Понела је народна песма из давнина мотиве пуне тешке окружности; прихватио је ту грађу песник
Илијаде, гдекад у мало измењеном облику, гдекад потпуније уклопљене у ток његовог певања, гдекад

контрапунктално сукобљене са новијим схватањима тако да отуда свом снагом избије нови звук и значење. Узмимо као пример ово и овакво разметање над погубљеним непријатељем:

... ал' њега кад приђе Менелај
над носом згоди у чело, и кости пукну Писандру,
те му кржаве очи у прашину пред ноге падну;
сави се он и падне. Менелај му на груди ногом
стане и оружје свуче и дичећ' се прозбори ово:
„Бродове данајских брзих коњика ви ћете ипак
оставит', Тројци дрски, у страшноме несити боју!

.....
Човек се једном насити свег, и љубави и сна,
слатке се насити песме и лепе у колу игре;
свако се жели тога у души насладити више
него ли рата, ал' неће Тројанци се наситит' борбе!"

Нису ли овде речи поруге, део старинске формуле у опису погибије, скочиле ненадано у нов квалитет? Није ли се овде ушуњала у сурово разметање мисао готово филозофска, а свакако људска, човечна, рекли бисмо против рата и његових страха уперена? Не можемо да се не сетимо краља Илијаде: суровости Ахилове према убијеноме Хектору и његовог коначног попуштања под налетом нових осећања, у која се слива патња као свеопшта коб смртнога човека и претвара у мисао, готово филозофску.

Застати морамо, замислити се. Није ли у наведеним стиховима о Менелају и Писандру већ дато, у маломе, у најмањем обиму, оно што чини величину пева, Илијаде као целине? А све то у грађи наслеђеној, у обртима формуларним! Цео је ту животни оквир јунака, у распону од суровости мегданцијског потврђивања ратника-пљачкаша до мисли о вредностима живљења смештеним у уживања сасвим мирнодопска. Јамачно, све је ту, у маленој целини описа погибије јунака на бојном пољу. У таквим описима садржано је чак, много више но што смо до сада запазили. Средишњој, и основној тачки у описима црне погибије, стиховима о рањавању, месту и природи ране, паду смртно рањеног јунака, претходи у Илијади често један опречни низ стихова у којима се казује ко је јунак што гине, и одакле је, ко му је отац, ко мајка, ко жена. Формула очигледно, и то веома стара, древна.

У усменој народној песми, у народним предањима уопште, а посебно оним разгранатим, испреплетеним, у међузависност доведеним, родослов је основни начин идентификовања ликова. Родослов је и начин одређивања географске и хронолошке припадности лика. Првобитна историја, дакле; она која нам открива своју старину и тиме што повести о пореклу јунака, племенских вођа и краљева, радо везује за божанства, као заштитнике или претке:

Лову вичног јунака Скамандрија, Стропију сина,
оштрим погоди копљем Менелај, Атреју синак,
угледног ловца, јер га Артемида научи сама
сваку гађати дивљач, што шума је храни у гори.
Ал' му стрељачица тада Артемида није помогла.

- - -

Тектону сина Ферекла Мерион погуби јунак,
унука Хармонова, вештака за уметна дела
разна јер беше он веома драг Атени Палади;
и Александру он једнакострани истеса лађе,
јаду почетке, јер Тројцима свима на несрећу беху
и њему самом, јер није познав'о суђење божје.

Предања о тројанским породицама преплићу се овде и повезују у легендарну историју Троје. Име Скамандрије, које носи тројански ратник (а било је то и друго име Хекторовог сина Астијанакса) упућује на реку Скамандар у равници иод Тројом. Оно значи: штићеник Скамандра, речнога бога који, у Илијади, води борбу са бесним Ахилејем. Спретни, пак, уметник и бродоградитељ Ферекле обележен је као човек који је тројанском краљевићу Париду-Александру истесао лађе да крене у Спарту и отме Менелајеву жену, лепу Хелену, што је повод тројанском рату.

Порекло, рођење и детињство, богови заштитници и мирнодопске вештине јунака у оваквим стиховима стоје за цео њихов живот. Чест је и понеки анегдотски елеменат са нагласком на љубави, браку, рођењу детета:

Потом погуби сина Есијету, Дивову негу,
Алкатаја јунака, што зет је био Анхису,
он најстарију кћер му Хиподамију узео за љубу,
коју од срца отац и госпођа вољаше мајка
у кући, јер је лепотом превазишла врснице своје,
делима својим и срцем, и стога је узео за жену
најбољи витез штоно у широкој живљаше Троји.

Дресу и Офелтију тада Еуријал, оружје свуче
па за Есепом крене и Педасом што их најада
нимфа Абарбареја беспрекорном Буколиону
роди, а тај син Лаомедонту поносном беше,
прворођени, а тајно мати га роди.
Пасући овце у гори он нимфи обљуби лице,
она задетињи и два близанца на свет донесе.
Тада обојици снагу и беле разглоби уде
син Мекистејев те им с рамена оружје свуче.

И у првом и у другом примеру јављају се мотиви типични за бајку; да најбољи витез узима за жену најлепшу кнегињицу везано је у бајкама за савлађивање разних препрека које делимично смишља и сам отац девојчин. (Тип такве бајке био је познат Грцима из прича о Пелопу, који је својом крилатом запрегом освојио другу Хиподамију, кћер краља Еномаја.) Из бајке и обрасца јуначког живота је мотив - рекли смо то већ - да водена вила роди јунаке близанце смртноме човеку.

Намеће нам се, изнова, паралела између мотива сажето казаног у генеалогској идентификацији која претходи погибији јунака и мотива важног не само у предању о главном јунаку Илијаде, Ахилеју, него и за цео круг предања о тројанском рату. Пророчанство је, наиме, претсказало да ће син морске богиње Тетиде бити моћнији од свога оца. Стога богови неба и мора, браћа Зевс и Посидон, препусте Тетиду смртноме Пелеју. Овај је уграби из вилинског кола, једне месечне ноћи, и савлада је. Онда се слави њихово венчање, у присуству свих олимпијских богова сем Ериде, богиње свађе. Ова, увређена, баци на трпезу јабуку. На јабуци је писало: „Најлепшој!" И та је јабука, по предању, била разлог за избијање тројанског рата. Лепи тројански краљевић Парид, као пастир на гори Иди, пресуди да јабуку добије Афродита, богиња љубави, а не Атина или Хера. Афродита га награди помогавши му да из Спарте отме Менелајеву жену, лепу Хелену.

Уверили смо се опет како у кратким, формуларним описима погибије јунака, што их тако често срећемо у Илијади, има грађе, мотива из старе јуначке песме. Јер, пред нама су варијанте које се само тако могу разумети - без обзира на то што су једне сажете и сажето казане, а друге за цео спев важне. Међу ове друге спада, рекли смо, и мотив маловечности јунака. Ахилејева предодређеност за смрт која му је предсказана.

Сред биографских анегдота и генеалošких идентификација јунака чија ће смрт уследити јавља се, сажето, и овај мотив из бајке: синови одлазе у бој, под Троју, не обзирајући се на пророчанство које казује да ће у рату изгубити главу:

Потом ухвате кола и два јунака племића,
синове Меропа, родом из Перкоте, који је од свих
најбоље умео гатат', и увек је синове своје
од војскогубног одвраћ'о рата, али га они
не хтедоше слушат', те црне их Кере одвуку.
Њима копљаник славни Диомед, Тидејев синак,
одузме живот и снагу и сјајно им оружје свуче.

Овакви сажето назначени мотиви, значајни за Илијаду као уметничку целину, јављају се и у низовима, згрудани око једне или две смрти, у опису погибије: када у XIII певању Мерион смртно рани Харпалиона, сина пафлагонског краља Пилемена,

око њега се одмах јунаци пафлагонски слете
у кола метну га те га до Илија светог одвезу
жалосни. Отац је иш'о за њима ронећи сузе,
али замене није за палог нашоа сина.

Кратко, у непуна два стиха, затреперио је овде мотив о непреболној боли оца за сином. У Илијади има мало бораца који су се приближили преклону живота. (Хомерови јунаци и немају године баш сасвим онако као ликови реалистичких романа. Оне су одређене сликом у предању и прилично непрецизном хронологијом јуначких нараштаја.) Међутим, постоје типови и ситуације, односно мотиви, као на пример, мотив оца који тужи за сином. Изграђен је и високо осмишљен у односу Пријама и Хектора, наговештен као схема у односу Пелеја и Ахилеја. Спојена оба та мотива кључно одређују радњу и хуману поруку завршног певања Илијаде и пева у целини.

За краљевићем Харпалионом жали и Парид. Али се и срдѝ:

За убијеним борцем у души се расрди Парид,
јер му у народу пафлагонском пријатељ бејаше главни,
и у гњеву због њега он медну изметне стрелу.

Борац је силно разгневлѝен због смрти пријатеља, саборца, и срља у бој. Није ли то опет, у маломе, у зрну, мотив Ахилејева бола и гнева због Патроклове смрти? А онда следе стихови како Паридова стрела, одапета у бесу због Харпалионове смрти, погађа жртву предодређену да умре под Тројом:

Беше неки Еухенор, син Полијида гатара,
богат и ваљан. а своју у Коринту им'о је кућу;
лађом је стиг'о мада за своју знађаше судбу,
јер му је честити старац Полијид говорио често
да ће од болести страшне у своме умрети дому,
или ће га Тројанци код ахејских убити лађа.
Стога се клонио он и тешке ахејске казне
и још болести луте, да не би га болела душа.
Њега погоди Парид под чѝлуст и ухо, и брзо
душа из њега излети, и мрска га покрије тама.

Овде смо опет сасвим близу једном. од основних мотива приче о Ахилеју. То је предсказање о погибији под Тројом и избор између две судбине: једне која јунака чека код куће, друге на бојишту. И јунак одабира другу. Али Еухенору је избор лакши но Ахилеју, јер, Еухенор бира само између споре и болне смрти у дому и јуначке погибије у рату, а Ахил између срећне дуговечности крај огњишта и јуначке славе.

Мотиви из старих хеленских предања, из грађе што ју је Хомер наследио од старије јуначке песме, находе се тако у прегрштима у описима борбе и погибије разних јунака, тројанских и ахејских. Мотиви су често исти на обе стране. То нам открива да и мотиви који су пресудни не само за развој предања о Ахилеју већ и за структуру Илијаде коју познајемо имају основу у предању усмене књижевности. Та подударност мотива намеће нам у исто време и основно питање сваке интерпретације Илијаде; питање о њеном јединству и њеном песнику, ономе што је он, из себе, додао предању.

Пева Хомер о добу кога више нема до у сећању, а то ће рећи: у предању и јуначкој песми. Приповедање Илијаде цело је у далекој прошлости, клони се анахронизама, у ставу је објективно. Песник и његови слушаоци остају изван приче. Песник се у песми тек сасвим ретко огласи лично, изричући судове или указујући на подударности у појавама. Чини то најчешће кроз поредбе; но израз је и у поредбама подједнако објективан. Отуда хомерске поредбе дођу као неке уоквирене слике, али и као призори и продори у свет другачији од оног минулог, херојско-мегданцијског, из доста давног времена.

Гледамо кроз многа хомерска поређења и у свет обичних људи: на бриге и послове нехеројске, скромне, па и ситне. Тежак ради њиву; пастир јавља овце низ долове; матер се надвија над уплакано дете; дечарци хитају каменице и тољагама гоне тврдоглаво магтаре из повртњака. У оваквим поредбама новији погледи песникова времена не оглашавају се громко, наметљиво или сасвим неусаглашено са старом херојском тематиком спева. У њима куца смирена жила елементарно људскога, брига и напор вековити да се опстане, обезбеди породица и мала, скучена заједница. Одморе нас та поређења сред описа бојева. А онда нас и препадну распоном и разапетошћу између спокојне свакидашњице и преке суровости рата; нарочито када су чудесно дотегнута до поруге, готово карикатуре.

Патрокле каменом згоди храброг Кебриона, смрска му чеоне кости, избије очи, те се овај закопрца и, за очима што су се на тле просуле, падне са борних кола - „подобан ронцу, а душа остави кости“. Ова кратка поредба није довољна песнику Илијаде. Патрокле још ружи убијеног непријатеља речима:

Јунак је заиста хитар, колико се преврће лако!
Кад би залутао некуд у сињем рибовитом мору,
многу би чељад нахранио остриге тражећ'
скачући из лађе брзе, и ако је пучина бурна
када он с кола уме да по пољу лако се ваља.
И међу Тројцима, дакле, ронаца доиста има!

Сећамо се онога што знамо о грађи песме и њеној целини, размаку између херојско-мегданцијских времена легендарних јунака што их Илијада описује и аристократско-градских прилика које владају у време када пева песник Илијаде, па се питамо: где је извор оваквим поређењима и да ли је сам песник Илијаде изграђујући поредбу са рониоцем ставио тако сурову поругу у уста Патроклу? Одговора, оног коначног, нема. Старије јуначке песме Хелена су нам изгубљене. Али морамо разматрати оваква питања да бисмо боље сагледали особености уметничког израза у Илијади.

Поредба са рониоцем је узета из мирнодопског живота. Сећамо се и технике усменог песништва. Она уноси поредбе у казивање песме не уграђујући их доследно у контекст. Јер, певач поредбу најчешће зна из наслеђа, укључује је у певање као украс или одмор, и не мисли, сходно томе, да ли поредба у свему пристаје ономе што треба сликом да учини јаснијим. Отуда кратка поредба Кебрионова самртног копрцања и суновратног пада са скоком рониоца као да потпуно одговара

законитостима усменог стваралаштва. Једна једина црта, чудни „скок“ смртно погођеног, хицем камена подухваћеног ратника, поредбом је осветљена. Дакле, покрет, физичка појавност изнета нам је поредбом пред очи.

Међушим, то што је упоређење са рониоцем у Илијади добило нову вредност, што је тако добро уклопљено у приказ победникове поруге, што Кебрионов пад исликава опширно осмишљајући додатно цео приказ - то делује, на другој страни, као песнички поступак који гледа да исцрпи могућности што му их је наслеђена грађа пружала. Помислимо на песника Илијаде, у коме видимо снажну уметничку личност која је грађу Илијаде организовала и подредила мотиву Ахилејева гнева.

Но одмах нас мисао вуче и другим путем. Песник Илијаде је онај песник који је, по свој прилици, стару повест о Ахилејевој освети над Хектором осмислио хуманим садржајем. Онај песник, јамачно, који је и самог Патрокла приказао као саосећајног младића за којим ће Ахилејева робињица Брисејида од срца плакати. А поредба са рониоцем, стављена у Патроклова уста, дограђена је тако у поругу да, рекли бисмо, више одговара сировости и суровости каква је, нагађамо, била својствена јунацима из старијег, претхомерског песништва.

Питање као да није решиво. Појединости Илијаде подложне су често двојакој интерпретацији. Питање о јединству Илијаде и оригиналности песника Илијаде поставља се, у светлу историјата мотива из усмене књижевности, пре свега као питање о старијој улози мотива гнева у јуначкој песми о Ахилу. Да ли је Хомер, односно песник Илијаде, први организовао уметничку целину свога дела на средишњем мотиву јунаковог гнева, и то гнева који произлази из подређеног јуначког поноса - а правац и природу мења кад гине друг, саборац, пријатељ?

Наш избор доноси из деветог певања Илијаде велики део говора којим Феник, Ахилејев учитељ покушава да одврати Ахилеја од гнева према Агамемнону. Позива се Феник, при томе, на примере, на приче из давнина. Чуо је, вели,

... и за славу јунака из старих времена,
када је којега од њих савладала жестока срдња,
ал' су се дарима они и речима стишати могли.

Рекли бисмо, на основи ових стихова, да је и пре Илијаде било прича, да је било јуначких песама у којима се неки велики јунак наљутио - па и одљутио. Или је ово што наведени стихови кажу измислио песник Илијаде, да би учинио уверљивијом Феникову беседу? Тешко је у то поверовати кад је готово у сваком стиху Илијаде садржано нешто из старог народног песништва и његових безброј пута поновљених мотива. Но још је теже наћи тачно објашњење за то како је настала прича о гневу јунака Мелеагра, коју, као стари „пример срдње“, приповеда Хомеров Феник.

Приликом неке жетвене свечаности, Енеја, владар Калидона, заборавио је да принесе жртву Артемиди, богињи лова и шумског звериња. Богиња зато пусти у калидонску равницу страшног вепра да све опустоши. Енеја сазове најбоље јунаке из разних грчких крајева. Многи ловци гину, док најзад Енејин син, краљевић Мелеагар, не убије вепра. Но Артемиду не мирује. Она изазове свађу између Калидоњана и суседних Курета око вепрове главе и коже. Започиње рат. У борбама се одликује Мелеагар; док је он у боју, Курети одступају и повлаче се у зидине свога града. Али, Мелеагар се онда повуче из боја, гневан на своју мајку Алтају. Он је, наиме, у свађи око вепра, убио њеног брата, свога ујака. Мајка прокуне сина и, на коленима, дозива богиње освете, Ериније. Пошто се Мелеагар, гневан, повукао из битке, Курети напредују. Сада они држе у опсади Калидон. Главари и свештеници Калидона моле Мелеагра да се одљути. Преклињу га отац, сестре, па и мајка - све узаман. Он остаје затворен у својој кући. Тек кад непријатељи већ почну надирати на градске куле и њихове стреле падају по Мелеагровој одаји, умилостиви га молбама његова жена. Мелеагар полази у битку и спасава град, али поклоне које су му Калидоњани обећали не прима.

Хомеров Феник ту нагло прекида причу. Он гради паралелу, веома блиску Ахилејевој срцби. Но да би Ахилеја убедио да се одљути, да поново ступи у бој, прећуткује завршетак приче: Алтајина

клетва је сустигла Мелеагри; он је погинуо - и стога није примио обећаних дарова. Знали су ово слушаоци Илијаде; као што су знали да ће и Ахилеј погинути.

Каква питања намеће прича о Мелеагру испитивачу Илијаде? Можемо рећи и песми о Мелеагру. Јер, јуначка песма је, чини се, више него приповетка, чувала и изграђивала хеленска предања.

Мелеагрову причу, песму, можемо осмотрити са два становишта: у оквиру предања, као део народног блага; и у оквиру Илијаде, као структурални елеменат овог јединственог књижевног остварења. Питање о природи и месту приче о Мелеагру у старогрчком фолклору, у традиционалној усменој књижевности претхомерској, тешко да можемо сасвим расветлити. Познајемо, ипак, и другу, типолошки свакако старију варијанту приче.

Ова старија варијанта гласи: Алтаја роди Енеји Мелеагра. Када се наврши седам дана од рођења детета, дођу суђаје. Одреди да ће дете умрети када догори цепаница што тиња на огњишту. Алтаја све чује, повуче цепаницу са огњишта, угаси је, склони у шкрињу. Мелеагар израсте у лепог јунака. Но када у свађи око коже калидонског вепра Мелеагар убије ујаке, Алтаја се разгневи, извуче цепаницу и стави је у ватру. Цепаница догори и Мелеагар умире.

Рекли смо да је ово свакако старија варијанта приче од оне у Илијади? Одакле то знамо? Па у њој главну улогу има мађија. Живот који се наводи изван јунака, у неком предмету, животињи, склоњен на нарочито, скровито место, древни је мађијски мотив. Познат нам је из веровања и приповедне књижевности разних народа. Из бајке, пре свега. И наше бајке причају о змају, о Баш-Челику, чија се „снага“ налази негде далеко, у глави другог змаја, затворена у неку животињу, у вука, на пример. А када вука убију, искочи из вука лисица, из лисице зец, из зеца излети соко, из сокола голуб или врабац. Па тек када се и ова најмања птица убије, умире и несавладиви змај, страшни Баш-Челик.

Посматрана са становишта целине Илијаде, Феникова прича о Мелеагру ставља нас стога пред следеће питање: ко је у причу унео мотив гнева јунака Мелеагра, срдње која га наводи да одустане од боја и тиме донесе тешка страдања своме народу? Јер, у старијој варијанти нема мотива јунаковог погубног гнева, као ни опсаде града, посланства јунаку да се одљути, обећаних дарова.

Пред овим питањем стојимо — ваља признати — неодлучно. Могуће је да је песник Илијаде познавао неку јуначку песму о Мелеагру у којој је стари мађијски мотив „спољашње душе“ већ био замењен клетвом мајке и допуњен зловољом сина. (То је пут рационализације старих предања којим је грчко народно песништво кренуло, рекло би се, већ пре Хомера.) Могуће је и то да је песник Илијаде унео мотив клетве и јунакова гнева у причу о Мелеагру. За основну причу о лову на калидонског вепра тај гнев, очигледно, није битан. У Фениковој причи, пак, мотив гневног јунака свеколико збивање приближује основној фабули Илијаде.

Овде нећемо даље испитивати ове две могућности објашњења, ни друге претпоставке о томе одакле песнику Илијаде главни мотив пева, Ахилејев гнев. Питања су то која воде у шуму грађе из народне књижевности и лавириншт проблематике око природе и порекла мотива у народном стваралаштву уопште. Једно је, ипак, значајно: Феникова прича о Мелеагровом гневу има улогу интеграционе приче о Хомеровој Илијади: Она је битан елеменат у њеној структури.

Шта је то интеграциона прича и каква је улога те приче у неком већем приповедном делу, спеву или роману? И шта подразумевамо када говоримо о епској интеграцији?

Интеграционом причом називамо причу коју приповеда неко лице дела тако да она оставља утисак сасвим независног уметка. Она се наоко ничим не везује за збивања и ликове дела у коме стоји и могли бисмо је сасвим лепо и посебно испричати, баш као и приче из Хиљаду и једне ноћи. Пажљивије осматрена интеграциона прича открива нам се, међутим, као нешто од таквих прича сасвим различно, по месту и улози у целини. Док се приче Хиљаду и једне ноћи само нижу, као зрна на бројаницама, а везује их нит оквирне приче о Шехерезади (она спасава живот настављајући тек започету причу из ноћи у ноћ.), интеграциона прича стоји као некакав стожер у делу у које је уклопљена. Та уметнута прича приповеда, у другим приликама и ликовима, сажетије и општије у исто време, о главном јунаку или главном проблему дела у целини.

Каква је онда улога овакве приче? Прво, интеграциона прича има снажно обједињавајуће, композиционо дејство у склопу великог епског приповедања. Друго, мада стоји према целини као неки сажетак, као чворић према дугој нити, интеграциона прича ставља основну фабулу дела у шире оквире, у ред онога што се не дешава само једном лицу (јунаку Ахилеју, на пример) и само његовом, уском свету већ и свакоме човеку уопште када се у сличним приликама нађе.

Прича о Мелеагру је интеграциона прича у Илијади. Моћно средство за структурисање целине и успостављање јединства на равни приповедања и равни смисла. Отуда нам може бити мало важно (када поуздана одговора ван ње нема) да ли је прича о Мелеагру садржавала мотив гнева и раније, у некој обради која је претходила Илијади, или га није садржавала. Ако је песник Илијаде и нашао своју причу о Мелеагровом гневу готову, у грађи старије народне поезије, он је ту и такву причу потпуно уградио у свој спев о Ахилејевом гневу. Као интеграциона прича, Феникова приповест о Мелеагровом гневу учвршћује јединство које у приповедање Илијаде уноси мотив о Ахилејевом гневу и пружа нам јаку потврду да је Илијаду морао уобличити један песник, саставити један уметник који је гледао на целину дела.

Грађа из старијег јуначког песништва није у Хомеровој Илијади остала туђа, као укамарена. Јавља се, истина, у блоковима и низоима, и са неким неуглађеностима и недоследностима. И аналитичари су, дакле, донекле у праву. Али су много више у праву унитарци, јер гледају на онога који је учинио да та грађа не остане неживљена, да срасте у једно - на песника.

Ииак не смемо ни обмањивати себе, ни заваравати друге. Сваки одговор на питање да ли је Илијада дело једног песника, или је пак настала састављањем, ширењем и прекрајањем старијих песама, постепено и на такав начин да је тешко говорити о једном аутору, биће одговор произишао из личног уверења, можда добро заснованог, али ипак уверења и убеђења, а не и коначног, сасвим поузданог сазнања. Наше је уверење да је један песник морао дати Илијади њено јединство. Стојимо, дакле, на становишту унитарца. Како бране супротно становиште аналитичари? Осврнућемо се на један од често потезаних аргумената испитивача тога смера.

У нашем избору доносимо у целини шеснаесто певање Илијаде. То је песма о Патроклу, која се завршава погибијом овога јунака. Започиње пак молбом Патрокловом да му Ахилеј допусти да помогне Ахејцима које су Тројанци тешко притисли. Али још пре него што Патрокло, сав уплакан, започне разговор, Ахилеј му се обраћа, пита га шта га је тако ојадило: да нема да саопшти неку лошу вест, да неку несрећу нису дојавили гласници из домовине; живи су још и Патроклов и Ахилејев отац. Онда тек Ахилеј додаје:

Или наричеш ти за Аргејцима овде што гину
код лађа пространих да би за насиље платили своје?

Оно што се аналитичарима чини недопустиво и несхватљиво у овој сцени јесте - што Ахилеј и не пита Патрокла о ономе због чега га је раније сам отпослао. Размак између исприповеданих догађаја је, истина, у излагању Илијаде велик. Пет певања раније, у једанаестом, Ахилеј је из логора, седећи код својих лађа, гледао како Нестор одвози са бојишта рањеног Махаона. Како није јасно видео ко је рањеник, Ахилеј је послао Патрокла Нестору да се о томе распита. Враћајући се, Патрокло се намери на рањеног Еурипила, кога води у његов шатор и остаје с њим да га пази. Ту смо Патрокла изгубили из вида. У певањима која следе Тројанци се све више примичу лађама. Тек у петнаестом певању поново је реч о Патроклу. Још увек је код Еурипила, у шатору. Тројанци су се пробили преко бедема ахејског табора и Патрокле сада жури Ахилеју.

Аналитичари налазе да је несхватљиво како Ахилеј може, одсутно и као да не зна шта се дешава, да пита Патрокла шта је разлог његових суза. Нарочито им је неприхватљиво што Ахилеј и не пита за рањеног Махаона. Казују стога да се ту Илијада просто разлама. У напуштању мотива о Махаону виде и доказ да почетни стихови XVI певања припадају некој старој Патроклији, некој песми о Патроклу која би, у хронолошком следу догађаја под Тројом, претходила чак и збивањима описаним у првом певању Илијаде, сукобу Ахила и Агамемнона, дакле, Гневу и Кути.

Унитарци - а са њима и ми - виде другачије почетак шеснаестог певања и занемаривање мотива о Махаону. Није реч само о великом размаку између једанаестог певања, где Патрокле одлази да извиди је ли рањеник Махаон, и почетка шеснаестог. Мотив о Махаону очигледно је у излагању Илијаде само споредан мотив, помоћан, могли бисмо рећи. Махаон није Ахилеју ни по чему важан. Само је повод да Ахилеј одашиља Патрокла и преко њега сазна колико су Ахејци у невољи и хоће ли ускоро пружити задовољење Ахилејевој повређеној части и преклињати га да им помогне. Да је ово стварно смисао Патрокловог одласка Нестору види се већ из првих речи које Ахилеј, у једанаестом певању, казује Патроклу:

Дивни Менетијев сине, ти љубимче мојега срца,
мислим, коленима приступиће мојим Ахејци
да ме моле, јер неподношљива гони их нужда.

Ове су нам речи сасвим разумљиве. У деветом певању Ахилеј је посланству које је дошло да га помири са Агамемноном рекао да ће се борити са Тројанцима само кад ови допру до његових лађа, дакле када потпуно поразе Ахејце. Сада, на почетку шеснаестог певања, овај тренутак већ предстоји, а Махаон је сасвим неважан.

Аналитичарима, јамачно, смета колико напуштање мотива о Махаону толико и Ахилејево нагађање зашто Патрокло пролива сузе. Рачвају се овде путеви интерпретације. За аналитичарско-генетско тумачење, то Ахилејево нагађање, на почетку шеснаестог певања, пука је бесмислица и објашњиво је једино настанком Илијаде из разних старијих песама, поступком мање или више механичког припајања. У виђењу унитарца управо у тим стиховима лежи танана карактеристика јунака Ахилеја; дакако, назначена само, без песниковог коментара. Али, то је објективни поступак какав је епском песнику једино допуштен.

Осмотримо изблиза: шта говори у прилог другог схватања. Почетак шеснаестог певања приказује уплаканог Патрокла. Призор доста необичан. Над чиме се Патрокле расплакао? Над злом судбином својих саплеменика. А њихова је страдања изазвао Ахилеј, одустајањем од боја. Ахилеј се сада није над њима сажалио; чека да га на коленима замоле за помоћ. Стога се Патроклу и обраћа речима:

Шта си се, Патрокло, усплак'о к'о девојче лудо?

И гради се да не зна шта је узрок тим сузама. Биле би разумљиве, вели, само да је коме од њих двојице родитељ умро, тамо у домовини. Само са неверицом, и рекли бисмо са негодовањем додаје:

Или наричеш ти за Аргејцима овде што гину
код лађа пространих да би за насиље платили своје?

јер мисли на насиље које су њему учинили - када му је Агамемнон одузео Брисејиду.

Није ли, уистину, у распон од свега неколико стихова - између онога „што си се усплак'о к'о лудо девојче?" и овог „да би за насиље платили своје" - положена карактеристика Ахилејева, свеколика природа његова. Ишчитали смо је већ из многих стихова Илијаде и морала би нам бити позната. Споменимо само једно место. У деветом певању сазнали смо да је и сам отац Пелеј овако опомињао Ахилеја пред полазак у рат: нека се измиче злотворној завади; нека устеже срџу свог поносно-пркосног срца. Повредива величина и прекост без мере, основне су одреднице Ахилејеве природе. Између херојско-мегданцијског погледа хомерских јунака и најмање пет столећа млађе Аристотелове филозофске етике лежи голем развој. Ту се не сме грешити и не могу се мешати појмови. Треба гледати колико на разлике толико и на сличности. Душевна величина још и код филозофа Аристотела стоји најближе амбицији; а човек који то душевно својство има, човек који стреми вишем, занима се највише за славу и почести. Гледа, дакле, пре свега на успех или неуспех у јавном животу.

Таква окренутост почастима, то самопотврђивање величине сталним стицањем и притежавањем јавних признања у заједници, окосница је и херојских погледа Ахилејевих, главни покретач његових поступака. Само, код филозофа Аристотела читамо да ће човек који вишем тежи, коме је душевна величина својствена, уживати умерено у признањима што му припадају, неће држати до оних која му доделе неким безначајним поводом - а биће равнодушан и према непризнању у јавности, јер се оно њему и не може десити без огрешења о правду.

Свет јунака-мегданџија и племеиских вођа који слика Илијада није, природно, још открио оно што ће пет столећа доцније бити познато Аристотелу: независност вредности ваљаног човека од признања јавности. Отуда поносни пркос или пркосни понос Ахилејев, његова прекост и успламтели гнев пред непризнањем у већу ахејских вођа или војсци под Тројом. Отуда и непопустљива, тврда одлучност да се освети за јавну увреду.

На основи реченога чини се да смемо, супрошно аналитичарима, закључити: речи Ахилејеве на почетку шеснаестог певања Илијаде могу се читати као фина карактеристика поносно-пркосног јунака. Зна Ахилеј зашто Патрокло плаче, а гради се да не зна; и пребацује Патроклу, увијено, што се ражалио над судбином Ахејаца. Јер они су је заслужили увредивши Ахилеја.

Илијада је морала имати свога Песника. О томе сведоче не само основни мотив о Ахилејевом - гневу, на коме стоји фабула и композиција пева, или интеграциона прича о Мелеагру, уткана у Феников говор; овим моћним средствима обједињавања уметничког дела придружује се велики број појединости у начину излагања. Један, и никако незнатан део те „епске технике“ казивања песник Илијаде дугује, без сумње, старијој епској песми. Али он ту технику ставља одређено у службу посебних мотивских и композиционих одлика свога пева. Видимо ово јасно на местима где Хомер поједине сцене, епизоде, повезује стиховима који указују и уназад и унапред, прииремају и поступно развијају или осмишљавају збивање у целини.

Обратимо пажњу на поступност и постојаност којом се, у Илијади, пажња читаоца усмерава на пророчанство о раној смрти на коју је Ахилеј, у складу са одредбама суђаја, осудио самога себе одабравши славну смрт под Тројом уместо дугог, али неславног живота у домовини. У првом певању, Ахилеј, кога је Агамемнон увредио, обраћа се мајци Тетиди:

Мајко, када си веће маловечним родила мене,
да ми је барем Диве Олимпљанин громовник вишњи
одао част!

Рекли бисмо у први мах да се мисли на кратковекост смртног човека насупрот бесмртности богова; али већ је то алузија на посебну, Ахилејеву крашковекост, на његову очекивану погибију. Низ оваквих алузија врхуни у певањима где се Ахилеј, после смрти Патроклове, спрема наново у бој и дели мегдан са Хектором. У осамнаестом певању Ахилеј сам казује да му смрт предстоји, а Тетида узвраћа:

Рано, сине мој, живот изгубићеш, како и кажеш,
јер после Хектора одмах и теби је суђен свршетак.

У деветнаестом певању, када полази у борбу, Ахилеју прориче смрт један од његових коња, Ксанто:

Сад ћемо још те спасти додуше, Ахилеју силни,
ал' ти се пропасти дан већ примак'о. Кривци ти нисмо
ми, но крив је и велики бог и јака судбина.

У двадесет и другом певању, најзад, када Ахилеј убија Хектора, а овај га моли да његово тело преда Тројанцима, гнев и кратковекост два битна обележја Ахилејева лика, згрудано стоје пред нама у последњим Хекторовим речима:

Добро те познајем по твом погледу, не очекивах
да ћу те наговорит', јер гвоздено срце у грудма
имаш, ал' пази да се због мене богови на те
оног не расрде дана кад Парид и Фебо Аполон
погубе тебе вична јунака код Скејских код врата!

Подједнако поступно открива читалац, односно слушаца Илијаде (у осмом, једанаестом и петнаестом певању), пуни смисао одлуке Зевсове да Ахилеју пружи задовољење за претрпљену увреду. То је одлука која одређује, на равни божанства, целокупна збивања Илијаде, песме о Ахилејевом гневу. Но у првом певању исказао је ту одлуку Зевс само мигом, набирањем чела. Знаком тешким и страшним, истина, али и нејасна значења:

... и веђама намигну мрким
од тога господу богу амбросијска проспе се коса
с бесмртне главе, те сав се потресе велики Олимп.

Оваква смшиљена техника повезивања, обједињавања изузетно обимног и сложеног пева, тешко да се може помирити са схватањем аналитичара. Не могу је, рекло би се, довољно објаснити ни новија сазнања стечена упоредним изучавањем технике усменог народног песништва. Покретано је стога, у новије време, и питање да ли је уопште могуће видети у Илијади производ чисто усменог стваралаштва, како се то обично чини. Није ли песнику Илијаде, ма колико да је он на усмено песништво ослоњен и из тога песништва поникао, ипак потпору за стварање великог епа пружила и писменост? И овде питања остају, а предложена решења су доста лична. Датум настанка Илијаде и грчког алфабета наблизу су и подједнако су мало прецизни; отуда се предност може дати и једноме и другоме. Ако се, чак, и претпостави да је Илијада настала у времену када се алфabet почео шире употребљавати, није лако рећи и то колико је писмености требало да стаса и за широку примену у књижевности. Сама пак Илијада о писмености не говори, сем једном можда, у једва разумљивој алузији. Иначе, хомерски су људи неписмени.

Нама је важно једно: Илијада, настала у заранке дуге традиције усмене јуначке песме, значи и нешто ново у односу на ову: по обиму, композицији, уметничким квалитетима. Аналитичарски приступ открива у тексту Илијаде многе трагове старог, много блага из усменог песништва старих Хелена. Унитаристичко гледање тежи да открије јединство уметничког дела и великог песника пева.

Уверили смо се: Хомеров свет богат је мотивима наслеђеним из народних предања ствараних кроз дуге векове. То предање улази у Илијаду и у старијем, првобитнијем облику, и лако преиначено, прилагођено Хомеровим уметничким циљевима и целини његовог пева.

Двојан је и Хомеров однос према староме миту, дакле према причама о боговима који светом владају и људима дарују више зла него добра. Већ су антички критичари казивали да Хомер олимписке богове приказује као људе, са многим страстима и манама; и да је, заправо, богове учинио људима, а смртне јунаке боговима. У Илијади се, уистину, и свет богова и свет људи још сложенији и слојевитији.

На Олимпу, њиховом станишту, богови доиста живе као некаква фриволна аристократија. Закупљени су не само великом политиком већ и ситним, дворским интригама у којима и љубавна игра може бити оружје (видно је то у сцени где Хера обмањује Зевса). Но већ од првих редова пева ова слика самовољних и хировитих божанских аристокраша осенчена је представом о највишој вољи врховног бога Зевса, о судбинском предодређењу коме су подложни и сами богови. А онда Хомер описује и страх и страхопоштовање људи према боговима, који су и владари света и големе природне силе. У исто време, опет, Хомерови див-јунаци знају да се забораве, да оружјем насрну и на саме богове, кад бој узаври.

Богови, наклоношћу или чак сродством блиски неком јунаку, племену, граду, одређују ћудљиво токове збивања у Илијади. Аполон изазива свађу између Агамемнона и Ахилеја. Тетида намоли Зевса да освети Ахилеја. У бојевима Афродита штити сина Енеју, Аполон је пријатељ тројанских бораца, Хера и Хефест су на страни Ахејаца. Па ипак, сва зла која је изнедрила свађа између Агамемнона и Ахилеја обележена су, већ у првим стиховима спева, као „вршење воље Зевсове“. Осетно је, дакле, и овде садејство старијих и новијих, или просто не сасвим сагласних представа о улози богова у животу људи.

Речено садејство старијих и новијих ваља стално држаши на уму. Јер, Ахилејева срџба није у модерном смислу психолошки чинилац; она је и некаква од богова послана сила што зло носи, не само заслепљеноме Ахилеју већ и целога ахејском табору. Она је трагична заслепљеност. Заслепљеност, пак, то је удео и удес смртнога човека.

Свет старог грчког Предања, свет је реалистичан и песимистичан. На његовим границама стоји, за човека, мрак напречац, смрт зимогрозна; као и у схематизованим описима погибија хомерских јунака. Образац јуначког живота, велик у подвигу, постојан у храбрости, заоквирен је загушним појасом смрти.

Истина, смрт у народном веровању старих Хелена није пуни крај, јер има и сени. После човекове смрти, сен његова борави у крају којим влада господар доњег света. Али, како Ахилеј казује, пошто је у сну видео мртвог Патрокла:

Авај, и у двору Аидову некакве душе
има, и сенке има, ал' никаква нема живота!

Стоји и у првим стиховима Илијаде да је Ахилејев гнев „душе многих јунака“ послао у дворе Хада {Аида}, »а њих саме« учинио да буду „пљачка за псине и гозби за птице“. Јунаци сами, право човеково ја - то је, дакле, нешто за тело везано, за живот под овим сунцем.

Видно је да старо хеленско веровање, хомерско веровање у посмртну судбину човека, има један корен у сненању и сновиђењу. Остаје, верује хомерски човек, сен од умрлих људи. Јер, видимо је у сну. Али живота у њој нема, јер сен је то недодирна. У сну нам узалуд пружа руке; или бисмо да је обујмимо, а она нам измиче, нестаје. Старо хеленско веровање овде је, у бити, реалистички усмерено. Живети значи радовати се и страдавати (ово друго више) под сунцем земаљским. Од сунца се опростити значи - умрети.

Не могу да се овде не сетим једне анегдоте што су ми је причале колеге, археолози, При археолошким ископавањима отварају се и гробови. Човек из народа то не воли. Не ваљи се. Има ту и празновернога страха и религиозних утицаја. Отварали, дакле, археолози, у забаченом крају, где народ од тога зазире, гроб. А кад археолози гроб отварају, чине то оорезно, костур откривају нежно - да би га угледали како је био сахрањен, са даровима који су му приложени. Из научних разлога, дакле, не из осећајности или обзира. Лежи тако костур, као што је мртав човек положен био, а огрејало сунце. Ето и снаше путем, из села. Снага је у њој и здравље. Пред отвореним гробом застане, загледа се, костуру каже: „Благо теби што те је сунце још једном огрејало!“ И мисао јој здрава, животна, оностранна.

Таква је, ето, била и древна хеленска мисао о смрти. А искочила је та мисао, салила се трајно у песми. Ишчитавамо је, као непосредни доживљај, из небројених описа умирања и погибија. Ишчитавамо је из завршног певања Илијаде где се Ахилеј, у њеноме светлу, на нов и необичан начин озари.

Илијада је песма о Ахилејевом гневу. Али песма о смрти и љубави. На крају гнев налази свој умир, смисаоно дубок, човечан. Смрт и љубав стају раме уз раме.

Ахилејев гнев на Агамемнона изазвао је смрт небројених Ахејаца. Смрт најбољег Ахилејевог пријатеља, Патрокла. Смрт највећег душманина Хектора, витеза племенита држања. Није ова смрт тек Ахилејева победа на витешком мегдану. Чин је то омразе и одмазде. Чин неумерени гнева који се ни смрћу непријатеља не задовољава. Свети се Ахилеј и мртвоме Хектору, злоставља његово тело, не даје да га Тројанци сахране.

Да се Илијада завршава дивљачким сакаћењем Хекторова леша, све Хомерово мајсторство у сликању ликова и ратничког живота не би достало да спеву сачува славу међу потомством. Био би то спев о суровом, необузданом, на крају и нечовечном див-јунаку -по духу онакав спев каква је, слутимо, могла бити нека стара песма о страшном Ахилеју. Но ако је, пре Илијаде, такве песме уопште било међу јуначким народним песмама Хелена, Хомер јој дугује једино грађу за свој спев. Илијади је он дао дух и смисао, из себе и свога времена.

Илијада доспева до свога правога врхунца када Ахилеј одустаје од освете над мртвим телом. мрскога непријатеља и даје га на откупе оцу, староме Пријаму, краљу Троје; када суспрегне и затоми бес, у једноме сагледа и своју и Хекторову судбину, свој бол за Патроком и бол Тројанаца за Хектором; када, најзад, у седоме Пријаму и његовој тузи над мртвим сином види и свог седога оца растуженог над смрћу која ће и њега, Ахилеја, ускоро сусстићи. Заплаче ту Ахилеј. Зачудан приказ. Али жив, човечански и веран лику.

Није се у овом плачу јунак велика духа самозаборавао. Знају хомерски јунаци, и они највећи, да пуне сузу, и од јада и од жади. Не живе хомерски јунаци у високој стилизацији, срца вазда стегнута, пажње напрегнуте да од себе не одступе. Има у тим јунацима сила живота. А има у њима нешто и од деце, од младости човечанства, од разбујалости природе.

Римски песник Вергилије узео је лик Тројанца Енеје из Илијаде и испевао Енеиду. Али Вергилијев Енеја, који стрпљиво, самопрегорно и готово безлично врши своје судбинско предодређење - задатак оснивања римске државе, не може да стане уз раме Ахилеју и Хектору. Енеја је од другог градива. Више је од идеја и ради њих, док су Ахилеј и Хектор из живота и зарад живота. И док нам Вергилијева Енеида окреће око право на политику, Илијада нас суочава са нечовештвом и човештвом, смрћу и љубављу.

Епска опширност казивања и гомилање грађе наслеђене из старијих песама може гдекад да нас наведе да заборавимо на оно пресудније: на љубав. Прво је то љубав телесна, путена - према робињици Брисејиди. На ову љубав ставио је мало акцента Хомер. Није то било у духу херојског песништва. Али управо тако ненаглашена, та љубав пружила је песнику могућност градације. Јер за њом долази друга љубав, већа и вреднија - пријатељска, она коју Ахилеј осећа према саборцу и другу Патроклу. Ова љубав преводи Ахилејев гнев, по Патрокловој смрти, у ступањ активан и страшно разоран. А напослетку, у завршном певању Илијаде, јавља се и трећа љубав, отвара се, готово напречац, свет нових осећања - за старца родитеља и злехуду судбину краткошког човека уопште. Она чини круну пева, доноси умир и утиху.

То су при љубави које чине најпотпуније унутарњу структуру Илијаде. Прве две, себичне доста, крећу злосрећне сукобе, доносе смрт и воде у смрт. У трећој стају раме уз раме смрт и љубав. У Илијади - неко је лепо рекао - огледа се један од тренутака када човек широко отвара очи да осмотри. своју коначност. Стога је и последњи стих Илијаде:

Тако су они погребли коњомору Хектора борца.

Мирон ФЛАШАР

ИЗБОР ИЗ ХОМЕРОВЕ ИЛИЈАДЕ

ПЕВАЊЕ ПРВО НАСЛОВЉЕНО

КУГА, ГЊЕВ

Прво певање Илијаде наш избор доноси у целини. Оно отвара спев и његов је кључ. Првом речју првога стиха песник је дао средишњи мотив Илијаде - срџбу. Тиме уједно одређује и тему дела. То је срџба најбољег ахејског јунака Ахилеја са њеним кобним последицама по Ахилејеве саплеменике. Потом нас брзим корацима уводи у сукоб између Ахилеја и Агамемнона, главног заповедника ахејских чета које држе у опсади Троју. Агамемнон је увредио Аполоновог свештеника Хриса. Одбио је да му даде на откуп кћер Хрисејиду, која је Агамемнону припала из ратнога плена. Хрис моли Аполона да га освети. Бог спушта кугу на ахејски табор. Десетог дана куге Ахејци већају. Гатар Калхант опомиње Агамемнона да ослободи робињицу. Калханта храбри на слободну реч Ахилеј. Озлојеђени Агамемнон прети да ће, у замену за Хрисејиду, узети себи робињицу Брисејиду, која је додељена Ахилеју. Оштре речи између Ахилеја и Агамемнона; само што до гушања не дође. Богиња Атина задржи Ахилеја који насрће на Агамемнона. Ахилеј се заклиње да неће учествовати у боју. Агамемнон враћа свештенику Хрису његову кћер. Ахилеју одузима Брисејиду. Ојађен и гневан, Ахилеј зазива мајку, морску богињу Тетиду. Иште од мајке да му прибави задовољење од врховниг бога, Зевса. Куга престаје. Зевс (Див) склон је да удовољи Тетидиним молбама. Крије своју одлуку од Хере, своје жене. Ова је ипак наслути. Препире се са Зевсом. Престрављен, њен син, хроми бог ватре Хефест, довија се како би сузбио Зевсов гнев. Успева да насмеје богове који се госте на Олимпу, пребивалишту бесмртника.

КУГА, ГЊЕВ

Позивање Мусе. Агамемнон вређа свештеника Хриса

Гњев ми, богињо певај, Ахилеја, Пелеју сина
злосрећни, штоно Ахејце у хиљаде ували јада
душе пак многих јунака јаким посла Аиду,
а њих учини саме да буду пљачка за псине
и још гозба за птице - и тако се Дивова воља
вршила -, откад се оно у свађи разишли били
Атрејев син, јунацима вођа, и дивни Ахилеј.
Ко ли од богова раздор и борбу међу њима створи?
Дивов и Летин син. Он гњевом плану на краља,
страшну болест баци у војску, те гињаху пуци,
зато што је Хриса увредио, његова жреца,
Атрејев син. Он стиже до брзих ахејских лађа,
ћерку да откупи своју, а голем је носио откуп,
држећ' у рукама ловоров венац Феба стрељача
на златном жезлу, и сву је ахејску молио војску,
а највише два владара јунака Атрида:
„Атреју синци и сви Ахејци с назувком лепим,
дали вам бози, станари на Олимпу. Пријамов да град
разрушите и својој да кући се вратите здрави!

Мени пак милу повратите ћерку и узмите откуп
страхујући од Дивова сина, Феба стрелача!"
То му повладише други сви Ахејци да треба
жрецу одати пошту и откупе примити сјајне.
Али се не свиде то Агамемнону, Атреја сину,
него га отпреми грубо и погрдне додаде речи:
„Да те не видим више код пространих бродова,
старче, ни да боравиш сад ни поново њима да идеш,
јер ти жезло неће помоћи ни божији венац!
Не дам ове на откуп; и пре ће дочекат' старост
у кући нашој у Аргу, од завичаја далеко,
служећи као ткаља и на мој лежући одар.
Одлази, немој ме дражит', одавде здраво да одеш!"
Тако рече, старац се поплаши, послуша претњу,
па он муком оде низ игало пребучног мора.
Кад већ одмаче даље, тад старац мољаше много
господа Аполона, ког роди лепокоса Лета:
„Чуј ме, сребролуки боже, ти Хриси и пресветој Кили
одбрано, ти што си јаки господар Тенеду, чуј ме,
Сминтеју! Ако икад саградих угодан храм ти
или ако ти спалих од бикова или од коза
дебела стегна икада, ову ми испуни жељу:
моје наплати сузе Данајцима стрелама твојим!"

Аполон шаље кугу

Такву молитву рече, и чује га Фебо Аполон,
те он с олимписких сиђе висина у срцу срдит
носећ' на плећима лук и двоклопац тулац;
срдиту њему звекну на плећима убојне стреле,
када се покрене сам, а иђаше личећи на ноћ.
Затим подаље седне од лађа те изметне стрелу,
сребрни звекеће лук му и злоуко звижде му стреле.
Најпре он мазге згађати узме и брзу пашчад,
онда оштрљату стрелу и на људе одапне саме,
стрелаше: свуда запламтеше лешева ломаче силне.

Калхант опомиње Агамемнона нека Хрису врати његову ћерку

Девет већ дана божје по табору падаху стреле
а дан десети сазва Ахилеј на збориште народ;
њему ту мисао Хера белорука на душу стави,
јер се за Данајце стараше њихову гледајућ' пропаст.
А кад се искупе они и кад се на зборишту нађу,
тада брзоноги уста Ахилеј и рекне им ово:
„Атрејев сине, мислим одавде да ћемо кући
вратит' се поражени, и ако се спасосмо живи,
када и рат и куга Ахејце заједно бију.
Него дела да врача ил' жреца питамо неког
или тумача снова - јер и сан Диве нам шаље –

нека нам каже шта се толико Фебо Аполон
разгњеви, да л' стоволовки, да л' завету замера нашем,
не би л' од јањади мирис и коза бираних како
хтео да прими и тако да од нас уклони помор!"
Тако им рече и седне, и мед њима устане Калхант
Тесторов син, од свију што најбоље толкује птице.
Он је садашњост знао да види, будућност и прошлост,
ахејским лађама он је под Илиј пут показив"о
врачањем својим, а тим га обдарио Фебо Аполон.
Он им у намери доброј проговори и рекне ово:
„Зовеш ме, Диву драги Ахилеју, да вам изнесем
зашто се љути господ Аполон што гађа далеко.
Ја ћу и рећи, ти промисли и закуни се мени
да ћеш ми речима радо помагат' и јуначком руком.
Јер ја се бојим да ћу разгњевит' јунака што моћно
свима Ахејцима влада, и сваки га слуша Ахејац.
Краљ је моћнији кад се на слаба срти човека,
може истога дана и своју стегнути срдњу,
али му остаје гњев у прсима, докле год срце
своје не искали. Али ти промисли да л' ћеш ме бранит."
Њему к'о одговор тада брзоноги рече Ахилеј:
„Не бој се ништа, но реци што знаш од боговске воље,
јер Аполона ти, Диву љубимца, којем се и ти,
Калханте, молиш када објављујеш пророштва божја
Данајцем, докле ја живим и докле гледам по земљи
нико од Данајаца код пространих бродова тебе
напасти неће, ма био то главом и Агамемнон,
штоно се размеће сада најбољи да је Ахејац!"
Тад се осмели гатар беспрекорни и рекне ово:
„Завету нашем не замера бог ни стоволовци нашој,
него се љути рад жреца штоно га краљ Агамемнон
увреди, неће му ћерку да врати и не прима откуп,
зато нас ојади гађач и још ће задати јада.
Неће од Данајаца уклонити страхотну пропаст,
докле драгоме оцу без блага, без откупа цуру
сјајноку не вратимо, у Хрису стоволовку свету
не поведемо; тада умирити можемо њега."

Агамемнон и Ахилеј у свађи

Тако им рече и седне. А мед њима устане онда
Атрејев син Агамемнон, јунак моћан далеко,
туробан, мрачно му срце веома се напуни срџбе,
очи пак његове огњу што букти бејаху сличне.
Најпре погледом ошину врача и ово му рече:
„Злогуки врачу, никад још ти ми не рече добра;
уек си волео ти да саме ми проричеш јаде,
а честито нешто нит рече нит уради икад!
И сад поруке божје Данајцем објављујеш овде,
да им стрелјач што гађа далеко задаје јаде

што за Хрисову ћерку не хтедох откупе сјајне
узет', јер волим да је код себе у кући имам;
она од Клитемнестре, од моје веренице љубе
мени је дража, јер од ње ликом није ни стасом
нимало гора, а није ни умом ни уметном руком.
Али је ипак хоћу да вратим, ако је боље;
волим да војска се спасе но пропаст јој прека да пукне.
Него ми одмах спремајте дар да остао не бих
ја необдарен мед Аргејцем, јер није то право.
Гледајте сви, где мојега сада нестаје дара!"
Њему одговори на то брзоноги дивни Ахилеј:
„Атрејев преславни сине, о лакомче највећи од свих,
како ће дар ти дариват' Ахејци храбри јунаци?
Та ми ни за какво на сносове не знамо благо,
него што беше пљачке од градова, раздано већ је;
није право да народ на гомилу опет је купи.
Него сад ову богу поврати, а теби Ахејци
троструко накнадиће и четвоструко, даде л'
Диве разорити град Тројанцима обзидан чврсто."
Њему одговори силни краљ Агамемнон овако:
„Немој, и ако си добар, Ахилеју подобни богу,
умом кривудати тако, јер нећеш преварит' мене
а ни облагат'; зар хоћеш да сам свој уживаш дарак,
а ја да без њега седим и ову кажеш да вратим?
Лепо, ако ми дар јунаци даду Ахејци
и мом угоде срцу да накнаду достојну имам!
Ако л' га не буду дали, ја сам ћу поћи и узет':
ил' твој ил' Ајантов ил' Одисејев узеху дарак
па га одвести, а коме ја дођем, тај ће се љутит!
Али о томе биће и доцније речи на време,
него на море дивно сад лађу гурнимо црну,
скупљајмо брзо весларе, стоволовку метнимо у њу
и леполику најзад Хрисову пењимо ћерку.
Крмар старешина који нек буде, ил' Ајант нек води
лађу или дивни Одисеј ил' Идоменеј
ил' ти, Пелејев сине, најстрашнији од свих јунака,
не би л' бога бранича умолио жртвовав жртве."
Њега погледав мрко проговори брзац Ахилеј:
„Бестидниче, лукави грабљивче, како ће теби
наредбе слушати твоје Ахејац икоји радо,
ил' да отиде на пут ил' храбро у борби се бије?
Нисам ја овамо дош'о са копљаницима да се
бијем Тројанцима, јер ми ништа скривили нису;
нит су ми говеда моја одвели икад ни коње
нит ми у грудастој Фтији, у оној мајци јунака,
потрли усев, јер је међу њима веља даљина;
горе међу њима јесу хладовите и море бучно;
него се, бестидниче, за тобом дигосмо да се
радујеш, теби враћасмо част и Менелају псето,
међу Тројанцем, то немаш на уму и не хајеш за то.
Сад већ и мени претиш одузети да ћеш ми дарак,
око њега се много уморих, Ахејци га мени

дадоше! Никад ми дар са тобом не запада једнак,
 пошто Ахејци град који насељен разоре тројски,
 него најтежи терет у буци беснога боја
 моје одваљује руке, а када дође деоба,
 дар твој много је већи, а ја се лађама враћам
 с бојишта с даром маленим, ал' милим, од рата трудан.
 А сад идем у Фтију, јер заиста много је боље
 кући се вратит' у лађах узвијених, не мислим више
 овде да вређан благо и богатство теби гомилам."
 Њему, јунацима краљ Агамемнон одговори на то:
 „Бежи кад срце те вуче, а ја те молити нећу
 овде да останеш мени за вољу; има и других
 који ће поштоват' мене, а највише премудри Диве.
 Најмржи мени си ти од богородних краљева свију,
 волиш свагда свађе да сејеш и борбе и битке.
 Ако си снажан вебма, ту снагу бог ти је дао!
 Кући одлази с лађама својим и својом дружином
 и Мирмидонцима владај; за тебе се више не старам
 нити твоју зарезујем срџбу, а ово ти претим:
 „Као што од мене Феб Аполон одузима ћерку
 Хрисову, те је шаљем са својом дружином и с лађом
 својом, тако ћу главом у твој се чадор упутит'
 и твој дарак извести: лепоту Брисејиду ону,
 да знаш колико сам силниј' од тебе, да не мари други
 са мном се градити једнак и са мном поредити себе."
 Рече, а ухвати мука Пелејића, и тада се њему
 на двоје стаде срце премишљат' у рутавим грудма:
 да ли да оштри потегне мач од бедара и њим
 растера скупштину и њим посече Атреју сина,
 или да срџбу утиша и своје срце заузда.
 Док је тако размишљао у својему срцу и души
 и мач голем вук'о из корица, сиђе Атена
 с неба, а њу посла белорука богиња Хера
 једнако милујућ' оба и за њих водећи бригу.
 Она се приближи озад; **Пелејића за косу плаву**
 ухвати, само он да је видн, а други нико.
 Зачуди се Ахилеј и одмах осврнув се потом
 Паладу позна Атenu: а страшно јој севнуте очи.
 Он се обрати њојзи и крилате прозбори речи:
 „Ћерко егидоноснога Дива, што освану опет?
 Да ли да видиш бес Агамемнона, Атреју сина?
 Ал' ћу ти казати нешто, а тако ће, мислим, и бити:
 брзо ће он са обести своје изгубити главу."
Плавоока богиња њему **Атена** одговори на то:
 „Ја сам слетела с неба да твоју зауставим срџбу,
 ако си вољан да слушаш, белорука посла ме Хера
 једнако милујућ' оба и за вас водећи бригу.
 Него прођи се свађе и мача из кора не вуци:
 Онога речима кори онако како и треба,
 јер ћу ти казати ово, и заиста тако и биће.
 Трипут добићеш једном толико сјајних дарова
 ради увреде ове; но послушај. па се зауздај!"
 На то одговори њојзи Ахилеј брзоноги ово:
 „Човеку, богињо, личи да ваше послуша речи,

ако се много и гњеви у души, јер тако је боље,
а ко богове слуша, и услишит' они ће њега."
Рече, и тешку руку на сребрним крсницам' држећ'
велики мач у корице врати, те послуша лепо
што му рече Атена. А сама се врати на Олимп
егидоносном Диву у дворе мед богове друге.
Поново Пелејев син проговори Атреја сину,
речима стане га грдним срамотит' не стишавши срџбе.
„Тешка пијанчино с очима псећим и јелењим срцем,
никада ниси смео да, оружје метнувши на се,
с војском кренеш у борбу ни да у заседу зађеш
с ахејским првим јунацима: то ти се чини к'о пропаст!
Много је боље дабоме по широкој ахејској војсци
даре одузимај' оном ко противне рекне ти речи!
Краљу изелицо, а само нитковима владаш,
иначе, Атрејев сине, сад би ме последњом врећ'о!
Ал' ћу ти казати нешто и вељом се заклету клетвом:
Овог ми владарског жезла из којег ни гране ни лишће
више проклијати неће ни процвати када у гори
његово остаде стабло, а кору њему и лишће
окреса мед те сада га у рукама ахејски носе
синови, штоно суде и Дивову чувају правду;
ово је велика заклетва моја једном ће жудња
за Ахилејем доћи синовима ахејским свима,
узалуд биће ти мука, а ти им нећеш помоћи
када многи јунаци од војскоморе Хектора стану
гинут' и падат', и тада од гњева ће срце ти пуцат'
зато што ниси хтео да поштујеш првог Ахејца!"

Нестор саветује Агамемнона

Тако Пелејић рече и баци на земљу жезло
што га украшују клинци од злата, а затим он седне;
на другој страни Атрејев син је беснео; уста
мед њима Нестор слаткоречи, беседник јасни из Пила,
њему је с језика текла од меда беседа слађа.
Два су колена самртних људи пред њим већ прошла,
штоно се заједно родише с њим и одрастоше некад
у светом граду Пилу, а тада он владаше трећим.
Он им у намери доброј проговори и каза ово:
„Авај, да голема јада што ахејску земљу нам снађе!
Радостан био би Пријам и његови синови с њиме
и други Тројци много у души би радосни били
када би све то чули где вас два се свађате тако
који сте први Данајцем на бојишту и мудроме већу.
Него ме послушајте, јер оба сте од мене млађи.
Ја сам саобраћ'о веће и с људима бољима некад
него сте ви обојица, ал' свагда ме штоваху они.
Таквих не видех никад јунака, нит ћу их видет'
какви беху Пиритој и Дријант, народа пастир,

Кенеј, Ексадиј и онај боголики јунак Полифем,
Тесеј, Егејев син, што бозима подобан беше.
Они мед људма што ходе по земљи најјачи беху,
најјачи беху и само се с најјачим бораху они,
с планинским зверима оним, ал' ове су пропале грдно.
Ја сам саобраћ'о с њима из Пила пошто сам дош'о.
дош'о из далеке земље, јер сами ме позваше тамо;
и ја се борах ту напосе, а с онима нико,
какви су данас по земљи што ходе, не би се рво.
Ипак су савете моје и беседе слушали они.
И ви ме послушајте, јер увек је слушање боље.
Ако и јеси моћан, не узимај овоме цуре,
него је пусти кад му је синови ахејски даше;
а ти, Пелејев сине, са краљем се свађати немој
јер је већа допала част жезлоноши краљу,
кога је олимпски Диве обдарио диком и славом.
Ако си ти и јачи, а роди те богиња мајка,
овај је моћнији силом, јер влада народом већим.
Атрејев сине, гњев свој обуздај, а ја те молим,
немој се љутити више на Пелејева сина,
што је у љутом рату Ахејцима одбрана моћна!
Моћни краљ Агамемнон одговори њему овако:
„Што си рекао, старче, то све је одиста право,
него овај би човек да буде над осталим свима,
од свих јачи да буде и рад би над свима да влада.
Свима би он наређиво', ал' неће га сваки да слуша.
Ако су бози му дали да копљаник одличан буде,
нису му за то дали увредљиве речи да збори."
Њему у речи уђе Ахилеј зборећи дивни:
„Заиста, ја бих се плашљивац звао и нитковић прави
кад бих на сваку реч и заповест послуш'о тебе.
Другима све то наређуј, а не заповедај мени,
јер ја не мислим да ћу покорит' се икада теби.
Него ћу друго ти рећи, а ти то запамти добро.
Рукама нећу се ја за девојку с тобом се бити,
а ни са другим, јер ви ми је дадосте, па ми је сада
грабите, али од мојег од другогa блага у мојој
црној и брзој лађи одузети нећеш ми силом.
Или покушај само да виде то и ови овде:
твоја црна би крвца по копљу одмах потекла!"

Одисеј одводи Хрисејиду њену оцу. Агамемнон наређује покајне жршве

Тако се заваде они речима преким и кивним,
и тад распусте збор код ахејских бродова сазван.
Пелејић чадорју и једнакостраним лађама оде,
а с њим пође Менетијев син и остала дружба.
Атрејић тада брзу на пучину потисне лађу,
а њу изабере двадест веслара и стоволку жртву
крца за бога, а ћерку леполику Хрисову смести

у лађу, којој вођа довитљиви беше Одисеј.
Онда се отисну они и отплове путем воденим.
Потом Атрејић војсци заповеди нека се пере,
она се стане да чисти и са себе бацаше нечист
у море, бикове клаху и козе Аполону богу –
пуну стоволовку онда на жалугрепетљивог мора;
небу се дизао мирис, око њега дим се узвиј'о.

Од Ахилеја узимају Брисејиду

Тако се трудили они у табору, ал' Агамемнон
није одусто него Ахилеју сећ'о се претње.
те он Талтибију и Еурибату започне зборит',
својим слугама хитрим и верним гласницима својим:
„Идите сада под чадор Ахилеја, Пелеја сину,
узмите за руку лепу Брисејиду, па је довед'те,
ако л' је не хтедне дати, ја с већом ћу дружином доћи
па је узети сам, ал' тада још горе ће проћи!"
Посла их рекавши то и реч им додаде грдну.
Оба нерадо пођу крај жала трепетљивог мора
и Мирмидонцима стигну, до чадорја њиног и лађа.
Ту су Ахилеја нашли где седи уз чадор и лађу,
а кад он угледа њих, тад ни мало не би му мило.
Они од зазора силна и страха стану пред краљем,
нит што говоре њему нити га питају штогод,
али се досети одмах и њима пробеседи ово:
„Здраво да сте, гласници, гласоноше Дива и људи,
приђите, ви ми нисте криви, но Агамемнон,
штоно вас овамо шаље рад Брисејиде моме.
Него Дивова него, Патрокло, мому изведи,
па им је предај да воде, а они нек буду сведоци
и пред блаженим бозима и пред људима смртним
и пред осорљивим краљем, кад једном невоља сване,
да бих од других ја уклонио погибао срамну.
У свом злурадом срцу краљ Агамемнон бесни,
ни у прошлост не уме да погледа ни у будућност
да му се крај лађа ахејска војска спасе у борби!"
Рече, а Патрокло послуша речи драгог другара,
те он из чадора мому Брисејиду лепу изведе,
те им је преда, а они ка лађама ахејским оду,
за њима нерадо иђаше она. Тада Ахилеј
пролије сузу, седне на страни од своје дружине,
пенастој пучини уз брег, на бескрајно гледајућ' море.

Разговор с Тетидом

Пружајућ' руке много овако мољаше мајку:
„Мајко, када си веће маловечним родила мене,
да ми је барем Диве Олимпљанин громовник вишњи
одао част! Ал' сад ми није заклонио образ,

силни краљ Агамемнон Атрејић погрди мене,
сам ми уграби дар и узе и сада га има!"
Рече лијући сузе, а чула га госпођа мајка,
седећ' у морској дубини крај оца, морскога старца,
те се брзо к'о магла над пенасту пучину вину,
седне потом крај њега који је ронио сузе,
омилова га руком и речи му прозбори ове:
„Дете, шта плачеш, и каква те жалост у срцу снађе?
Казуј, ништа ми не криј у души, да обоје знамо!"
Уздишућ' тешко брзоноги син проговори њојзи:
„Знадеш и сама, па шта да ти причам кад свему си вешта?
У град иђасмо свети, у Еетионову Тебу,
и њу узесмо и све однесосмо онде што беше.
Мед собом право све поделише ахејски синци,
Атрејићу даше леполику Хрисову ћерку.
Али Хрисо, жрец Аполона што гађа далеко,
дође медорухим Ахејцима, лађама брзим,
ћерку да откупи своју а голем је носио откуп,
држећ' у рукама ловоров венац Феба стрељача
на златном жезлу, и сву је ахејску молио војску,
а највише два владара јунака, Атриде.
То му повладише други сви Ахејци да треба
жрецу одати правду и откупе примити сјајне.
Али се не свиде то Агамемнону, Атреја сину,
него га одбије грдно и погрдне додаде речи.
Отиде старац љутине пун, а Аполон њему
услиши молбу, јер богу веома бејаше мио.
Стрелу злоносну он на Аргејце посла, и народ
један за другим стане на гомиле гинут', и свуда
падаху стреле божанске по широкој ахејској војсци.
Вешти откри нам гатар поруку бога стрељача.
И ја први навалих да бога умирити треба,
али Атрејић плану љутином и, уставши брзо,
изрече претњу, и ево сада се испуни она.
У брзој лађи ону Ахејци светлооки шаљу
у град Хрису, и господу богу поклоне носе,
а два гласника из мога чадора одведоше овчас
Брисеја ћерку на дар што мени је даше Ахејци.
А ти, ако ли можеш, заштити својега сина,
Диву отиди на Олимп и моли га, ако си збором
или твором икад угодила његову срцу,
јер сам често чуо у двору мојега оца
где се хвалиш да си Крониона с облаком тамним
једина ти мед бозима спасла од пропасти грдне,
кад су га богови други Олимпљани хтели ца свежу:
Хера, Посидон и богиња Палада с њима Атена.
Ал' ти, богињо, дође и с Дива одреши свезе
брзо на широки Олимп позвавши сторуког бога,
кога Бријарејем бози, а људи све Егеоном
зову, он је и од свога оца још снажнији снагом.

Поред Крониона он кад седне моћан и дичан,
њега и бози се преплаше те не везаше Дива.
На то га сети и, седнувши, колена загрли њему
не би ли можда хтео да Тројцима буде на помоћ
нека секу Ахејце на крме их лађама гонећ',
и сви Ахејци нека се таква насите краља,
а и Атрејић, силни краљ Агамемнон, нек види
своју грехоту Ахејцу што најбољем пошту не ода."
Њему Тетида потом одговори лијући сузе:
„Авај, дете моје, што сам те родила јадна?
Бар да крај лађа седиш неојађен, сине, и срећан
кад ти је мало живота одредила судба, не много!
Сад си маловечан ти, од свију несрећнији људи,
заиста у зли час породих те на то у двору!
Да ту твоју реч испоручим громовном Диву,
идем главом на Олимп на снежани, не би л' ме чуо!
А ти седи крај брзих крај бродова па на Ахејце
бесни љутином те се војевања остави сасвим.
Јуче је Див у Океан Етијопцима пош'о
честитим да се гости, а с њим и остали бози.
Ал' ће се дванаестог дана повратити опет на Олимп,
и ја ћу тада поћи у дворе медопражне Диву,
колена загрлит' њему, па ћу га, мислим домолит'."

Одисеј Хрису предаје ћерку

Тако му богиња рече и оде, те остави њега
онда у срцу љута рад оне танковите моме
што је. силом они одведоше. Потом Одисеј
стигне у Хрису свету стоволовку водећи собом.
А кад су они луци у затоне дубоке дошли,
тада савију једра и ставе их у лађу брзу,
катарку метну јој у жљеб ужетима спутив је брзо,
тада веслима лађу довеслају они под пристан,
потом зароне сидро и привежу ужа лађена;
потом пођу и они где вали о брегове бију;
потом стоволовку свету искрцају Фебу стрељачу,
потом и Хрисова ћерка с моропловке ишета лађе.
Њу довитљиви сам Одисеј олтару поведе,
милом је оцу преда и прозбори њему овако:
„Хрисо, посла ме амо јунацима краљ Агамемнон,
да ти ћерку доведем и Фебу за Данајце свету
приложим стоволку не би л' се како ублажио господ,
који је аргејској војсци многосузне задао јаде."
Рече и у руке да му, и Хрисо радосно прими
милу ћерку, а они по реду око олтара
становнога свету стоволовку наместе богу.
Потом опраше руке и јечма захити свако.
Хрисо подигне руке и богу се помоли много:
„Чуј ме, сребролуки боже, ти Хриси и пресветој Кили

одбрано, ти што си јаки господар Тенеду, чуј ме:
кад ти се пређе помолих, ја ти се тада домолих,
образ ми сачува ти и Ахејце покара љуто,
дела ми сада јоште и ову услиши жељу
с данајског народа муку и срамотну невољу скини!"

Жртве помирнице

Такву молитву рече и чује га Фебо Аполон.
А кад се помоле они и јечам по жртвама баце,
најпре им подигну врат па закољу, одеру потом,
стегна им тада исеку и двоструким обложе салом,
по њима онда комаде осталог положи меса.
Све је то старац на главњама пек'о и румено вино
лио, а виљушке уза њ у рукама држаху момци.
А кад испекоше стегна и утробе кушаше они,
и друго ситно исеку и потом на ражње наврте,
све то помно испеку и с ражњева скину печено.
А кад посвршују све и гозбу припреме веће,
једнаке гозбе доста за свачије било је срце.
А кад веће за јелом и пићем подмире жудњу,
тада крчаге момци до врха напуне вином.
у чаше наточе вина и редом разделе сваком;
цео су дан ублаживали господу игром и песмом
лепо певајућ' песму богохвалку ахејски момци
и стрељача славећ', а он у души је радостан слуш'о.
Кад се већ смирило сунце и црна се спустила тама,
цела дружина леже да спава крај ужа лађених.

Повратак Одисејев из Хрисе

Кад је раносванка Зора ружопрста сванула веће,
они се отисну опет у широки ахејски табор.
тада им повољан ветар заштитник посла Аполон,
катарку дигоше увис и бела разавише једра,
ветар духну у једру у саму средину, и шумни
буч'о је талас уз брвно, а лађа је летела хитра.
И лађа пловљаше брзо низ таласе хитећи даље.
А кад су приспели веће у широки ахејски табор,
онда они брегу на пржину црну извуку
лађу високо и велике греде подметну оздо,
па се лађама тада и чадорју разиђу своме.
А он крај својих бродова крај брзих сеђаше срдит,
Дивов потомак, Пелејев синак, брзац Ахилеј;
нити му је до славне до скупштине, нити је у рат
ишао, него је своје изједао јупачко срце,
убојног поклича жељан у души и јуначког боја.

Тетида се обраћа Диву

Када је после тога осванула дванаеста зора,
онда се сви на Олимп врате вечити бози,
све их је водио Диве. А поруке својега сина
Тетида сети се тада и ниче из таласа морских,
рано се она небесима vine на Олимп.
Дива громогласног нађе где седи далеко од других
на највишем вису многоврхе олимписке горе,
она крај њега седне и левицом колена њему
загрли, а за подвољак десницом прими и Диву,
Кронову сину, владару, овако зборити стане:
„Оче Диве, ако мед бозима икада теби
збором ил' твором угодих, ти ову ми испуни жељу:
образ сину поврати мом што је најкраћег века
међу људима, а сад јунацима краљ Агамемнон
увреди њега, јер оте му дар и сада га има.
Него ти му образ освети, Олимпијче, премудри Диве,
дотле јунаштво даји Тројанцима, докле Ахејци
не одаду пошту мом сину и част не придаду!"
Рече, а Див јој ништа не прозбори. облака скупљач,
сеђаше ћутећи дуго, а Тетида узме му ноге.
држи их к'о да је срасла, и опет га преклињат стане:
„Дела по истини мени обећај и намигни главом
ил' ми одреци, јер није те страх, бар добро да знадем,
ја колико сам теби од богиња најтора свију!"
Њојзи љутит веома одговори облака скупљач:
„Авај невоље што ме са Хером посвађат хоћеш
када ме она погрдним речима дражити стане,
она и тако ме вазда мед бесмртним бозима кара
говорећ' да ја Тројанце у њиховој помажем борби.
Него одлази одмах да Хера не угледа тебе:
а ја ћу водити бригу да учиним све то што желиш.
Сад ћу ти намигнут' главом да у ме се уздати можеш.
То је мед бесмртним бозима од мене највеће јемство:
јер се не може натраг обрицање моје да узме,
све се непреварно врши кад главом ја климнем."
Тако рече Кронион и веђама намигну мрким
од тога господу богу амбросијска проспе се коса
с бесмртне главе, те сав се потресе велики Олимп.

Хера се препире са Дивом

Тако уговоре они и растану се; а она
у море дубоко скочи са светог Олимпа слетев,
а Див у свој отиде двор. Сви устану бози
пред својим оцем са седишта својих; није
се нико њега усудио чекат', но сви му пођу на сусрет.
Потом Диве седне на престо, али је Хера

добро приметила била када се светова с њиме
Тетида сребрних ногу, а ћерка морскога старца,
одмах речима грдним на Кронова нападне сина:
„Ко се, подмукли Диве, од богова светов'о с тобом?
Теби је увек драго од мене далеко да будеш,
и нешто тајно да смишљаш и кујеш, никад ми јоште
с намером не рече лепом на какво помишљаш дело!"
Њојзи одговори на то и људи и богова отац:
„Херо, не надај се све да ћеш намере моје
сазнати, зло би прошла ако и јеси ми љуба.
Али што се теби пристоји да чујеш, то неће
дознати нико пре тебе од богова а ни од људи.
А што наумим ја од богова тајно да свршим,
немој истраживати то, не разбирај за то!"
Њему одговори на то кравоока госпођа Хера:
„Кронов страховити сине, та какву изусту реч то?
Ја те већ не питам давно, а и не разбирам ништа,
него све по својој по вољи решавао мирно.
А сад се уплаших врло да ти не опчини срце
Тетида сребрних ногу, а ћерка морскога старца;
јутрос рано ти дође и обгрли колена твоја.
Њој си, мислим, намигн'о да ћеш осветлати образ
Пелеја сину и многе Ахејце погубит' код лађа."
Њојзи одговори на то сабирач облака Диве:
„Жено чудновата, свагда наслућујеш и свагда ме видиш
али ништа нећеш изградити, све ћеш ми више
омрзнут', а што више, то горе биће по тебе.
Ако је тако и било, ал' тако мени је мило!
Него седни и мучи и моје послушај речи:
не би ти могли сви помоћи олимписки бози
када се прикучим теби и рукама млатнем те силним!"
Тада се њега побоји кравоока госпођа Хера,
седне и ућута срце савладавши своје; у двору
Дивову тад се и други озлоједе небески бози.

Благованка богова

Славни тад рукотворац говорити стане им Хефест,
милој мајци Хери белорукој желећ' угодит':
„Нуто јада и муке, већ они се не могу трпет"
кад се вас двоје због људи због смртних свађате тако!
Међу бизима грају начинисте, - гозбина добра
неће веселити нас кад зло побеђује свако.
А ја светујем мајку, домишљанка мада је она,
Диву драгоме оцу нек угађа, више да не би
отац карао њу и нама помутио гозбу.
Ако Олимпљанин Диве муњобија хтедне да баца
с наших седишта нас, - јер много је јачи од свију.
Него ти га, мајко, угодљивим речима блажи,
па ће се одмах нама умирити олимписки отац."

Рече Хефест и скочи и двоушну дохвати чашу,
 пружи је у руку мајци и ову јој беседу почне:
 „Стрпи се, мајко моја, и ако те боли, преболи,
 очима драгу тебе да не видим једном бијену,
 не бих ти мог'о помоћи, мада би жао ми било:
 јер је веома мучно противит' се олимписком Диву.
 Он ме је некад, кад хтедох да одбраним тебе,
 за ногу дохватио и бацио с небеског прага.
 Цео сам падао дан; а кад се већ смирило сунце,
 падох на Лемно, а мало још душе беше у мени.
 Онда ме отуд где падох однесоше Синћани људи."
 Рече, и осмехну се белорука богиња Хера
 те из руке синовље у осмеху прихвати чашу.
 Тада он бозима осталим свима започне с десна
 слатки точити нектар из једнога грабећи чабра.
 У сав се тада грохот насмејаше блажени бози
 видевши Хефеста како по двору живо тетура.
 Тако су цео дан до сунчева смираја бози
 благовали, и срце пожелело није им више
 једнаке гозбе, ни Муса, ни форминге прелепе што је
 држ'о Аполон, и Мусе на смену певаху дивно.
 А кад потону веће сјајна светлост сунчана,
 оду на починак бози у своје дворове сваки,
 где је већ свакоме дом рукотворац славни Хефесте
 својом вештином и умом саградио био. На одмор
 тада и олимписки Диве муњобија пође на одар
 гдено и раније спаше, кад слатки санак му стигне,
 ту је лег'о да спава, а уза њ златостола Хера.

ПЕВАЊЕ ДРУГО НАСЛОВЉЕНО

САН. КУШАЊЕ. БЕОТИЈА ИЛИ СПИСАК БРОДОВА

Песник Илијаде рекао је већ у експозицији спева (у петом стиху првог певања) да је Ахилејев гнев изазвао грозну погибију Ахејаца и да се тако - вршила Зевсова воља.

На пут тешких испаштања Зевс (Див) сада, у другом певању, гура Агамемнона и све Ахејце. Да би осветио Ахилеја. Зевс шаље Агамемнону Сна са варљивим надама у победу. Сан подстиче војсковођу да заматне нови бој - јер сада ће, коначно, заузети Троју. Радостан, Агамемнон сазива ратнике у скупштину. Само, већ се навршила девета година безуспешне опсаде. Борбеност ратника ваља искушати; можда је зацарила малодушност. Агамемнон стога поверава свој прави сан једино главарима. Ратницима каже да му је Зевс, у сну, поручио нека одустане од опсаде, јер Троју неће заузети. Предлаже да се опсада сместа дигне и да крену кућама. Ратници му поверују и, раздрагани, похитају да опреме бродове за одлазак. Одисеј уставља и смирује народ, настоји да васпостави ред. Да би то постигао, мора ударцима да ућутка и букача Терсита. Овај ружи оштрим речима Агамемнона. Војсци се обраћају Одисеј, стари Нестор и сам Агамемнон. Она пристаје на борбу. Окупљање и кретање ахејских чета описују развијена поређења - са огњем, јатима птица, ројевима мува, козарима

који купе и крећу козе. Онда се песник обраћа богињама песме, Мусама, да га надахну. Следи попис грчких снага под Тројом, почев од оних из Беотије, и краћи списак тројанских снага и савезника. Из другог певања одабрали смо два одломка доста противна тонском усмереношћу. Прво речи Терсита. У њима се грубо, али не и безразложно, оглашава обичан пучанин, сит гавана и силника који и на разбојишту живе у сласти и ласти. На другом месту доносимо речени поредбени венац. Ту се утисак ратничке силе и херојске величине гради доследно - мада за наше осећање понекад и необичним сликама (рој мува) - а врхуни у поређењу војсковође Агамемнона са големим биком сред крда говеда у покрету.

I. Терсит, Агамемнон и Одисеј

Други седоше сви и на местима остану својим
једини још је Терсит наклапало нешто приклап'о,
он је непристојне речи и многе у срцу знао,
наопаке, без мере с владарима да би се свађ'о,
јер је тражио чим би Аргејце насмејати мог'о.
Он је најружнији био у целој под Илијем војсци,
беше кривоног и шантав на једну ногу, а плећа
беху му гурава, јер су на грудима погнута била.
Шиљата беше му глава и на њој рехава коса.
Он Ахилеју и Одисеју најмржи беше;
јер их грђаше оба; и тада заграје опет
и Агамемнона дивног стане да грди. Ахејци
страшно се срђаху на њ и гњев им освоји душу.
Он се продере и Агамемнона стане да ружи:
„Шта сад, Атрејев сине, ти гунђаш и чега ти треба?
Пуни ти чадори меди и много у чадорју своме
жена имадеш на избор, а све те жене Ахејци
теби дајемо првом град кад узмемо који.
Злата ли теби недостаје зар из Илија што га
носи коњокрота који Тројанац к'о откуп за сина,
кога у путима ја ти доведем ил' други Ахејац?
Младу ли жену желиш да љубавну утолиш жудњу,
да је обашка држиш за себе? Не приличи теби
који си владар да у зло уваљујеш ахејске борце.
Покори, спрдње, мекушци, а Ахејке, а не Ахејци!
Пођимо с лађама кући, а овога пустимо овде
нека поклоне вари под Тројом, нека тад види
јесмо ли њему ми на помоћи или му нисмо!
И сад Ахилеја он од себе бољег јунака
погрди страшно и оте му дар, те сада га држи.
Ал' се Ахилеј не уме да љути, жестина му сушта,
јер би га, Атрејев сине, сад последњом вређ'о!"
Агамемнона изгрди тако, људма пастира,
Терсит. Ал' њему хитро похити дивни Одисеј;
мрко погледа њега и тешким га нападне речима:
„Терсите, брбљивче, ако и јеси гласни говорник.
Ћути, и немој се сам с владарима свађати вазда!
Мислим да нема грђег од тебе другог смртника.
колико их с Атрејевим синовима стиже под Илиј,

иначе језиком својим на краљеве клевето не би,
не би их ружити смео и не би повратак чек'о.
Није нам јасно јоште ни како ће све се доконат",
да л' ћемо добро ил' зло се ми Ахејци повратит'.
Зато Атрида Агамемнона, људма пастира,
увек си спреман да ружиш, јер данајски њему јунаци
много дарова дају, па њега грдиш и вређаш.
Него ћу рећи ти нешто, а тако ће се и збити:
ако те нађем још једном где булазниш као отоич,
тада Одисеј више на рамену главе не им'о,
нити се више Телемаху ја називао оцем,
ако те не зграбим тада и рухо с тебе не свучем,
плашт и кошуљу с њим што твоју крије голоту,
па те самог плачна не отерам лађама брзим,
јер ћу те грдно изударат' па те из скупштине бацит'."
Рече па га жезлом по леђма и плећима млатне,
па се савије сав, и грозна му суза потече,
а на леђима њему од златнога жезла се дигне
крвав пожиљак, и он веома уплашен седне,
бол га освоји, смете се сав и обрише сузу,
а други, ако и сетни, сви слатко се њему насмеју.
Тада је суседу сусед осврнув се рек'о овако:
„Већ је веома много Одисеј учинио добра,
савете одличне даје и ратну изазива храброст,
а сад је изврсно он Аргејцима свршио дело,
када овоме дрском блебеталу затвори уста!
Неће га ваљда опет подстаћи пркосна душа
погрдним речима својим да узме краљеве грдит!"

II. Војска се креће

К'о што се пустошник огањ по бескрајној шуми разгори
по свим косама горским, те пламен се види далеко,
тако је с оружјем силног у њихову кретању онде
свугде блистао сјај и небу кроз етар се диз'о.
Као кад стану јата неизбројних крилатих птица
гуске ил' ждралови ил' дугошије лабуди они
летат' по Асијском пољу, Каистрију около вода,
овуд и онуда лете и диче се крилима својим,
уз цику слећу тако да јека их по пољу стоји, -
тако се многа племена од лађа и од чадора
распу испред Скамандра по равни, а тутњава страшна
наста од њихових ногу и топота копита јаких.
Мноштво их испред Скамандра по цветном се искупи пољу
колико лишћа и цвећа у пролетно види се доба.
Као што силних мува, кад пролетњи освану дани,
ројеви густе наврве у спрему стадовите куће,
препуну млека у суђу, толики се на пољу онде
против Тројанаца Ахејци дугокоси нађу,
сви се помамили мамом да сломе Тројанце у борби.

Као што знају козари у расутим стадима козе
лако да луче кад све се помешају пасући траву,
тако Ахејце амо и онамо војводе њихне
ређати стану за битку; међу њима краљ Агамемнон
очима својим и главом на громовног личаше Дива,
пасом на Ареја бога, а грудима на Посидона.
Као што у крду бик од свију се говеда других
истиче много, јер је од скупљене говеди виши,
тако Див тога дана Атрејева учини сина

ПЕВАЊЕ ТРЕЋЕ НАСЛОВЉЕНО

ЗАКЛЕТВЕ. ГЛЕДАЊЕ С БЕДЕМА. МЕГДАН ПАРИДА И МЕНЕЛАЈА

Големом покрету ахејске војске, којим се друго певање завршило, не следи очекивани сукоб на бојишту. Песник Илијаде као да се овде повиновао закону епске ретардације радње.

У трећем певању војске су се сасвим прикучиле Троји. Али, Тројанци предлажу да се рат оконча двобојем. Треба да га поделе Парид (Александар), син тројанског краља, и спартански краљ Менелај. Парид је рат проузроковао, уграбивши Менелајеву жену, лепу Хелену. Тројански краљевић се не приказује као храбар борац. Изазива ахејске ратнике, али пред Менелајем најпре побегне. На мегдан ће изаћи тек пошто га брат Хектор наружи. Погодба гласи: ако Парид победи, задржаће лепу Хелену, а ахејска војска ће дићи опсаду и отпловити у Грчку; ако, пак, победи Менелај, нека му буде Хелена, и сва њена блага с којима ју је Парид из Спарте довео. Војске радосно пристају на ово. Весница богова Ирида, и сама богиња, прима људски лик и обавештава Хелену о двобоју који предстоји. Хелена хита на бедем да одатле посматра мегдан. На кули код Скејске капије већ је стари тројански краљ Пријам са својим саветницима. Хелена им казује ко су најбољи ахејски јунаци, доле, у пољу. Пријама позивају да уговор и примирје склопи свечано, уз приношење жртава. Парид затим излази на мегдан. Менелај га савлада. Али Париду спасава богиња љубави Афродита. Обавије Париду маглом, пренесе у његову кућу, у Троји, а страшним претњама нагони Хелену да с Паридом подели постељу, док ахејски заповедник Агамемнон захтева да се уговор изврши и Хелена, с благом, изручи Грцима.

Доносимо одломак са сценом гледања са бедема. Песник јој даје велику уверљивост. С једне стране приказује неспокојство и сету вероломне Хелене, суочене са сопственом прошлошћу и злом које је донела Тројанцима и Грцима; а на другој страни описује и дивљење старих главара тројанских за лепоту Хеленину, тако велику да некако оправдава сва тројанска страдања.

I. Пријам са старешинама на кули код Скејских врата.
Прилази Хелени те им показује главне ахејске војводе

Ирида гласница тада белорукој Хелени дође
подобна заови њеној. Антенорићевој љуби
Њу Хеликаонсин Антеноров узе, а она
Лаодика, од ћерки Пријамових најлепша беше.
Хелена Ириду нађе у соби, где велико ткање
порфирно двоструко ткаше и уњга уткиваше борбе,
што их коњоморе Тројци и медорухи Ахјејци

од Арејевих руку досад поднесоше због ње.
 Близу ње брзонога Ирида стане и рече:
 „Дођи, милосна снахо, да видиш дивотно дело,
 што га коњоморе Тројци и с рухом од меди Ахејци
 творе; досад су они за погубним жудели ратом
 и сузне битке на разбоју једни доносили другим,
 а сад седе и ћуте - та рат се утишао сада –
 сваки је наслоњен на штит и у земљу копље је поб'о.
 Само Александар и Ареју драги Менелај
 с копљима дугим изићи ће сада на мегдан због тебе;
 који победи од њих, он драгом зваће те љубом."
 Тако богиња рече и у срце слатку јој смести
 жудњу за пређашњим мужем и градом, за мајком и оцем.
 Тада Хелена брзо превуче копрену белу.
 Из собе пође лијућ' од образа бисерне сузе.
 Сама не беше, но за њом и две су дворкиње пошле,
 Етра, Питеју кћи, и кравоока с њоме Климена.
 Брзо онамо стигну где Скејска бејаху врата.
 Око Пријама беху и Ламп и Пантој и Тимет,
 Клитије и Хикетаон од крви Ареја бога,
 затим Антенор и још Укалегон, паметни старци,
 све те старешине људске код Скејских сеђаху врата.
 Старост је спречила њих да ратују, али у већу
 забораху сјајно налик на цврчке, штоно у шуми
 седе на стаблу мед лишћем и нежну просипљу цврку.
 Такве старешине тројске на кули сеђаху онде.
 Када Хелену спазе где њима се на кулу пење,
 један другоме тихо проговоре крилате речи:
 „Замерке нема Тројанцу ни Ахејцу с назувком лепим
 што због овакве жене већ одавно подносе јаде:
 обличјем она веома на бесмртне богиње личи!
 Него каква је да је, у лађама нека се врати
 и не оставља нама и нашим потомцима жалост!"
 Тако реку, и Пријам позове Хелену тада:
 „Овамо, драга ми ћерко, приступи па крај мене седни,
 првога мужа да видиш и девере и осталу својту!
 Никако не кривим тебе, но богови криви су мени,
 који су ахејску на ме навалили плачевну војну.
 Приђи, па ми јунака горостасног именом реци
 који је оно онде Ахејац и ваљан и висок!
 Има, истина других што главом надвисују њега,
 али очима ја лепоту још не видех такву
 а ни прикладна тако јунака, - та личи на краља!"
 Хелена, жена божанска, одговори њему овако:
 „Частан си ти ми и честит веома, милосни свекре,
 еј да сам погубну смрт одабрала када сам амо
 пошла са сином твојим, ложницу оставив своју
 касно рођену ћерку и браћу и врснице драге!
 Али не зби се тако, и стога се топим од плача.

Него ћу радо ти рећи што желиш да дознаш.
 Оно је моћан далеко Атрејев син Агамемнон,
 обоје он је: и добар краљ и копљаник снажан,
 и девер мени, кучки без стида, ако је био!"
 Рече, и старац се њему задивив проговори ово:
 „Блажени Атрејев сине, добросрећни, љубимче божји,
 заиста ти над многим над ахејским момцима владаш!
 Некад сам стигао ја у **лозовиту фригијску** земљу,
 видех ту мноштво јунака фригијских с коњима брзим,
 Отреја војску видех и Мигдона божанског,
 они уз брегове реке Сангарија имаху табор;
 и ја се бројах к'о неки међу њима савезник бивши
 онога дана кад су Амазонке мушкаре стигле:
 али **Ахејаца плавооких** било је више."
 Потом другог смотрив Одисеја питаше старац:
 „Нуде ми, драга ћерко, сад кажи ко ли је онај?
 Главом је нижи од Агамемнона Атреју сина,
 али је грудима он и плећима шири на поглед.
 Његово оружје онде на земљи хранодавној лежи.
 али он свугде к'о ован обилази редове људске;
 тај ми се највише чини густоруну подобан овну,
 штоно к'о ован ходи кроз стадо белих оваца."
 Хелена, Дивова ћерка, њему одговори ово:
 „Оно ти је Лаертов син довитљив Одисеј,
 штоно се роди у крају бреговите итачке земље,
 он је памети јаке и сваким коварствима вичан."
 На то трезвени њој Антенор одговори ово:
 „Заиста праве си речи, о жено, исказала сада.
 Већ је овамо једном Одисеј стигао дивни;
 стигао послан због тебе с Менелајем Ареју драгим,
 ја их обојицу примих у дому свом и угостих,
 тако им овде лик и јаку памет упознах.
 Ал' кад се скупе Тројанци, и они ступе међу њих,
 широким плећима њих Менелај надвиси стојећ',
 него кад седоше оба, угледнији беше Одисеј.
 А кад су стали пред свима распредат' речи и мисли,
 тад је Менелај хитро говорио, мало додуше,
 али веома звонко, не имаше обилат речник,
 али му прикладан беше, све ако је и био млађи.
 А кад се диже да реч довитљиви узме Одисеј,
 стаде и гледаше доле оборивши преда се поглед,
 жезла ни пред собом није окрет'о, а ни озади,
 него га држао чврсто у руци к'о да је невешт,
 каз'о би да се на кога набрекује ил' да је лудак;
 али кад снажни глас из груди испусти својих,
 па му речи потеку пахуљицама' подобне снежним,
 ниједан смртник тада с Одисејем не би се прео,
 тада се чудили нисмо његову стасу толико."
 . Трећега Ајанта опет приметивши питаше старац:
 „Који је оно јунак, Ахејац, и ваљан и висок,

међу Аргејцима главом и широким плећима главит?"
Хелена, дугорука, жена божанска прозбори њему:
„То је горостасни Ајант, и то је ахејски заклон.
Њему насупрот к'о бог Идоменеј мед Крећаним' стоји,
око њега се управ старешине скупиле кретске;
често је Ареју драги Менелај угостио њега
у нашем дому кад би са Крете наврнуо нама.
Сада остале све сјајнооке видим Ахејце,
које бих познати могла и сваког по имену рећи;
ал' две народне нигде старешине видет' не могу,
Кастора коњика и Полидеука доброг шакача,
оба рођена браћа, што моја их родила мајка.
Можда кренули нису из Лакедемона љупког?
Или стигоше амо у моропловним лађам',
ал' сад неће они у јуначке улазит' битке,
бојећ' се руга и многе срамоте под којима остах!"
Рече, а њих је веће плодоносна земља већ крила
у Лакедемону онде, у отаџбини им драгој.

ПЕВАЊЕ ЧЕТВРТО НАСЛОВЉЕНО

ГАЖЕЊЕ ЗАКЛЕТВЕ. АГАМЕМНОН ПРЕГЛЕДА ВОЈСКУ

На крају претходног певања Агамемнон захтева да се уговор испуни, Хелена преда Грцима, рат оконча.

Четврто певање започиње сценом на Олимпу. Богови доносе одлуку да Троја пропадне. Хера и Атена то захтевају од Зевса. Овај пристаје, невољно. Ипак, на Херин захтев шаље Атену на бојиште да изазове ново крвопролиће. (Тако испуњава и обећање дато Ахилејевој мајци, Тетиди.) Атена прими лик Лаодока и наговори Тројанца Пандара, славнога стрелца, да убије Менелаја и тако се прослави. Пандар одапне стрелу, но она само рани Менелаја. Уговор је развргнут, примирје покварено, војске се спремају да ударе једна на другу. Менелаја брзо извиди лекар Махаон, син бога Асклепија. Агамемнон бодри и подбада вође, похвалама и покудама. Смотру војске завршава корећи оштро јунака Диомеда. Овај прима прекор уздржано, без замерки. Почиње бој. Богови подбадају борце. Опис појединих мегдана.

Из четвртог певања одабрали смо два одломка. Најпре сцену одлучивања на Олимпу. Ту видимо како су богови, у Илијади, заиста приказани са људским цртама и слабостима. Све има обележје породичног саветовања у сенци несложног брака родитеља. Затим дајемо стихове где се наново описује кретање војске, највише упоређењима. На овоме одломку, ако га ставимо крај сличнога са краја другог певања, лако уочавамо устаљене, традиционалне поступке епског казивања, у коме су сцене војничких покрета и сукоба честе. Уједно, учешће богова, кратко назначено у томе одломку, открива нам, заједно са првим наведеним одломком, традиционалну улогу божанства у старогрчком јуначком епу.

I. Богови решавају да Троја пропадне

Али богови седећ' код Дива чињаху веће,
сви на златноме поду, а њима госпођа Хеба
точаше нектар те они кондирима златним један
другоме наздрављаху и на град гледаху тројски.
Одмах гледаше Кронов син да надражи Херу
пецкавим речма и мислећи на њу почне да збори:
„Две од богиња има Менелај помоћнице добре,
Алалкоменку има Атену и Аргејку Херу,
него седе далеко и срце своје веселе
гледањем самим, ал' Афродита слаткосмеха увек
у помоћ Париду хита и од њега уклања Кере:
њега спасе и сада кад мишљаше да ће заглавит';
али је Ареју драги Менелај победу стек'о.
Него промислимо што даље радити треба,
хоћемо л' страшни рат и бесне заметати битке,
ил' ћемо пријатељство мед оба народа врћи.
Ако се свима то свиди и свима ако је мило,
Пријама краља кула нек онда остане цела,
а Менелај кући нек Аргејку Хелену води."
Рече, и гунђаше на то Атена а с њоме и Хера.
Обе сеђаху близу и Тројцима смишљаху јаде.
Богиња остаде ћутећ' Атена и не рече ништа,
љута на Дива оца, и гњев је хваташе дивљи,
али Хери изби из груди срџба те рече:
„Какву изустити реч то, о Кронов ужасни сине!
Зар ћеш залудним труд ми и зној ми бескорисним створит'
којим се радећ' ознојих? Уморише моји се коњи
војску кад скупљах Пријам да страда и његова деца.
Ради, ал' нећемо теби одобрити богови други."
Веома озловољен Див сабирач облака рече:
„Пакосна, каква ти зла толика учини Пријам,
и он и његова деца, те само непрестано желиш
како ћеш лепо саздани град разорити Илиј?
У град кроз бедеме дуге, кроз врата када би ушли.
и кад би Пријама пресна и његову прождрла децу
и све Тројанце с њима, твој гњев би утолио тада!
Ради како ти хоћеш, ал' због тог не било свађе
између тебе и мене ни раздора мед нама двома.
Него ћу друго ти рећи, а ти то у срцу чувај:
ако икада хтеднем да и ја на силу срушим
икоји град у којем пребивају љубимци твоји.
срџбу моју немој да спречаваш, него ме пусти,
та ја и теби опет допустих, али без воље.
Колико под сунцем и под звездовитим небом градова
има и у њима људи пребивају земљу што газе,
срцу моме од свију најмилији свети је Илиј
и краљ Пријам и народ Пријама вешта у копљу.
Никад ми жртвеник мој не беше без једнаке гозбе,

ту је и пиће и мирис, већ какве нам дарове дају."
Њему на то кравоока Хера одговори ово:
„Мени су града три најмилија од осталих свију:
Спарта и Арг и град Микена широких цеста;
све их разорити можеш чим у срцу омрзну теби,
то ти не браним ја и нећу бранит' ни једног;
па да и браним и да их не допуштам теби разорит',
не би ми пошло за руком, јер много си јачи од мене.
Него ни напоре моје бескорисним не треба чинит',
јер сам богиња и ја, порекла истога с тобом;
ја се родих од Крона од лукавца часнија од свих
двоструко: због свога рода и што сам се назвала љубом
теби. који си прави над свима бозима владар.
Ал' ћемо ипак једно уступати другоме у том,
теби ја, ти мени, а други ће бесмртни бози
за нама поћи. А сада нареди брже Атени
нека зађе у тројски и ахејски ужасни покољ
и нека гледа Тројанци да задану погазе веру
и да навале први на поносне сада Ахејце."
Рече, те послуша реч јој и људски и божји отац,
и он крилате речи Атени проговори ове:
„У војску одмах одлети мед Тројце и мед Ахејце,
и гледај задану нека Тројанци погазе веру
и нека навале први на поносне сада Ахејце."
Рече, и подстакне тим и онако страсну Атену;
оде пошто се вину низ главице Олимписке горе.
К'о син лукавца Крона кад блиставу пошаље звезду
да бродарима или војницима широке војске
знамење буде, а из ње избијају варнице силне:
таквој подобна звезди Атена Палада тада
на земљу скочи сред војске, и сваки се зачуди борац,
био коњомора Тројац ил' с назувком лепим Ахејац.
Тада је суседу неко окренув се рекао ово:
„Заиста бесна ће борба и ужасан настати покољ,
ил' ће Олимпљанин Диве што људским управља ратом
поново створити љубав мед народом једним и другим."

II. Отварање борбе у којој доста јунака остаје мртвих с једне и друге стране

Као таласи морски кад о жал ударе бучни
један за другим густо, а Зефир креће их ветар;
они се испрва дижу на пучини, затим се о хрид
с великом сламају риком и хуком, вијугави иду
па се пропињу увис и морску избацују пену:
тако се данајске чете непрекидно кретале тада
једна за другом у бој. А сваки је војвода својим
наређив'о, а други без граје су ишли, једва би човек

рек'о да војска толика са гласом у грудма корача;
сви су мучећи ишли, старешина бојећ' се својих;
оружје сјајно у којем корачаху свима се сјало.
А Тројанци к'о овце у какву гаванском тору
штоно безбројне стоје кад млеко им бело се музе,
оне једнако блеје кад чују од јагњаци меку:
тако се тројанска граја по широкој орила војсци,
јер им говор и језик не беше једнак у свију,
језик им беше мешовит, са различних били су страна.
Једне је подстиц'о Ареј, Атина совоока друге,
уз њу Димос и Фобос и свагда љута Ерида,
која је Ареју богу људомори сестра и друга;
испра мала је још и једва се диже, ал' после
упире у небо главу и тако ходи по земљи.
И тад она мед једним и другим заметну кавгу
општу кроз чете идућ' и борцима множећи лелек.

ПЕВАЊЕ ПЕТО НАСЛОВЉЕНО

ДИОМЕД СЕ ОДЛИКУЈЕ

Јунак Диомед, који је спокојно отрпео Агамемнонове укорје, стоји као какав горостас у средишту петога певања, Оно је испуњено приказом првога дана битке, који се описује све до у седмо певање.

Диомед се бори боље од осталих јунака. Пандар га рани стрелом. Али он убија Пандара. Тешко рањава и **Енеју, сина богиње Афродите**. Снажи га и храбри богиња Атина, те Диомед удара и на саме богове који се у бој уплићу. Док Афродита закриљује Енеју, Диомед је рањава у руку. Ирида одвезе Афродиту на Олимп. Ту је теши мајка Диона. али јој се смеју остали богови. Енеју спасава Аполон. Диомед наваљује триред и на самог Аполона. Ипак устукне кад га овај опомене да се не гради једнак боговима. Бог рата Ареј бори се на страни Тројанаца. Ови силно наваљују и потискују Ахејце. Уто се у бој умешају Хера и Атина. Хера соколи Ахејце, Атина и даље Диомеда. Скочи му на бојна кола. Тако најбољи ахејски борац лети међу непријатеље на борним колима којима управља богиња. Диомед рањава и самог бога рата Ареја. Овај бежи на Олимп, где му видају ране. За њим бојиште напуштају Хера и Атина.

У нашем избору дајемо сада сцену Диомедовог сукоба са Пандаром, Енејом и самом Афродитом. Сцена је изаткана од реалистичких појединости својствених описима рањавања и погибија у Илијади. Други одломак, у коме **Сарпедон, један од тројанских савезника**, кори Хектора такође је типичан за хомерске описе бојева. Када се ратни сукоб наново распламса, песник опет прибегава поређењу да би нам дочарао убојни метеж.

I. Диомед убије Пандара и рани Енеју каменом и Афродиту, која је дошла да помогне сину, рани у руку

Док су се њих два тада ту разговарали тако.
она се двојица ближе примакоше с коњима брзим.

Први се обрати оном Ликонов блистави синак:
 „Јуначе смеони, снажни, ти поносног Тидеја сине,
 није те стрелица горка погубила ни брзи хитац,
 ал' сад ћу покушат' копљем, јер њим ћу те можда погодит'."
 Рече и копљем завитла дугосеним и тад га хити,
 у штит погоди њим Тидејева сина и одмах
 шиљак од меди пробије штит и оклопу стигне,
 онда заграје над њим Ликонов блистави синак:
 „Сасвим си рањен ти кроз слабине, не мислим да ћеш
 моћи да дуго то трпиш; а велику даде ми дику!"
 Њему неустрашен на то одговори јаки Диомед:
 „Промаша, не рани мене, ал' не мислим да ћете ви два
 престат' од боја пре но у борби један вас падне
 и крвљу напоји својом штитоносног Ареја борца!"
 Рече и одапне он, а стрелу тада Атена
 уз око управи у нос те беле пробије зубе,
 управ при корену тврда мед пресече му језик,
 бронзани шиљак њему кроз вилицу доњу пролети,
 и он се сруши с кола, а оружје на њему звекне
 блиставо, сјајно и светло, - крилонози њему се коњи
 преплаше, у страну окрену, те даха и снаге му нешта.
 Тада Енеја скочи с дугачким копљем и штитом,
 јер се бој'о да му Ахејци не уграбе мрца.
 Као лав у своју што узда се снагу, он је
 иш'о око њега с копљем и штитом што једнако свуда
 брани жудећи оног погубити с киме се сретне,
 страшно вичући. Руком тад голем пограби камен
 Тидејев син, да не би ни два га човека дигла,
 какви су људи данас, ал' онај њим замахне лако
 и њим згоди Енеју у бедро, гдено се стегно
 свија у бедро, а то се и чашицом назива место,
 смрска чашицу њему и обе му претргне жиле;
 рапави одере камен Енеји кожу, ал' само
 јунак на колена падне, а крупном упре се руком
 о тле, и њему се црна по очима разлије тама.
 Тада би погин'о ту јунацима владар Енеја,
 али га Дивова кћи Афродита опази оштро,
 мати која га некад Анхису роди пастиру:
 око драгога сина тад беле овије руке,
 па га брижљиво сјајним омота плаштем од стрела
 да би га спасла, да не би брзотрки Данајац који
 груди му пробио међу и тако му утрн'о живот.
 Тако Афродита спасе из борбе својега сина,
 а син Капанејев добро још памћаше договор онај
 како га грлати борац Диомед научио беше:
 он снажнокопитне своје заустави коње далеко
 од бојне гужве и кожом за облук привеже узде,
 па Енејиним коњма лепогривим поскочи хитро
 те их од Тројаца догна Ахејцима с назувком лепим.
 Драгом даде их другу Деипилу, који му од свих

најдражи беше вршњака, јер знао је уговор' му у свем,
 лађама пространим да их одвезе. А потом се јунак
 у кола своја попне и блиставе прихвати узде,
 за Диомедом потера тад снажнокопитне коње
 жустро, а он потрчи за Кипарком с окрутном међу
 видећ' да је божанство без снаге и није од оних
 богиња једна што уме да управља борбама људским,
 и да није Енија разбиград, а ни Атена.
 А кад је стигну, кроз густу кроз гужву хитећи за њом,
 онда се извије син јунака Тидеја и њу
 скочивши у руку нежну испод длана погоди оштрим
 копљем: одмах се њој у кожу копље забоду
 кроз плашт амбросијски, што га Харите саткаше саме,
 изнад длана. А њојзи процури амбросијска крвца
ихор, каква тече у жилама блаженом богу:
 богови не једу хлеба и руменог не пију вина,
 зато немају крви и бесмртни зову се бози.
 Она врисне веома, и син јој падне из руку:
 али га у руке Феб Аполон узме и тамном
 завије маглом, да не би брзотрки Данајац
 који груди му међу проб'о и тако му утрн'о живот.
 Тада гласовити борац Диомед заграја над њом:
 „Бежи, Дивова ћерко, из борбе и с ограшја љутог!
 Није ти доста зар што вараш нејуначке жене?
 Будеш ли у рат се мешала, ти ћеш од рата, мислим,
 згрозити се, и ако далеко о њему чујеш!"

II. Сарпедон кори Хектора. Ареј осоколи Тројанце.

Тада Сарпедон стане да грди Хектора дивног:
 „Хекторе, куда ти нестане срце што си га им'о?
 Рече да ћеш град без народа, без помоћника
 бранити сам са браћом и зетовима својим!
 Али сад никога од њих не могу да видим и нађем
 него сви се плаше к'о пси кад опази лава,
а ми се бијемо ту, ми који смо помоћна војска,
јер сам помоћник и ја, из далеке стиг'о сам земље,
далеке Ликије оне на вировитом Ксанту.
 Онде оставих љубу и с њоме синчића луда,
 а и големо благо, за којим жуди ко нема;
 него ликијске опет соколим борце и желим
 сам да се борим с јунаком, а овде ништа не имам
 што би могли Ахејци однести или одвести.
 А ти стојиш без посла и друге не подстичеш борце
 храбро да подносе борбу и љубе своје да штите.
 Само ланене да вас не ухвате свехватне замке,
 и да не постанете душманима ловина и плен,
 брзо ће они вашу многољудну тврђу разорит'.
 Све то треба да имаш на уму, дању и ноћу,

када војводе молиш старешина славних далеко,
храбро да истрају: тиме одбацићеш карање тешко!"
Тако рече Сарпедон, а Хектора у срце рани;
одмах с кола у оружју на земљу скочи.
Идући свуда по целој по војсци копљима оштрим
витлаше бодрећи на бој, на ужасан гоњаше покољ.
Онда се окрену они и према Ахејцима стану:
али заједно остану сви Аргејци, без страха.
Као што ветар плеву по светом растура гумну,
кад се пшеница веје, и када Деметра плава
од плев одваја жито, а ветар дува - одоздо
беле се гомиле плев по земљи - тако Ахејце
бела прашина покри, колико међу њима коњи
врло топотаху и прах до бронзаног витлаху неба,
јер се помешаше опет: возари окренуше кола.
Рукама јаким пођу у борбу, насртљивац Ареј
црну нојцу спусти на борбу да одбрани Тројце,
свуда обилазећ' и све испуњујућ' како му Фебо
бог Аполон с мачем са златним наредио беше
нека охрабри Тројце кад Паладу виде Атену
где се повукла, а она помоћница беше Данајцем.

ШЕСТО ПЕВАЊЕ НАСЛОВЉЕНО

ХЕКТОР СЕ САСТАЈЕ С АНДРОМАХОМ

Крвавом покољу на бојишту шесто певање супротставља сцене из живота у граду Троји. Ратна срећа се окренула. Тројанци су у невољи. Врач Хелен саветује Хектора да умилистави Атену. Хектор храбри Тројанце, па одлази у град. Тамо тројанске жене треба да се помоле Атени и обрекну јој жртву. На бојишту се сусрећу **ликијски војвода Глауко** и Диомед. Али наместо да поделе мегдан, они се дарују (измењују опрему); препознали су се и поштују дедовске завете пријатељства. (Овде је уметнута лепа прича о Белерофонту.) Тројанске жене узаман одлазе у Атенин храм. Хектор хита мајци. Тражи Парида и погрдама га нагони да пође у борбу. Хтео би да поздрави жену Андромаху и сина Астијанакта. Не затиче их код куће, него тек на Скејској капији, пред излазак на бојиште. Супружници разговарају, дечак Астијанакт се препадне од очеве шлема. Растанак. Парид сретне Хектора и оба брата журе на бојиште.

Две сцене пуне племенитих осећања, витешких и породичних, доминирају шестим певањем које доносимо у целини. Једна је сусрет Глаука и Диомеда на бојишту. Већ у тој сцени захуктали бој, описан у петом певању, устављен је и чудесно смирен. Два узор-јунака, отменог витешког држања, дају пример поштовања породичних обавеза и гостопримства. У том смирењу борбе као да је припремљен слушаца да окрене поглед на збивања у Троји. Ту расплакана поворка жена, брижни син Хектор и, најзад, сусрет Хектора и Андромахе, уносе у казивање звуке породичне тоpline, љубави и туге. Разговор мужа и жене већ је опроштај, као да за Хектора повратка нема.

ХЕКТОР СЕ САСТАЈЕ С АНДРОМАХОМ

Тројанци се повлаче, јер Ахејци надвлађују

Сами Ахејци и Тројци у крешеву остану грозном,
амо и онамо бој се по војишту помери често,
јер су једни на друге мекоковна бацили копља
између реке Ксанта и реке Симоента онде.
Ајант, син Теламонов, та ахејска одбрана, први
тројанску пробије чету; - другарима светлост донесе,
јер он **најбољега јунака погоди трачког,
врлог и јаког Акаманта, Еусору сина.**
Први га згоди у обод **густогривог његова шлема,**
па му пробије чело и шиљак медени њему
продре у кост дубоко, и тама му покрије очи.
Аксила, Теутранту сина, гласовити ратник Диомед
погуби; **он у Аризби, у лепо сазданом граду,**
живљаше с обилним благом и људима бејаше мио,
јер је све дочекивао на путу имајућ' кућу.
Али нико њега од жалосне не спасе смрти
ступивши у помоћ преда њ, но живот узме Диомед
њему и ратном другу **Калесију,** који му тада
колима управљаше; обојица под земљу оду.
Дресу и Офелтију тада Еуријал оружје свуче
па за Есепом крене и Педасом што их најада
нимфа Абарбареја беспрекорном Буколиону
роди, а тај син Лаомедонту поносном беше,
прворођени син, а тајно мати га роди.
Пасући овце у гори он нимфи обљуби лице,
она задетињи и два близанца на свет донесе.
Тада обојици снагу и беле разглоби уде
син Мекистејев те им с рамена оружје свуче.
Смеони борац Полипет Астијала погуби потом,
а Одисеј **Пидита из Перкоте** убије копљем
меденим; Теукар дивног пак смакне Аретаона,
Аблеру блиставим копљем Антилох уништи живот
Несторов син, а Елату јунацима краљ Агамемнон:
**Елат у Педасу стрмом крај зелених живљаше жала
крај Сатниоент-воде,** а Лејит Филака згоди
када је беж'о, - Еурипил Мелантију оружје свуче.
Адреста ухвати жива гласовити ратник Менелај,
јер су му трчећ' по равни у страху одбегли коњи,
пошто су се заплели у грану на метљике жбуну
кола на руди преломив те сами отрчаше у град
куда су и други коњи у страху одбећи знали;
сам се извали он са стајала поред котача,
ничке се лицем сурва у прашину. Приступи тада
Атрејев син Менелај с дугосеним копљем у руци.
Онда Адрест њега за колена прихвати молећ':

„Спаси ме, Атрејев сине, а достојну учену прими!
Много заклада има у богатог мојега оца;
меди има и сребра и железа кованог добро.
Од тога отац би теби наизбројне откупе дао,
када би чуо за мене да жив сам код ахејских лађа."
Рече и већ хтеде да гане Менелају срце;
он га је ратном другу већ хтео да преда да њега
ахејским лађама брзим одведе, ал' Агамемнон
дохрли њему у сусрет и ово му крикне и рече:
„О Менелају мили, а зашто се за људе стараш
толико! Доиста теби у дому тројански људи
лепо учинише! Ни прекој смрти ни рукама нашим
од њих не побег'о нико, - ни опо дете што мати
још га под срцем носи, ни оно не побегло' но сав
пропао илијски град без гласа, без икаква трага!"
Рече и речима тим у брата обрне срце
јунак саветом правим; од себе одгурне руком
он јунака Адреста. А моћни краљ Агамемнон
њега у слабине рани, а Адрест падне, и петом
на груди стане му Атрејев син и копље извуче.
Потом се Нестор продре и ово Аргејцима викне:
„Јунаци данајски драги, Арејеве убојне слуге,
нико за оружјем нека не трчи и нек се озади
тиме не уставља да што више до лађа донесе;
Него смичимо борце, а потом по пољу бојном
моћи ћете и мирно с мртваца оружје скидат'!"
Тако им рече те снагу и храброст улије сваком.

По савету врача Хелена Хектор охрабри Тројанце и оде
у град да **мајку Хекабу** и друге жене позове да се помоле
Атени у тројанској тврђави

Тада би опет Тројци у илијски град се повукли,
слабошћу савладани, пред снагом ахејске војске
да се Енеји није и Хектору с речју обрн'о
Хелен, Пријамов син, у птице најбољи гатар:
„До вас двају, Енеја и Хекторе, највећи напор
тројски и ликијски стоји, јер ви сте најбољи борци
у сваком раду онде где борбе и мудрости треба;
остајте овде. прођите свуд, задржите народ
испред врата, пре но бежати почну и пре но
женама у руке падну, а душманима на радост!
А кад фаланге све подбодете храбре да буду,
ми ћемо остати овде и Данајце поново бити,
мада нас тару вебма, јер невоља на то нас гони.
А ти се, Хекторе, у град упуту и саветуј мајци
својој и мојој да часне да госпе сакупи сада
сјајнокој у храм Атени, у граду што је на врху;
светоме дому кључем да она отвори врата

и плашт, који се њојзи у двору најлепши чини
и још највећи од свих и самој најдражи онде,
нека лепокосој она Атени на колена метне,
нек јој за жртву обрече у храму дванаест крава,
лепих, што јоште у јарму не беху, не би л' се на град
сажалила и жене и на децу тројанску нежну,
не би л' Тидеју сина од свете уклонила Троје,
снажнога копљаника и љутога сејача страха,
за ког сматрам да је Ахејац најјачи од свих,
није страх нас толико Ахилеја, вође јунака,
који се, говоре, роди од богиње; али се овај
много помамио те с њим у смелости једнака нема!"
Тако светова Хелен, и Хектор послуша брата.
Одмах из кола он у оружју на земљу скочи;
машући копљима оштрим по војсци иђаше целој
бодрећи свугде на борбу и подстичућ' ужасно клање.
Онда се обрну Тројци, Ахејцима стану насупрот,
тад се Аргејци пред силом повуку и престану смицат',
мислећи да је некакав бог са звезданог неба
Тројцима у помоћ сиш'о: толи' ко се диглоше они.
Тада се Хектор продре и Тројцима заграје ово:
„Тројци смели и, ви помоћници славни далеко,
да сте јунаци, друзи, на љуту мислите борбу,
док ја у Илиј одем и онде главарима рекнем,
саветницима нашим и љубама бозима нека
стану се молит' и нек стоволовку обрекну њима."
Кад их ободри тако, сјајношлеми отиде Хектор,
црна га туцкала кожа по глежњу а и по врату
што му к'о крајњи обод на штиту беше квргашу.

Глауко, војвода ликијски, и Диомед

Глаук, Хиполохов син, и Диомед, Тидејев синак,
између војски зађу на средину мегдан да деле.
Кад њих двојица један другоме приступе близу,
онда грлати оном Диомед проговори први:
синови несрећних људи са снагом се сретају мојом!
Ако л' си који бесмртник бог с небеса ми сиш'о,
никад ја не бих с небеским богом заметн'о борбу!
Није ни Дријантов син, **Ликоорг силени дуго
живео, што је покрст'о са бесмртним бозима свађу:
он је по светоме брду на Ниси дојкиње бога
махнитог Диониса растур'о;** палице на тле
оне побацаше све, кад људомора стане Ликоорг
да их останом бије, Дионис се уплаши и сам
у вале зарони морске, а Тетида збуњеног бога
дочека тада на крило, - толики га спопад'о дрхат
онај кад викаше човек. Ал' блажени богови гњевом
плануше на њга, те Кронов син га учини слепцем,
није живео дуго, јер омрзну бозима свима;

с блаженим бозима ни ја не желим да идем у борбу.
Ако си који од људи што хлебом се хране земаљским,
ближе приступи, да брже у замке се увалиш смртне!
Њему Хиполохов блистави син одговори ово:
„Зашто, Тидејев сине, о јуначе, за род ме питаш?
Какво је лишће у шуми, и људско племе је такво:
једно лишће ветар по земљи растура, друго
рађа брсната шума кад пролетње осване доба.
Тако и људи: једни узрастају, нестају други.
Ако желиш и то да чујеш добро да сазнаш
наше порекло, та многим јунацима оно је знано:
има Ефира град у среди коњодавног Арга,
где је живео Сисиф, тај најлукавији човек,
Сисиф, Еолов син; он Глаука имаше сина,
Глауко беспрекорног роди јунака Белерофонта
коме су богови дали лепоту и јунаштво драго,
ал' му је несрећу Прет у своме заснов'о срцу,
он га из арголке протера земље, кад бејаше много
јачи од њега, јер Див га под Претово подвргну жезло.
Антија дивна, Претова љуба, живо пожеле
да му се потајно даде облежат'. ал' на то не може
наговорити храброг и честитог Белерофонта.
Она измисли лаж и краљу прозбори Прету:
„Умри, о Прете, или погуби Белерофонта,
који ме потајно хтеде облежат', ал' нисам се дала!"
Тако рече, - а срџба владара освоји кад је то чуо,
али га не хте погубит', јер тога се у срцу бој'о,
но га у Ликију посла, и погубне даде му знаке
што их на сложеној даски смртоносних нацрта много;
да их његову тасту предаде нека га смакне.
Он у Ликију оде с божанском беспрекорном пратњом;
а кад у ликијску земљу до реке стиже од Ксанта,
широке Ликије владар љубазно дочека њега.
Девет га гостио дана и девет му говеда закл'о.
А кад десета веће ружопрста освану Зора,
тада он упита госта и затражи знаке да види
што их је носио њему од Прста, његова зета.
А кад погубни знак од зета прихвати свога,
најпре нареди њему Химеру да убије бесну,
штоно од божанског, не људског, беше порекла.
Спреда лав, озади змај, а коза у среди,
жаркога огња из себе страховиту ригаше силу.
Ал' он погуби њу, јер послуша знамења божја.
Други пут приметне борбу са солимским борцима славним;
најжешћом назва ту борбу с јунацима што ју је им'о;
трећом Амазонке поби, мушкобану њихову војску.
А кад се враћао, краљ му тад смисли превару другу:
најбоље покупивши по широкој Ликији борце
заседу намести њему, ал' кући се не врате више,
све их поубија онде незасорни Белерофонте.

А кад увиде краљ да је јунак од рода божанског,
 онде га задржа и своју за жену даде му ћерку,
 још му половину даде од целе краљевске части
 а и Ликијци лепо и сјајно имање му даду,
 воћњак и њиву јоште, да штогод за обраду има.
**Белерофонту вештом три детета изроди љуба:
 најпре Исандра, Хиполоха још и Лаодамеју.
 Лаодамеју мудру облежи Диве, и она
 оклопника роди Сарпедона подобног богу.**
 Ал' кад бозима свима напоследку омрзну и он,
 стане около сам по Алејском лутати пољу,
 срце гризући своје и путева клонећ' се људских.
 Сина Исандра му Ареј незаситни погуби ратник,
 када је приметн'о борбу са солимским народом славним.
 Ћерку му срдита уби Артемида с уздама златним.
 Мене роди Хиполих, и њиме се дичим к'о оцем;
 он ме слао у Троју и још ме опомињ'о много
 увек да одличан будем и све да надмашам друге,
 предака својих да не срамотим што најбољи беху
 и у Ефири и онде у широкој ликијској земљи.
 Дичим се што сам од рода од тога и од крви такве."
 Рече, - и грлати борац Диомед радостан поста
 те у хранодавку земљу дугосено копље забоду,
 потом народном рече пастиру речима медним:
 „Гле, по прецима ти си мој пријатељ главни и давни!
 Некад је Енеј дивни незазорног Белерофонта
 задрж'о у кући својој и гостио двадесет дана;
 један другоме лепе даривао гостинске даре:
 Енеј госту црвен и сјајан дарив'о је појас,
 златан и двоушни кондир поклонио Белерофонте,
 ја га идући амо у својему оставих двору. -
 Не памтим више Тидеја, јер он ме још као дете
 остави код куће, под Тебом кад ахејски изгибе народ.
 Тако сам ја у Аргу твој драги пријатељ главни,
 а ти у Ликији мој кад онамо у земљу стигнем.
 Стога и сада у гужви од копаља бежимо својих!
 Многе смицати могу Тројанце и помоћне чете,
 којег даде ми бог и којег ноге ми стигну,
 а ти многе убијат' Ахејце колико можеш.
 Него изменимо оружје своје, и ови да знају
 да се дичимо што смо по прецима пријаци главни."
 Тек што рекоше то, са кола скоче и један
 другоме прихвате руке и тврду веру зададу.
 Глауку одузме памет Кронион, јер оружје златно
 Диомеду даде за медено, - његово беше
 стотину говеда вредно, а овога говеда девет.

На позив Хекторов, Хекаба и друге старице носе плашт
у Атенин храм и обећавају жртве за спасење отаџбине

А кад већ Хектор до Скејских до врата и до букве стиже,
око њега се згрну тројанске жене и ћерке,
питају све за синове, браћу, мужеве. својту,
он им потом нареди свима како су стигле
нека се бозима моле; а многим је суђена жалост.
А кад најзад стиже до лепог Пријамова двора,
који је тремове имао глатке, собе у њему
беху једна до друге - педесет је било их свију –
све од камења глатка: крај љуба вереница туна
синови Пријама краља почиваху, с друге пак стране
краљевске имаху ћерке у дворишту дванаест соба,
све су покрите биле, а стене им тесани камен,
једна до друге беху, а ту су на починак ишли
зетови Пријама краља крај својих честитих љуба.
Онамо љубазна мати у сусрет Хектору дође
водећи у собу ћерку Лаодику најлепшу лицем;
узме му руку, стане говорит' и рекне му ово:
„Синко, зашто ми дође а остави крваву битку?
Доиста врло притешњују Ахејци - клето им име –
бијућ' се около града, а тебе овамо нагна
срце да Диву са градског са врха подигнеш руке.
Али причекај вина да меденог слатког донесем.
Диву да жртвујеш најпре и бесмртним бозима другим,
а и самога себе напитком да окрепиш тада;
уморну човеку вино веома повећава снагу,
како се умори ти у одбрани сродника својих."
Њојзи одговори на то сјајношлеми велики Хектор:
„Вина меденог мени не носи. госпођо мајко,
слабит' ме немој да ме не оставе снага и смелост:
плашим се, руку не оправ, да Диву излијем вина
рујног, јер ко се крвљу и прахом у борби укаљ'о,
не сме се Кронову сину, збирачу облака, молит'.
Него Атени ти плењачици у храм отиди
и њој понеси када и старице у храм сазови;
а плашт, који се теби у двору најлепши чини
и још највећи од свих и теби најдражи онде,
њега лепокосој ти Атени на колена метни,
те јој за жртву обреци у храму дванаест крава,
лепих, што јоште у јарму не беху, не би л' се на град
сажалила и жене и на децу тројанску нежну,
не би л' Тидеју сина од свете уклонила Троје,
снажнога копљаника и љутога сејача страха.
Него Атени ти плењачици у храм отиди,
а ја сада хитам по Парида, да га дозовем
не би ли хтео мене да послуша; - еј да га земља
одмах прогута, јер га Олимпљанин Тројцима на зло
створи и Пријаму храбром јунаку и њиховој деци!

Када бих видео њега у дворе где слази Аиду,
тада бих рек'о да сву у души заборавих жалост!"
Рече, и мати му оде у дворе и дворкиње онде
зовне, а оне стану по граду старице купит':
сама у мирисну сиђе у одају, гдено јој беху
плаштеви врло шарени, све радови сидонских жена,
што их је донео био Александар подобан богу
некад из Сидонске земље, кад широко превали море,
пошто Хелену оте, ту ћерку оца божанског.
Један плашт Хекаба понесе Атени на поклон,
који највећи беше и најлепше беше извезен.
А к'о звезда је сјао, одоздо је леж'о испод свих.
Оде Хекаба, а за њом и старице многе похите.
А кад стигну до храма Атенина граду на врху,
ту им отвори врата Теана образа лепих,
Кисеју ћерка, а љуба Антенору коње што кроти.
њу су за свештеницу Тројанци Атенину храму
метнули. С лелеком све Атени подигну руке,
и тад прихвати плашт Теана образа лепих,
па га на колена она лепокосој метне Атени,
великој Дивовој ћерци изговори молитву ову:
„Чуварко града, госпо Атена, богињо дивна,
Диомедово копље сломи а саоме њему
дај пред вратима Скејским да на земљу ничице падне.
па ћемо дванаест крава у храму ти заклати одмах,
лепих, што јоште у јарму не беху, не би л' се на град
сажалила и жене и на децу тројанску нежну."
Тако се помоли она, ал' Палада одби Атена.

Хектор код Парида и Хелене

Тако се мољаху оне великој Дивовој ћерци,
а у дворе леде Александру запути Хектор;
њих је с људма саградио сам, што најбољи онда
зидарски беху вештаци у **грудастој тројанској земљи**:
они му подигну дом за жене, мушкарце и двор
близу Пријама краља и Хектора граду на врху.
Хектор ту уђе љубимац Дивов чврсто у руци
носећи **копље једанаест лаката дуго**, а сјаше
медени шиљак на њему, а прстеном опточен златним.
Брата у одаји нађе где оружје блиставо спрема,
оклоп огледа и штит и кривине на луку;
Аргејка Хелена седи у среди мед женама својим,
дворкињама она одређује послове славне.
Хектор кад примети оног, тад грдно га корити почне:
„Будало слепа, није ред што љутиш се тако:
војска около града и бедема пропада стрмог
бијући битку, а изби у граду због тебе и рат
и бојна вриска! Ти сам би са другим се свађ'о да видиш
некога негде како од страшне престаје битке.

Устај пре но град нам сагори жестоким огњем!"
Њему Александар на то боголики прозбори ово:
„Хекторе, право си мене укорио, како заслужиш,
стога ти кажем, а ти ме чуј и све ми то памти:
нисам од замерке какве ил' гњева на тројански народ
у собу сео, но хтедох у жалост уронити овде;
али ме у борбу подстакла, и мени самом се чини:
тако ће боље бити, а срећа се борцима мења.
Него ме причекај да се у оружје бојно обучем,
или отиди, ја ћу за тобом, мислим те стићи!"
Рече, а Хектор ништа сјајношлеми не каза њему;
али му Хелена ове пробеседи медене речи:
„Хекторе, девере мени јадотворној страхотној куји!
Еј да ме онога дана кад мајка ме донесе на свет
однела худа олуја и страшан ме однео вихор
у гору некуда или у таласе хучнога мора,
где би ме прогут'о вал, док то се догодило није.
Али кад богови мени толике наменише јаде,
бар да сам онда љуба јунаку постала бољем,
који би осећ'о руг и прекоре многе од људи!
Али становног срца у овога нема ни сада,
нит ће га доцније бити, ал' то ће испаштати, мислим.
Него, дела сад уђи и седни на столицу ову,
девере, јер ти је душу освојила највећа мука
због мене кује и уз то због Александрова греха;
на нас је двоје Див навалио жалосну судбу
о нама двома и у потомству песме да буде!"
Њојзи одговори на то сјајношлеми велики Хектор:
„Немој ме, Хелена, седат, и ако ме волиш, јер не смем.
Јер ме моје већ нагони срце да браним Тројанце,
који мене жуде веома, а код њих још нисам.
Него ти овога само подстакни, нек и сам похити,
да би мене јоште у граду мог'о затећи.
И ја сад у кућу идем да своју поздравим чељад,
драгу љубу да видим и својега нејаког сина.
Јер ја не знам хоћу л' из борбе њима се вратит'
ил' ће ме богови одмах погубити ахејском руком."

Хекторов састанак са женом и сином

Тако рече и оде сјајношлеми велики Хектор
и кући стигне брзо у којој се пријатно живи,
ал' он белолаку љубу Андромашу не нађе у њој,
него је са сином и с лепорухом дворкињом једном
стајала онде на кули и јецала, плакала горко.
А кад не нађе Хектор беспрекорну љубу у двору,
ступи на кућни праг и слушкињам' прозбори ово:
„Нудер, момкиње, сада по истини кажите мени:
куда белолакта крену Андромаша из дома овог?
Или је јетрвама лепорухим пошла ил' можда

заовама ил' у храм Атенин, где Тројанке друге
госпе лепокосе хоће да умире богињу страшну?"
Хектору хитра на то кључарица прозбори ово:
„Када нам Хекторе, кажеш да истину рекнемо праву,
није јетрвама белорухим пошла ил' можда
заовама ил' у храм Атенин, где тројанске друге
госпе лепокосе хоће да умире богињу страшну,
него се на вељу кулу на илијску попела, јер чу
да су на муци Тројци, надвладали да су Ахејци.
Она је бедему кренула журно махнитој слична,
с њоме је дојкиња пошла у наручју носећи дете."
Тако кључарица рече, и Хектор из двора истрчи,
истим се врати путем кроз улице грађене лепо.
Кад град големи прође и када до Скејскијех врата
веће стиже куд шћаше да онамо на поље доспе,
ту му даровита љуба долети тада у сусрет,
љуба Андромаха, ћерка јунака Еетиона,
овај под гором Плаком шумовитим живљаше некад,
онде под Плаком у Теби, а владар Киличаним' беше;
ћерка његова пође за Хектора обучена у мед.
Она се сусретне с њиме, а дадиља иђаше с њоме
носећ' на грудима сина безазленог, нејако дете,
љубимца Хектору сина, а лепој подобна звезди;
Хектор је њега назив'о Скамандријем, други га зваху
Астијанактом, јер је сам Хектор бранио Илиј.
Хектор се сину своме, кад виде га, ћутке насмети,
а Андромаха стане крај војна ронећи сузе,
стисне му руку и овако му беседит' почне:
„Јадниче, са свог ћеш срца заглавит', а нејаког чеда
није ти жао ни мене сироте: ја ћу се брзо твоја удовица
назват', јер тебе ће смаћи Ахејци,
када одасвуд бахну, а мени било би боље
да под земљицу сиђем, кад нема те више, јер нећу
имати утехе друге, кад житку ти стигне свршетак,
него жалост кад немам ни оца ни госпође мајке.
Јер мог је оца негда погубио дивни Ахилеј
и још угодни килички град разорио Тебу
високовратну и онде погубио Еетиона,
али га не оплени, јер зазор му беше у души,
него га заједно спали са оружјем његовим сјајним
и гробни постави камен; на камену посаде брешће
горанке нимфе, све ћерке егидоноше Дива.
Седморо имађах браће у двору, и заједно они
сви су истога дана запутили у дом Аидов,
јер их је све погубио брзоноги дивни Ахилеј
код спороногих крава и поред белих оваца.
А мајку, штоно под Плаком шумовитим царица беше,
њу је амо Ахилеј са осталим довео благом,
ал' је поврати натраг кад големе откупе узе,
а њу Артемида стрелом у очеву погуби двору.

Сад си ми, Хекторе, све, и отац и госпођа мајка,
 ти си ми и брат сада, а и мој млађани војно;
 него смилуј се на ме и остани овде на кули.
 сина не остав' сиротом, а ни удовицом љубу!
 Нудер постави војску код смокве, откуд се може
 најлакше продрети у град и бедеми могу освојит'.
 Трипут су онамо дошли и најбољи кушали борци
 око Ајанта оба и славног Идоменеја
 и око оба Атрида и смелог Тидејева сина:
 ил' им је који вичан прорицању казао човек,
 или их води и гони и само њихово срце."
 Њојзи одговори на то сјајношлеми велики Хектор:
 „О свем размислих, љубо, и све ми је то на памети,
 ал' ме је Тројаца стид и дугоскутих Тројанки њиних,
 ако бежао будем из борбе к'о плашљивац какав.
 То ми забрањује срце, јер навикох увек да честит
 будем и храбро се борим мед првим Тројанцима свагда,
 велику текући славу и оцу и самоме себи.
 Јер ја добро знадем у души и у срцу своме:
 доћи ће дан у који и свети ће пропасти Илиј,
 Пријам сам и народ краља вичнога копљу.
 Али не жалим ја толико тројанску судбу
 ни Хекабу саму ни Пријама, нашег владара,
 нн браћу што их је много и сви су добри јунаци,
 али ће у прах пасти од руку љутих крвника, -
 колико жалим тебе, медоруки када те који
 плачну одведе Ахејац кад узме ти данак слободе.
 Па кад мораднеш живећ' у Аргу туђинки ткати,
 ил' воду носит' из Хиперије ил' Месеиде
 у муци вељој и љутој, ал' нужда те примора силна,
 онда ће казат когод када види те сузе где лијеш:
 „То је Хектору љуба, што најбољи беше у борби
 међу Тројцима међу коњокротама под Тројом"
 Тако ће рећи, а тебе још већа спопашће жалост
 за мужем таквим да те од ропства ослободи јадну.
 Него волим пре да легнем под земљицу хладну
 него лелек ти чујем где на силу одвлаче тебе."
 Рече блистави Хектор и хтеде да прихвати сина,
 ал' он се на недра лепопојасној дадиљи приви,
 и цикне, уплашив се од погледа драгога оца,
 меди се преплаши он и перјанице од струне
 како се страшно њише на шлему одозго на врху.
 Томе се драги бабо насмеје и госпођа мајка.
 Одмах блистави Хектор са главе кацигу скине
 па је сјајну сву на црну земљицу метне,
 сина у наручју поњише свог и пољуби њега,
 затим помолив се Диву и осталим бозима рекне:
 „Диве и остали бози и овоме дарујте сину
 моме да он, к'о и ја, мед Тројцима славом заблиста,
 снагом да буде добар и моћно да Илијем влада,

и да се каже: „Тај је честитији много од оца!“
буде л' се враћ'о из борбе и, смакнув душмана, собом
крвав носио плен, а радосна биће му мати!“
Тако рече и сина у наручје предаде драгој
љуби, а она га прими на мирисна недра те се
плачућ' насмеши, а мужу, кад виде то, буде је жао,
руком је обгрли па јој овако беседит' стане:
„Немој, јаднице, у срцу свом се ражалит' одвећ,
нико ме преко судбине Аиду послати неће,
ниједан човек пак није од смрти умак'о, мислим,
био он рђа ил' јунак, кад мајка једном га роди.
А сад иди у дворе и твоје редовање гледај,
разбој и преслицу, и нареди да дворкиње твоје
иду за послом. Свима мушкарцима борба је брига,
највише мени од свију колико нас Илиј имаде.“
Рече сјајни Хектор и потом узме са земље
шлем коњорепни, а драга у дворе крене му љуба
често се обзирућ' за њим и грозне лијући сузе.
Брзо стиже у дворе за пријатан грађене живот,
а у дворе војскоморе Хектора и ту затече
својих дворкиња много и све их подстакне на плач.
Жив још Хектор беше у своме оплакан двору,
јер су мислиле, неће из боја се вратити више
нити ахејском бесу и десници руци утећи.

Парид и Хектор се враћају на војиште

Није ни Парид оклев'о у своме високом двору,
него се оружјем сјајним и славном оружја међу,
кроз град потом протрчи у ноге се уздајућ' брзе.
Као што посталац коњ, кад јечма се назобље везан,
растргне оглав и пољем одлети, све топот га стоји,
јер је обик'о да се у реци лепотекој купа.
гиздав, а главу држи високо, на обе му стране
грива низ гребене пада, те сија лепотом и снагом,
брзо га односе ноге на обична места и пашу:
тако и Парид, Пријамов син, **са Пергамске куле**
сиђе блистајућ' сав у оружју своме к'о сунце,
весела срца, а брзе понесу га ноге, и зачас
Хектора дивнога брата затече, када је хтео
с места да пође где присно са својом је зборио љубом.
Њему боголики први Александар зборити почне:
„Заиста, драгићу мој, већ дуго те устављам овде,
а ти ми хиташ, не дођох на време, како ми рече.“
Њему одговори на то сјајношлеми велики Хектор:
„Човече, нико те не би прекорети могао ваљан
с ратних послова твојих, јер јеси јунак у борби,
али си немаран, нећеш у битку, а вазда у мени
срце се моје жалости кад о теби погрде чујем
што их казују Тројци што због тебе много се муче.

Него пођимо, а све то и после се поправит' може,
ако нам даде Див да небеским бозима вечним
на част у нашим метнемо дворима врч за спасење
отеравши од Троје Ахејце с назувком лепим."

ПЕВАЊЕ СЕДМО НАСЛОВЉЕНО

ХЕКТОР И АЈАНТ ДЕЛЕ МЕГДАН. САХРАЊИВАЊЕ МРТВИХ.

Хектор и Парид се враћају на бојиште, из Троје. Још увек се прича о догађајима из првога дана борбе.

Битка опет оживи. Али божанства, Атена и Аполон, одлучују да је покоља било доста: нека Хектор изазове на двобој неког Ахејца. Одлуку богова Хектору саопштава његов брат, врач Хелен. Хектор чини како му је саветовано. Ахејци су неодлучни. Најзад жребом одреде Ајанта, сина Теламонова, да се бори са Хектором. Мегдан траје све до заласка сунца. Пада ноћ и гласници растављају борце. Јунаци обдаре један другог - мачем и сјајним појасом. Ахејски главари се госте у Агамемноновом шатору. Нестор предлаже примирје и утврђивање табора код лађа. Тројанци сазивају скупштину. Парид пристаје да врати Грцима Хеленино благо, али не и Хелену. Ахејци одбијају овај предлог који им преносе гласници, али пристају на примирје, да се сахране мртви. Следећег јутра купе их и спаљују обе зарађене стране. Ахејци начине опкоп и бедем да утврде свој табор.

Из седмога певања доносимо два одломка. У првоме стари слаткоречи Нестор, вешти беседник, наводи ахејске јунаке да изађу на мегдан Хектору. Мајсторство песника Илијаде у приказивању људских типова видно је у томе одломку. Други је типична сцена, стални елеменат добро познат техници усменог песништва. Сунце је на смирају, спрема се вечера у ахејском табору, вино се купује и точи, и гозба траје целе ноћи. Али небом се тешко и злослутно премешу Зевсови громови.

I. На Несторов позив устаје девет јунака да се побију. Коцка пада на Ајанта, Теламонова сина

Тада устане Нестор и ово Аргејцима рекне:
„Авај, на ахејску земљу придолази голема жалост!
Тешко би доиста лелекн'о старина коњаник Пелеј,
мед Мирмидонцима честит говорник и саветник добар,
који ме некад у својему двору с радошћу пит'о
за племе, за род и за потомство сваког Аргејца.
Када би сада чуо где сви се од Хектора крију,
драге би руке он вековитим бозима диг'о,
да му из удова душа у дворе Аиду одлети.
Еј да сам, оче Диве, Аполоне и ти Атена,
млад још к'о некада кад су уз Келадонт брзотек
биле се пилска и копљоносна аркадска војска
уза бедеме Фије крај валова Јардана реке.
Њихов првоборац беше боголики Ереуталион,
што је на рамену им'о оружје Арейтоја краља,
онога дивног јунака, - кога буцоношом зваху
људи и жене лепе што појасе носе, јер није
луком се борио он ни дугачким копљем, но свугде
железним топuzом увек разбијаше душманску војску.

Њега преваром уби Ликоорг, а никако снагом,
 на тесном путу, јер смрти од њега не спречи његов
 железни топуз, јер пре је Ликоорг њега по среди
 проб'о копљем, и он је у прашину наузнак пао;
 скине му оружје, поклон што медени Ареј му даде,
 па га је после сам у ратној носио гужви,
 али пошто Ликоорг у дворима остари својим,
 да га нека га Ереуталион носи у борби,
 драги ратни му другар. У томе оружју прве
 тај изазиваше борце, ал' дрхтаху од страха пред њим,
 не смеде нико; тад мене у борбу натера срце
 уздајно, смело, а од свих бораца најмлађи бејаш.
 И ја се борах с оним, и славу ми даде Атена,
 те ја највећег тада и најјачег борца погубих;
 велик је лежао на тлу и пруж'о се тамо и амо.
 Еј да се подмладим и да је к'о некад снага ми чила.
 им'о би с киме мегдан да дели сјајношлеми Хектор!
 Од свих Ахејаца међу вама има јунака,
 ал' вас ни један не жели на мегдан Хектору изић'."
 Тако их прекори старац, ал' девет се бораца дигне.
 Први устане од свих јунацима краљ Агамемнон,
 за њим Тидејев син Диомед устане снажни,
 потом Ајанта оба, два јака налета бесна,
 устану, затим још Идоменеј и пратилац његов
 јунак Мерион богу војскомори Ареју сличан,
 за њима устане син Еуемонов сјајни Еурипил,
 Тоант, Андремонов син, и Одисеј устане дивни;
 сви су желели они да с Хектором боре се дивним.
 Њима коњаник Нестор проговори поново ово:
 „Коцке баците за све јунаке који л' ће добит'.
 Тај ће обрадоват' Ахејце с назувком лепим,
 он ће обрадоват' у души и себе самог
 ако остави борбу, из крешева умакне љутог."
 Тако им рече, и сваки по коцку означи себи,
 у шлем Атрида Агамемнона убаце коцке.
 Руке дигну јунаци и бозима стану се молит'.
 Тада је понеко рек'о у широко гледнувши небо:
 „Оче, Диве, Ајант нек добије коцку ил' синак
 Тидејев ил' сам краљ Микене богате златом!"
 Рекоше, а шлем стресе Герењанин атлија Нестор,
 искочи коцка из шлема баш по њиховој жељи,
 Ајантова. Свугде по збору с десне је стране
 показивати стане огласник вођима свима.
 Не познавајућ' коцку од себе сваки је одби.
 Ал' кад огласник коцку кроз мноштво носећи стиже
 ономе који ју је означио и бацио у шлем, -
 светлome Ајанту, руку он пружи, и на њу му метне
 коцку огласник, и Ајант препозна је видевши знак јој;
 радостан баци је на тле крај ноге и прозбори ово:
 „Коцка је моја, другари, а баш се радујем и сам,

јер ми се чини да ћу победити Хектора дивног.
Него нудер да се у оружје бојно обучем;
дотле се ви Крониону молите господу Диву
тихо, ћутећ' у ссби да не би чули Тројанци,
па ма и гласно јер ми у страху ни од ког нисмо,
нико преко воље моје ни силом, ма колико хтео,
не нагна мене у бекство ни знањем, јер не мислим да сам
такав незнајша рођен и отхрањен на Саламини."
Рече, и они Крониду се помоле господу Диву;
тада је понеко рек'о у широко гледнувши небо:
„Највећи, **свевишњи Диве, што царујеш с Иде,**
Ајанту победу дај, нек славу блиставу стекне;
али ако волиш и Хектора и зањга се стараш,
онда им једнаку дај обојици снагу и славу!"
Тако рекну, и Ајант у сјајну се у мед обуче,
а кад је оружје све на своје већ навук'о тело,
тад се пожуре к'о кад горостасни Ареј корача;
кад мед јунаке хита у борбу, што их Кронион
у љуту ували мржњу душогубну нека се бију.
Тако се диже Ајант, горостасни ахејски бранич:
подсмех му беше на лицу мрком и страшном, а он је
широким кораком ступ'о дугосеним витлајућ' копљем.
Радости бејаху пуни Аргејци видећи њега,
а страшно колена свима Тројанцима дрхтати стану.
Хектору самом почне у грудима ударат' срце,
али се није већ мого повући нити се склонит'
назад у густу војску, јер сам је позв'о на мегдан.

II. Уморне војске се госте, а Див пуца громовима

Тако су једни с другим говорили богови онде.
Тада смири се сунце и посао сврше Ахејци.
Говеда стану клати по чадорју, вечерат' почну.
Потом лађе многе од Лемна пристану с вином,
што их је Еунеј син Ијесонов послао био,
кога с Ијесоном, људма пастиром, Хипсипила роди.
Атрејићима, Агамемнону и Менелају
обашка пошаље вина на поклон хиљаду мера.
Из тих лађа Ахејци дугокоси стану куповат'
вино, једни за мед, а други за блиставо гвожђе,
једпи за говеђе коже, а други за говеда жива,
једни за робље, а потом богату спремише гозбу.
Целу се тада ноћ Ахејци дугокоси онде
гошћаху, а у граду Тројанци и помоћници.
Целе је ноћи невоље смишљао премудри Диве
грмећи страшно. Бледоћа и страх освајаху људе:
на земљу леваху вино из купа, и не смеде нико
вина да пије док није свемогућем излио Диву.
Потом заспе и уживаху дарове санка.

ОСМО ПЕВАЊЕ НАСЛОВЉЕНО

ПРЕКИНУТА БИТКА

Зевс забрањује свим боговима да се мешају у битку. Он бојиште посматра са горе Иде. Са новим јутром започиње нова битка. У подне Зевс ставља на теразије судбине зараћених страна. Одмеравање изиђе повољно по Тројанце. Ахејци се ослањају на Диомеда. Тројанци верују у победу под окриљем Хекторовим. Богиња Хера једнако настоји да богови прекораче Зевсову забрану. Залуд наговара Посидона да се умеша у бој. Агамемнона храбри. Али када и сама крене да помогне Ахејцима, гласница Ирида опомиње је оштро да одустане од своје намере. Зевс долази и саопштава своју одлуку: Ахејци ће и следећег дана тешко страдавати, и тако ће бити све док Хектор не убије Патрокла и Ахилеј не пође наново у борбу. Ноћ прекида нерешену битку. Хектор са војском логорује на отвореном, у равници под Тројом.

Из Прекинуше бишке одабрали смо два кратка одломка. Прво, познату сцену како Зевс мери судбине. (Ова сцена је ушла и у потоњу европску епику, као стални елеменат описа бојева.) И, друго, завршни приказ, где се описују безбројне ватре око којих проводе ноћ Тројанци. У оба одломка открива нам се распон од алегоричне митске слике до поредбом оживљеног описа, простор којим влада мајсторство песника Илијаде.

I. Дивова мерила судбине

Док је још била зора и свети свањив'о данак,
гађаху стреле са страна обеју, и падаху борци;
а чим сунце стиже на средину неба, тад златна
рашири мерила Диве и до две постави Кере
прељуте смрти у њих и једну намеи Керу
Тројцима коње што кроте; Ахејцем медорухим другу,
узев средину повуче, Ахејцима судба се нагне.
Потом на земљу спадну хранодавку ахејске Кере,
тројанска судба се увис ка небу широком дигне.
Сам пак страшно загрми са Иде и громовну баци
муњу међу Ахејце, а они кад виде сви се
уплаше врло, и све их обузме бледоћа и страх.

II. У ноћи на војишту

Тројци уздања пуни сан целе уживаху ноћи
сви у врстама бојним, и многе им гораху ватре.
Као на небу кад се заблистају предивне звезде
около месеца сјајног, у етру кад ветрова нема.
па се пропланци помоле сви и долине с њима
и сви врхунци, те прасне с небеса бесконачни етар,
звезде се виде све, у души се радује пастир;
тако су између лађа и Ксантових валова сјали
огњеви што су их Тројци под Илијским ложили градом.
Хиљада огњева гораше ту, а крај сваког људи
седело је педесет при светлости жаркога огња.
Коњи бели пир са крупником крај кола зобљућ'
стајаху онде и тако лепотрону чекаху Зору.

ПЕВАЊЕ ДЕВЕТО НАСЛОВЉЕНО

ПОСЛАНСТВО АХИЛЕЈУ. МОЛБЕ

Док је завршетак осмог певања осветљен поуздањем и радошћу Тројанаца, девето почиње у суморном контрасту.

Агамемнон губи храброст. Озбиљио предлаже старешинама Ахејаца да одустану од опсаде Троје. У већу, томе предлогу одлучно се противе Диомед и старина Нестор. Овај, на вечери у Агамемноновом шатору, саветује да посланство пође Ахилеју. Можда ће га смирити и довести у бојне редове. Агамемнон је спреман да врати Ахилеју Брисејиду и дадне богате дарове. У посланство полазе Одисеј, Феник и Ајант, син Теламонов. Ахилеј их љубазно дочека. После обеда посланици наговарају Ахилеја да се одљути. Али Ахилеј на Одисејсв дипломатски говор узвраћа претњом да ће отпловити у домовину. Онда га наговара и Феник, његов учитељ. Ајант чини исто, војнички одсечно и кратко. Ахилеј каже да ће се латити оружја тек када Тројанци продру до бродовља његових Мирмидонаца. Феник остаје да заноћи у Ахилејевом шатору. Одисеј и Ајант се враћају и преносе осталим Ахејцима Ахилејеву поруку. Завлада страх; само Диомед храбри другове.

Два одломка из деветог певања откриће нам вештину песника Илијаде у састављању беседа примерених наравима говорника. Први говор је оштра реплика Ахилеја на речи Одисејеве. Други одломак, из беседе Феника, Ахилејевог учитеља, садржи причу о Мелеагру, о којој је било речи у нашем предговору.

I. Ахилеј савете посланика и све дарове Агамемнонове одбија и каже да ће сутра одбродити својој кући

„Потомче Дивов, довитљив Одисеју. сине Лаертов,
треба безобзирце да искажем мисао своју,
као што заиста мислим, и како се мора догодит',
да ми не блебећете одасвуд седећ' крај мене,
јер ми је човек онај к'о врата Аидова мрзак,
штоно једно крије у души, а говори друго.
Али ја ћу рећи што мени се најбоље чини.
Не мислим да ће краљ Агамемнон окренути мене,
а ни Данајац други, јер не би захвалности мени
што сам се ја непрестано с непријатељима био!
Једнака судба је оном што стоји и што се бије,
рђа ужива исту част к'о угледни јунак,
једнако нерадник умре к'о онај што уради много.
Користи отуда немам да, пошто се намучих много,
својом се главом играм и свагда газим у борбе.
Као што птица својим голуждравим птићима храну
доноси када је нађе и саму је спопада мука,
тако ти премноге и ја проведох бесане ноћи
и пробавих многе у борбама кржаве дане
тешко се бијући с људма, а све због њихових жена.
С лађама својим већ дванест разорих људских градова,
још једанаест пешке по тројанској грудастој земљи;
из свих градова тих скупочепих заклада много
узех, и све то Агамемнону, Атреја сину,

носих и давах, а он је код брзих остајућ' лађа
узим'о све и делио мало, а задрж'о много.
Ипак је почасне даре властели и краљима дав'о,
сваки од њих дар свој имаде, само је мени
отео дар, јер жену за којом срце ми гори
сад он има; ал' нек се радује лежећи крај ње!
Зашто Аргејци да се с Тројанцима боре, и зашто
војску доведе Атрејев син? Лепокосе ради
Хелене? Жене од свију од смртних зар једини воле
Атрејићи? Јер ко год је разборит, честит,
воли своју жену и пази, к'о што сам и ја
од срца волео ону и ако је копљем задобих.
А сад кад ми је оте из руке и превари мене,
нека ме не куша, добро га знам, наговорит' ме неће.
Него, Одисеју, с тобом нек прегне и с вођима другим
како ће жарки огањ од лађа уклонити брзих.
Заиста он без учешћа мог већ уради много:
бедем огради он и споља ископа јарак,
широк и велик јарак и коље пободе око њег,
али не може ни тим војскомору Хектора јаког
одбити. А док сам ја у аргејској војсци се био,
није од бедема хтео далеко да Хектор се бори,
него до Скејских врата и само би до букве дош'о;
ту ме је дочек'о једном и нападу умак'о једва.
А сад како не желим да с Хектором бијем се дивним,
у зору Диву и бозима свима принећу жртве.
Добро ћу лађе накрцат', кад у сиње гурнем их море,
видећеш ако зажелиш и ако је стало ти до тог,
где ће Хелеспонтом рибним у рану једрити зору
лађе моје, и где ће јунаци веслати жустро.
Ако ми славни да земљотресац пловидбу лепу,
трећега мог'о бих дана у грудасту вратит' се Фтију.
Много оставих блага кад од куће овамо кренух,
а друго одавде ја ћу повести: злата и меди
црвене, жена с лепим са пасом и железа сивог,
колико добих; а дар, што мени га даде, опет
узе га махнити краљ Агамемнон, Атрејев синак!
Све му то реци, како ти ја поверавам овде,
јавно, и други да се Ахејци расрде на њга,
ако и другога којег Данајца преварит мисли
онај бестидник дрски! Усудио не би се више,
мада је бесраман к'о пас, у лице погледат' мени!
Никад се нећемо више ни светом ни послом сјединит',
јер ме превари он и увреди; никад ме више
речима неће преластит'; ал' и то му доста! У своју
пропаст нек иде, јер памет му узе премудри Диве.
Мрзим на његове даре и за њих ја марим к'о за дим.
Ни да ми десет даде и двадесет пута толико колико
сада имаде, да однекуд добије јоште,
ни што улази у Орхбмен ни што у Тебу

египатску, где благо у кућама големо лежи,
то је стовратан град, а кроз свака његова врата
обично излази с коњма и с колима двеста јунака;
да ми даде толико колико је песка и праха,
не би ми ни тим срца окренуо краљ Агамемнон,
пре него мени плати срдобону увреду целу.
Ћерком ниједном сина Атридова женит' се нећу,
па да је она равна лепотом Афродити златној
и да је делима својим Атени совоокој друга,
нећу се женит' ни таквом; нек другог узме Ахејца
који је по вољи њему и бољи владар од мене.
Ако богови мене одрже, и кући се вратим,
сам ће ми отац Пелеј зацело потражити љубу,
многе Ахејке живе по Хелади, а и по Фтији,
ћерке властеља штоно градовима владају цветним:
коју од њих зажелим, учинићу другом је љубом.
Онамо јуначко моје веома навали срце
онде да узмем љубу вереницу, прилику себи,
и да уживам благо што старац стече га Пелеј.
Није накнада мени за живот ни богатство оно
што га је насељени у себи сакрив'о Илиј
док још владаше мир, док не стиже ахејска војска,
ни благо оно што камени праг Аполона стрељача
Феба крије унутра у кршевитој Пити.
Јер се упљачкати могу и говеда и товне овце,
могу се трonoшци стећи и јоште плавогриви коњи,
али се никада душа човечја не враћа нит се
може уловит' кад једном из ограде зубне излети.
Моја божанска мати сребронога Тетида каже
да ме двострука судба свршетку смртноме води:
ако останем овде и борим се около Троје,
нема ми повратка кући, ал" слава ми пропасти неће;
ако ли кући се вратим у вољену очинску земљу,
нема ми славе ни дике, ал' дуг ћу имати живот,
те ме неће смрт и удес достићи брзо.
И друге аргејске борце ја исто светујем ово:
нека отплове кући, јер Илију нећете стрмом
дочека' пропаст, јер над њим свемогући Диве је своју
пружио руку, и сав се у њему подиже народ.
Него идите ви властели да ахејској моју
кажете поруку - јер то је старешински почасни пос'о - :
нека се предлогу којем у души довију бољем
како ће спасти лађе и народ ахејски цео
код лађа пространих својих, јер овај им подесан није
којем се довише сада, док моја срдња још пламти."

II. Феник, негдашњи васпитач Ахилејев, покушава да
Ахилеја одљути беседом о врлини помирљивости и о
Мелеагрову гњеву

„Тебе отхраних јунака, Ахилеју подобни богу,
од срца волећи тебе, јер ниси хтео са другим
ни у гозбовање ићи ни у кући јести, док ја те
нисам на колена метн'о и комад ти одрез'о мяса
па те нахранио тако и потом ти пружио вина.
Доста си пута мени на грудма помочио рухо
проливши вино из уста јер неспретан беше к'о дете.
Тако се за те много утрудих и намучих много,
мислећи како мени потомства не даше бози,
те ја тебе посиних, Ахилеју подобни богу,
да би ти мене једном од срамотне бранио беде.
Али поносно срце, Ахилеју, свладај, јер теби
тврдо не приличи срце; и сами се богови могу
ганут', у којих су веће част, врлина и снага.
И њих гледају људи да мирисним окрену кадом,
молбама тихим, жртвом леваницом и да димом од жртви
молећ' се кад ко преступи што и сагреша штогод.
Јер су и Молитве хроне, а ћерке су великом Диву,
образ им се нароз'о и разроко очима гледе,
брижно корачају оне озади иза Грехоте.
А Грехота је јака, хитронога, уме далеко
Молитве све претећи и најпре по целој свету
наносе људма штету, а оне видају за њом.
И к'о Дивове ћерке, кад њему прилазе, части,
томе помажу много и молитве његове чују;
ко их пак рине од себе и упорно узмиче од њих,
онда Молитве оду ка Диву и њему се молс
тога да прати Грехота док оштећен не плати казну.
Зато, Ахилеју, и ти учини ћеркама Дива
пошту, која и другим јунацима окреће срце!
Да ти дарова не даје и још не обриче других
Атрејев синак, него у жестокој остаје срдњи,
не бих ја те позив'о од гњева да престајеш својег
и да браниш Аргејце, ма кол'ко им потребан био,
ал' он много ти даје сад одмах и обриче јоште,
посл'о је најбоље теби јунаке нека те моле,
он их из ахејске избра из војске, који су самом
најдражи теби; немој погрдит' им речи ни пута,
теби пак замерке нема што досад си горео гњевом!
Чули смо и за славу јунака из старих времена,
када је којега од њих савладала жестока срдња,
ал' су се дарима они и речима стишати могли.
Таква се примера сећам одавно, а не од јуче,
па ћу вам како је било свима другарима рећи. —
Смеони борци Етолци с Куретима битку су били
около Калидона, и једни убијаху друге.

Драги свој Калидон Етолци брањаху тада.
а град разорити Курети жуђаху силно.
Онима Артемида златотрона невољу посла,
срдита што јој Енеј у градини није приказ'о
жетвене жртве, док други стоволовке добише бози,
само не приказа њој, тој ћерци великог Дива,
заборавом или непажњом; ал' сагреши врло. —
Она, стрељачица рода божанског, љута веома
вепра пошаље зато белозубог, зверку с планине.
који је по навици својој Енеју градину хар'о:
многа је висока дебла по земљи стубоком поваљ'о
заједно с корењем самим и многе процветале воћке.
Њега напоследку уби Енејев син Мелеагар
скупивши ловце и ловне псе из многих градова,
јер малина смртника савладати не би га могла,
толик је био и многе у болни увалио пламен.
Богиња око њега грају и гужву заметне бучну,
око вепрове главе и његове руњаве коже,
између дивљих Курета и Етолаца јунака.
Докле је Ареју драг Мелеагар био у борби,
зло је у Куретима било, те више немаху снаге
изван бедема остат', и ако их бејаше много;
али кад освоји гњев Мелеагра штоно у грудма
нагони срце да плане јунаку, и ако је мудар,
онда Мелеагар љутит на своју мајку Алтају
остане код Клеопатре веренице прелепе љубе,
коју Еуенова ћерка Марпеса глежања лепих
с Идејом родила беше, што од земљоходних људи
најјачи беше, те лук свој на господу натегну Феба
Аполона ради веренице глежања лепих.
У кући отац њу и госпођа мајка звали су тада
именом Алкиона, јер мати је имала њена
некад веома тужну судбину алкион-птице,
те је плакала, јер је Аполон уграби стрелац.
Крај Клеопатре легне срдобону гутајућ' јарост
Мелеагар срдит због клетава матере своје,
која за братом жалећ' убијеним богове много
мољаше, пестима земљу многохрану била је много
зовућ' Аида и с њиме страховиту Персефонеју
клечећ' на коленима — а груди јој квашаху сузе —
да јој погуби сина; а њу из Ереба чује
она по мраку што ходи Еринија тврдога срца.
Около врата захучи хука и тутан Курета
када су куле стали да гађају. - Етолски старци
дођу молит' јунака и најугледније слаху
жреце да у помоћ хити, велики обрекну дар му:
где је најроднија земља у крају Калидона драгог
онде му нуђаху нека имање избере лепо
од јутара педесет, половина да је за лозу,
друга половина да је ораница чиста, без цбуња.

Много мољаше њега старина атлија Енеј
пошто је на праг стао синовље високе собе,
куцне на сложена врата и молбама сина салети:
живо га мољаху сестре и сама госпођа мајка,
али се он још више устез'о; другари га много
мољаху, који му беху и дражи и вернији од свих,
ал' му не моглоше ни тим у грудима ганути срце
све док стрелица рој не поче на собу да пада;
већ су се на куле пели Курети и хтели запалит'
велики град. Лепопаса тад Мелеагрова љуба
стане плачући молит' и све му спомене јаде
што ће имати народ кад град му освојен буде;
борце свуд смичу, а град им већ обрће пожар у пеп'о,
жене нископаса веће и децу душмани воде.
Њему се смиљује срце кад чује невоље такве,
те он оружје на се навуче сјајно и крене.
Тако је он Етолцима тешке одбијао часе
својим подстакнут срцем; но љупких многих дарова
не даше њему Етолци; ал' опет је беду спречав'о.
Ти ми, драгићу, немој у души мислити тако,
нека те демон на то не нагна! Теже би било
бранити лађе када већ горе! По дарове дођи,
и Ахејци ће теби к'о богу одавати пошту.
Ако ли без дарова у битку војскогубну кренеш,
нећеш једнаку част уживат', ма одбио битку."

ПЕВАЊЕ ДЕСЕТО НАСЛОВЉЕНО

ПЕСМА О ДОЛОНУ

Десето певање је обиман и потпуно самосталан уметак у излагање Илијаде, једини такве врсте у целој епоси.

Ахејски табор је утонуо у сан, али Агамемнон и Менелај лутају забринуте. На кратком саветовању, код стража, донета је одлука да неко пође у ноћно извиђање, међу непријатеље. Као уходе крећу Диомед и Одисеј. Са тројанске стране Хектор такође шаље уходу, некога Долона. Њему је Хектор обећао, као награду, Ахилејеве коње. Уходе се сретну. Одисеј и Диомед ухвате Долона. Измаме од њега обавештење да је Тројанцима стигао у помоћ Рес, трачки краљ. Ресови коњи надалеко су чувени. Ахејски јунаци убију Долона, прикраву се Трачанима, убију Реса и његову пратњу, те уграбе Ресове коње.

Доносимо одломке у којима се описује како Долон полази у извиђање и како пада у руке Диомеду и Одисеју.

I. И Хектор жели да пошаље уходе. Понуди се Долон.

Али ни Хектор није Тројанцима храбрим допушт'о
спавати, него је кућиће све у веће сазив'о

који бејаху мудре старешине народа тројског.
Пошто их скупил Хектор, тад мудар им развије предлог:
„Ко би ми обећ'о да ће извршити оно што рекнем
а за велики поклон? А плата му довољна биће;
даћу му кола и два високоврата даћу му коња
што их најбољих има код ахејских бродова брзих
ко би прегасо можда, а себи на јуначку славу,
те би до бродова до брзопловних крен'о и дозн'о
да ли се бродови брзи к'о и пре чувају и сад,
или веће Ахејци, кад наше их савладаше руке,
најзад међ собом снују да беже, те више не желе
ноћну да чувају стражу, већ сити умора страшног."
Тако им рече, а они заћуте и умукну муком.
Неко беше Долон међ Тројцима, Еумедов синак,
отац му гласник божански, а богат златом и мећу,
грдан беше у лицу, ал' брзе је имао ноге,
бејаше син јединац, а пет је им'о сестара.
Он Тројанцима тада и Хектору прозбори ово:
„Хекторе, мене душа и јуначко подстиче срце
да ја до бродова до брзопловних кренем и дознам.
Него подигни жезло и тврдо се мени закуни
да ћеш ми дати коње и блистава медена кола
која у борбу носе незазорног Пелеју сина.
Ухода залудан нећу да будем, но како ти мислиш:
дотле ћу напред ићи по табору док не стигнем лађи
Агамемнона краља, где ахејски можда прваци
веће већају сада у бежање ил' ће у борбу."
Рече, и жезло држећ' у руци закуне се Хектор:
„Нека ме чује Херин муж муљобија Диве,
неће коњима оним Тројанац никакав други
управљат', него ти кажем, ти сам ћеш се дичити њима!"
Рече, ал' криво се закле и подстаче тако Долона.

II. Долон одлази, али га ухвате Одисеј и Диомед

Одмах савијени лук и стрелице на плећи метне,
потом се споља кожом од сивога огрне вука,
на главу шлем од ласице метне и прихвати оштро
копље; лађама пође из табора. Ал' никад се није
им'о вратит' од лађа и Хектору донети вести.
А кад мноштво јунака и коња остави веће,
жустро запути путем, ал' примети њега Одисеј,
кад је њима приступ'о, и прозбори он Диомеду:
„Ево, Диомеде, иде из табора некакав човек,
а ја не знам хоће л' да бродове уходи наше,
или ће опљачкат' кога од бораца који су пали.
Али пустимо њега нек најпре прође равницом
мало, а потом ћемо на њега скочити оба
те га ухватит' брзо. А хтедне л' се бежањем спасти,
ти наваљујућ' копљем од табора лађама нашим

вазда га јури, да не би у Илиј умак'о како!"
Тако рекоше они и међу мртваце крај пута
сакрију се, а Долон без опреза пројури крај њих.
Ал' кад је од њих био далеко колико мазге
њивом без окрета могу да узору - оне од вока
јаче су сложени плуг по широком пољу да вуку -,
она двојица скоче, а овај кад зачује топот
стане мислећ' у души из Троје да иду другари
Ал' кад се примакну на копљомет или још ближе,
душманске борце он позна и колена окрене брза
у бег, а они га жустро обојица гонити стану.
Као што два оштрозуба пса, у ловљењу вешта,
лане ил' зеца каква непрестано једнако јуре
по шумовиту крају, а онај квечи и бежи:
тако су Тидејев син и рушилац с њиме Одисеј
одбивши оног од војске непрекидно јурили увек.
Али кад хоћаше веће ум се међу стражаре
лађама бежећ', тад снагу Диомеду даде Атена,
да се медорухи који Ахејац подичио не би
први да погуби оног, а други да стиже Диомед, -
с копљем потрчи јаки Диомед и ономе викне:
„Стани, ил' ћу те копљем пробости, те, кажем ти, нећеш
дуго још пропасти прекој од руке се уклањат' моје!"
Рече и изметну копље, ал' намерно промаши оног;
преко рамена десног оштрице глаткога копља
у земљу тад се забодe, а Долон се уплаши, стане,
ноге му клечају, сви му у устим' забобоћу зуби.
Од стра побледи сав; тад они га дашћући стигну
те га за руке узму, а он им проговори плачућ':
„Спасте ме, а ја ћу себе откупит', код куће своје
меди имам и злата и железа кованог добро!
Од тога отац би вама неизбројне откупе дао,
када би чуо за мене да жив сам код ахејских лађа."

ПЕВАЊЕ ЈЕДАНАЕСТО НАСЛОВЉЕНО

АГАМЕМНОН СЕ ОДЛИКУЈЕ

Ново певање враћа нас на бојиште. Започиње нов дан и наново бој. Опис овога дана борбе протеже се кроз пуних седам певања Илијаде.

Борбу подстакне сам Зевс. Он Ахејцима шаље Ериду, богињу раздора. Ерида разјари и надахне храброшћу Ахејце. Јунак који се одликује је Агамемнон; стога се посебно описује његово оружање. Агамемнонови подвизи успоравају развој основне радње. Поверујемо готово да ће његово јунаштво спречити остварење Зевсове одлуке и Ахејски пораз. Али Зевс стварно води збивање. Послао је Хектору гласницу Ириду са упутством да не улази у борбу док је у њој Агамемнон. Агамемнон почини многа јуначка дела. Онда га рани тројанско копље и он напушта битку. Хектор поведе Тројанце у противнапад. Онда буде рањен и Диомед. На снажнога Ајанта наваљује Хектор и његови људи. Ајант се повлачи. Нестор спасава, на колима, рањеног лекара Махаона. Ахилеј посматра битку са своје лађе.

Шаље Патрокла да пита Нестора ко је рањеник. Нестор моли Патрокла да утиче на Ахилеја: ако већ неће да узме учешћа у боју, нека барем своју опрему да Патроклу и њега пусти у бој. Патрокле, у повратку, наилази на рањеног Еурипила, одводи га у његов шатор, вида га. Еурипил говори о лошем стању на бојишту.

У одломку који доносимо слика се оријаш Ајант. Он се само невољко повлачи из боја, чак и када га захвати страх пред многим непријатељима. Јунакову упорну природу слика песник поређењима међу којима је и познато поређење о магарцу у повртњаку. Оно је било предмет многих расправа у естетској критици Хомера.

I. Ајант се повлачи

Ајанту срце Див високотрони испуни страхом:
он се препадне, и штит семокожни хитивши за се
бежати нагне и све се окретао, подобан звери,
натраг поглед'о и корак за кораком полако иш'о.
Као што ватрена лава од говеђег обора гоне,
стоку да одбране, пси и сељаци што по пољу живе,
целу будни су ноћ и не дају лаву да отме
говеђег дебелог мяса, а он наваљује жељан
меса, ал' не може отет', јер на њ из смеоних руку
многа падају копља и свезани горући лучи,
он се прибојава од њих, ма колика била му смелост;
зором одлази даље мрзовољаст у српу своме:
тако се Ајант повуче од Тројаца с болом у души,
то му преко воље беше: за ахејске бој'о се лађе.

Као кад магарац спори у пркос дечацима иде
крај њиве, већ се многе поломиле о њега мотке,
ал' он тамани усев; све чвалик батина стоји
како га млаве дечаци, ал' слаба је њихова снага,
најзад једва га крену, кад сит се већ најео хране:
тако су Ајанта јаког, Теламону сина, Тројанци
једнако гнали и њихна многобројна помоћна војска
многа бацајућ' копља по средини његова штита.

Али је понекад Ајант на одбрану мислио јаку
па је окренув се тројских коњомора устављ'о чете,
а час би поново он се осврн'о и бежати стао.
Свима би затварао пут да ходе лађама брзим;
сам би, у средини стојећ' мед једном и другом војском
махнито нападао, а копља из смеоних руку
летећи напред у велики штит се забадаху једна,
а многа на пола пута, док белу не пробише кожу,
у тле се зарише желећ' се наситит" мяса и крви.

ПЕВАЊЕ ДВАНАЕСТО НАСЛОВЉЕНО

БОРБА ОКО БЕДЕМА

Тројанци су се, у претходном певању, приближили јарку и бедему око ахејског табора. Дванаесто певање почиње суморним погледом у будућност када Ахејци буду савладали Троју и отпловили кућама, збрисаће Посидон, бог мора, и трагове тога славнога бедема. Потом се песник опет окреће опису боја, и то оном његовом делу о коме ће бити реч све до краја петнаестог певања. Тројанци наваљују на ахејски логор. Хектор предлаже да се нападне на борним колима, док Пулидамант саветује да кола оставе код бедема. Тројанци прихвате ову другу тактику. Једини борац који напада на колима, Асије, гине. Онда се Тројанцима јави зло знамење. Орао лети и носи змију. Али змија га уједе. Орао испусти змију и она падне пред ноге тројанских ратника који наступају у пет уришних скупина. Пулидамант саветује да прекину јуриш. Хектор на то не пристаје. Тројанац Сарпедон се истиче јунаштвом; обара и део грудобрана на ахејском бедему. Напокон Хектор развали огромним каменом једну од капија ахејског табора.

Одабрали смо из Борбе око бедема уводни одломак - о потоњој судбини и нестанку ахејског бедема. Овај, рекли бисмо археолошки поглед у будућност изузетак је у Илијади. Можда је био потребан доцнијим нараштајима да би се објаснило зашто у тројанској равници нема трагова десетогодишњег логоровања ахејске војске. Ни бедема више нема. Спомен чува само песма. Други одломак је с краја певања. У њему је Хектор приказан као горостас. У опису пробијања капије налазимо велики број појединости - о величини и облику камена, како га херој носи, како стаје да га баци, како камен удари и поломи полуге вратница. Ту владају конкретност и реалистичност у детаљу, својствени хомерском епском казивању.

I. Судбина бедема после разорења Троје

Докле је живео Хектор и гњеван био Ахилеј
и док стајаше град неразорен Пријама краља.
дотле је остао читав и ахејски велики бедем.
Али кад изгинуше прваци тројански борци,
и већ неки Аргејци, а неки осташе живи,
и кад Пријамов град би разорен десетог лета,
и кад Аргејци у милу отпловише очинску земљу,
тада закључе бози Посидон и с њим Аполон
бедем да сруше, пошто све јаке воде наведу
што се с Идских планина одозго у море лију:
Рес и Хептапор и Карес и Родиј-река и Греник
затим и дивни Есеп, Симоент и још Скамандар,
где су штитови многи од коже говеђе у прах
пали и шлемови многи и полубогови борци.
Свима рекама Феб Аполон на исту страну
окреће ушћа и ток им за девет наврати дана
бедему, а Див кише непрекидне пусти, да бедем
брже у море оде. Земљотресац с трозупцем крене
напред, и све из темеља греде и камење с њима
што су подигли с муком Ахејци у валове баци,
и све поравни крај Хелеспонта брзо што јури,
обалу пространу сву он песком покрије опет
срушивши бедем и реке у корито наврати натраг

како се у море и пре лепотека слевала вода.

II. Хектор каменом пробија врата

Свугде се већ браици и куле с обадве стране
јуначком облију крвљу, и ахејском крвљу и тројском.
Али ни тако Тројанци не могоше одбит' Ахејце.
Као што честита преља за надницу мерила држи.
узима потег и вуну на обе потеже стране
једнако мерећ' да бедну за дечицу заради плату:
тако је једнако битка и борба трептала њихна,
докле не даде Див обилнију Хектору славу.
Пријама сину, што први на бедем на ахејски скочи
и Тројанцима кликне, далеко клик му се чуо:
„Устајте, ви коњоморе Тројци. и разбијте бедем
аргејски, огњем што се разгорео запалите лађе!"
Тако их бодрио он, а они су ушима чули,
и сви заједно јурну на бедем. Потом се стану
кулама пети на подлоге са копљима оштрим у руци.
Хектор пограби камен са земље што је пред вратих
стој'о, одоздо крупан, а оштар био одозго;
његу ни два човека из народа не би са земље
лако могла да дигну и да га на кола баце
какви су људи данас, а Хектор га подиже и сам,
јер га је лукавца Крона син учинио лаким.
Као што чобанин вуну од овна односи лако
једном је држећи руком, тек мало тишти га терет:
тако је Хектор камен до вратних носио крила,
штоно двокрилна врата, висока, склопљена складно
затварала су чврсто, - изнутра полуге беху
једна крај друге две, а један их завртак држ'о.
Хектор приступи близу и добро у раскорак стане,
слаб да му не буде хитац, и камен у средину баци,
шарке разбије обе, и камен падне тежином,
врата зашкрипе, а нису одолети полуге могле,
те се крила од врата амо и тамо разлете
пошто их удари камен. Унутра блистави Хектор
брзој подобан ноћи утрчи, блисташе страшна
мед на њему што је на своје навук'о тело,
два је држао копља у руци. У скоку га не би
задрж'о нико до бога: к'о огањ му гораху очи.
У гужви он се озре и својим Тројанцима кликне
нека се пењу на бедем, и они, послушни њему,
једни се одмах попну на бедем. а други кроз сама
јака навале врата, А Данајци нагну да беже
пространим лађама својим, и силан урнебес наста.

ТРИНАЕСТО ПЕВАЊЕ НАСЛОВЉЕНО

БИТКА КОД ЛАЋА

Капија ахејског бедема је пробијена. Тројанци су провалили у логор. Бој се већ води надомак бродова, последње одступнице грчке војске.

Зевс (Див) одвраћа поглед са бојишта под Тројом. Богови, пак, склони Ахејцима више не могу да гледају мирно њихова страдања. Упркос Зевсовој забрани, Посидон се умеша у бој. Прима лик гатара Калханта и бодри ахејске борце. Чини то онда и у обличју Тоанта, гневан што му је Хектор убио унука Амфимаха. Оба Ајанта и остали ахејски борци опет смело улазе у битку. Нарочито се одликује критски краљ Идоменеј. Код Тројанаца Пулидамант предлаже већање. Опомиње Тројанце да Ахилеј неће дуго изостати из боја. Хектор окупља снаге, наваљује, настаје силна вика.

Из Борбе код лађа дајемо два уводна одломка у којима се приказује како Посидон долази да помогне Ахејце. Већ је античка књижевна критика високо ценила први од тих одломака као веома успео опис снаге и достојанства једног од највећих богова античког света.

I. Посидон долази у помоћ Ахејцима

Није немарно бдео бог земљотресац моћни;
јер он, чудећ' се битки и борби, сеђаше тада
на највишем врхунцу шумовитог трачкога Сама;
цела се отуда Идска планина могла ца види,
видео се и Пријамов град и ахејске лађе.
Из мора изрони он и онде се посади жалећ'
Ахејце јер их бију Тројанци, а гњеван на Дива. –
Одмах се спусти оданде с неприступног планинског врха
кораком брзим, а горе високо се тресле и шума
све под стопама божјим Посидона кад је корач'о.
Трипут коракне ногом и четвртом стигне до циља,
у град Егу, где двор му у морској лежи дубини
славан, и златан, и блистав, и саздан да вечито траје.
Онамо стигавши он **медоноге упрегне коње,**
брзе к'о ветар, грива на врату беше им златна;
потом се у злато он обуче и прихвати блистав
бич од злата исплетен и на кола попне се своја.
Погна уз таласе коње, и весело стану се под њим
играт' животиње морске, познајућ' свога владара,
све се од радости море расклопило, коњи су брзо
летели, иије се медна осовина сквасила нигде,
коњи лакоскоки њега довезу до ахејских лађа.

II. Посидон храбри оба Ајанта

Подобни огњу или олуји Тројанци у скупу
иђаху поамни удиљ за Хектором, Пријаму сином,
с виком и бесном хуком у нади бродове да ће
ахејске добит' и све јунаке побити код њих.
Али земљодржац бог Посидон земљотресац стане
бодрит' Аргејце чим из дубоког изрони мора,

подобан Калханту стасом и неуморнијем гласом.
Најпре Ајанте кликне, што сами већ жуђаху боја:
„Ајанти, вас ћете два Ахејце из невоље спасти
мислећ' на јуначку борбу, а не на бежање грозно.
Иначе ја се не бојим неприступних тројанских руку
ако је бедем јаки и прешла тројанска војска,
јер ће одолети свима Ахејци с назувком лепим.
Само се бојим веома да овде нас не стигну јади
где бесомучник води јунаке, подобни огњу
Хектор, штоно се дичи да син је силноме Диву.
Ал вам неки је бог задахнуо душу да овде
оба станете храбро и остале бадрите борце!
Тако би вас два, ако и напада поамно,
њега од лађа одбили брзих, и ако га подстиче Диве!"
Рече земљотресац бог и палицом обадва удри
и обојици срце он испуни великом снагом,
хитра им колена створи и ноге и руке одозго.
Бог се потом к'о соко брзокрили дигне, полети
кад се са стене големе и стрме у просторе вине
да по равници лови и птицу прогони другу:
тако Посидон бог земљотресац оде од оних.

ПЕВАЊЕ ЧЕТРНАЕСТО НАСЛОВЉЕНО

ХЕРА ОПЧИЊАВА ДИВА

Поред све Посидонове подршке, Ахејци страдавају од нових Хекторових насртаја. Зевс (Див) још увек је одсутан.

Нестор излази из шатора где је видао Махаона, састаје се са Агамемноном, Одисејем и Диомедом. Агамемнон (по трећи пут у Илијади) казује да опсаду треба дићи. Противрече му Одисеј и Диомед. Посидон долази да охрабри Агамемнона. И богиња Хера смишља како би помогла Ахејцима. Треба што дуже одвраћати Зевсову пажњу од Троје. Хера се одене лепо, дотера, измоли од Афродите чаробну траку у којој су све љубавне чини. **Тако опремљена крене на гору Иду, да сретне Зевса.** Она га очара и намами у љубавну игру. Онда Сан, на Херину молбу, успава Зевса. Посидон подстиче Ахејце на нов отпор Тројанцима. Јунаштвом се одликује Ајант син Теламонов. Он каменом погоди Хектора. Овога изнесе онесвешћеног са бојишта. Док Хектор лежи без свести, Ахејци наносе тешке губитке Тројанцима.

Из четрнаестог певања доносимо средишњи део, где је описано Херино љубавно лукавство. То је једно од оних места у Илијади где су богови, и то они највиши, Зевс и Хера, приказани као људи предани љубавним уживањима и дворским интригама.

I. Одлука богиње Хере да опчини Дива и припреме за то

Обрне поглед на поље златотрона **богиња Хера с врха Олимпске горе** и у битки борце што слави
смотри рођеног брата и девера како се жури
знојав, те она у својој души радосна буде,
а на највишем врху планине вреловите Иде
примети Дива где седи, и мрзак јој у срцу буде.

Тад се у души: дови кравоока госпођа Хера
 како би могла занети ум егидоноше Дива.
 Ова се њој у души учинила најбоља мис'о:
 лепо украсити себе и кренути одмах на Иду,
 не би л' зажеleo њено да загрли тело и не би л'
 њу обљубити хтео, и она освежавним, слатким
 очи му облила сном и будно му занела срце.
 Она у ложницу пође што син јој сазда јој драги
 Хефест и чврста јој врата мед вратнице састави некад
 потајним клином, да ниједан бог их отворио не би.
 У ту одају ступи и блистава затвори врата.
 С љупкога тела најпре амбросијом очисти сваку
 мрљу са себе, затим амбросијским намаже себе
 блиставим уљем из којег разлив'о се пријатан мирис.
 Кад би се оно по дому по Дивову с меденим прагом
 разлило, по свем би небу и земљи се ширио мирис.
 Њиме лепу кожу кад натаре, онда и косу
 удеси, затим сјајне амбросијске курјукe лепе
 сама рукама својим на глави бесмртној сплете.
 рухо амбросијско затим обуче што га Атена
 углади вешто разне увезавши уметне слике.
 Златним ковчама рухо на грудима она заковча
 па се опаше пасом од стотину злаћених реса.
 У уши бушене лепо тробисерне минђуше метне
 јагоди подобне, из њих милина бескрајна сјаше.
 Марамом лепом и сјајном мед богињам' богиња права
 покрије главу, и на њој к'о сунце се марама сјала;
 лепе сандале потом на беле привеже ноге.
 Пошто накитом сваким већ своје украси тело,
 из собе изиђе она и кришом од богова других
 Афродиту позове и речи јој прозбори ове:
 „Би ли ми молбу, о предраго дете, услишит' хтела,
 ил' ћеш је одбит' што си у души срдита на ме
 јер ја Данајце борце заштићујем, к'о ти Тројанцс?"
 Њојзи Дивова кћи Афродита одговори ово:
 „Честита богињо Херо, о ћерко вељега Крона,
 шта си наумила збори, а душа ме гони извршит',
 ако извршити могу, и ако се може извршит'!"
 А њој лукаво тад одговори госпођа Хера:
 „Дај ми жудњу и љубав, о ћерко, чиме ти умеш
 богове бесмртне све и смртне људе савладат'.
 Идем да видим земљи многохраној крајеве крајње
 и Океана, праизвор наш, и Тетију мајку,
 који су дижући мене у дому одгајили добро,
 прихватив мене од Реје, муњобија када је Диве
 под земљу и под море трепетљиво бацио Крона.
 Идем да видим њих и бескрајни раздор да стишам
 јер већ одавно неће да леже једно са другим
 ни да се љубе, јер гњев на њихну се обори душу.
 Када бих срца им речима ја наговорити могла

те их свести на одар да љубав их поново здружи,
свагда другарком драгом и достојном мене би звали."
Афродита њојзи слаткосмеха прозбори опет:
„Није право нит ми пристоји не услишит' тебе,
јер си жена што лежи у наручју свевишњем Диву!"
Рече и отпаше потом од груди извезен и шарен
трак у којем су њене све ушивене чини.
У том је траку жудња и љубав, наговор ту је
и прелашћење што памет и мудрим опчињава људма.
Пружи га Хери, започне реч и прозбори ово:
„Ево ти шарени трак тај, у своја метни га недра.
све је у њ ушивено; мислим да нећеш се вратит'
а да ти не пође оно за руком што у срцу желиш!"
Рече и тад се насмеје кривоока госпођа Хера
и са осмехом трак у своја сакрије недра.

II. Хера и Сан

Тад Афродита, Дивова ћерка, у дом се врати,
Хера пак остави врх планине Олимпа и крене.
Стигне у Пијерску земљу у област Ематије љупке,
потом се вине на снежне на горе коњика Трака,
на највише висове, ал' ногама не дирне земљу;
с Атоске горе она у валовно спусти се море,
дође затим на Лемно, у град Тоанта божанског.
Ту се нађе са Сном, са братом рођеним Смрти,
стисне му руку, започне реч и прозбори ово:
„Сне, о владару богова свих и колена људских,
ако си слуш'о ме некад, и сада услиши мене!
Ја ћу ти у све дане на томе захвална бити.
Диву успавај очи под његовим веђама сјајним
одмах кад крај њега легнем ја у љубави слаткој.
Даћу ти на дар непропадљиву столицу златну,
њу ће за тебе начинит' син мој шепави Хефест
вешто, за ноге још ће и подножје направит' на њој;
на то ћеш подножје метат' при софри блиставе ноге."
На то њој освежавни Сан одговори ово:
„Честита богињо Херо, о ћерко вељега Дива,
сваког другог ја бих од вечних богова лако
мог'о успават', чак и океанским водама вале
ја бих успав'о, а оне почетак су свега што живи;
али не бих ја хтео приступити Кронову сину
нити бих њега успав'о, сем ако сам би ми рек'о.
Јер већ пређе ме једном твој уразумио налог
онога дана кад је Кронионов јуначки синак
тројски разоривши град од Илија пловио даље.
Тада у сан уљуљах ум егидоноше Дива
благо се сливајућ' на њ, а зло си смислила оном
те на пучини дигла силесију ветрова бесних
и њега одбила потом на Коон насељен добро,

од пријатеља далеко. Ал' Див кад ода сна се прене,
богове стане претурат' по двору, а највише мене
тражаше, без трага да ме из етра у море баци,
али ме заштити Ноћ што богове кроти и људе.
Њојзи у бежању стигох, и бог, ма колико љутит.
стиша се, бојећ' се Ноћ да не би ојадио брзу.
А сад наређујеш опет неприкладно дело да почнем!"
На то прозбори њему кравоока госпођа Хера:
„Зашто се, Сне, у души сећаш минулих згода?
Мислиш ли можда Див да муњобија штити Тројанце,
као што заштити некад у гњеву сина Херакла?
Него иди, и једну од Харита дражесних даћу
теби, ожени се њоме и својом је љубом назови,
даћу ти Паситеју, за којом једнако чезнеш."
Рече, и Сан радостан њој одговори ово:
„Дела се Стигом водом страховитом мени закуни,
једном се руком земље хранодавке прихвати сада
а другом блиставог мора, да нам буду сведоци
богови доњи сви што живе около Крона,
да ћеш ми заиста једну од Харита млађаних дати,
дати ми Паситеју, за којом једнако чезнем."
Рече, и послуша њега белорука богиња Хера,
те се како јој рече закуне и богове зазва
све што под Тартаром живе, а који се зову Титени.
А кад се заклела веће и светом се везала клетвом,
одмах с острва Лемна и Имбра обоје оду
маглом завијени и пут преваљиваху брзо.
Они стигну до Иде вреловите, колевке звери,
дођу до Лекта и ту се од воде одвоје и тад
пођу по суву и шуми под стопом се врхови тресли.
Ту је чекао Сан да га Дивове не смотре очи,
пошто се попе на јелу високо што беше на Иди
највиша јер у етар кроз облаке дизаше гране.
Ту се посади Сан сакривен јеловим грањем
звонкој подобан птици у горама штоно се врзе,
халкида зову је бози, а људи је зову киминдис.

III. Хера и Див

Хера хитро се попне на Гаргар висок врхунац
идске планине, а смотри је Диве, облака скупљач.
Како је виде, љубав му душу освоји мудру,
као онај дан кад је првим обљубио беше,
када су кришом од оца и мајке легли на одар.
Њојзи приступи Диве, те започне зборит' и рече:
„Куд си наумила, Херо? Шта с Олимпа силазиш амо?
Немаш ни коња ни кола да на њих се попети можеш."
На то лукаво њему одговори госпођа Хера:
„Идем хранодавци земљи да видим области крајње
и Океана, нама почетак, и Тетију мајку,

штоно су мене дижућ' у дому одгајили добро,
 жури се да их видим и бескрајни раздор да стишам,
 јер већ одавно неће да леже једно са другим
 ни да се љубе јер гњев се на њихову обори душу.
 Коњи ми стоје под планином вреловитом Идом,
 они ће возити мене над морем и возит' над копном.
 Ради тога сам сада са Олимпа слетела амо,
 да се доцније на ме не наљутиш када бих кришом
 пошла Океану у двор, владару дубоких вода."
 На то њој одговори Диве, облака скупљач:
 „Херо, времена биће и после да онамо кренеш,
 и сад хајдемо лећи и љубав уживати слатку,
 ниједна богиња још ми ни жена није у грудма
 душу освојила тако и по мом се разлила срцу.
 Ни онда кад сам за жену Икеиона горети стао,
 која мудрога роди Пиритоја бозима равног,
 ни кад Данају волех, Акрисија ћерку што лепе
 имаше глежње и славног веома Персеја роди,
 ни кад Фенику ћерку далеко славноме волех,
 штоно Миноја роди и Радаманта божанског;
 ни кад Семелу волех, ни јоште Алкмену у Теби,
 штоно ми роди сина Херакла, смелог јунака,
 а Диониса, радост човечју, Семела роди,
 ни кад волех Деметру, лепокосу богињу ону,
 ни кад слављену Лету, ни саму тебе кад волех,
 колико сада те желим, и жудња ме осваја слатка."
 На то лукаво њему одговори госпођа Хера:
 „Кронов страховити сине, та какву изусту реч то?
 Ако се журиш да сада на врху Идске планине
 легнеш у љубави са мном, одатле све ће се видет'!
 Како би било да који од богова примети вечних
 нас где заједно спимо и јави то бозима свима?
 Не бих се више ја у твоје повратила дворе
 уставши с одра, јер то срамота била би права.
 Али када већ хоћеш и кад ти је у срцу мило,
 а ти ложницу имат - та син ти је сагради чили
 Хефест и јака за тебе у довратке сложи јој врата.
 Онамо кренимо лећи кад жудиш за љубавним одром."
 А њој сабирач облака Див одговори ово:
 „Не бој се, Херо, ни човек ни бог нас видети неће,
 јер ћу нас таквим ја загрнути облаком златним
 да нас кроз њега не би ни Хелије мог'о да види,
 који веома оштрим кроза све прогледа оком!"
 Рече и Кронов син тад љубу загрли драгу.
 Нова под њима трава из свештене избије земље,
 росни проникну лотос и шафран и мирисни зумбул
 густ и нежан и он од земље их дизаше увис.
 Обоје легоше ту и облаком лепим и златним
 покрију себе, а сјајна из њега капаше роса.
 Тако безбедно отац на Гаргарском спаваше врху

љубављу и сном занесен у рукама држећи љубу.

ПЕВАЊЕ ПЕТНАЕСТО
НАСЛОВЉЕНО

ПОТИСКИВАЊЕ ОД ЛАЂА

Херино лукавство и Посидонова помоћ Ахејцима учинили су да се ратна срећа окренула. Тројанци беже из ахејског табора. Но Зевс се прене из сна. Види да га је Хера обманула. Грди је и открива своју коначну одлуку: Хектор ће опет потерати Ахејце до лађа, Ахилеј послати Патрокла у бој, овај ће погинути од Хекторове руке: али Хектора ће убити Ахилеј, и онда Тројанцима остаје само пораз, све до разорења Троје. Хера се покорава, одлази на Олимп, шаље Зевсу Ириду и Аполона. Зевс их са Иде шаље Посидону са наредбом да се он повуче са бојишта. Зевсови посланици извиђају Хектора. Он сатера наново Ахејце у њихов табор. Сам Аполон затрпа шанац и поруши бедеме. Ахејци узмичу ка лађама. Уто Патрокле (он се задржао код рањеног Еурипила) хита Ахилеју. Ближе се Тројанци ахејским лађама, са бакљама, да их спале. Само се големи Ајант још храбро одупире. Из петнаестог певања, у чијем се наслову спомиње потискивање Тројанаца од ахејских лађа, а оно се стварно завршава поновним продором Хекторове војске до ахејског бродовља, одабрали смо опет два одломка. Први казује како Тројанци крећу у противнапад под вођством Хектора и бога Аполона. Други слика големог и устрајног ахејског јунака Ајанта. Он се чудесно пропео над грчким бродовљем и брани га од Хекторове навале. Оба, пак, одломка откривају нам песника Илијаде како сцене из старог предања о јунацима и боговима изграђује смело и шара живим бојама епских упоређења.

I. Аполон поравњује шанац и руши бедем,
а Тројанци продиру све до бродова

Тада се развиче Хектор и Тројцима кликне овако:
„На лађе, другови, напред! И пустите крвави шићар!
Кога на страни ја далеко од лађа смоtrim,
њег а ћу онде погубит', и никакви сродници њег а
неће, ии браћа ни сестре, на ломачи спалит', него
њег а, кад падне, псине раздераће пред нашим градом!"
Тако рече и бичем по плећима удари коње,
кличућ' Тројанце и летећ' по четама. Заједно с њиме
цикнуше они сви и запрегу погнају коњску
с големом виком. А Фебо Аполон пред њима идућ'
лако дубоком шашу раскидаше ногама стране,
земљу је у њег а бац'о и тако широк и раван
начини пут колико бачено дохвати копље,
кад га избаци јунак огледајућ' своју јачину.
Тројци се растуре онде, а пред њима беше Аполон
егиду носећи скупу. А он је без икаква труда
ахејски кидао бедем. И као кад луђани дечак
различне игре прави од песка на обали морској
па их ногама опет и рукама смеша у игри:
тако си велику муку и зној, светлодавче Фебе,
и ти Аргејцем обар'о, а њих у бежање нагн'о.
Они код лађа стану и ту проборава мало
један опомињућ' другог и бесмртним бозима руке
сваки подигне горе и свима се молити стане.

Нестор се највише тада, Герењанин, ахејски чувар,
мољаше дигнувши руке небесима звезданим горе:
„Оче о Диве, ако у Аргу пшеничном ико
дебела стегна ил' овчја или говеђа жртва теби
молећ за повратак срећан, а ти му обећа мигом,
тог се, Олимпљанине, спомени и немили данак
спречи и не дај да тако Тројанци смичу Ахејце!"
Тако у молитви рече, и мудри Диве загрми
силно услишив молбу Нелејева сина старине.
А кад Тројанци зачују гром егидоноше Дива,
нападну јаче Ахејце и љуте зажеле се борбе.
Као што се велики талас на широком разлије мору
преко бокова броду, кад јаки удари вихор
од којег највише знају набујати таласи морски:
тако Тројанци с виком и криком бедему приђу,
коње погнају кроза њ и заметну борбу изблиза
копљима оштрим на оба на краја при крмама лађа,
једни с кола а други са лађа - попев се на њих –
моткама дугим на крову што лежаху онде за битку
поморску оковане, а мед им покриваше шиљак.

II. Ајант брани лађе

Већ се ни Ајанту храбром јунаку не свиде дуже
стајати, кад остали сви одступише ахејски синци,
него је ступ'о широко по наткровцима лађеним
витлајућ великим копљем у руци за поморску битку,
од лакта двадесет и два, а обручи на њему беху.
Као човек што вешто на коњима јахати уме,
те је четворо коња од многих заједно свез'о,
он их из поља крене и граду их великом тера
широким путем, а њега многобројне гледају жене
и људи многи, а он све једнако смотрено гони,
с једног на другог скаче на смену, а они му лете:
тако је скакао Ајант на кровове лађама брзим
правећи кораке дуге, а глас му је стиз'о до етра.
Страшно је вик'о Данајце и све их опомињ'о стално
своје шаторе да бране и бродове. Али ни Хектор
није у метежу чек'о мед Тројцем, што се под јаким
оклопом боре, него к'о сјајноки ор'о што уме
јурнут' на крилата јата уз реку што грискају траву,
на гуске, ждралове ил' дугошије лабуде оне;
тако насрне Хектор на једну мркокљуну лађу
правце скочивши у њу, а Диве га напред веома
силном потисне руком и војску осоколи с њиме.

ПЕВАЊЕ ШЕСНАЕСТО НАСЛОВЉЕНО

ПЕСМА О ПАТРОКЛУ

Патрокле преклиње Ахилеја да му дозволи да притекне у помоћ саплеменицима, Ахејцима, и поведе у борбу Ахилејеве Мирмидонце. Сам Ахилеј још не одустаје од гнева. Ипак даје Патроклу своју опрему и дозволу да се бори. Захтева, међутим, да се Патрокле врати чим одагна Тројанце од ахејских бродова. У ограшју посустао је већ и последњи бранилац ахејских бродова, Ајант син Теламонов. Патрокле, опремљем Ахилејевом опремом, десеткује Тројанце. Убија и Сарпедона, Зевсовог сина. Занет успехом заборавља на Ахилејев захтев. Гони Тројанце све до зидина града. Пење се и на бедеме Троје. Одатле га отера бог Аполон. Сада се Хектор, охрабрен, окреће на Патрокла. Окршај траје дуго. Сунце се приклања западу. Аполон најзад удари Патрокла у леђа, те се овоме помути свест. Кацига му падне, штит одлети. Аполон му скида Ахилејеву опрему. Сада Патрокла прво с леђа погоди Еуфорб. Онда га окупи Хектор, од чије руке Патрокле гине.

Песму о Патроклу доносимо у целини. Она је једно од кључних певања Илијаде.

ПЕСМА О ПАТРОКЛУ

Патрокло моли Ахилеја да му допусти да с
Мирмидонцима похита у помоћ Ахејцима

Око покривене лађе јунаци се бораху тако,
а тад Патрокло приђе Ахилеју, људи пастиру,
топле ронећи сузе к'о извор-вода у сенци,
када се с хридине стрме разлива тамна јој вода.
Када га примети брзи Ахилеј, стане га жалит,
беседу отпочне с њиме и крилате прозбори речи:
„Шта си се, Патрокло, усплак'о то к'о девојче лудо,
које са матером трчи и за skut је хвата и моли
да га у наручје дигне, и уставља, а њој се хити,
плачући погледа на њу, док она га не узме себи:
њему си, Патрокло, сличан кад умилне просипаш сузе!
Да л' ћеш Мирмидонце о чем известит' ил' самога мене?
Или си сам из Фтије за какве дознао вести?
Живи још Акторов син Менетије, као што кажу,
мед Мирмидонцем син Еаков живи још, Пелеј,
ми бисмо, живи да нису, за њима тужили много.
Или наричеш ти за Аргејцима овде што гину
код лађа пространих да би за насиље платили своје?
Казуј, ништа ми не криј, да знадем к'о и ти што знадеш?"
Тешко уздишућ' ти му, о Патрокло коњиче, рече:
„Најјачи ахејски борче, Ахилеју, Пелејев сине,
немој се срдит', јер жалост Ахејце стисну толика,
јер већ сви јунаци, што досад најбољи беху,
леже у бродовима кад стрела ил' копље их рани:
Тидејев снажни син Диомед рањен је веће,
рањен је копљаник славни Одисеј и Агамемнон
и Еурипил је веће у бедро стрелицом рањен.

За њих се старају ено лекари биљари и ране
видају. а сад, Ахилеју, ти једноумац поста!
Такав мене гњев не снашао каквим ти пламтиш,
несрећни јуначе! Како потомку ћеш користит' неком
ако од аргејске војске не уклониш срамотну пропаст?
Није ти витешки Пелеј, о свирепи човече, отац,
Тетида није ти мати, - но сиње те родило море
и стрмените стене, јер немаш милосрдно срце!
Ако л' од каква зебеш у души пророштва божјег,
ако ти јавила штогод од Дива госпођа мајка
а ти мене бар пошљи и другу мирмидонску војску
заједно са мном у борбу, Данајцима светлост да сине!
Своје ми оружје дај на рамена да њим се оружам,
не би ли, сматрајућ' мене за тебе, Тројанци од борбе
престали, ахејски не би л' одахнули синови храбри
од ратне вреве, ма био одушак такав и кратак.
Нисмо још уморни ми и борце уморне лако
одгнали бисмо Троји од бродова и од шатбра."
Тако мољаше слепа будала, јер он је само
пропаст и страшну Керу измолио самоме себи.

Ахилеј допушта Патроклу да у његову оружју
одбије Тројанце од бродова

На њ се расрдив Ахилеј брзоноги прозбори њему:
„Авај, потомче Дивов, о Патрокло, шта ти то рече?
Нит ми је стало до каква до пророштва које бих знао
нит ми је јавила штогод од Дива госпођа мајка,
него страшна ми жалост у душу и у срце паде,
кад се усуђује човек да отима једнаком себи
и дар да узме од оног што снагом је од њега бољи.
Страшна то ми је жалост, јер многе већ муке поднесох:
девојку, коју мени поклонише ахејски борци.
а ја на копљу је добих кад јаку тврђаву разорих,
њу Агамемнон мени из руку је отео себи,
Атрејев силни син к'о какву презрену странцу.
Ал' што се догоди, нек се догодило! Не може човек
горети гњевом у души непрестано. Заиста сматрах
срцбу да нећу пре утишати, граја док ратна
не стигне најзад до мојих до бродова. Оружје моје
славно ти сад на плећа навуци и Мирмидонце
ратољубиве у бој поведи нека се боре.
Кад се на лађе слег'о већ тамни тројански облак,
и већ притиснути Аргејци онде где море
бије о брег, те само још делић копна имаду,
цео пак тројански град је сад навалио на њих
зато што више чела од шлема не види мојег
близу да блиста. Тројанци би бежећи брзо
шанце напунили мртвацима, краљ Агамемнон

кад би ми пријатељ био, а Тројци сад отимљу табор!
Диомеду, сину Тидејеву, више не бесни
копље у руци да спасе од пропасти данајску војску.
Не чух нн да би Атрејев син из мрскога грла
кликнуо кога, но Хектор војскомора чује се свуда
кличућ' Тројанце, а они по целом врзу се пољу,
вика се њихова ори у борби кад бију Ахејце.
Ал' ти, Патрокло, и тако навали снажно и наше
лађе од пропасти спаси, да не би живијем огњем
заватрили њих, а повратак спречили оним!
Послушај мене као што ја ти у срце мећем,
велику да ми част и славу постигнеш у свих
Данајаца, а они да прелепу девојку потом
врате ми натраг и сјајне да поклоне јоште додаду!
Када бродове спасеш, поврати се; ако ли хтедне
Херин громовни муж да славу ти подари, немој
желети онда да с Тројанцима бориш се даље
ратољубивим, јер би ми тим закратио славу.
Немој се ратом ти ни бојном вревом поносит'
и Тројанце смичућ' под Илиј водит' Ахејце,
да се не умеша који од олимписких богова вечних,
јер бог стрелац Аполон веома воли Тројанце;
него се опет обрни чим ахејске бродове спасеш,
и војске остави обе нек по пољу продуже борбу!
Кад би отац нам Див, Атена и Аполон дали,
ниједног Тројца не минула смрт колико их има,
нити Аргејца, него из невоље спасли се нас два
и ми тројанске свете развалили бедеме сами!"

Ајант се пред Хектором мора повући,
Тројанци запале Протесилајеву лађу

Док су се они ту разговарали један са другим,
не могне Ајант одолет', јер стреле већ падаху на њга.
Дивова сломи му воља отпорност и храбри Тројанци
бацајућ' стреле, а блистави шлем на његову челу
страшно је звекет'о гађан, јер много падаше стрела
шлему о заклоне лепе. Већ лево раме се бирцу
умори блистави штит непрестано држећ', ал' ипак
нису га могли покренут' и ако га гађаху стрелом.
Већ је дис'о све теже и теже; а зној му је силан
цурио веће из удова свих, те никако није
мог'о да одахне, и зло већ свуд се гомилало на зло.
Сада ми кажите, Мусе, ви станарке олимписких двора,
како је ватра прва на бродове ахејске пала!
Хектор Ајанту приђе и јасеново му копље
великим пребије мачем баш при крају под ртом,
копље му сасвим пресече, а Ајант, син Теламонов,
само крњавим крајем у руци завитла, - а од њег
на земљу медно оштрице далеко одлети и звекне.

У беспрекорном срцу Ајант разазна и с божијих дела
задршће сав, јер све им основе ратне разбиј'о
силни муњобија Див, а Тројцима победу дав'о.
Измакне он се од стрела. А они вечити огањ
на лађу баце, и по њој плам неутрњив је лизн'о.

Нагнан од Ахилеја, Патрокло облачи његово оружје

Тако се лађа најзад разгори. Тад се Ахилеј
у оба удари бока и Патроклу прозбори ово:
„Устај, Патрокло, робе божански, на колима борче,
јер већ видим код лађа где букти разорни огањ!
Само да Тројци лађа не заузму и бежање спрече!
Оружје брже навлачи, а ја ћу скупити борце!"
Рече, и блиставу мед навуче Патрокло на се.
Најпре назувке око голени својих навуче
сјајне. што их заковчаваху ковче од сребра,
око груди оклоп навуче штоно је био
оклоп Еакова брзог потомка, - шарен и звездан.
На плећи баци мач од меди поклинчен сребром,
затим тешки штит и велики у руке узме.
Снажну покрије главу мајсторски прављеним шлемом
с коњским репом, и кита одозго страшно се тресла;
прихвати убојна копља што за руку згодна му беху.
Али не прихвати он потомка Еакова копље
велико, тешко и јако; ни један није Ахејац
могао витлати њиме, Ахилеј само је знао
пелијски јасен завитлат', што његову даде га оцу
Хирон с Пелијског врха, да смрт јунацима спрема.
Аутомедонту рекне да брже упрегне коње,
своме за ломивојском Ахилејем најдражем другу,
он му највернији беше у боју да заповед чека.
Аутомедонт му и сад брзотрке упрегне коње
Ксанта и Балија, штоно к'о ветар трчаху оба,
Харпија некад Подарга Зефиру их родила ветру
када је пасла једном на луци уз Океан воду.
А у поводу он поведе Педаса доброг,
којег Ахилеј доби град кад заузе Етионов,
ако и смртан, коњ тај и бесмртне стиз'о је коње.

Ахилеј оружа, врста и соколи Мирмидонце

Тад Мирмидонцима у све шаторе пође Ахилеј
те их стане оружат', а они месождерним слични
вуцима штоно јакост у грудима имају силну
и што јелена снажног с роговима ждеру у гори
пошто га закољу, те им се чељуст црвени од крви,
потом у чопору трче сви ка тамнотеки извор,
с површја језиком танким да црну водицу хлапћу,
кржаве бацају груде из себе, а нимало њима

не дршће срце у грудма, а свима је трбух надувен:
тако мирмидонске мудре старешине учине тада
журбу око другара Еакова брзог потомка:
мед њима Ареју слични Ахилеј свуда се крет'о
те је соколио борце штитоноше и њихне коње.
Бродова брзих беше педесет што их под Тројом
вођаше љубимац Дивов Ахилеј; у сваком броду
беше педесет другара момака што држаху весла;
постави пет за вође од оних у које се узд'о
да наређују они, а сам је влад'о над свима.
Један вођаше одред **Менестије**, оклопник сјајни,
синак **Сперхија реке** што тече из небеских врела,
кога лепотица роди Пелејева кћи Полидора
Сперхију неуморном, к'о жена спававши с богом,
али **за оца му сматран је Бор**, Перијеров синак,
за ког се удаде јавно неизбројне добивши даре.
Другом одреду беше старешина смеони Еудор,
девичин син, ког роди Филантова кћи Полимела,
лепа играчица она што јаки је Аргоубица
заvole када је смотри где у колу богиње хучне
Артемиде златне стреле што носи с момака игра.
У собу попне се горњу спасавалац Хермија с њоме
те је тајно облежи и даде јој сина Еудора
блиставога, брзог веома у трку и борби.
А кад болодавна њега Илитија на свет донесе
те он угледа зраке сунчане, тад снажни Ехекле,
Акторов син, Полимелу одведе у дворове себи
пошто јој даде силну множину дарова, а добро
отхрани Филант стари и однегова дечака,
од срца волећи њега к'о своје рођено дете.
Трећи вођаше одред **Писандар**, Мемалов смели
синак, што беше иза другара Пелејева сина
најбољи борац на копљу мед Мирмидонцима свима.
Четврти вођаше одред старина коњаник **Феник**,
а пети Алкимедонт, незазорни синак Лаерков.
А кад војводе све и њихове борце Ахилеј
добро уврста, онда заповеди жестоким речма:
„Нико, Мирмидонци, нек не заборави претња
којима код лађа брзих Тројанцима прећасте досад,
док сам се гњевио ја, и кривистн мнне овако:
„Страшни Пелејев сине, та жучју те дојила мати,
немилосрдни, силиш другаре да код лађа буду,
у лађама моропловним сви одједримо сада
назад, кад ти је срџба толика освојила душу!"
Тако на зборовима говористе, ал' сад се веље
ратно показује дело, за којим жућасте пређе,
срце ко јуначко има, с Тројанцима нека се бије!"
Тако рече и срце и вољу подстаче сваком.
Јаче се одреди збију, кад речи краљеве чују.
Као кад човек зид од камења подиже густог

високој кући к'о браник од силе ветрова јаких:
тако се кациге густе и пупчасти штитови сложе,
штит се саста са штитом и шлем са шлемом са борцем
борац; а гривасти шлеми дотакоше заслоне сјајне
кад би се нагнули борци; толико се стиснуше густо.
Свима на челу два у оружју беху јунака,
Патрокло и Аутомедонт, обојица једнаког срца,
пред Мирмидонцима битку да бију.

Ахилеј приноси жртву Диву и моли му се
да Патрокла обдари славом и срећним. повратком

Али Ахилеј

крене тада у шатор, те ковчегу уметном, лепом
поклопац дигне; њега сребрнога Тетида њему
у лађу даде ставив у њега кошуља доста,
вунених простирака и струка од ветра што бране;
и леп је кондир био у њему, - румено вино
није нико испиј'о из њега, а ни Ахилеј
није другоме богу до Диву жртвов'о из њег.
Кондир прихвати тај из скриње и сумпором најпре
очисти њега и потом у чистој испере води,
онда опере руке и румена заграби вина,
стане се молит ставши сред дворишта, излије вино
гледајућ' на небо, а то муњобија опази Диве:
„Диве, додонски краљу и пелашки штоно далеко
владаш у Додони хладној, где **Сели, врачеве твоји**,
крај тебе прљавих ногу на голој пребивају земљи!
Кад ти се пређе помолих, ја ти се тада домолих,
образ ми сачува ти и Ахејце покара љуто,
дела ми сада јоште и ову услиши жељу:
ја ћу остати сам у табору около лађа;
а с Мирмидонцима многим другара својега шаљем
у бој, - и славом њега, муњобија Диве, обдари,
срце у грудма њему ободри, нека и Хектор
види да ли се и сам у боју уме да бије
ратни мој друг, ил' онда тек страшне његове руке
бесне када га ја у борбу и крешево пратим!
А чим од лађа борбу и грају отисне ратну,
нека ми читав се врати до брзих бродова мојих
с оружјем свим и другима што се боре изблиза!"
Тако молитву рече, и Див га саслуша мудри,
једну му испуни жељу, а другу одби му отац.
даде од лађа да се одагнају борба и покољ,
али не даде Патрокло жив да се врати из борбе.

Тако се помоли Диву те излије жртву Ахилеј,
потом се врати у шатор и кондир врати у ковчег,
онда стане пред шатор, у души шћаше да види
како се страшно онде Тројанци с Ахејцима кољу.

Патрокло с Мирмидонцима напада Тројанце

Тад се око Патрокла јунака уврстају дружи
сви под оружјем да на Тројанце смеоно јурну.
Одмах надират' стану к'о зоље што живе крај стазе,
које дечаци знају да драже по навици својој,
свагда задиркују њих крај стазе где имају гнезда,
луди, јер многим тиме припремају невољу општу;
ако чељаде какво на путу се намери на њих
те их ненамерно смете, а оне с јуначким срцем
напред полете све и своју заштићују децу:
с таквим срцем и душом јунаци мирмидонски сада
јурну од бродова брзих. и силан урнебес наста.
Тада викне Патрокло и другима нареди ово:
„Мирмидонци, дружи Ахилеја, Пелеју сина,
будите, другови, храбри, са заносом јурните бесним
Пелеја сину славу да стекнемо штоно је први
код лађа јунак с другарима штоно бију изблиза;
а да Атрејев снн Агамемнон силан далеко
види свој грех што није Ахејца поштов'о првог!"
Тако рече те срце и вољу подстакне сваком.
Потом заједно јурну на Тројце, а около свуда
страшно зајечаше лађе од ахејског клицања силног.
А кад смотре Тројанци Менетију храброга сина
и другара с њим где у оружју блистају своме,
свима задршће срце, и војска се стане колеба
мислећи да је код лађа брзоноги Пелејев синак
гњев угасио свој, пријатељству се вратио опет.
Сваки се осврне куд ће од преке смрти умаћи.

Патрокло погуби Пирехма и одагна Тројанце од лађа

Патрокло први тада завитла блиставим копљем
управ усред средине, где највећа бејаше врева
озад при крми лађе јунака Протесилаја,
и **Пирехма** згоди, што **Пеонце** на колима
вођаше из **Амидона**, од **Аксија** широке реке.
У раме згоди га десно, у прашину наузак падне
болно зајецавши, а Пеонци његови дружи
сви се растуре, јер је страх Патрокло нагнао у све
смакнувши војводу њихна, у борби што бејаше први.
Од лађа отера Тројце и горући угаси огањ.
Лађа остане на по изгорела: тад се Тројанци
с големом виком разбеже, и Данајци поново јурну
пространим лађама својим, и силна заори се граја.
Као кад с високог врха на каквој големој гори
растера густе маглуштине покров муњобија Диве,
па се видици покажу сви и врхови горски
грану и долови с њима, те пукне бесконачни етер:

тако и Данајци. чим су од лађа уклонили огањ,
одахну мало, ал' још војевању краја не беше,
јер пред Ареју драгим Ахејцима нису још Тројци
нагнули безобзирце у бегство од бродова црних,
него се опираху и једва се стану повлачит".

Бојеви појединих војвода

Бојни се потом растури ред, и вођа је тада
вођ убиј'о. А први је син Менетијев смели,
кад се Арејлик њему окренуо, одмах у бедро
оштрим га згодио копљем и пробио копље кроз њега:
ударац сломи му кост, те ничице сруши се на тле
онај, а јуначки потом Менелај Тоанта рани
у груди голе крај штита, и колена раздреши њему.
Филејев син тад смотри Амфикла кад навали нања,
али га он претече и у горње погоди стегно,
где су мишићи људски најкрупнији; шиљак
од копља њему жиле пресече, и тама му покрије очи.
Несторов син Антилох Атимнија удари оштрим
копљем, и њему слабине прободје од меди копље,
ничице падне Атимниј, а Марис јурне изблиза
на Антилоха копљем, због брата палого љутит,
пошто је стао пред мртвог; боголики јунак Трасимед,
пре но удари Марис, претече га и право згоди
у раме одмах, и врх копљани од мишице озго
Марису одере лакат и кост му пребијс сасвим,
падне, тешко зајечи, и тама му на очи легне.
Тако обојица они од двојице свладани браће
крену у Ереб. **Сарпедонови храбри другари.**
вични копљу: отац им Амисодар Химеру
отхрани бесну неман, на пропаст људима многим.
Ајант, Ојлејев син, на Клеобула скочи и њега,
јер се спотак'о онде у вреви, ухвати жива,
у врат му одмах мач са балчаком зари и живот
узме; крвца му загреје мач, а ономе очи
крвава покрије тама и смрти силна судбина.
Сукобе се Пенелеј и Ликон, јер ниједан од њих
није погодио копљем, јер оба га бацили бежу
узалуд: један се мачем затрчи на другог, и Ликон
сломи Пенелеју обод коњогривог шлема, ал' пукне
балчак у мача, тад њега Пенелеј удари у врат
под ухо, и мач продре унутра, а кожа се сама
држаше, глава се нагне, и колена малакшу њему.
Ногама брзим Мерион Акаманта стигне и згоди
у раме десно, кад је узићи на кола хтео.
Сруши се с кола Акамант, и мрак му се на очи распе.
Идоменеј уста Ериманту немилком међу
згоди, и од меди копље пролети сасвим те изби
испод мождана доле и беле разби му кости,

зубе му избије све, а обе се његове очи
напуне крвце, те на нос и уста крв му потече
када зину, и мрачан заогрне смртни га облак.

Тројанци беже заједно с Хектором.

Данајски сваки тај вођ по једног уби јунака.
Као грабежљивци вуци кад на јагњад ударе слабу
или на јарад те их из целог извлаче стада,
што се распе по гори због нехатних њихних пастира,
а кад они то виде, на плашљиве навале створе,
тако Данајци јурну на Тројце. А ови се бега
злочином сете, и одмах од жестоке престану борбе.
Велики Ајант жуђаше удиљ да Хектора згоди
оклопника, ал' овај вештини војевања вичан
волујским сакривши штитом рамена широка своја
чув'о се звиждања стрела и звијука медних копаља.
Знађаше да се доиста обрнула победа бојна
али је стајао још и драге спасав'о другаре.
Као с Олимписке горе што облак из блиставог етра
иде у небески простор кад разастре Диве олују:
тако се усцикћу Тројци и од лађа тада потрче,
више не иђаху натраг у реду. Брзотрки коњи
Хектора оружана извезу, и он тад борце
остави тројске што их преко воље устављ'о шанац.
Многи брзоноги коњи коловозни преломе кола
спреда на руди и од кола потом потрче под јармом.
Патрокло иђаше напред Данајцима кличући силно,
а зло Тројанцима мислећ'. А они виком и трком
путеве напуне све и распу се; све се је горе
диз'о у облак прах, а коњи копита јаким
у град бежаху пруги од лађа и од шатора.

Патрокло прелази шанац
и Тројанцима пресече бежање у град

Где би Патрокло вид'о у војсци највећи метеж,
иш'о би с колима кличућ'; и под осовине борци
главачке падаху с кола и превртаху се кола.
Тада прескоче шанац брзоноги бесмртни коњи,
што их Пелеју бози к'о сјајне поклоне даше,
трчећи напред: Патрокла на Хектора гоњаше срце,
јер га шћаше погубит', ал' њега коњи извезу.
Као кад се тешко у јесењи данак зацрни
од буре земља, кад водурину громовник Диве
силну лије у гњеву да грешне покара људе
који на силу судећ у скупштини наврћу правду,
правицу гоне и ништа за одмазду не хају божју,
тада потоци сви од силне набујају кише,
многе брегове тада одраћају потоци бујни.

у море гримизно они са буком великом теку
суноврат с високих гора и радове пустоше људске:
тако и кобиле тројске од трчања дахтау врло.
Ал' кад је фаланге веће Патрокло разредио прве.
лађама погна их натраг и спречи им бежање у град,
ма колико су хтели, но он их клаше средином
између лађа и реке и градског високог зида
бесно паваљујућ' на њих и покаје многе јунаке.
Проноја тада првог прободу блиставим копљем
у груди голе крај штита и удове разреши њему,
падне и тешко зајечи. А Патрокло нападне тада
на Енопова сина, на Тестора, који се беше
на дну глатких кола шчучуњо, јер се од страха
помео, падну му узде из руку; њему Патрокло
копљем десну чељуст прободу и разбије зубе.
с колног наслона копљем га свуче к'о рибар што седи
негде на стрменој стени те из мора окретну рибу
горе на концу повуче и на куки од меди сјајној:
тако га кад је већ зев'о на блиставом потегне копљу
те га баци на уста, и живот му оде кад паде.
Али потом Патрокло Ерилија каменом згоди
усред главе, кад овај на њега навалио беше:
глава му на двоје прсне под кацигом тешком, и ничке
паде он на тле, и смрт душогубна облије њега.
Падеше заједно с њиме Амфотер, Еримант, Епалт,
Ехиј, Дамасторов син Глеподем, и с њиме Пирис,
Ифеј, затим Еуип и Аргејин синак Полимел,
све их по реду Патрокло с хранодавком састави земљом.

Сарпедон се сукоби с Патроком

Ал' кад смотри Сарпедон где његови беспасни друзи
погинуше од руку Патрокла, Менетију сина,
Ликијце стане божанске корит' и викат' им ово:
„Стид вас, Ликијци. било! Куд бежите? Сада сте брзи!
Ја ћу изићи на мегдан јунаку овом да дознам
ко је та напаст што зла већ створи Тројанцима многа,
јер је колена он разглобио борцима многим!"
Тако рече и с кола у оружју на земљу скочи.
А чим Патрокло смотри Сарпедона, из кола ђипи.
Као јастреба два кривонокта, кривокљуна кад се
бију на стрменој хриди и пиште продорним гласом:
тако се вичући они залете један на другог.

Разговор Дивов са Хером о судбини Сарпедоновој

Крона лукавог син, кад виде их, сажали оба.
Хери он прозбори тада и сестри својој и жени:
„Авај, кад ми по судби од руке Патрокла Сарпедон
од свих људи мени најмилији треба да падне!

Срце се мени колеба у грудма кад помислим ово:
или да жива њега из битке сузоносне макнем
те га на поље плодно у Ликију одавде метнем,
или да пустим да син Менетијев убије њега."
На то одговори њему кравоока госпођа Хера:
„Кронов страховити сине, та какву изусту реч то?
Хоћеш ли човека смртна, већ давно преданог судби,
вратити натраг из борбе и окова свирепе смрти?
Ради, ал' нећемо теби одобрити богови други.
Друго мислим ти рећи, а ти то у срце стави:
ако Сарпедона жива у његове пошаљеш дворе,
пази да не хтедне једном од богова и други који
драгога својега сина из битке уклонити љуте,
многи се синови боре божански код велике тврђе
Пријамове, те би разгњевио оцеве њихне.
Ако је драг ти Сарпедон, и жали ти срце за њим,
пусти га само нек сада у страшном погине боју
а од руке Патрокла јунака, Менетију сина;
али чим оставе њега и живот и последњи датак,
пошљи по њега Смрт и слаткога Сна, па нек њега
носе док не стигну с њим у Ликију широку земљу;
ту ће га браћа погрепсти и својта и надгробну хумку
насут' и споменик дићи; јер таква је мртвима пошта!"
Рече, те послуша реч јој и људма и бозима отац.
Кржаве излије капље одозго на земљу пошту
одајућ' драгоме сину ког шћаше погубит' Патрокло
у тројској грудастој земљи, далеко од земље отаца.

Савладан од Патрокла,
Сарпедон на самрти зове Глаука да га покаје

Кад су се један другом већ приближили они.
онда Патрокло ту Трасимела погоди славног,
који је одличан возар госпару Сарпедону био,
згоди га у доњи трбух и удове раздрешу њему.
Тада Сарпедон сјајно на Патрокла избаци копље,
али га промаши, него Педаса удари коња
копљем у десно плеће, те Педас на самрти њисне
те се у прашину сруши зацвилев, и оде му душа.
Оба се раздвоје коња, и јарам се сломи, а узде,
када се поводник свали у прашину, сплету се њима.
Али копљаник славни Аутомедонт нађе већ помоћ,
мач дуговрхи од својег повуче крепкога бедра,
скочи и поводника одсече, залуд не махну;
коњи стадоше опет уз руду и равно под узде.
Опет се сусретну они душогубни мегдан да деле,
и циљ промаши опет Сарпедон блиставим копљем:
опет над раменом левим Патроклу прелети оштрице
копља те не рани њега; ал' тада махне Патрокло
копљем, а оно залуд не оде из његове руке,

него згоди где опна окружује срце што куца.
Струши се; као кад храст ил' топола на земљу падне
или оморица вита, дрводеље што је у гори
брадвама оштрим подсеку да грађа за бродове буде,
тако се пружи, легне пред коње и пред кола онај,
лелекне, те му руке у прашину крваву груну.
Као што на стадо насрне лав и закоље бика,
сјајна бика и јака мед говедма споро што иду,
и бик придављен гине у раљама крчећи лављим:
тако је вођа Ликијцем штитоносним беснео гинућ'
од Патроклових руку, те драгог зовне другара:
„Драги мој Глауче, борче мед људима сада ти треба
да си копљаник вичан и да си неустрашен ратник,
сада ужасног рата зажели, ако си брзац;
најпре ликијске све старешине за бој охрабри
свуда обилазећ' око Сарпедона битку да бију!
Потом од меди копљем за мене бори се и сам,
јер ћу ја доцније теби срамота и поруга трајна
у све остати дане, Ахејци ако ли сада
свуку оружје с мене у борби што код лађа падох.
Него се јуначки држи и све јунаке соколи!"
Тек што изрекне то, он сконча, те му свршетак
очи покрије и нос, а на груди онај му петом
стане те копље извуче из тела заједно с опном:
Тако му Патрокло душу извуче с врхом од копља.
А Мирмидонци коње придрже што дахтаху онде,
шћаху они да беже госпарова оставив кола.

Глаук се моли Аполону да му извида рану,
што овај и чини

Глас тај кад стиже, Глаука страховита освоји жалост,
срце се обрне њему кад није мог'о помоћи.
Лакат притисне дланом, јер љуто га болела рана,
што му је, кад се на зид на високи пењао, зада
стрелом Теукар кад је одбиј'о пропаст од друга.
Тад се он Аполону стрељачу помоли рекав:
„Чуј ме, господе, што се на плодном ликијском пољу
находиш или у Троји, ал' свугде можеш да чујеш
жалосна борца, к'о мене што сада освоји жалост;
рану ево страшну имадем, десницу моју
љуто болови муче, а не може крв се осушит',
раме се моје веће укочило од ране љуте,
копље не могу чврсто да држим ни да се борим
кад у душмане зађем. А најбољи погине јунак
Дивов син Сарпедон, - не спасе Диве ни сина.
Него о, господе, ти исцели грдну ми рану,
болове моје утишај и дај ми снаге да кликнем
ликијским другима својим и све их охрабри за бој,
и сам да се око мртваца овога борим!"

Тако се помоли он, и Феб Аполон га чује,
боле му загаси одмах и црну му осуши крвцу
од ране грдне и потом јунака задахне снагом.

Глаук храбри Ликијце и тројанске војводе,
нарочито Хектора, да се боре за мрвог Сарпедона;
а Патрокло Ахејце и оба Ајанта

Глаук осети све то у души и радостан буде
што му велики бог тад молитву испуни брзо.
Најпре ликијске свуд старешине обиђе и све
охрабри да се око Сарпедона мрвога бију.
Потом крене међу Тројанце кораком дугим,
Пулидаманту, сину Пантоја, Агенору дивном,
оде Енеји и још до Хектора с оружјем медним.
Близу се примакне њима и крилате прозбори речи:
„Хекторе, не мислиш више зацело на помоћнике,
штоно живот свој дају за тебе од очинске земље
и пријатеља далеко, и ти их не желиш да браниш!
Авај, паде Сарпедон, штитоносним Ликијцем вођа,
који је Ликију правдом и снагом штитио својом,
сад га Патрокловим копљем победио медени Ареј.
Него помозите, драги, и срамоту примите срцу
оружје Мирмидонци да с њега не свуку и мртва
да га не накажу љути због данајских палих јунака,
што смо их копљима ми погубили код брзих лађа”
Тако им рече, а бол неодрљив освоји Тројце
и непребољан, јер им Сарпедон бранилац беше
граду, мада туђинац, јер с њиме су кренули борци
много, а он је био над борцима борац у борби.
Крену на Данајце смело, а вођа им бејаше Хектор
због Сарпедонове смрти љут; Ахејце пак погна
у бој Менетијев син **Патрокло, смеон рутавко**,
првим Ајантима пробеседи бесним по себи:
„Ајанти, сада вам драго нек буде да бијете битку
какви бејасте и пре мед људма ил' будите бољи!
Пао је јунак Сарпедон што први навали на зид
ахејски. Него кад бисмо наказити могли му тело
пошто га отмено, свући с рамена оружје и онда
којег му друга бранича, погубит' немилем међу!”
Рече, а они и сами за борбу бејашу спремни.

Борба око Сарпедонова тела

А кад са обе стране појачају одреде бојне
Тројци и Ликијци, Мирмидонци и борци Ахејци,
с ужасном вином се стрче за мрвог битку да бију,
и тад у бораца свих зазвекеше оружје бојно.
А Див над ужасну борбу навуче смртоносну таму,
око дравог му сина да бој смртоноснији буде.

Први потисну Тројци светлооке натраг Ахејце
јер није најгори борац мирмидонски погођен био,
син Агаклеја храброг јунака дивни Епигеј,
који је владао некад у житеља пуном Будеју;
али кад нећака погуби свог и оружје свуче,
Пелеју прибегне он и Тетиди сребрних ногу,
они га с ломивојском Ахилејем послаше Троји
обилној коњима лепим с Тројанцима битку да бије.
Баш кад мртвог зграби Сарпедона, Хектор га светли
у главу каменом згоди, и цела Епигеју глава
надвоје прсне под тешким под шлемом, и над мртвацем
ничице паде, и смрт душогубна облије њега.
Жалост обузме тада Патрокла за палим другарем,
те кроз првоборце он се затрчи јастребу сличан
штоно чворке и чавке у бежање нагнати уме:
тако си правце на Тројце и Ликијце тада насрн'о
Патрокло, коњиче бојни, због својега гњеван другара.
И Стенелаја, драгог Итемену сина, он згоди
каменом у врат, и жиле на врату му поломи њиме.
Тад се ратници повуку и Хектор блистави с њима.
Колико може досећи изметање цилита дугог,
што га изметне човек за венац кад огледа снагу
или у рату кад се с душогубним душманим' бије:
толико узмакну Тројци Ахејци кад навале на њих.
Глаук се обрне први, штитоносним Ликијцем вођа,
и он драгога сина Халкону Батиклеја храброг
погуби што је дворе у Хелади им'о, веома
благом и срећом богат у мирмидонском роду.
Њега у груди Глаук по средини погоди копљем
изненада обрнув се кад готово беше га стиг'о:
падне и тешко зајечи. Ахејце освоји љута
жалост, кад храбри им погибе борац; веома Тројанци
радосни буду. Око мртваца навру, али Ахејци
не забораве храброст, но јуначки навале на њих.
Тада оружана Тројанца смакне Мерион,
смелог Лаогона уби, Онетору сина, што Диву
Идском свештеник беше, а народ га глед'о к'о бога.
Њега погоди онај под чељуст и ухо, и брзо
из њега душа одлети, и мрска га захвати тама.
А на Мериона потом Енеја избаци копље.
Мишљаше да га згоди под штитом сакривен кад приђе.
Али погледав напред Мерион се уклони копљу,
јер се нагнуо напред, а дугачко копље се озад
у тле забије, и крај копљани се одмах затресе,
онда силовити Ареј заустави летење копља.
Тако хитнуто копље Енејино у земљу задре,
када залуд излети из чврсте његове руке.
Плане гњевом у души Енеја и прозбори ово:
„Моје би копље за свагда, Мерионе, смирило тебе,
да те погодих ако и јеси одличан играч!"

На то копљаник славни Мерион одговори њему:
„Јеси ти снажан, Енеја, ал' тешко је теби угасит'
живот људима свима, у одбрани ко ти у сусрет
дође, ал смртан си човек и ти! Да погодим тебе
и ја оштрљатим копљем по среди, ако и јеси
храбар и у руке своје се уздаш, мени си дао
славу, а душу би дао Аиду, коњику славном".
Рече и укори њега син Менетијев смели:
„Шта то беседиш ту, Мерионе, одлични борче?
Неће ти, драги мој, Тројанци од погрдних речи
мртвог напустит', но пре ће још кога покрити земља.
Само ти руке вреде у боју, а речи у већу;
зато не треба речи, но јуначки треба се борит!"
Тако рече и крене, а за њим боголики борац.
Као што клопот стоји у планинском долу кад људи
дубове секу, а њихна далеко се разлеже граја:
тако се просуо земљом и широким стазама њеним
громом од оружја њихна и штитова грађених добро
кад су се мачима онде и копљима двортним били.
Тада ни пажљиво око Сарпедона познало не би,
јер је стрелама сав и прахом и крвљу обливен
био од главе одозго па све до прстију ножних.
Они се око мртваца непрестано врзли к'о муве
што у чобанском стану крај музлица пунијех млека
зује у пролетно доба кад лонци су до врха пуни:
тако су они поред мртваца врзли се онде.

Дивова одлука- Хектор бежи,
а с њиме Тројанци и Ликијци

Никада није Див од крешева бесног окрен'о
очију сјајних, но свагда у души глед'о је борце
мислећи веома много о смрти Патрокловој би ли
и њега онде у љутој у борби блистави Хектор
крај Сарпедона подобног богу погубио копљем
те му оружје свук'о с рамена, ил' би Патрокло
многим повећ'о још јунацима невољу тешку.
Док је мислио смисли да ово ће најбоље бити:
нека честити другар Ахилеја, Пелеју сина,
потисне Тројце и оклопника Хектора с њиме
граду тројанском опет и многе лиши живота.
Најпре уметне Див у Хектора плашљиво срце,
те он у кола скочи и нагне да бежи те другим
Тројцима викне да беже, јер наслути мерила света
Дивова. Тада ни јаки не остану Ликијци онде,
него се растуре сви, кад краља у рпи мртваца
виде рањена срца; а многи и други беху
пали крај њега кад Див страховиту намени борбу.
Тада оружје сјајно с рамена Сарпедона дивног
Мирмидонци свуку, и јуначки Менетијев синак

да га друзима да га до пространих бродова носе.

Аполоново старање око Сарпедонова тела

Тад Аполону Див проговори облака скупљач:
„Нудер, драги мој Фебе, из стрела Сарпедона палог
сада изнеси и црну са њега очисти крвцу,
па га даље однеси и умиј потом у реци,
намажи амбросијом, у бесмртно рухо обуци!
па га Сну и Смрти, близновима, остави потом,
хитрим пратиоцима, а они брзо ће њега
пренети на поље плодно у широку ликијску земљу;
ту ће га браћа и својта погрести и хумку над гробом
насут' и споменик дићи, јер таква је мртвима пошта."
Рече, и послуша добро Аполон својега оца.
И он с Идских планина у крешево спусти се страшно,
одмах из стрела он Сарпедона подигне дивног,
па га даље однесе и умије потом у реци,
намаже амбросијом, у бесмртно рухо обуче.
Потом га повери Сну и Смрти, близанцима двома,
пратиоцима хитрим, а они га брзо у лету
на поље плодно пренесу у широку ликијску земљу.

Патроклова кобна одлука и даљи подвизи

Тада коњима викне Патрокло и Аутомедонту
гонећи тројске борце и ликијске, али веома
погрешно лудак; да је Ахилејев памтио савет,
био би свирепи судби и мрачној утек'о смрти.
Него јача је воља у Дива него у људи,
те и храбра нагна у бежање борца, лако
узме му победу, а другом на борбу опет соколи;
тако је и сада и њему у грудима подстак'о срце.
Кога првога онде и кога последњег уби,
Патрокло, када су бози у пропаст позвали тебе?
Првога уби Адреста, Аутоноја, затим Ехекла,
Перама, Мегада и још Епистора и Меланипа,
затим Еласа, Мунија с њиме и још Пиларта:
те је побио тада, сви други мишљаху бежат'.

Аполон одбија Патроклов напад на тројанске бедеме

Тад би Ахејци били освојили тројанске куле
копљем Патрокла, јер он је толико хитао напред,
али је Феб Аполон на кулу саздано лепу
стао, јунаку снујући зло, а Тројце помажућ'.

Трипут Патрокло се попе на ивицу високог зида,
али га у три маха Аполон одбије назад
бесмртним рукама својим потискујућ' блистави штит му.
А кад четврти пут Патрокло јурне к'о демон,

страшним гласом викне и запрети стрелац Аполон:
„Бежи, потомче Дивов, Патрокло, не да ти удес
копљем својим тврђу да разориш Тројаца смелих.
А ни Ахилеју, много од тебе бољем јунаку!"
Рече, и Патрокло уназад се много повуче,
јер Аполона се бој'о расрдит', славног стрељача.

Патрокло гине од Хекторова копља

Хектор код Скејских врата заустави коње и топот,
мислећ' бил' опет у време их нагн'о зашавши у бој
или би борцима викн'о до бедема нека се збију.
Док је тако размишљ'о, Аполон се приближи њему,
пошто се начини сличан човеку снажну и кршну,
Асију, који је био коњомори Хектору ујак,
рођени брат Хекабин, а син Диманта јој оца.
Фригија му је домаја, а поред Сангарија воде.
Подобан томе син проговори Дивов Аполон:
„Хекторе, зашто преста од борбе? Не приличи теби!
Еј да сам јачи толико колико сам слабиј' од тебе,
на зло би своје ти од борбе узмиц'о тада!
Него на Патрокла дедер чврстоноге потерај коње,
не би л' га како савлад'о, а славу ти дао Аполон!"
Тако рече и бог се у ратни поврати метеж,
а тад нареди храбром Кебриону блистави Хектор,
нека потера коње у борбу, а Феб Аполон
зађе у редове густе и грдно ахејске збуни
борце, а Тројанце и Хектора обдари славом.
Други напусти Хектор Данајце и не хте их бити,
само на Патрокла он чврстоноге потера коње.
А с друге стране с кола Патрокло на земљу скочи
носећ' у левици копље, а десницом подигне камен
блистав, оштрљат да га обухватит' могла му рука.
Напне се, баци га - није оклев'о нападом својим -,
не баци залуд, њима возара Хектору згоди
Кебриона, што син од иноче Пријаму славном
бејаше, њега у чело, кад узде држаше, згоди
каменом оштрим, и камен му обе обрве смрска,
кост не може одолет', те у прах очи му обе
пред ноге падну, а сам из лепо грађених кола
падне подобан ронцу, а душа остави кости.
Витеже Патрокло, ти овако навали нањга:
„Јунак је заиста хитар, колико се преврће лако!
Кад би залутао некуд у сињем рибовитом мору,
много би чељад нахранио остриге тражећ'
скачући из лађе брзе, и ако је пучина бурна
када он с кола уме да по пољу лако се ваља.
И међу Тројцима, дакле, ронаца доиста има!"

Рекавши то јунаку Кебриону крене Патрокло
као лав се залетев, што харајућ' торове буди

у груди рањен и живот због смелости изгуби своје,
тако, Патрокло, ти на онога помамно скочи.
Хектор пак на другој страни са кола на земљу слети.
За Кебриона они к'о лавови отпочну борбу
који се, пркоса пуни и гладни, један са другим
бију на горском врхунцу убијене кошуте ради:
тако, рад мртваго борца, два боју вична јунака,
син Менетијев јунак Патрокло и блистави Хектор
један другога хтеде да свирепом међу прободу.
За главу дохвати Хектор мртваца, не хтеде пустит',
за ногу с друге стране Патрокло; остали борци
тројски и данајски стану у бесној да мере се борби.
К'о што се Еуро и Ното у гудури планинској рву,
један се надмеће с другим да дубоком шумом потресу,
јасеном или буквом ил' дренком, танкокорним дрвом,
једно према другом дрво дуговрхе савије гране
с великом хуком, све громот и ломњава стоји дрвета:
тако Ахејци и Тројци наваливши једни на друге
стану се бити, ни једни на бегство не помисле страшно.
Око Кебриона многа заболу се оштра копљета,
а и крилате стреле с тетива што пуштене беху,
велико камење много о штитове борцима беше
треснуло око њега, а он је у вијору праха
лежао велик и пружен заборавив борбу са кола.
Докле је сунце јоште по средини шетало неба,
гађаху стреле са страна обеју. а падаху борци.
А кад се нагнуло сунце, те волове треба испрећи,
и тада преко судбине Ахејци бејаху јачи.
Они Кебриона тргну јунака из стрела и вреве
тројанске, и ту њему с рамена оружје свуку.
Тад се на Тројце Патрокло затрчи муке им снујућ'.
Трипут се тада затрчи Ареју подобан брзом
с ужасном виком и поби три пута девет јунака.
А кад четврти пут се затрчи подобан богу,
онда освану теби, Патрокло, свршетак живота,
јер се у љутој борби Аполон страховити сретне
с тобом. Ал' долазак његов у вреви не примети јунак,
јер му дође у сусрет покривен дебелом маглом.
Стане за њим и њега у леђа и широка плећа
удари руком, те свет се пред очима борцу заврти.
Тад му Феб Аполон са главе кацигу баца:
с цевима она и с облучјем звечећ' под ногама коњским
ваљаше се; а грива на њојзи се упрља крвљу
и прахом: нису то пређе, додуше, допуштали бози
да би се тај коњокривни шлем у праху котрља,
него је чувао главу Ахилеју борцу божанском,
светло му бранио чело, а Див тад Хектору даде
да га носи на глави, јер близу већ беше му пропаст.
Цело у рукама копље дугосено Патроклу се сломи,
велико, тешко и јако и с оковом, са ременом с плећа

на земљу падне му штит што лепо оивичен беше.
Најзад му одреши оклоп син Дивов, господ Аполон.
Срце онесвесне њему, а колена малакшу светла.
Он се пренерази тада, а озад оштро му копље
међу рамена баци у леђа **дардански борац**
Еуфорб, Пантојев син, што надмаши своје вршњаке
бацањем копља и борбом са кола и трчањем брзим:
он је срушио с кола већ двадесет бораца дотад,
мада први пут тада к'о ученик уђе у борбу.
Он је први што на те, о витеже Патрокло, копље
баци, ал' те не смаче, загребе и врати се чети,
јасен-копље извуче из тела, али Патрокла
не смеде дочекат', без оружја мада је био.
А Патрокло, слаб због ударца бога и копља,
побегне међу густе другаре од пропасти бежећ'.

А чим блистави Хектор јунака смотри Патрокла
како се повлачи натраг а оштрим погођен копљем,
он му кроз редове приђе и одмах рани га копљем
у дно слабина и мед кроз њега пробије сасвим.
Падне, тешко зајечи, а освоји жалост Ахејце.
Као што арслан у борби силовита савлада вепра,
који се, обесни оба, на горском бију врхунцу
око малогa врела, јер оба желе да пију:
сав се вепар задув'о, ал' арслан га савлада најзад:
тако Пријамов син Менетија јуначком сину,
који поубија многе, на копљу живот извуче.
Хектор. кличући над њим, проговори крилате речи:
„Негде си над'о се већ, о Патрокло, разрушит' град нам,
тројанским женама снов'о да отмеш данак слободе
и одједрити с њима у драгу очинску земљу,
лудаче, ал' њих бране у трку брзоноги коњи
Хекторови у борби; мед борбољубивим Тројцем
сам ја предњачим копљем и страшни одбијам од њих
сужањства дан, а тебе сада ће јастреби јести.
Бедниче, ништа ти није Ахилеј помог'о јаки,
који је ост'о, а тебе опомињ'о негде овако:

„Немој ми се, Патрокло, о борче на колима вратит'
пространим бродовима, војскомори Хектору пре но
судба ти даде да разреши на грудима крваву кошу!'
Тако ти рече негде и лудо ти подстаче срце.”

Сасвим немоћан ти му, Патрокло, одговор даде:
„Хекторе, сада се хвалиш веома, јер бози ти даше
победу: Кроновић Див и Аполон савладавши мене
лако и свукавши сами с рамена оружје мени;
таквих да ми је дошло у сусрет двадесет јунака,
сви би пропади овде кад моје смакне их копље,
него ме Летин син и свирепа погуби судба,
а мед борцима Еуфорб, а ти ме убијаш трећи.
Друго још ћу ти рећи, а ти то у срцу памти:
ни сам нећеш дуго већ живети, него и тебе

близу чека већ пропаст и неминовна судба
када те убије дивни Ахилеј, Еаков потомак!"

Тако то рече и одмах свршетак покри га смртни,
душа му остави уде и брзо одлети Аиду
своју оплакујућ' судбу и оставив снагу и младост.
Њему и мртву још одговори блистави Хектор:
„Зашто ми проричеш само, о Патрокло, непадну пропаст?
Ко зна неће л' Ахилеј. лепокосе Тетиде синак,
живот изгубити пре од мојега погођен копља?"

Рече те му из ране извуче од меди копље
ставши му на груди петом, натрашке га гурне од копља.
А тад одмах копљем полети на Аутомедонта.
богу сличног возара Еакова брзог потомка,
јер га жуђаше убит'. Ал' брзи га коњи извезу
бесмртни, сјајни поклон што Пелеју даше га бози.

ПЕВАЊЕ СЕДАМНАЕСТО НАСЛОВЉЕНО

МЕНЕЛАЈ СЕ ОДЛИКУЈЕ

Борба се наставља око мртвога Патрокла. У овом окршају одликује се Менелај. Он убија Еуфорба. Не може да заустави Хектора. Овај се докопа Ахилејева оружја и ставља га на себе. Хектор онда узмакне пред Ајантом, сином Теламоновим, али га изгрди Глаук, па се он, у Ахилејеву оружју, враћа са великим људством у битку. Борба око Патрокловог тела бесни. Густа је магла пала по бојишту. Патроклову смрт у табору оплакују бесмртни Ахилејеви коњи. (Ахилеј још не зна за Патроклову погибију.) Атена и Аполон распаљују борце. Ајант моли Зевса да борцима подари бар светлост, да у светлости гину. Зевс одагна маглу. Сада тек Менелај отпошаље весника Ахилеју са вешћу и Патрокловој смрти. Тројанцима је ратна срећа наклоњена. Ахејци с муком износе тело Патроклово са бојишта.

Из седамнаестог певања доносимо кратки одломак о тузи Ахилејевих бесмртних коња за мртвим Патроком. Кроз епски мотив проговара схватање о злехудој судбини смртога човека.

I. Ахилејевим коњима који оплакују удес Патроклов, Див у срце враћа снагу

Тако се бораху онде, а гвозден је оружја звекет
кроз бесконачни етар до високог допир'о неба;
али Ахилејеви коњи, од битке стојећ' далеко,
плакаху тада пошто за својега чуше возара
да га војскомора Хектор у прашину обори мртва.
Аутомедонт храбри, син Диорејев, брзим
бичем је често их шиб'о и био, често је њима
љубазних реко речи и често претио њима:
али ни лађама брзим, ни широком Хелину мору
никако не хтеше кренут' ни у бој међу Ахејце.
Него као што стуб непомичан стоји на гробу
покојног неког човека, мушкарца или и жене,
тако стајаху коњи непомично крај кола лепих,

земљи спустивши главе, и на земљу њима од кања
 топле сузе су текле, јер плакаху свога возара
 жалећи за њим веома, а бујна се прљаше грива
 пошто им с ајма паде низ јарам на обе стране.
 Кад их Кроновић смотри где плачу, жао му беше,
 те махне главом и својем проговори срцу овако:
 „Јадници, зашто вас само поклонисмо Пелеју краљу,
 смртном човеку, а ви сте млади и бесмртни оба!
 Зато л' да будете тужни к'о несрећна људска створења?
 Нема заного ништа кукавније него је човек
 од свих бића што дишу на земљи и гамижу по њој.
 Али у блистава кола ни Хектор, Пријамов синак,
 неће упрезати вас ни возит' се, нећу му дати.
 Није л' му доста што има већ оружје и тим се хвали?
 Али ћу колена вама и срце задахнути снагом,
 те ћете из вреве бојне и Аутомедонта спасти
 пространим лађама, јер ћу Тројанцима дати још славу
 нека убијају док до покривених не продру лађа
 и док се не смири сунце и света се не спусти тама.
 Тако рече и коње тад великом задахне снагом.
 А кад прашину они са гриве на земљу стресу,
 брзо кола провезу кроз Тројце и кроз Ахејце.

ПЕВАЊЕ ОСАМНАЕСТО НАСЛОВЉЕНО

КОВАЊЕ ОРУЖЈА

Глас о погибији његовог друга Патрокла стиже напекон и до Ахилеја. Јунака обрва силна бол.
 Јауке му чује и богиња Тетида, на дну мора. Она похита да сазна какав је јад снашао њенога сина.
 Одвраћа Ахилеја од боја, али узаман. Казује му да сачека док му од бога Хефеста донесе нову опрему.
 Тетида одлази на Олимп. Патроклово тело још није сасвим безбедно. Тројанци покушавају и даље да
 га отму ахејским јунацима који га односе. Хера уто поручи Ахилеју нека се појави на бедему ахејског
 табора и заплаши Тројанце. Ахилеј то учини. Доносе му Патроклово тело. А Хера пожурје залазак
 сунца јер са даном и бој престаје. Опрезни Пулидамант саветује Хектору да се, с војском, повуче у
 град. Хектор га не послуша и логорује у пољу. Ахилеј оплакује Патрокла. Хефест кује опрему за
 Ахилеја.

Осамнаесто певање доносимо у целини. Започиње сценом између ојађеног Ахилеја и његове
 божанске мајке. Завршава се описом штита који божански ковач Хефест кује за Ахилеја, украшујући га
 призорима из ратничког и мирнодопског живота.

КОВАЊЕ ОРУЖЈА

Ахилејева слутња и јадиковање на глас о Патрокловој смрти

Тако се они онде к'о огњени бораху пламен,
 а Антилох брзи Ахилеју стиже к'о гласник.
 Нађе га испред лађа што увис им кљунови иду,

гдено слуги у души што већ се догодило било;
тешко брижан он својој проговори јуначкој души:
„Авај мени, што се **дугокоси опет Ахејци**
збуњени по пољу врзу и својем бродовљу трче!
Да ме богови само у љуту не увале жалост
како ме мати известила рекавши да ће
још за мојег живота од тројанске душманске руке
најбољи Мирмидонац са жарким се растати сунцем.
Занаго јуначки син Менетијев пао је сада!
Смелан борац! А ја му говорио нека се врати
од лађа потиснув огањ, а с Хектором да се не бори."
Док је о том размишљао у својем срцу и души.
њему приступи ближе већ поносног Нестора синак
топле лијући сузе и гласове каже му болне:
„Пелеја искусног сине, вај мени, чућеш веома
жалосне гласе, ох то да није се никада збило!
Мртав лежи Патрокло без одоре, већ се око њег
бију, а одору сам сјајношлеми узео му Хектор!"
Рече, а на њга се спусти облачина жалости мрачне.
Тад он прљаваг праха обема рукама узме,
па га проспе по глави и љупко наружи лице,
црни пепео њему на кошуљу седне божанску.
А сам се извали он у прашину велик и голем,
потом рукама стане и ружит" и чупати косу.
Робиње што их к'о плен с Патроплом одвео некад
жалосним гласом завриште, из чадора потрче
све Ахилеју храбром, и рукама у груди свака
робиња стане се бити, и колена малакшу свакој.
С друге нарицаше стране Антилох ронећи сузе,
руке Ахилеју држећ', у јуначком стењ'о је срцу,
јер се бој'о Ахилеј да врата не пререже гвожђем.

Тетидино нарицање за сином

Он тад јаукне страшно, а чује га госпођа мајка
седећ' у морској дубини крај старца својега оца,
одмах залелекне она, и Нерејке богиње све се
збију око ње што их у дубоком бејаше мору.
Стигоше Талија, Глаука и с њоме још Кимодока,
Спија, Несеја и Тоја и Халија очију крављих,
Кимотоја, затим Актеја, с њом Лимнореја,
Мелита, Амфитоја и Јера и с њом Агава,
Дота и Прота, Феруса и с њима још Динамена,
Дексамена стиже, Амфинома, Калијанира,
Дорида, Панипа с њоме и још Галатија славна,
и Немерта, Апсеуда и с њима Калијанаса,
мед њима беху Климена, Јанира и с њима Јанаса,
Мера, Оритија и с њима лепокоса још Аматеја
и друге Нереју ћерке све у морској дубини.
Сребрну пећину испуне сву, и све се тада

у груди стану да бију, а тужњаву Тетида почне:
„Чујте ме, Нерејке сестре, да све ме чујете добро
и да знате колико у својем сам жалосна срцу.
Тешко несрећној мени, јунака матери јадној
што сам родила сина, а борца беспрекорног, снажног
изнад јунака свију, а он ми к'о младика изби,
ја сам одгајила њега к'о биљку у питомој башти,
потом у свијеним ја га у лађама послах у Троју,
да се с Тројанцима бије, ал' нећу га дочекат' више
да би се вратио кући у дворе Пелеју оцу.
Док ми он живи јоште и светлост гледа сунчану,
мора јадоват', а ја му кад приђем не могу помоћи.
Ал' сад идем драго да видим дете и чујем
каква снађе га жалост, јер он је од битке далеко."

Тетида с Нерејкама код Ахилеја и њен разговор с њим

Рече и остави спиљу, а с њоме и богиње сестре
сузећи крену, и морски око њих разбиј'о се талас.
А чим оне стигну до тројанске грудасте земље,
хитро попну се на брег по реду, мирмидонске лађе
око Ахилеја брца где све повучене бежу.
Тешко је стењ'о Ахилеј кад приђе му госпођа мајка.
горко лелекнувши она синовљу прихвати главу
и наричући ове проговори крилате речи:
„Дете, што кукаш? И каква у души снађе те жалост?
Реци, немој ми крити јер Див је извршио оно
што си га молио пређе и руке му подиз'о увис
да би крај крма сви се Ахејци у невољи нашли,
видећ' с њима да ниси, да срамотне поразе трпе."
Њој Ахилеј брзи одговори уздишућ' тешко:
„Мајко моја, зацело Олимпљанин изврши све то,
али каква ми радост од тога кад ми Патрокло
погину драги? Вшпе од свију га цених другара,
управ к'о своју главу. Изгубих га, Хектор га смаче,
оружје - дивота га видет' — он с њега големо свуче,
лепо, а дар тај сјајни Пелеју дадоше бози
онога дана кад смртном човеку те даше за љубу.
Ох, да си остала онде са бесмртним сестрама својим
и да је довео Пелеј за љубу смртницу коју!
А сад мораћеш и ти претрпети голему жалост
кад ти погине син, јер његова дочекат' нећеш
повратка кући, кад срце ни мени не каже да ћу
живети дуже и бити мед људима, докле год Хектор
свој не изгуби живот од мојега погођен копља,
и тим не откаје смрт Патрокла, Менетију сина!"
На то ронећи сузе одговори Тетида њему:
„Рано, сине мој, живот изгубићеш, како и кажеш,
јер после Хектора одмах и теби је суђен свршетак."
Њојзи туробан врло Ахилеј одговори брзи:

„Да ми је умрети одмах, кад нисам мог'о помоћи
своме убијеном другу што паде од својег далеко
очинског дома, а ја му недостах да бранич му будем
од опасности смртне, а сада ми повратка нема
драгој очинској земљи, не дођох да спасем Патрокла
а и друге, што много их дивни погуби Хектор,
него код бродова седим, бескористан терет на земљи,
такав какав Ахејац медорухи није у борби
ниједан, а у збору јунака одличнијих има.
Само из рода божјег и људског да нестане свађе
и гњева који и мудра човека гони да бесни!
Много је слађи гњев од меда што тече из уста
и што као дим се у грудима подиже људским:
тако сада борцима краљ Агамемнон расрди мене,
него се махнимо тога што зби се, мада смо јадни,
само дед срце драго у грудма обуздајмо силом!
А сад идем да стигнем убицу миле ми главе,
Хектора: потом ће судба на мене, када је хтедне
Див да изврши мени и други бесмртни бози.
Ни сам Херакле снажни од судбе се није спас'о
који је господу Диву Крониону најдражи био,
него га савлада удес и Херина ужасна срџба.
Тако ћу и ја. ако судбина ме једнака чека,
лежат' убијен. Зато сад желим славу да стечем.
Нека Тројанка многа и Дарданка с дубоким пасом
рукама обадвема од својих образа нежних
отаре сузу кад је на гласно јецање нагнам,
нека сазнаду како у борбама дуго ме нема!
Мада ме волиш, не брани ми бој, наговорит' ме нећеш!"
Њему одговори на то сребронога Тетида ово:
„Занаго истину рече, о дете! Нећу те корит'
преку кад одгониш пропаст од друга кад јади их бију.
Али је од меди лепа и блистава одора твоја
у тројским рукама сада. Њу сјајношлеми Хектор
на раменима носи и дичи се њоме. Ал" кажем,
неће се дичити дуго и њему скончање је близу.
Ал' ти никако немој у крешево улазит' бојно
пре него очима својим где стижем угледаш мене:
сутра ти рано ћу доћи, кад сване и огране сунце,
донећу оружје лепо од господа бога Хефеста."
Тако богиња рече и својега остави сина,
врати се сестрама морским и прозбори њима овако:
„Ви зароните сада у широко наручје морско,
видите морског старину, у дворе дођите оцу,
па га известите о свем, а ја на широки Олимп
идем Хефесту, славном вештаку, не би ли хтео
оружје славно и сјајно саковати мојему сину."
Тако им рече, а оне у таласе зароне морске,
а на Олимп одлети сребронога богиња потом
Тетида, драгоме сину да оружје славно донесе.

Хектор узалуд покушава да одвуче Патрокла

Ноге њу однесу на Олимп. Тада Ахејци
с големом вицом бежећ' од Хектора борце што смиче
веће Хелину мору и пространим лађама стигну.
Не би мртва Патрокла Ахејци с назувком лепим
спасли тада из стрела, Ахилеју драгога друга.
јер гастигоше опет брзотрки коњи и војска
и син Пријамов Хектор у нападу подобан огњу.
Трипут га за ноге озад потегнуо блистави Хектор
желећ' да га одвуче, Тројанце клицаше гласно:
трипут Ајанта оба, наваливши јунаштвом бесним,
потисну од њега мрца, а он би, уздајном снагом,
сада се у бојну вреву залетео, сада би опет
стао кличући гласно, ал' никад хитао назад.
Као што риђега лава веома гладна од стрва
не могу чобани пољски одагнати, тако ни оба
Ајанта оружана не моглоше Хектора дивног,
Пријамова сина, од мртвог одагнати тела.

Хера Ахилеју шаље Ириду с поруком
да се појави на шанцу

Он би отео мрца и бескрајну стекао славу
али Ирида брза ветронога с Олимпа сину
долете Пелејеву са вешћу нек оружје узме
кришом од Дива и других богова, јер посла је Хера:
ближе приђе јунаку и крилате прозбори речи:
„Устај, Пелејев сине, од свих најстрашнијих људи.
крени да браниш Патрокла, рад којег ујасан покољ
наста пред бродовима. Ту јунак смиче јунака,
једни мрвога бране Патрокла, а други га силом
хоће у тврђу одвући у **ветровити Илиј**.
Највише труди се да га одвуче блистави Хектор:
његово гони га срце да с нежнога врата одсече
главу Патроклу, јер је на колац жели намаћи.
Него устај и више не лежи! У души се стиди,
што је Патрокло ост'о к'о играчка тројанским псима!
Твоја ће бити срамота, донесе л' се нагрђен мртвац!"
Њојзи одговара на то брзоноги дивни Ахилеј:
„Ко те од богова мени к'о гласницу, Иридо, посла?"
Њему одговори на то крилонога богиња брза:
„Хера је послала мене, та славна Дивова љуба,
не зна то Кронов син на високом трону, а не зна
никоји бесмртник други што живи на Олимпу снежном."
Њој одговори на то Ахилеј брзоноги ово:
„Како битку да бијем? Јер у њих је оружје моје!
А мати рече ми драга да за бој се спремити не смем
пре него очима својим је видим где долази мени:

јер ми обећа лепо од Хефеста оружје донет".
Не знам никога другог од кога бих оружје уз'о
осим штита што Ајант син Теламонов га носи.
Али и он се сам међу ратницима наводи. мислим,
око тела палог Патрокла борећ' се копљем."
Њему одговори на то ветронога Ирида брза:
„И ми то добро знамо да у њих је оружје твоје,
него ти само онако крај шанца Тројанцима свани
не би л' их спопао страх и не би л' војевати они
престали, ахејски не би л' одахнули синови храбри
од ратне вреве, ма био и мален одмор од борбе."

Ахилеј растерује Тројанце - Патрокло донесен у табор.
Превремено смиривање сунца

Кад му нареди тако, брзонога Ирида оде.
Тада бозима драги Ахилеј уста: Атена
егиду с ресама њему на плећа јуначка баци.
Богиња дивна њему овенча облаком златним
главу и пламен сјајни на њему запали тада.
Као из града дим небесима када се диже
с острва негде далеко за које се душмани боре;
грађани цео се дан у страшној огледају борби
из града својег, а када већ јарко смири се сунце,
густе се ватре разгоре по острву, сјајан се од њих
увис уздиже пламен, и суседи могу га видет'
не би л' с лађама дошли да невољу одбију љуту:
тако се пламен с главе Ахилеју под небо диз'о.
Од зида ступи само до шанца, међу Ахејце
не зађе, јер је мудри материн памтио савет.
Онамо стаде и викне. а Палада потом Атена
крикне, а забуну страшну међу Тројце баци Ахилеј.
К'о што се чује глас од трубе што силно затруби
кад се около града душогубни душмани врзу:
тако се тада глас потомка Еакова чуо.
А кад метални глас Еакова чују потомка,
свима се срце затресе. Лепогриви њихови коњи
с колима навале натраг, јер слућаху жалост у души:
спопадне страх возаре. кад вечиту примете ватру
гдено страшно врх главе јунаку Пелеја сину
гори, што је Атена совоока заждаила беше.
Трипут на шанцу дивни Ахилеј закликће гласно,
трипут повуку се Тројци и помоћници им славни.
Али дванаест онде јупака најбољих згине
од копљета својих и кола. Ахејци Патрокла
тада весело спасу од налета стрелица оштрих
те га на носила метну; а дружи га окруже драги
плачући, заједно с њима Ахилеј брзоноги крене
топле ронећи сузе, кад вернога угледа друга
гдено лежи на одру оштрицом копља прободен.

Њега је с коњима он и с колима слао у борбу,
али га није жива на повратку дочек'о више.
Неутрудно пак сунце кривоока госпођа Хера
пошаље нек у Океан преко воље урони своје.
Смири се супце, и потом Ахејци се одморе дивни
од те жестоке борбе и једнако страшнога рата.

Тројанци већају. Пулидамантов савет да се Тројанци
повуку у табор Хектор одбацује

А с друге стране Тројанци од страшне се битке повуку,
потом брзотрке коње од кола отпрегну својих,
на збор се збирати стану, на вечеру не мислећ' јоште.
Дубећи учине збор и нико не смеде од њих
седети, јер су дрхтали сви што поново тада
свану Ахилеј, а дуго од љутог устез'о се боја.
Трезвени Пантојев син Пулидамант стане овако
зборити њима, јер он је будућност знао и прошлост,
Хектору бејаше другар, а једне се родише ноћи,
речима он, а Хектор одличнији био је копљем.
Тај пробеседи њима у намери доброј и рекне:
„Паметно мислите, друзи, јер ја вам светујсм: треба
у град се вратити одмах и не чекат' зору божанску
на равници код лађа; од бедема ми смо далеко.
Докле се љутио онај на Агамемнона дивног,
дотле могли смо лакше с Ахејцима водити борбе:
тада се радо и ја одмарах код бродова брзих
мислећ' освојити лађе на оба узвите краја.
Ал' сад страшно се плашим Пелејева брзога сина:
какво је поамно срце у њега, неће он хтети
остати на пољу, гдено Тројанци и где Ахејци
јупачки деле борбу у средини, него ће кренут'
за тврђу да се боре и за наше бију се жене.
Него кренимо у град! У послух, јер тако ће бити!
Сада је Пелејева брзоног одбила сина
ноћ амбросијска, али у оружје хрупи ли сутра
те нас овде затече, тад многи добро ће њега
познати: весело онај у Илиј доћи ће свети
који умакне, а многе Тројанце јастреби и пси
јешће, - глас тај далеко од мојих ушију био!
Ако ли савет примите мој, и ако смо тужни,
војска нам ноћу биће на зборном на месту, а тврђу
браниће високе куле и висока врата и вратна
закључана широка и глатка зглобљена крила.
А сутра зора кад сване на оружје скочивши сви ми
на куле станимо! Онда лелекаће ако се хтедне
од лађа стигавши брзих за бедеме борити с нама.
Он ће се лађама вратит кад високоврате коње
свакоје насити трке натрчав се около града.
Али храброст му неће допустит' да провали у град

нит ће га срушит', пре га брзотрке појешће псине."
Њега погледав мрко сјајношлеми прозбори Хектор:
„Пулидаманте, то што говориш није ми драго,
ти нам светујеш бежат' у тврђу и збити се у њој.
Зар тесноће међу зидовима нисте још сити?
Пређе за Пријамов град су сви говорили људи
смртни да много злата имаде у њему и меди,
ал' сад је лепота блага из дворова нестало наших,
многа драгоценост наша у Фригију и Меонску лепу
земљу на продају оде, јер Див се велики љути.
А сад кад ми је дао да славу код лађа стекнем
Крона лукавог син и до мора Ахејце да догнам,
лудаче, немој такве у народу мисли износит',
ниједан послушат' неће Тројанац, то нећу допустит'.
А сви, к'о ја што кажем, поступимо сада овако:
најпре вечерајте, а сваки у одреду својем,
на стражу пазите потом, и сваки нек остане будан!
Који је Тројац за своје и сувише забринут благо,
нека га покупи свега и народу даде да троши,
боље је домаћи неко нек узме га него л' Ахејци!
Сутра у освит зоре на оружје скочивши сви ми
љуту отворимо борбу код ахејских пространих лађа!
Ако је занаго дивни Ахилеј код лађа уст'о,
леле њему зажели л' у борбу! У љутом боју
ја му се уклањат' нећу, него ћу стати насупрот,
или ће мене он савладати ил' ћу ја њега.
Општи је Енијалиј: он уме да смакне убицу."
Тако им збораше Хектор, и одреди кликнуше троје
луди, јер њима разума Атена Палада узе.
Хектора похвале Тројци што опасан даде им предлог,
пико Пулидаманта, што савет рече им добар.

Патрокло на одру. Нарицање

Вечерат' узму сваки у одреду својем, а целу
ридаху ноћ Мирмидонци и плакаху палог Патрокла.
Пелејев син међу њима тужњаву отпоче тужну
руке војскоморне своје другару на груди метнув;
врло је горко рид'о к'о лавица дугачке гриве,
којој лавиће младе из шикаре уграби ловац,
а њу обузме жалост кад онамо подоцкан стигне,
прође кроз долове многе потражујућ' трагове ловцу
не би л' га нашла гдегод, јер љута је раздире срџба:
тако ридајућ' тешко он Мирмидонцима рекне:
„Авај, луду реч изговорих онога дана
кад сам у двору јунака Менетија тешио онде;
рекох допратит' натраг у Опоент славног му сина
када разори Илиј и добије део од плена.
Али Див не испуњује све што људи зазеле!
Исто тле закрвавит' обојици нама је судба

овде под Тројом, јер неће ни мене на повратку мојем
старац коњаник Пелеј у двору поздравит' својем,
а ни Тетида мати, но овде ме покриће земља.
Али кад после тебе, о Патрокло, под земљу идем,
нећу те ја сахранити пре но амо донесем
главу и оружје твога убице. Хектора храброг!
Овде пред ломачом твојом погубићу тројанских дванаест
светлих младих синова, срдит због твојег убиства.
Дотле ћеш код наших лађа савијених лежат' онако,
Тројанке око тебе и Дарданке с пасом дубоким
плакаће тебе обдан и обноћ лијући сузе,
све што их снагом својом и дугачким стекосмо копљем,
кад смо људима смртним разорили градове цветне."
Тако рече и зовне другаре дивни Ахилеј
уз ватру треножац велик да приставе, и да што брже
оперу ране мртвом Патроклу од крви и праха.
Они за купање бакрач на жарку приставе ватру,
налију воде у њега и под њим дрва поджегу.
Трбушаст треножац огањ обухвати, вода узаври.
Али када им вода у блиставој меди ускипи,
они оперу мрца и блиставим натару уљем.
ране му напуне машћу што лежаше година девет.
Потом га метну на одар и тананим покрију платном
од ногу све до главе, а белим покровом озго.
Целе ноћи око Ахилеја брзоног борца
плакаху Мирмидонци Патрокла и ридаху за њим.

Разговор Дивов са Хером

А Див проговори Хери, и сестри својој и љуби:
„Најзад за руком ти пође, кривоока госпођо Херо,
да брзотрчког дигнеш Ахилеја! Занаго нису л'
рођени синови прави **Ахејци дугокоси** твоји?"
Њему одговори на то кривоока госпођа Хера:
„Кронов страховити сине, та какву изустити реч то?
Може и смртан човек човеку испунит' жељу,
који је само смртник и није толико мудар,
-а ја која се зовем од свију богиња прва,
једном због својег порекла, а другом што твојом се љубом
зовем, а ти над свима над бесмртним бозима владаш,
ја да, љута на Тројце. не могу им сновати јаде?"
Тако се они речима тим разговараху онде.

Тетида у Хефестову двору

Потом у двор Хефесту сребронога Тетида стиже
у кућу звездану, вечну, мед божјим дворима славну,
а сам је себи хромац саградио од меди кућу.
Нађе га, а он се зноји и хита, уз мехове своје
врти се, треножаца у свему двадесет прави

да му уза зид стоје у одаји тврдој и лепој,
сваком точкове златне испод ногу постави њима,
да му се сами од себе на зборшпте богова крећу
и да се враћају опет у дворе, дивота за око.
Дотле готови беху, ал' уметних на њима јоште
дршки не беше; баш их додав'о и ковао чавле.
Док се трудио око тог вештином својом и умљем,
богиња приступи њему сребронога Тетида близу.
Лепа је Харита смотри с повезачом белом на глави
изишав пред њу, а она вештаку славном бејаше љуба,
узме је за руку, стане говорити и ово јој рекне:
„Шта те у кућу нашу, дугорука Тетидо, води.
часна и нама драга? У дворе нам долазиш ретко.
Него ближе ми приђи к'о госта да послужим тебе!"
Тако рече и напред поведе је богиња дивна.
Потом је седне на столац што красе га клинци од сребра,
на леп, уметан столац, и подлогу под ноге метне.
Славнога зовне вештака Хефеста и ово му рекне:
„Дођи Хефесте, амо, јер тебе Тетида тражи!"
Славни одговори љој рукотворац речима овим:
„То је богиња моћна и часна у дворе ми дошла,
која је спасла мене кад болан падох далеко
одлуком матере моје кучкооке, која ме хтеде
сакрити хромог. А тада у души бих поднео много
да ме Еуринома не скри у крилу и Тетида с њоме,
Еуринома, ћерка **Океана завојитога**.
Девет година ковах поред њих уметна дела:
ковче, свијене гривне и минђуше, низије јоште
у спиљи пространој, силни око мене Океан је тек'о,
буч'о и пенио се, за мене никоји други
не знађаше ни бесмртни бог ни икоји смртник,
само Тетида знаше и Еуринома, које
беху ме спасле. А ево сад она ми у кућу дође:
спасење треба да сасвим лепокосој Тетиди платим.
Него ти сада пред њу положи поклоне лепе,
док ја мехове спреим и остале алатке своје."
Рече и задуван тада од наковња уста горостас
храмљућ', а мучно се под њим климатале танане ноге.
Мехове на страну стави од ватре, а алатке друге
које му службаху за рад, у ковчег сребрни спреми.
Потом сунђером лице и обадве убрише руке,
јаки обрише врат и отре рутаве груди,
кошуљу на се навуче и дебелу палицу узев
отхрамље, дворкиње златне око свог домаћина тада
све се ужурбају, беху на живе девојке налик.
У њих је цела памет у души и језик и снага,
а од богова вечних научише стварати дела.
Крај господара се оне задуваше, - он докотура
ближе где Тетида беше, на блиставу столицу седне,
узме је за руку, стане говорити и ово јој рекне:

„Шта те у кућу нашу, дугорука Тетидо, води,
часна и нама драга? У дворе нам долазиш ретко.
Шта си наумила, казуј. а срце ме гони да свршим,
ако то могу да свршим, и ако се може да сврши!"
Њему Тетида на то одговори ронећи сузе:
„Авај, Хсфесте, има л" на Олимпу богиња каква
која у души трпи толико јада и бола
колико мени Кроновић Див их мимо друге даде?
Мене од морских сестара човеку подложи смртном,
Пелеју, Еака сину; преко воље своје поднесох
немили одар мужевљи: сад слаб у јадној старости
Пелеј у дворима лежи, ал' сад ми је на срцу друго.
А кад ми даде сина да родим и још га одгајим
изнад јунака свију, а он ми к'о младика изби,
ја сам одгајила њега к'о биљку у питомој башти,
потом у свијеним ја га у лађама послах у Троју,
да се с Тројанцима бије, ал' нећу га дочекат' више,
да би се вратио кући у дворе Пелеју оцу.
Док ми он живи јоште и гледа светлост сунчану,
мора јадоват', а ја му кад приђем не могу помоћи.
Девојку њему поклонише ахејски борци
силни краљ Агамемнон из руку му одузме себи.
Тугујући за њоме он своје разједаше срце,
а до крма лађених Ахејце догнаше Тројци,
те им не даваху изић'. Старешине аргејске стану
молити њега и многе обрицат' му поклоне славне.
Он се, додуше, устез'о да пропаст одбије од њих
али Патрокла он наоружа оружјем својим
те га пошаље у бој и многу му додели пратњу.
Целог се бораху дана код Скејских врата, и град би
истога дана били разорили, али Аполон
међу првоборцима Менетију погуби сина
многа починивши зла и славу Хектору даде.
Зато ти сада падам пред колена, не би ли хтео
моме кратковечном сину подарити кацигу и штит,
оклоп и назувке лепе што чврсто их спучају ковче.
Јер што је оружја им'о то верни му изгуби другар
када је пао, а он на земљи лежи и кука."
Славни одговори њој рукотвбрац речима овим:
„Не бој се, нека ти то не задаје бриге у души!
Ох кад бих мог'о да га од боја и свирепе смрти
скријем далеко кад га страховита стигне судба,
као што ће оружје лепо задобити, такво да њему
многи ће човек се тада задивити када га види!"

Хефест кује нов штит за Ахилеја
а) Припреме

Тако рече и остави њу, а до мехова дође.
те их обрне огњу и нареди њима да раде.

Двадесет мехова тада у пећима почне да дува,
из њих сваковрсна стане пробијати пламена пара,
жустром Хефесту час да помажу, а час да стану,
како му када треба, и како то захтева пос'о.
Тврди је бакар и калај у огањ бацио Хефест
и скупочено злато и сребро; навали потом
наковањ велик на ковачки план и велики чекић
руком прихвати десном, а левом пограби клешта.

б) Почетак рада око штита

Најпре штит н велик и тежак начини свугде
китећ', а около њега повуче блистави обод
сјајан и трострук, а потом и ремен сребрни дода.
Пет је плоча било на штиту, а Хефест одозго
многе чињаше слике вештином својом и умљем.

в) Слика небеског свода

Најпре начини земљу, па небо, и начини море
и сунце које се никад не замара и месец пуни,
и сва светлила што се по целом размилела небу,
и Ориона цина, Плејаде, и уз то Хијаде,
Медведа, кога још зову и Кола, који се свагда
на месту окреће истом, непрестано гледа на цина,
једини он не тоне у Океан да би се куп'о.

г) Слика живота у два града

Потом лепа два на штиту направи града
смртних људи. У једном и свадбе су биле и гозбе.
Младе из њихових соба по граду су пратилн свати.
зубље им сјале, и многе сватовске се ориле песме:
момци се, водећи коло, окретали, мед њима тада
силно су јечале фруле и форминге; свака се жена
чудила свирци сватовској пред капијом слушајућ' својом.
Много је народа било на тргу: свађа се онде
подигла: око крварине два човека се прела
за убијеног једног. Пред судом је зборио један
да је платио све, а други да примио није:
оба су желели распру пред праведним прекинут' судом,
и обојици народ помагаше грајањем својим.
Ту су гласници стишавали народ, а сваки је старац
онде на камену глатком у светоме седео кругу
држећ' у рукама скиптре гласника јаснога грла.
С њима се дизали једни па други те зборили правду.
Мед њима златна су два у средини таланта била
да се ономе даду ко правду најбоље рекне.
А други град су два опколила табора сјајућ'
у руху бојном, а жеља у души им двогуба беше;

ил' да се разруши град ил' на два се подели дела
 све што умилни град имања у себи има.
 Још их не слушаху, но заседу спремаху тајно.
 Само су драге жене и луђана деца на зиду
 стајали бранећи град и с њима слаботиње старци.
 Други су изишли. Ареј и Палада беху им вођи,
 обоје златни, и златно на њима бејаше рухо,
 лепи у оружју, дивни, божанствима како н личи,
 јасни нзнад свих, а људи иза њих бејаху мањи.
 А кад већ стигну до места. где заседу хтеше да спреме
 близу реке, где целој водбој бејаше стоци,
 тада се посаде ту, а мед их покриваше сјајна.
 Подаље уходе селе су две и пазиле помно
 кад ли ће овце и кад виторога говеда видет'.
 Стада ускоро дођу, а два их чобана прате
 фрулом веселећ' се својом, не слутећи превару њихну.
 Кад их примете они, тад навале, одмах им почну
 говеђа отимат' крда и јоште им ударе они
 стада среброрунних грабит' оваца и смицат' пастире.
 А кад зачују опи код говеда велику буку
 други што беху пред зборним пред местом, одмах на коње
 скоче крилоноге, крену у потрагу и стигну брзо.
 Пошто се уставе реци на обали, стану се бити,
 те од једних до других полетаху од меди копља.
 Свађа и Страва и смртоносна нађу се Кера
 једног тек рањена држећ', а другога читава јоште,
 трећега већ убијена по боју за ноге вукућ':
 плашт јој бејаше румен на плећима од крви људске.
 Борци се хватали живи у коштац и били су битку,
 једни од других своје одвлачили мртве јунаке.

д) Слика живота на селу

Начини питому ораћицу, масну и плодну.
 широку, тројачену, а много је било орача
 који окретаху јарме и гоњаху тамо и амо.
 Кад би окренули већ и на крај орници стигли,
 сваком би човек приступ'о и у руке дав'о му пехар
 меденог вина и они дуж бразда би кретали натраг
 хотећи опет да стигну до међе простране њиве;
 она се црнела озад и беше ораној слична,
 мада бејаше златна, - дивота заного беше.
 Затим направи поље на којем су жетвари жели
 високи усев држећ' у рукама српове оштре,
 руковети једне по браздама падаху густо,
 друге везачи у сноплје везиваху гужвама сламним.
 Три су била везача, а озад су ишли дечац,
 купили руковети под руком их носећи те их
 њима додавали хитро. Међу њима ћутећ' на бразди
 стај'о је краљ са жезлом у руци радосна срца.

Подале од њих под храстом гласници припремаху гозбу
великог заклавши вола и бавећ' се њиме, а жене
бело су месиле брашно, за жетваре кувале ручак.
Виноград изради потом и велик и обилан грожђем,
леп и златан, те сви већ гроздови бејаху црни,
а на сребрном кољу се вите повијаху лозе.
На обе стране шанац од челика плавог повуче,
а од калаја плот, а једна бејаше стаза
којом су ишли берачи кад време сване за бербу.
Девојке младе и момци поред њих весели слатко
ношаху медено грожђе у кошевима плетеним.
А међу њима дечак у среди у формингу звонку
ударао је љупко и Линову песмицу драгу
нежним певао гласом, а они по његовој песми
игром, ујукањем, кликом, скакутањем праћаху њега.

ђ) Слика пастирског живота

Потом начини Хефест равногорих говеда стадо.
Од злата издељана и калаја говеда беху,
краве су мучући брзо из обора на пашу ишле
поред жубор-воде крај рита што се лелија.
Четири чобана златна са говедима су ишла,
чобане је девет брзотрких пратило паса.
Два страховита лава на говеда нападну прва,
пограбе бика рикача и стану га вући, а он је
рикао гласно, те пси и момци њему потрче.
Лавови разбуче кожу на великом биму и црну
крв му и утробу стану испијати; чобани заман
брзе на њих подбадаху псе. А они их шћаху
ујест', ал' удиљ од лава одскакују, лају додуше
стојећи у близини, ал' ипак се напада клоне.
Ливаду изради славни тад рукотворац у лепом
долу, а она беше оваца среброрунних пуна;
издеља колибе онде покривене, торове, стаје.
Потом славни још рукотворац изради коло
подобно колу што га у Кносу, широком граду,
Дедал Аријадни лепокосој направи некад.
Млади момци а с њима и моме прошене многе
ту су играли коло за чланке се рукама држећ'.
Танано имаху оне од платна рухо, а момци
кошуље саткане лепо, на којима сјаху се благо
жице од уља, а моме на глави имаху венце
лепе, а мачеве златне о сребрном ремену момци.
Момци су скакали час и девојке ногама вичним
врло лагацко, к'о лончар кад седи уз точак и својим
држи га рукама вештим и огледа да ли ће летет';
а час једни до других по реду су трчали опет.
Око љупкога кола поређ'о се весели народ
многи, и њему бијућ' у жице певач божански

певаше песме, а два играча, чим започне певач
певати, ступе међу њих и стану се вртети сред њих.

е) Ивица штита

Најзад велику воду океанску израду силну
с краја уз ивицу штита што чврсто бејаше сложен.

Грађење осталог оружја.
Хефест предаје Тетиди оружје да га носи Ахилеју

Потом велики и тежак штит Ахилеју скова,
онда му направи оклоп, што сијаше јаче но огањ,
кацигу направи тешку што чврсто на челу му стоји,
кацигу уметну лепу и златну намести киту
на њу и назувке још од калаја измеља меког.
Када оружје све рукотворац изради славни,
онда га дигне и мајци Ахилеја пред ноге метне.
Она јастребу слична са Олимпа снежног полети
оружје сјајно носећ од Хефеста својему сину.

ПЕВАЊЕ ДЕВЕТНАЕСТО НАСЛОВЉЕНО

АХИЛЕЈ УТОЛИО ГЊЕВ

Смрт Патроклова исприповедана у претходном певању изазива пресудни обрт у Ахилејевом држању. Он би да крене одмах у битку. Али кроз цело деветнаесто певање до тога не долази. Закон епске ретардације овде је на делу.

У зору богиња Тетида доноси Ахилеју ратничку опрему коју је исковао Хефест. Патроклово тело премазује божанском амбросијом како би се очувало од распадања, до сахране. Ахилеј сазива скупштину. Изјављује да одустаје од свога гнева и подстиче Ахејце на борбу. Агамемнон признаје своју грешку. Жали се, у опширној беседи, како је погрешно заслепљен вољом богова. Обећава дарове и откупе. Куне се да Брисејиду није дотакао. Ахилеј и Агамемнон свечано се измире. Ахилеј мисли само на бој. Одисеј га, тешком муком, увери да људство треба да обедује пре битке. Агамемнон шаље дарове Ахилеју. Са даровима Брисејиду. Ова нариче над мртвим Патроком. Војска једе. Ахилеј ништа не приноси устима. Неће да једе док Патрокла не освети. По Зевсовом наређењу богиња Атина га крепи божанском храном - нектаром и амбросијом. Најзад се Ахејци купе да крену у битку. Ахилеј се опрема и пење на борна кола. Ксанто, један од његових бесмртних коња, прориче му скору смрт. Из деветнаестог певања одабрали смо одломак у ком Ахилеј нариче над мртвим пријатељем. Открива нам песник Илијаде овде другу, човечнију страну Ахилејеве природе. Доносимо завршну сцену оружања и злокобног пророчанства које Ахилеју казује његов коњ Ксанто. Оружање је овде веома богато развијена типична сцена јуначког епа.

I. Ахилеј нариче крај мртвог Патрокла

Око Ахилеја потом старешине стану се скупља
молећ' га нека руча, ал' јецајућ' он је одбијо:
„Молим вас ако ме који од милих слуша другара,

немојте мене пре позивати, јелом и пићем
драго да заситим срце, јер страшно ме спопаде жалост,
докле се не смири сунце, још чекаћу, па ћу се стрпет'."
Тако рече Ахилеј и пусти старешине друге,
остану само оба Атрида и дивни Одисеј,
Нестор и Идоменеј, па Феник, витешки старац,
утешит' кушаху тужног јунака, ал' ништа га није
тешило, пре но се баци у ждрело крвавој борби.
Сети се друга и болно уздахнув проговори ово:
„И ти ми некад, јадни мој друже, најдражи од свих,
често си сам у шатору припремао пријатан ручак
брзо и окретно, кад би Ахејци знали навалит',
Тројцима коње што кроте да рат сузодавни носе.
А сад ми лежиш ти прободен, ал' ми је срце
жедно и гладно крај свега пића и јела, јер жали
за тобом! Ништа ме не би већ горе могло погодит',
ни кад бих и за свог чуо за оца да ми је умро,
који у Фтији грозне од образа ронећи сузе
чезне за сином оваквим, а с Тројцима у страном крају
ратујем овде ја рад ужасне Хелене оне,
ил' кад бих чуо за драгог за сина што расте на Скиру,
ако ми живи јоште боголики мој Неоптелем.
Раније мени се срце у грудима надало мојим
да ћу далеко од Арга коњовитог погинут' овде
ја под Тројом, а ти у Фтију да ћеш се вратит',
да ми у брзом и црном броду драгога сина
ти са Скира поведеш, да све му покажеш онде:
моје имање и слуге и поносне велике дворе.
Мислим на Пелеја да је зацело или премин'о
или можда још живи, ал' тавори сав у жалости,
старошћу притиснут мрском, и једнако гласове тужне
чека о мени да чује да свој већ живот заврших."
Тако плачући рече, а с њиме јецаху вођи,
сваки се онога сећ'о што у свом остави дому.

II. Ахилеј се оружа за бој

Као кад Дивове снежне пахуљице нагусто веју
хладне, а Бореја рођен у етру даље их гони:
тако су шлемови густе на изласку из лађа тада
блистави сјали, а уз њих и штитови с квргом и јоште
оклопи с плочама јаким и с њима од јасена копља;
сјај је до неба стиз'о: од блистања оружја сјајног
сва се сијала земља; под ногама јуначким бахат
стаде, а посред свију Ахилеј се оруж'о дивни.
Зуби шкрипаху њему, а ока му севаху оба
као огњени пламен, а несносна жалост у грудма
срце му стезаше; а потом он гњеван на Тројце
оружје божје обуче, што помно га изради Хефест.
Најпре назувке око голени својих навуче

сјајне што их чврсто сковчаваху ковче од сребра.
Потом около груди Ахилеј оклоп навуче.
На плећи баци мач од меди поклинчен сребром,
затим тешки штит и велики у руке узме
што је са себе светлост к'о месец разлив'о далеко.
Као на пучини кад се бродарима укаже гдегод
сјај од огња што гори, а гори високо на гори
у самотињском стану, а њих преко воље њихне
по мору рибљивом гоне олује далеко од својте:
тако је лепо грађени штит Ахилејев сјао
све до самога етра. А потом кацигу тешку
дигне и на главу метне, а она са гривом од коња
сијаше како звезда, а на њој је трептало злато
што га је Хефест густо наниз'о около врха.
Потом се огледа сам у оружју дивни Ахилеј,
да ли му прикладно стоји и лако да л' уди се крећу.
Оружје беше к'о крила и подигне људма пастира.
Потом очево копље из навлачка тргне Ахилеј
велико, тешко и чврсто; ни један није Ахејац
могао махати њим до њега који је знао
пелијски јасен завитлат', што његову даде га оцу
Хирон с Пелијског виса, да узима живот јунаку.
Аутомедонт и Алким на послу около коња
стану их презат' и ставе на коње пршњаке лепе,
гурну им жвале у чељуст, позади привежу чврсто
узде за стајало. Тад Аутомедонт прихвати блистав
бич што га згодно у рукама држаше; потом
у кола скочи, а за њим Ахилеј се опремљен попне
сјајућ' оружјем својим к'и сунце бог Хиперион.
Страшно повикне он на оба очева коња:
„Ксанто и Балије, децо Подарге славне далеко!
Друкчије гледајте сада возара здрава довести
назад у данајску војску, кад борбе доста нам буде:
немојте као Патрокла у боју га оставит' мртва!"
Њему под јармом брзоноги коњ одговори Ксанто
главу спустивши земљи, а цела њему се грива
оклизне с јастучића низ јарам и додирне земљу;
људски подари глас му белорука богиња Хера:
„Сад ћемо још те спасти додуше, Ахилеју силни,
ал' ти се пропасти дан већ примак'о. Кривци ти нисмо
ми, но крив је и велики бог и јака судбина.
Нису због спорости наше и нису због немара нашег
могли Тројанци Патроклу с рамена оружје свући,
него га силни бог је, ког роди лепокоса Лета,
смак'о у првом реду и славу Хектору дао.
Ми бисмо трчали оба са поруком ветра Зефира,
кога најбржим зову од свију, а теби је самом
суђено, да те божја и јуначка победи снага."
Тако рече, и већ му Ериније затисну уста.
Њему озловљен много брзоноги рекне Ахилеј:

„Зашто ми проричеш смрт, о Ксанто? Није ти нужно;
и сам добро ти знам да овде треба да паднем
од драгог оца далеко и мајке, али ти нећу
престат' пре но се доста по бојишту Тројаца нагнам!"
Рече и с кликом мед прве брзотрке управи коње.

БОРБА БОГОВА

Почиње најжешћа и пресудна битка Илијаде. Зевс сазива веће богова. Даје боговима дозволу да учествују у сукобу под Тројом (иначе би бесни Ахилеј одвише брзо савладао непријатеља). Док богови силазе са Олимпа да се умешају међу Тројанце или Ахејце, Зевсови громови грме небом а земљу потреса Посидон. Зевс и Посидон остају испрва само посматрачи. Уз Ахејце пристају Хермија, Хефест, Хера и Атена. Уз Тројанце: Ареј, Аполон, Артемида, Лета, Афродита. Аполон подстиче Тројанца Енеју да насрне на Ахилеја. Ови јунаци се први сукобе. Хера покушава да придобије Посидона за Ахилеја, али кад Ахилеј притера у теснац Енеју, Посидон спасава тројанског јунака. Потом мегдан деле други борци. Напокон се сретну Ахилеј и Хектор. Главни тројански јунак би већ ту погинуо да га није избавио бог Аполон. Разјарени Ахилеј коси Тројанце. Пред његовим бесом они беже на све стране. Двадесето певање насловљено је Борба богова. У њему се, ипак, описује само како богови приступају једној или другој зараћеној страни и помажу одабраним јунацима. (Сукобе божанских парова описује тек следеће, двадесет и прво певање). Из двадесетог певања одабрали смо приказ силаска богова са Олимпа. несретни мегдан Ахилеја и Хектора, слику кад Ахилеј бесно сече и разгони Тројанце.

I. Богови силазе с Олимпа на бојиште и у славу њихова силаска громови грме по небу и земља се тресе

Тако су обадве војске наврнули блажени бози
једну на другу, трудан међу њих распирујућ' раздор.
Родитељ смртноме роду и бесмртном страшно загрми
с високог неба, а оздо владар Посидон потресе
бескрајну земљу и брдске врхунце задрма стрме.
Сва су подножја Идској многоврелој тресла се гори
и сви врхунци и тројанска тврђа и ахејски броди.
Сам се препадне доле цар мртваца Аидонеј
устрашен с престола скочи и врисне, да му одозго
земљотресац владар не би Посидон расколио земљу
да се покаже стан и смртног и бесмртног рода
труо и страшан, од којег и сами зазиру бози.
Толик заори се громот, кад бози завргну раздор.
Јер ту господу тад Посидону стане насупрот
Фебо Аполон носећ' у рукама крилате стреле,
а Енијалију страшном Атена сјајноока дође,
с Хером се сукоби тада Артемида, ловкиња бучна
златне стреле што баца, а сестра бога стрељача.
Лети стане насупрот избављач Хермија снажни,
а са Хефестом вељи господар вира дубоких
богови што га Ксантом називају, људи Скамандром.

11. Хектор излази пред Ахилеја.
али и њега би Ахилеј погубио да га не избави Аполон

Како својега брата Полидора примети Хектор
гдено придржава црева у рукама грчећ' се по тлу,
мрак му се на очи спусти: и не смеде више далеко
задржават' се, него Ахилеју крене насупрот
оштрим витлајућ' копљем и пламену сличан. Ахилеј
како га примети, ђипи и хвалећ' се прозбори ово:
„Близу је борац што ме у душу најдубље рани
вољеног мојега друга погубив! Нећемо дуже
један пред другим бежат' по стазама бојнога поља!"
Рече и погледав мрко проговори Хектору дивном:
„Ближе приступи да брже у замке се смртне заплетеш!"
Њему без страха одговори на то сјајношлеми Хектор:
„Не мисли. Пелејев сине, да речма ћеш уплашит' мене
као луђано дете, јер добро и сам разумем
казати погрдне речи и дрске. Знадем да јеси
одличан борац. а ја од тебе слабији много.
Али све то, додуше, у крилу богова лежи
да л' ћу ти ја, и ако сам слабији, узети живот
копљем, јер је копље и моје оштро на врху!"
Рече, копљем завитла и баци га. Али Атена
копље од јуначког Ахилеја одухне натраг
врло тихано духнув, - и оно се Хектору дивном
врати и падне преда њ; а потом Ахилеј на њега
помамно скочи, јер је погубит' га желео копљем,
вичући страшно, али Аполон Хектора зграби
врло лако к'о бог, и густом га сакрије маглом.
Трипут на њега јурне брзоноги дивни Ахилеј
од меди копљем и трипут у дебелу навали маглу.
А кад четврти пут он навали демону сличан,
страшно повикне тада и крилате прозбори речи:
„Опет си умак'о смрти, о псино! Веће ти близу
бејаше пропаст, ал' Фебо Аполон спасе те сада,
коме се молиш зацело кад пдеш у звизгу копаља,
ал' ћу и доцније тебе погубити сусрев се с тобом,
ако од богова који и мени помаже негде,
а сад на друге идем да гађам сретнем ли којег!"

III. Ахилеј бесно уништава све пред собом. Тројанци беже

К'о што се буктави огањ разбесни у долу дубоку
по шуми сувој, те сва у долини горе дрвета,
ветар пак на све стране и растура пламен и витла:
тако је копљем Ахилеј к'о демон хитао свуда,
гнао, убиј'о, а крв се по земљи разливала црној.
К'о кад на гумну добро побијеном ујарми когод
волове широких чела да врше пребели јечам,
брзо се разгази он под ногама гласних рикача:

тако су копита брза пред смелим Ахилејем онде
газила мрце и штите. Осовина оздо
цела се упрља крвљу и ободи возарског места,
по њима с копита коњских и с обруча котача
прскаху капље. А Пелејев син је жудео стећи
славу каљајућ' прахом и крвљу неприступне руке.

ПЕВАЊЕ ДВАДЕСЕТ ПРВО НАСЛОВЉЕНО

БИТКА ПОРЕД РЕКЕ

Опис битке започете у претходном певању наставља се.

Ахилеј зароби дванаест тројанских младића и одреди да буду жртвовани о Патрокловој сахрани. Затим убије Ликаона, Пријамовог сина, па Пеонца Астеропеја. У свом јуначком бесу Ахилеј пуни лешевима Тројанаца таласе реке Скамандра која протиче кроз тројанску земљу. Сам бог Скамандар, љутит, опомиње Ахилеја да престане са клањем, јер, од силних тројанских лешева не може да излије своје воде у море. (Снажни речни токови били су за старе Грке мушка божанства.) Како се Ахилеј не уставља, Скамандар удара на њега плавећи тројанску равницу. Бујице разливенога Скамандра утопиле би биле Ахилеја да му у помоћ нису притекли други богови. Напокон се Хефест, бог ватре, сукоби са Скамандром. Ватрена стихија надвлада водену. Скамандар се устави и повуче у корито. Потом избијају размирице међу боговима. Атена удари Ареја каменом тако да се он сложи на земљу, а шаком обори Афродиту која се натла повређеном Ареју. Аполон одбија да се са Посидоном бори само зарад смртних људи. Артемида тресне свој лук Хери о главу. Онда се богови, гневни или раздрагани, повлаче на Олимп, изузев Аполона, који одлази у Илиј (Троју). Аполон подбада Агенора да ступи на мегдан Ахилеју. Када Ахилеј надвлада, Аполон спасе Агенора закривши га маглом, а сам узима Агеноров лик и бежећи одвлачи Ахилеја од угрожених градских бедема.

Из Битке поред реке доносимо средишњи део: сукоб Ахилеја и Скамандра који је покренуо водену стихију, и први, најљући сукоб богова: онај између Атене и Ареја.

I. Ахилеј у опасности од Скамандра

Око Ахилеја страшан и узбуркан створи се талас,
на штит му падаше вода и гураше га, и више
не мognу држат' га ноге, те рукама бреста се маши,
великог, узраста лепа. Ал' он се с кореном сруши,
целу одрони стрмен и лепу устави воцу
густим гранама својим и реци зајази вале
цео се срушивши у њу. Ахилеј из вртлога скочи
и пољем одмах у страху потрчи ногама брзим,
али велики бог не попушташе, него се на њга
подигне валима црним, Ахилеју дивном да спречи
дуже војеват', а спасе од пораза тројанску војску.
А син Пелејев скочи колико дохвата копље
када се баци, полети к'о оро црнокрили ловац,
који је понајјачи и од ских најбржи птица,
јурне к'о оро, а мед му на грудима звекташе страшно,
и он се на страну изви од реке и бежати стане,
али га божија струја уз велику стизаше хуку.
Као кад вртлар са врела од силне што црни се воде

хоће да наврати воду на баште и садове своје,
лопату држи у руци те ђубре баца из јарка,
али кад вода већ навре, тад шљунак се растури цео,
она се разлије брзо низ јарак жуборећ' стрми,
она претече вртлара што на сад је навраћа: тако
једнако стизаше вода Ахилеја с валима својим,
ако је и био брз, ал' бози су јачи но људи.
Колико пута би прег'о брзоноги дивни Ахилеј
да се одупре води да види да ли га гоне
бесмртни богови сви, што широка држе небеса,
толико пута од реке од небеске талас је њега
по раменима био Ахилеј срдит у души
ногама скакаше увис, а грабљива река му оздо
колена устављаше и с ногу песак му праше.
Пелејев заплаче син и у широко погледа небо:
„Оче о Диве, како од богова нико ме јадна
неће спасти из реке! А после нек стигне ме ма шта.
Није ни један ми крив од небеских богова други
него мила ми мати, јер лажима очара мене
говорећи да ће под великим бедемом тројских
оклопника погубит' Аполон ме стрелама брзим.
Да ме погубио Хектор што овде се најбољи роди,
ваљан би борац мс смак'о, а оружје свук'о јунаку.
А сад је суђено мени да бедном погинем смрћу
скупен у великој реци, к'о какво момче свињарче,
којега зими повуче бујица кад прећи је хоће."
Тако рече, а њему Посидон и с њиме Атена
приступе врло брзо, а узрастом људима слични,
руком га за руку узму и утешне кажу му речи.
Од њих најпре Посидон земљотресац прозбори опо:
„Немој сувише дрхтат', о сине Пелејев, не клони,
јер од богова ми смо к'о помоћници ти овде
с Дивовим одобрењем Атена Палада и ја!
Није твоја судбина да мораш реци подлећи,
него ће она се брзо утишати, видећеш и сам.
Ми ћемо упутство мудро ти дати, воља л' те слушај'.
Немој одморити руке од рата што пустоши удиљ,
пре но тројанску војску мед илијске славне одагнаш
бедеме ко ти утече: а пошто Хектора смакнеш,
врати се бродовима. А ми ћемо славу ти дати!"
Када му изјаве то, мед бесмртне богове оду,
а он у поље крене - јер врло га храбраше божја
заповест; а поље воде већ разлите бејаше пуно,
много је оружја палих јунака пливало водом,
пливали су и мрци. А он је ногама увис
скакао против бујице, а широка више га река
није уставит' могла, јер снагу му даде Атена.

Али ни Скамандар не хте одљутит' се, него све јаче
на Ахилеја љутит гомилаше воду и вале

дижући се увис и покликне Симоент-реку:
„О драги брате, оба задржимо снагу јунака,
јер он ће брзо велики град разорити краља
Пријама. Тројци му неће у вреви одолети моћи.
Него га одбиј што брже и реку напуни водом
с извора, нека све набујају твоје бујице;
големе подигни вале и пање и камење цело
с великим буком навали да свладамо бесног јунака,
који је моћан сада, а хоће се с бозима мерит'.
Ал' му ни снага, мислим, с лепотом неће помоћи,
а ни оружје лепо што на дну ће лежати речним
покривено калом. А њега самога песком
покрићу и још доста и сувише камења на њга
ја ћу навалит', и неће Ахејци кости му умет'
сабрати, глибом толиким одозго покрићу њега,
ту ће и надгробни знак му се дићи, и неће му требат'
гробни насуту хум, Ахејци кад жалит' га стану!"
Рече и мутећ' се увис на Ахилеја јурне,
скачући, крвава бучећ' и пенећ' се, носећи мрце.
Пурпурни потом талас од неба послане реке
дигне се, јурне и земљи повуче Пелеју сина.
Хера гласовито викне за Ахилеја се бојећ'
да га не одвуче вировита велика река,
те свом драгоме сину Хефесту пробеседи ово:
„Устани, сине мој, о хромо! Та знађасмо да је
река вировита Ксанто у борби ти противник једнак:
него помози што брже, покажи велики огањ!
А ја одлазим сада Зефиру и језивом Ноту
да од мора сињег олују подигнем тешку,
не би ли Тројцима главе и оружје спалила њино
ширећи ужасни пожар. Ти Ксанту крај брегова дела
дрвеће пали и њега у огањ претвори! И не дај
да те речима благим задржи или још претњом!
Немој престати беснет' у својој снази, но ја кад
гласно повикнем теби, заустави нетрудни огањ!"

Рече, и Хефест стане припремати буктави огањ.
Најпре се пољем огањ разгори и паљаше мрце,
што их беше на рпе, а смаче их дивни Ахилеј.
Цело се осуши поље, и бистра се потисне вода.
К'о што у јесење доба кад Бореја осуши брзо
скоро наквашен вотњак, а тежак се радује томе:
тако се осуши цела пољана, мртваци изгоре;
потом блистави пламен у реку наврне Хефест.
Метљике почну да горе и брестови а с њима и врбе,
лотос горети стане и сита а с њима и кипир,
све што уз лепу је реку на брегу у обиљу расло.
Јегуље и друге рибе у води стану да гину,
што су овуд и онуд по лепој пливале води,
почне их давити дах довитљивог бога Хефеста.

Најзад се јака река разгори и прозбори ово:
„Никакав с тобом бог се, о Хефесте, не може мерит',
нити ја могу с тобом војевати, с горућим огњем.
Махни се свађе, па нека Тројанце дивни Ахилеј
из града одмах одагна! Шта треба ми свађа и помоћ?"
Рече сагореван огњем, а лепа му вода узаври.
Као кад бакрач ври подјариван великим огњем,
те се у њему топи сланина претиле свиње;
кркће са свију страна, а под њима сува су дрва:
тако је горела река и њена кипела вода.
Не хоћаше већ тећи и стаде, а мудри је Хефест
силни мучаше паром. А тада стане се Ксанто
много молити Хери и крилате рече јој речи:
„Зашто је, Херо, син твој навалио моју да воду
мучи више но други? Ја нисам кривац толико
колико остали сви што народу помажу тројском.
Ал' ћу се ја по твојем по наређењу утишат',
ал' нек се и тај утиша; а ја ти се заклињем јоште
кобан да нећу дан одбијат' од народа тројског
ни онда када Троју закупи пустошник пожар,
када је јуначки стану да пале ахејски синци!"
А кад богиња све то белорука саслуша Хера
драгоме своме сину Хефесту говорити почне:
„Стани, Хефесте, славни мој сине! Није ти лепо
бога бесмртног тако злоставит' рад смртнога рода!"
Тако рече, и Хефест свој буквави угаси огањ,
натраг потеку вали у корито блиставе реке.

II. Борба богова

Ареј и Атена

Потом тешка и оштра мед осталим бозима изби
свађа, и на две им стране у грудима бешњаху срца.
Навале с великом буком, а пространа земља затутњи,
около веља зајече небеса. На Олимпу седећ'
Див је све чуо, и драго у њему насмеје се срце
радосно видевши где се мед собом свађају бози.
Ту не остану дуго напосе сваки, јер Ареј
први отвори бој штитобија, он на Атену
насне копљем први и ружне јој изусти речи:
**„Зашто, муво ти пасја, мед бозима замећеш свађу
дрска и пркосна опет? Да л' велика нагна те срдња?**
Зар се не сећаш више Тидејева сина кад нагна
мене да рани, и кад си и сама блиставо копље
прихватила и на ме навалила, лепу ми кожу
задрла? Стога ћеш сада испаштат' што учини мени!"
Рече и удари њу по страшној егиди с које
падају ките, ни Дивов гром је не може пробит':
дугачким копљем по њој крволија удари Ареј.

Она одскочи тада и десницом ухвати чврстом
црн кам и велик и рапав што на пољу лежаше онде,
људи га ставише некад да буде ораници међа:
Ареја удари бесног по врату и сруши га на тле;
седам јутара покри кад паде и упрља косу,
оружје на њему звекне, и тад се насмеје Атена,
те му, дичећ' се, потом проговори крилате речи:
„Лудаче, не узе на ум још досад колико се дичим
да сам јача од тебе, а мени се једнаким борцем
градиш! Тако поднеси ериније матере своје,
која ти невоље снује у гњеву што си Ахејце
оставио, а дрским Тројанцима у помоћ идеш.
Тако рече и обрне натраг блиставе очи.
Онога Дивова ћерка Афродита за руку узме,
он је стењао болно: и једва сабираше снагу.

ПЕВАЊЕ ДВАДЕСЕТ ДРУГО НАСЛОВЉЕНО

ПОГИБИЈА ХЕКТОРОВА

Аполон се открива Ахилеју, кога је варком одвукао од Троје. Ахилеј се враћа бедемима. Сви су се Тројанци склонили у град, сем Хектора. Њега узалуд моле и отац и мајка да се и он повуче. Хектор је увидео да је погрешно: оглушио се о Пулидамантов савет и није своје чете одвео у град. Тако је скривио пораз Тројанаца. Понос Хектору не дозвољава да се сада склони. Но када Ахилеј нападне на њега, Хектор бежи, престрављен. Ахилеј га гони три пута око града. Хектору је дошао дан суђени. Атена се претвара у Хекторовог брата Дејфоба и наговара Хектора да стане Ахилеју на мегдан. Први јунаци ахејске и тројанске војске сукобе се. Хектор гине. Ахилејев осветнички бес не зна за меру. Скида оружје са Хектора и његов леш везује за своја борна кола. Одвлачи га у ахејски табор. Са зидина Троје разлеже се лелек Хекторових родитеља, Пријама и Хекабе, и његове жене, Андромаче. Певање о Хекторовој погибији доносимо у целини. Са Хектором се гасе све наде Тројанаца на победу.

ПОГИБИЈА ХЕКТОРОВА

Аполон се открије Ахилеју,
а овај опет крене према граду

Тако су они у граду. растркавши се к'о ланад,
спирали зној са себе и пијући гасили жеђу,
наслоњени па лепа на претпрсја; потом Ахејци
зиду се приближе веће на плећима штитове носећ'!
Хектора онде страшна судбина смами да оста
испред бедема тројских сам а пред вратима Скејским.
Пелеја сину тада проговори Фебо Аполон:
„Зашто ме, Пелејев сине, ту прогониш ногама брзим,
смртник бесмртног бога? Зацело ниси ме позн'о
да сам бог, те хоћеш да помамно зато ме гониш.
Занаго не хајеш за бој с Тројанцима, распаши све их;
они се сабише у град, а ти си савио амо.
Нећеш погубити мене, јер људска ме не стиже судба."

На њ се расрдив Ахилеј брзоноги прозбори њему:
„Ти ме превари, стрелче, од богова најљући свију!
Ти си ме од зида тројског наврнуо амо! Још би
многи сложили зубе са земљом пре но се у град
склонише. А сад славу и дику одузе мени,
оне си спасао лако, јер ниси се одмазде бој'о;
али бих теби ја одмастио, моћи да имам!"
Тако му рече и, пркоса пун, према тројанском граду
крене и јурне као коњ за обдуљу хитар,
који пољану лако преваљује вукући кола:
тако Ахилеј ноге и колена обрне хитра.

Пријам и Хекаба узалуд покушавају да склоне Хектора
нека се пред Ахилејем повуче у град

Њега је очима први старина приметио Пријам
где је полетео пољем и цео се сија к'о звезда
штоно се у јесен рађа, а јасно се њезини зраци
виде сред многијех звезда што блистају у доба глуво;
именом пас Орионов ту звезду називају људи,
сјајнија она је од свих, ал' зло је знамење свету.
она огњуштину силну смртницима доноси јадним:
тако је блистала мед на грудма Ахилеју брзом.
Тада јаукне старац и у главу рукама лупи
дигавши се високо и викати стане јаукнув
молећи драгога сина, ал' он је пред вратима стај'о
жељан веома да мегдан с Ахилејем делити почне.
Жалосно довикне му старина пружајућ' руке:
„Хекторе, не чекај, драги мој сине, тога јунака
сам, од других далеко, да твоја те стигне судба,
Пелејев да те не смакне син, јер много је јачи.
Ужасан борац! Да је он бозима мио толико
колико мени, пси би и јастреби појели њега
где би убијен леж'о, тад љута са срца мени
спала би жалост, јер много синова ми честитих оте,
пошто их смаче ил' прода на острво које далеко.
Јер два сина не могу, Ликаона и Полидора,
нигде да видим, где се Тројанци сабише у град:
њих ми Лаотоја роди мед женама прва лепота.
Ако још они живе у војсци, њих ћемо онда
међу и златом моћи откупит', та доста га има:
много га подари ћерци старина гласити Алтес.
Ако ли су већ мртви и кренули у двор Аида,
ето бола мени и мајци што родисмо њих два.
Али ће остали народ обојицу жалити мање,
ако не свлада само и не смакне тебе Ахилеј.
Него се дела у град заклони, сине, да можеш
Тројце и Тројанке спасти, да велику не даднеш славу
Пелејеву сину и живот не изгубиш драги!
Смилуј се на ме докле још дишем, на несрећна јадна,

кога ће отац Кронион на прагу старости тешком
уништит' судбом пошто доживех невоље многе:
како ми синове смичу, где ћерке ми на силу вуку
и где ми одаје пустоше све и дечици лудој
о земљу трескају главе душмани у крешеву љутом,
и где ми рукама клетим Ахејци одвлаче снаје;
последњега ће самог код првих натезати врата
мене грабљиве псине, кад оштрим неко ме копљем
удари или рани и живот из удова узме:
пси што их питах за софрим да вратима буду чувари
тада ће моју крвцу испијат' и поамна срца
лежати испред врата. Младићу у борби што падне,
и кога оштро копље прободу, личи да лежи;
што год се на њему види лепота је и кад је мртав;
али седу кад главу и седу кад браду и мушку
снагу убијеном старцу пси нагрђивати стану,
онда то најљућу жалост у јадних ствара смртника."
Рекне то старац и стане из главе чупати седе
косе, ал' залуд, јер тиме он Хектору не гану срца.
Мати пак лијући сузе на другој ридаше страни;
недра открије она и руком извадив дојку
очију сузних сину проговори крилате речи:
„Млеко, Хекторе синко, не презри, но сажали мене,
ако те икада дојком одојих и плач ти утишах:
тога сети се, мили мој сине, и стојећ' за бедемом градским
душмана одбијај бесног, ал' спреда не бори се с њиме!
Страхотник! Погуби л' те Ахилеј, нећеш на одру
лежат' да ја те плачем, мој цвете, која те родих,
па и женинством љуба обилата, него далеко
код лађа аргејских тебе хитроноги пси комадаће!"
Тако њих двоје плачућ' говорише драгоме сину,
много га молећи, али не могоше срца му ганут',
он је Ахилеја чек'о грдосију, који је ходио ближе.
Као планинска змија кад крај рупе путника чека
отровних трава сита, а пуна беснога гњева,
свије се около рупе и очима посматра страшно:
тако ни Хектор, и поред несломљивог срца, не хте
узмицат' блистави штит наслонив о камену кулу.
Тешко забринут свом проговори јуначком срцу:

Хекторов разговор са самим собом

„Авај! Ако зађем за врата и у град се спасем,
први ћу поругу одмах Пулидамант на ме натоварит',
јер ме светов'о Тројце да треба у град повући
оне ужасне ноћи кад дивни се диже Ахилеј.
Али га не слушах ја, а много било би боље.
А сад кад народа много погубих дрскошћу својом,
бојим се Тројанаца и Тројанки у дугом руху
гори од мене когод да не би о мени рек'о:

.Хектор погуби народ у своју се уздајућ' снагу!
Тако ће рећи, а мени тад много било би боље
или Ахилеја смаћи у борби и вратит' се назад
или испред зидова од њега погинут' славно.
А да оставим овде штит са квргом у среди
и тешки скинем шлем и копље наслоним о зид,
па да незасорном сам Ахилеју кренем у сусрет
те да обрекнем њему и Хелену и благо цело
с њом што у лађама некад у пространим донесе Парид
у град тројски, јер тако почетак настаде свађи,
да ћу дати да се до Атрејића одвезе
и разделит' Ахејцима све што лежи у граду.
те да доцније од вођа од тројанских заклетву узмем
ништа да не крију и све да на две поделише поле
што год блистави град имања има у себи: -
зашто ли драго ми срце у такве се занесе мисли?
Ја му не смем близу приступит', неће ме жалит'
нит се од мене устезат", но он ће голорука мене
као жену погубит' онако, чим оружје скинем.
Сад не приличи мени о храсту и о камену
с њиме да слатко ћеретам к'о девојка с момком што уме,
као што девојка уме да с момком слатко ћерета.
Боље је да се што брже у борби сукобим с њиме,
видимо кога ће славом обдарити олимписки Диве!"

Хектор бежи од напада Ахилејева
и трипут трчи око града

Тако је стојећ' размишљ'о, а њему сјајношлемом борцу
ближе приступи тада Ахилеј к'о Енијалиј,
он је пелијским копљем страховитим низ раме десно
витл'о, а блисташе мед на њему подобна сјају
или горућег огња ил' сунца када се рађа.
Видев га задршће Хектор и не смеде остати онде,
него у страху отрчи и остави за собом врата,
али га погна Ахилеј у хитре се уздајућ' ноге.
Као што соко у гори од свију најбржи птица
уме да насрне лако на грлицу плашљиву птицу.
она узмиче пред њим, ал' соко пиштећи оштро
често наваљује на њу, јер срце му ловину жуди:
тако Ахилеј бесно потрчи на оног, ал' Хектор
умакне уздуж зида и колена креташе хитра.
Поред стражаре они и ветром љуљане смокве
колским се гоњаху путем, а удиљ од бедема даље.
И већ обадва стигну до оних лепотеких чесми,
гдено извиру два Скамандра вировитог врела.
Околи дим се диже из једнога врела, јер топла
истиче вода из њега, к'о жарки огањ да гори
а друго врело тече и лети хладно к'о туча,
ил' као студени снег ил' зими к'о лед водени.

Близу код врела тих широка перила беху
лепа, ограђена, на којима блиставо рухо
праху тројанске жене и лепе тројанске ћерке,
док још бејаше мир, док ахејска не стиже војска.
Туда потрче, један што бежи, а други што гони,
борац бежаше ваљан, а борац бољи још много
брзо гоњаше њега; за жртву, а ни за кожу,
нису се трудили они, рад чега се надмећу људи,
него се ради живота коњоморе Хектора гнаху.
Као брзотрки коњи кад негде за награду брзо
около белеге трче, а велика награда стоји,
троножац или жена, по смрти којег јунака:
тако трипут и они оптрчаше ногама хитрим
око тројанског зида, а сви су их гледали бози.

Већање богова о Хекторовој судбини

Њима родитељ људма и бозима зборити почне:
„Авај, очима својим сад видим драгога борца
гоњена около зида, а моје за Хектором тужи
срце! Говећа многа на жртву ми принесе бедра
на врхунцима Иде доловите, а и на самом
градскоме врху, а сад Ахилеј га прогони дивни
около града Пријама владара ногама брзим.
Него мислите о том, о богови, решите сада
хоћемо л' спасти њега од смрти ил' честита борца
таква хоћемо л' дати Ахилеју да га већ смакне!"
Њему богиња на то совоока рече Атена:
„Оче, што облаке збираш и сажижеш муњом шта рече?
Хоћеш ли човека смртна, већ давно предана судби,
вратити назад из борбе и окова свирепе смрти?
Ради, ал' нећемо теби одобрити богови други!"
На то облака збирач Див одговори њојзи:
„Не бој се, драга моја, код Тритона рођена ћерко!
Не мишљах озбиљно то, а теби ћу милостив бити,
Делај како те учи ум и немој оклеват!"
Рече и подстакне тим већ и раније жељну Атену:
скочи и Олимпској гори низ главице она полети.

Ахилеј и даље безуспешно гони Хектора.

Див узима мерила. Атена у Дејфобову лику
наговори Хектора да подели мегдан с Ахилејем

Хектора удиљ је мео и гонио брзи Ахилеј.
Као што огар у гори од кошуте прогони лане
кад га кроз долове, а и кроз кланце с легала крене,
ако се његову оку и сакрије, шмугнувши у џбун,
ал' пас једнако њушка и трчи, докле га нађе:
тако се не сакри Хектор од пажње Ахилеја брзог.
Колико пута је био пред Дарданским вратима спреман

да се заклони скоком под лепо саздане куле,
не би ли борци га озго одбранили стрелама својим,
толико пут' га Ахилеј претече и на равницу
одбије натраг, јер сам је непрестано трчао уз град.
Као прогонилац у сну што не може стизат' бегунца,
један не може бежат', а други не може гонит':
тако не може стићи Ахилеј, ни Хектор утећи.
Како би дотле од Кера и смрти спасав'о се Хектор
последњи пут за свагда да не срене њега Аполон
близу па му снагу и колена подари хитра?
Момцима тада главом Ахилеј намигне дивни,
не даде ником да оштру на Хектора избаци стрелу,
да га не рани нико пре њега и победу стекне.
Али кад четврти пут до извора веће дотрче,
тада мерила златна Кронион рашири и две
Кере болодавне смрти метне додељујућ' једну
Пелеја сину, а другу коњомори Хектору славном,
узев средину повуче, и судба се Хектору нагне,
доле према Аиду. А њега остави Фебо Аполон.
Пелеја сину тада совоока дође Атена,
приђе ближе и њему проговори крилате речи:
„Надам се да ћемо сада, Ахилеју, блистави Дивов
љубимче, велику славу синовима ахејским донет
пошто смакнемо борца ненаситог Хектора оног.
Не може више нам он из руку наших умаћи
ни кад би много стрелац Аполон се мучио за њга
те се ваљ'о до ногу још егидоноше Дива.
Него ти стани сад и предахни, а ја ћу њему
кренут' и подстаћи га с тобом да подели мегдан."
Рече Атена, и он је са радосним послуша срцем,
стане и наслони се на копљачу с меденим ртом,
остави њега Атена и приђе Хектору дивном
створив се Дејфобу слична и стасом и јакијем гласом,
приђе му ближе и ове проговори крилате речи:
„Драги, зацело те много Ахилеј притешњава брзи
гонећ' те ногама хитрим под кулама тројанског града.
Него станимо овде и остајмо храбро се бранећ'!"
Велики њој одговори ово сјајношлеми Хектор:
„Ти ми, Дејфобе, веће најмилији бејаше и пре
од све браће што их са Хекабом изроди Пријам.
Од сад ти мислим пошту и више одават у души;
када си ради мене, чим угледа моју опасност,
смео из града изић', а остају други унутра!"
Њему богиња на то совоока рече Атена:
„Брате, много ме отац и госпођа мајка по реду
мољаху колена грлећ', а около мољаху друзи,
нека останем онде, јер сви се толико боје;
али мени је срце убијала дубока жалост.
А сад се боримо бесно с Ахилејем, нимало немој
нашега штедети копља, да видимо да л' ће Ахилеј

оба нас убити можда и крваво оружје однет'
пространим бродовима ил' твоје ће смаћи га копље!"
Тако му рече и њега Атена лукаво смами.

Хектору не полази за руком да Ахилеја склони на
уговор о поштеди тела онога који од њих падне

А кад су један другом већ близу приступили они,
велики њему Хектор сјајношлеми прозбори први:
„Пред тобом, Пелејев сине, повлачит' се нећу к'о досад
када сам бежао трипут под кулама илијског града
не смејућ' дочекат' тебе. Ал' сада ме подстаче срце
да ти станем насупрот, ил' победу стекао ил' смрт.
Богове зовнимо амо, јер они ће најбољи бити
речима нашим сведоци и заштита погодбе наше.
Нећу те грдно ја наказита, даде ли Диве
снаге за победу мени, те живот одузмем теби;
него кад с тебе свучем, Ахилеју, оружје славно,
мртва те даћу Ахејцем, а тако и ти поступи!"
Њега погледав мрко брзоноги рече Ахилеј:
„Немој ми, Хекторе мрски, о уговорима зборит'
К'о што арслани и људи не имају мед собом вере,
као што у слогу никад не пристају вуци и јањци,
него један другоме зло непрестано смишља,
тако не може слоге ни мед нама бити, те вере
нама двојици нема, док један не погине од нас
и не засити крвљу штитоношу Ареја борца.
Сада се јунаштва сећај сваковрсног: сада ти треба
да си копљаник вичан и да си постојан борац.
Нема ти бежања више, Атена те Палада одмах
копљем погубиће мојим, и све ћеш откајат' сада
болове мојих другара, што копљем их погуби гонећ'!"

Ахилеј савлађује Хектора уз помоћ Атенину

Рече и копљем завитла дугосеним и тад га баци.
Ал' му се погледав напред измигољи блистави Хектор:
сагне се када га види, те од меди копље прелети
њега, закрха се у тле. Палада Атена га узме
и Ахилеју врати, а не смотри народни пастир
Хектор. Беспрекорном он проговори Пелеја сину:
„Промаши, подобни богу Ахилеју, нимало ниси
знао за моју судбину од Дива, како си каз'о,
но си блебетало ти и некакав беседник лукав,
да се уплашим тебе, те изгубим храброст и снагу.
Узмицат' нећу да ти ми у леђа забијеш копље,
него ћу напасти тебе, а груди ми копљем прободи
ако даде ти бог. Ал' мога сад чувај се копља
меденог! Кад би га цело у својој понео кожи!
Онда за синове тројске војевање било би лакше

када би погин'о ти, јер ти си им највећа мука!"
Рече и копљем завитла дугосеним и тад га баци
те он не промашив штит Ахилејев згоди по среди,
копље се одби далеко. А Хектор се расрди тада
што му је његово копље из руке излетело залуд:
стане растужен што другог јасенова немаде копља;
гласно покликне брата белоштитног Дејфоба тражећ'
дуго од њега копље, ал' њега близу не беше.
Онда докучи Хектор у души и прозбори ово:
„Авај, заного мене већ позваше богови у смрт:
ја сам мислио да је крај мене јуначки Дејфоб,
али он је у граду, а превари мене Атена.
Већ ми се худо скончање приближује, није далеко;
бежања нема, јер то већ одавно милије беше
Диву и његову сину стрељачу, који су пређе
моја заштита били, ал' сада ме сустиже удес.
Али без борбе зацело и без славе погинут' нећу,
велико свршићу дело, и унуци за то ће знати!"
То изговори и мач из кора оштри повуче,
што му је висио испод слабина велик и тежак.
Скупи се па се вине к'о орао висинска птица,
који се на поље уме залетет' кроз облаке мрке,
нежно да ухвати јагње, ил' зеца, страшљиво звере:
тако се вине и Хектор и оштрим замахне мачем.
Нањга јурне Ахилеј, и срце му бесног се гњева
напуни, штитом лепим и уметним заштити груди,
уз то се климаше њему на глави са четир' браника
шлем, а злаћана грива на шлему трепеташе сјајна,
што је Хефест много учврстио около врха.
Као што мед звездама шеће вечерњача у доба глухо,
која најлепше сија од свију на небу звезда:
тако се сјало оштрице на копљу које Ахилеј
десницом витлаше пропаст намењујућ' Хектору дивном,
кожу му гледајућ' лепу, куд најпре би мог'о погодит'.
Целу му кожу медно покриваше оружје лепо
што га је с јакога свук'о Патрокла када га смаче;
само се видело грло, где управо врат од рамена
кључне раздвајају кости, где најбржа смрт је животу.
Ту баш нападача Ахилеј копљем прободје,
одмах му кроз врат нежни копљани изиђе шиљак.
Али му од меди тешко душнике не проби копље,
да је Ахилеју мог'о још коју реч проговорит'.

Хектор моли Ахилеја да му тело врати Тројанцима,
али га он одбија, а Хектор му на самрти прориче смрт

У прах сруши се Хектор, Ахилеј се похвали дивни:
„Хекторе, ти си се, свлачећ' Патроклу оружје, над'о
здрав да ћеш остат' не марећи за ме кад не бејаш близу,
лудаче! Али сам ја још много иза њега бољи

заштитник остао његов код пространих лађа и сада
 удове теби разглобих. И псине ће тебе и птице
 ружно развлачит', а оног покопаће ахејски борци!"
 Тешко рањен њему сјајношлеми прозбори Хектор:
 „Молим те, живота ти твог и колена, оца и мајке,
 не дај да ме псине код ахејских раздери лађа,
 него ти довољно меди и злата узми, даре
 што ће их теби дати мој отац и достојна мати,
 тело пак моје кући поврати, да би ме огњу
 мртва предати могли Тројанци и тројанске жене!"
 Њему гледнув га мрко одговори брзи Ахилеј:
 „Немој ме родитељима ни удима заклињат', псето!
 Кад би ме некако срце и срџба могли навести
 пресно ти месо да режем и једем - што учини мени!
 Стога никога нема од главе да псе ти одагна
 ни да ми десет пута ил' двадесет још да ми пута
 веће одмере откуп, и друго да обрекну јоште,
 ни да целога тебе потегнути нареди златом
 Пријам, Дарданов син, - ни тако те достојна мати
 која те роди, неће на одар метнут' ни ридат'
 за тобом, него ће псине и птице целог те тргат'."
 Њему сјајношлеми Хектор умирућ' прозбори ово:
 „Добро те познајем по твој погледу, не очекивах
 да ћу те наговорит', јер гвоздено срце у грудма
 имаш, ал' пази да се због мене богови на те
 оног не расрде дана кад Парид и Фебо Аполон
 погубе тебе вична јунака код Скејских код врата!"
 Тако му рече и одмах свршетак покри га смртни,
 душа му остави уде и брзо одлети Аиду
 своју оплакујућ' судбу и оставив снагу и младост.
 Њему и мртву одговори дивни Ахилеј:
 „Умри, а потом ће Кера на мене када је Диве
 хтедне да изврши и мени и остали бесмртни бози!"

Ахилеј са Хектора скида оружје,
 а њега привезује за своја кола и одвлачи у табор

Рече те он из мрца извуче од меди копље,
 па га подаље метне и крваво оружје стане
 скидати њему с рамена. И други се стрче Ахејци,
 стану се дивити стасу и лицу Хектора дивног,
 али не приђе њему ни један без ударца каква.
 Тада је неки другару обрнув се рек'о овако:
 „Авај, сада је лакше, разуме се, Хектора пипат'
 него ли онда кад лађе нам жарким запали огњем!"
 Тако је гдеко рек'о и приш'о да Хектора дирне.
 Када му оружје свуче брзоноги дивни Ахилеј,
 међу Ахејцима уста и крилате прозбори речи:
 „Драги другари моји, старешине аргејске мудре,
 пошто ми дадоше бози да победим овога борца

који нам почини јада, колико га заједно други
не починише сви, у оружју кренимо сада
около тврђе да знамо шта снују Тројанци
када им погибе овај, да л' мисле стрмени Илиј
оставит' или остат', кад Хектора више им нема.
Него зашто ми срце у такве се занесе мисли?
Још неоплакаи и несахрањен код лађа лежи
Патрокло, којег нећу заборавит' докле мед људма
живео будем и своја док будем колена миц'о!
Ако се доиста у дому Аида и забуду мрци,
опет ја ћу и онде другара сећат' се драгог!
А сад **запевајмо пееон**, ахејски борци,
пространим бродовима са Хектором кренимо мртвим,
вељу задобисмо славу кад Хектора смакосмо дивног,
коме Тројанци по граду одаваху пошту к'о богу!"
Рече и срамотна дела од Хектора стане да чини.
На свакој нози жиле Ахилеј му пробуши дивни
између пете и глежња и волујски ремен провуче,
за кола привеже њега да глава му по тлу се вуче.
У кола затим се попне и одору подигав славну
замахне бичем на коње, и они хоћко потрче.
Хектор се повлачен запраши сав, а мрка се коса
развеже њему, а глава праховита цела му беше
прелепа некад, а тада Див је душманима даде
нек је у његовој драгој у очинској нагрде земљи.

Пријам и Хекаба наричу за Хектором

Сва му се упрља глава у праху тако; а мати
косу чупати стане и копрену белу далеко
баци и смотривши сина веома зарида гласно.
И драги отац болно зајауче, и цео народ
стане по целом граду нарицат' и кукњаву дизат'.
То је подобно било веома к'о цео да с врха
Илиј бреговити град у жарком пожару гори.
Једва Пријама Тројци зауставе који је хтео
напоље у жалости изићи кроз Дарданска врата.
Све их мољаше редом у прабини док се је ваљ'о,
сваког јунака он поименце позиваше тада:
„Станите, драги, и мени, и ако сте жалосни врло,
дајте изићи из тврђе и ахејским лађама кренут'!
Молићу човека тога, горопадног дрског злочинца,
неће ли поштоват' можда старину, неће ли жалит'
старост, - та и он оца имаде година мојих,
Пелеја, који га роди и Тројцима отхрани свима
на јад, а ували мене у невољу највећу од свих;
толику децу ми смаче, све саме напредне момке!
Али за свима њима не ридам јадан толико
колико само за једним, за Хектором. Љута ме жалост
за њим одвешће Аиду! На рукама да је на мојим

умро, ми бисмо сити за њиме се наплакат' могли,
ја и она што га породила, несрећна мати!"
Тако плачући рече, и грађани јецаху с њиме.
Тужњаву болну Хекаба пред женама тројанским почне:
„Сине, јадне ли мене! А зашто да несрећна живим,
када ми погибе ти? У граду дању и ноћу
ти ми бејаше понос, а Тројцем и Тројанкам свима
заштита беше у граду, а они тебе к'о бога
поздрављаху, јер дика и њима си велика био
док си живео, а сад скончање и судба те стигла!"

Не слутећи несрећу, Андромаха чује Хекабино нарицање
и хита на кулу, те и она стане нарицати

Тако нарицаше она, а Хектору љуба још ништа
није дознала, јер јој гласник не стиже уздан
с вешћу да јој је војно пред капијом остао градском.
Него у високом дому унутра она је ткала
двоструко порфирно рухо увезујућ' шарено цвеће.
У кући она своје лепокосе дворкиње зовне
нека треножац вељи ставе крај огња да Хектора чека
топла за купање вода са бојишта када се врати.
Луда, а не знаде да га, од купала врло далеко,
Ахилејевом руком совоока свлада Атена.
Ненадно лелек она и тужњаву зачује с куле,
колена задршћу њој, а чунак испале на тле.
Дворкињама она лепокосим прозбори одмах:
„За мном пођите две, да видим шта се то збило!
Честите свекрве чула сам глас, и мени у грудма
срце скаче до уста, а колена мени се коче:
Пријамовим стиже синовима невоља нека.
Да су од мојега уха далеко гласови такви!
Али страх ме веома да није ми Хектора смелог
од града потисн'о дивни Ахилеј, те вија га пољем,
и до свршетка догн'о већ његову несрећну храброст
којом је задисан био; мед борцима заостај'о није
него је трч'о пред свима, и није уступао ником!"
Рече и махнитој слична истрчи из себе одмах,
срце је скакало у њој, и за њом дворкиње крену.
А кад приступи кули, до гомиле бораца, стане,
осврне се на зиду и примети како је муж јој
вучен пред градом тројским, а брзотрки коњи
нештедице га вуку до пространих ахејских лађа.
Одмах оба јој ока тамнина покрије ноћна.
Она се сруши натрашке и од бола у несвест падне.
Уплетњаци сјајни далеко јој спадну са главе,
мрежа и повеска и укосник плетени јоште
и с њим копрена што је Афродита даде јој златна
онда када је себи сјајношлеми одведе Хектор
Етиону из двора к'о невесту с дарима многим.

Заове около ње и јетрве скупе се брзо,
 те је држаху спремну већ да сконча од страха.
 Пошто предахне опет и свест се поврати у њој,
 у љути удари плач и тројанским женама рече:
 „Хекторе, јадне ли мене! Судбине се родисмо исте
 обоје, ти у Троји у дому Пријама краља.
 а ја у Теби под планином шумовитом Плаком
 где ме Естион малу у својем отхранио двору,
 несрећник злосрећну мене! Ох да се ни родила нисам!
 Сада ти под земљу идеш у мрачне дубине Аиду,
 а у дворима овде удовицу остављаш мене
 у страховитој тузи, а син је јоште нам луђан,
 којега ти и ја породисмо; нећеш ти њему,
 Хекторе, заштита бити, јер мртав си, а ни он теби.
 Ако сузодавном он се и уклони ахејском рату,
 свагда мука и јада у потоње имаће време,
 јер ће други људи смањивати његове њиве.
 А дан сиротни отима све дечаку вршњаке,
 поглед обара земљи, а суза је пуно му лице.
 Потребник походи он другаре својега оца;
 једнога за огртач, а другог за кошуљу вуче;
 неко се смилује на њга, па купицу малу му даде,
 њоме окваси усне, ал' грло му остаје сухо.
 Дете што има и оца и мајку од софре га гура,
 рукама њега бије и ружним речима грди:
 „Устај одавде, отац твој не гости се с нама!"
 Плачући дечак се тада удовици матери враћа.
 наш Астијанакт, што је на крилу свог оца пређе
 само мозак јео и јагњеће претило месо.
 Кад би га обрв'о санак, те играти кад би се прест'о,
 тада би спав'о на одру, на рукама дојкиње своје,
 на свом лежишту меком, кад радошћу испуни срце.
 А сад ће злопатит' много кад милога изгуби оца,
 син наш Астијанакт, ког тако зову Тројанци:
 јер си им сам ти врата и бедеме бранио тврде.
 А сад код свијених лађа далеко од оца и мајке
 црви ће гмизат' по теби и, кад те се насите псине,
 гола те точит', а у твојем у двору лежи ти много
 красно и танано рухо, од женских откано руку.
 Ал' ја ћу све то рухи на жарком сагорети огњу,
 користи од њега немаш, јер на њему лежати нећеш,
 слава пред Тројанкама и Тројцима нека ти буде!"
 Тако се наплаче она, а за њом јецаху жене.

ПЕВАЊЕ ДВАДЕСЕТ ТРЕЋЕ НАСЛОВЉЕНО

НАДМЕТАЊЕ У СЛАВУ ПАТРОКЛА

После пресудне битке два славна мртваца чекају на сахрану, Патрокле и Хектор кога Ахилеј није изручио Тројанцима.

Ахилеј са својим Мирмидонцима опет оплакује Патрокла. Ноћу, у сну, походи га Патроклова сен. Пожурује Ахилеја да му тело сахрани. Ломача се, сутрадан, спрема, силна дрва доносе. У свечаној поворци доносе Патроклово тело. Ахилеј одсеца косу, као жртву, и ставља је у руке мртвог друга. Ломача са телом Патрокловим гори. На њу стављају силне жртве. Ахилеј посече и дванаесторицу заробљених Тројанаца, те и њихова тела тури на ломачу. Следећег дана, када ломача догори, купе Патроклове кости, стављају у суд и сахрањују. Пошто је гробна хумка насута, Ахилеј приређује надметање у част покојника и ставља награде. Такмичари се утркују на колима, рву, тркају, боре копљима, бацају котур, стрељају, бацају копље. Ахилеј је некако измењен. Јавља се као разборити судија у свађи која је избила око утрке на колима. (Наговештен је лик што ће га Ахилеј примити у следећем, завршном певању.)

Из двадесет и трећег певања доносимо сан Ахилејев и рвање Ајанта са Одисејем. У сну и разговору Ахилејевом са Патроком изречена је везаност хомерског хероја за живот. Нерешено надметање у рвању супротставља, као такмичаре, два јунака различите природе: „великог“ Ајанта, Теламоновог сина, човека-горостаса, огромне телесне снаге и борбености, и Одисеја, онижег човека, домишљатог дипломате. (По предањима која Илијада не приповеда, ова два јунака полагала су, после Ахилејеве смрти, право на његово оружје. Када је оружје додељено Одисеју, Ајант је, од једа, полудео.)

I. Појављивање Патроклове душе

А кад га ухвати сан те из срца бриге одагна,
тврђ кад сан га савлад'о - јер умори колена сјајна
гонећи Хектора према ветровитом Илијском граду –
тада приступи њему Патрокла јаднога душа
у свему подобра њему и стасом и очима лепим
и гласом, и још исто на телу бејаше рухо.
Више главе му приђе и ове проговори речи:
„Спаваш, Ахилеју, сасвим заборавивши за мене!
Ниси ме жива никад запушт'о, но сада кад умрех,
мене погребѝ што пре да прођем кроз врата Аида!
Душе ме гоне далеко, те сенке преминулих људи,
оне ме преко реке не пуштају њима да приђем,
него лутам поред Аидових широких двери.
Зато пружи ми руку, Ахилеју, цвилим, јер више
нећу се вратит' од Аида кад огњем сагорите мене.
Нећемо више живи, од драгих другара далеко,
мед њима седећи већат', јер мрска ме прогута она
Кера, што ме веће при породи зграбила била.
Али је и теби самом, Ахилеју, подобни богу,
судба да паднеш под зидом имовитог народа тројског.
Друго ти рећи ћу још и наредит', хоћеш ли слушат':
немој мојих од твојих, Ахилеју, растављат' кости,
него их састави, јер се отхраних у вашем дому

заједно с тобом када Менетиј из Опонта
малог ме доведе вама у дворе због јадног убијства
онога дана кад сина погубих Амфидаманту,
лудак, ненамерно, на њ се расрдив у игри на коцке.
Витез ме Пелеј прими у дворе и отхрани мене
брижљиво, те ме твојим, Ахилеју, назва другаром.
Тако нам исти суд нек обојици покрива кости:
златни двоушни крчаг што даде ти госпођа мајка."
Њему к'о одговор ово Ахилеј брзоноги рече:
„Зашто овамо дође, о драга ми главо, те све то
мени наређујеш сада? Та ја то извршићу радо,
тебе ћу, како ми ти заповедаш, послушат' у свем.
Него ми ближе приступи, и један другога за трен
загрлимо, те се натужимо тужњавом горком!"
Рече и обадве руке Ахилеј испружи за њим,
ал' га не ухвати; душа одлети под земљу тада
подобна диму цврчећ'. Ахилеј у чуду ћипи
удари о руку руком и речи проговори тужне:
„Авај, и у двору Аидову некакве душе
има, и сенке има, ал' никаква нема живота!"

II. Рвање

И трећу награду затим Ахилеј одреди одмах,
метне је пред Данајце, и то за рвање тешко,
троножац велик што стоји на огњу ко победник буде,
цењаху сви га Ахејци да вреди говеда дванест;
оном ко изгуби жену за послове способну многе
одреди, цењаху сви је да четири говеда вреди.
Потом се усправи и пред Аргејцима прозбори ово:
„Устајте који се овде надметати имате вољу!"
Рече, и велики син Теламонов устане Ајант,
други довитљиви уста Одисеј, вичан коварству.
Оба се опашу потом и усред простора стану,
један ухвати другога за лактове рукама крепким,
к'о што се примају рози на крову штоно их слаже
славан дунђер кад жели да заштити кућу од буре.
Снажно спопадну руке силовите кичму, те она
крцкати стане, те зној их обојицу облије бујан;
густе се модрице дигну по ребрима и по раменима,
пуне црвене крви у једног и другог, а они
победе бејаху жељни, због уметног трonoшца оног.
Нити је оборити мог'о Одисеј ни на земљу свалит',
нити је могао Ајант, јер снажни се не да Одисеј.
Када то досади веће Ахејцима с назувком лепим,
онда велики син Теламонов пробеседи Ајант:
„Дивова пего, довитљив Одисеју, сине Лаертов,
дигни ме ил' ћу те дићи, за остало Див ће се старат!"
Рече и стане га дизат', ал' смотри коварство Одисеј
Ајанта депне у прегиб под колено, а уда му клону,

Ајант се сруши на леђа, Одисеј му на груди падне:
борци посматраху то и сви се дивљаху томе.
Затим га дизати стане Одисеј, страдалник божански,
мало га крене са земље, ал' није га мог'о да дигне;
Ајант му колено сави, и оба се нађу на земљи
један крај другог близу, и прахом се умажу оба.
Трећом би ђипили они и поново стали се рват',
да не устане сам Ахилеј те их задржи:
„Немојте рват' се више и немојте мучит' се даље
победу имате оба. И награде једнаке узев
идите, да се Ахејци и други могу надметат'!"
Рече, а они га чују и послушају га радо,
очисте прах са себе и рухо потом обуку.

ПЕВАЊЕ ДВАДЕСЕТ ЧЕТВРТО НАСЛОВЉЕНО

ОТКУП ХЕКТОРА

Последње певање Илијаде доноси тек коначни обрт у причи о Ахилејевом гневу. С почетка се сусрећемо са Ахилејем чији се бес још није сталожиио. Из дана у дан он нагрђује мртво Хекторово тело. Везује га за своја борна кола и вуче триред око Патрокловог гроба. Дванаестог дана дозлогрди ово нечовештво и боговима, свима сем Хере, Посидона и Атене. Зевс ипак шаље Ахилеју његову мајку, богињу Тетиду, не би ли она наговорила сина да Хекторово тело дадне Тројанцима на откупе. Божанска гласница Ирида подстиче Пријам, Хекторовог оца, да се упуту у ахејски логор. Пријам стиже ноћу до Ахилејевог шатора. Суочен са Пријамом, коме је сина убио, Ахилеј се сети свога оца, старога Пелеја, коме је суђено да жив дочека Ахилејеву скору смрт. И Пријам и Ахилеј пунте сузу. У сузама се отапа и Ахилејева окорелост, и јад због погибије Патроклове. Поглед се Ахилеју отвара и за туђи бол, за патње човека и његову злехуду судбину. Он Пријаму даје Хекторово тело на откупе. И обећава дванаест дана примирја: нека га Тројанци сахране како јунаку приличи. Пријам одлази са Хекторовим телом. У Троји Андромача, Хелена и Хекаба оплакује Хектора. Тројанци девет дана довлаче дрва за ломачу. Онда Хектора спале, сакупе му кости у златни ковчег, упојају га и наспу гробну хумку.

У песми о откупу Хектора врхунац је и крај Илијаде. А то ће рећи - пева о Ахилејевом гневу. Стога је овде доносимо у целости.

ОТКУП ХЕКТОРА

Ахилејева неутешна жалост и нагрђивање Хектора

Сврше се игре, и борци ка брзим се лађама тада
растуре, сваки ка својој. На вечеру мишљаху они
и на уживање сна освежавног. Али Ахилеј
ридаше сећајућ' се другара драгог, а њега
свесилни санак није освај'о, но амо се тамо
ваљ'о Патроклову жалећ' и мушкост и честиту снагу,
мислећи шта све сврши и шта све премучи с њиме
газећ' у јуначке многе у борбе и валове страшне.
Тога се сећајућ' грозне низ образе роњаше сузе,
час би на страну он, а час би наузнак. лег'о,

а час на лице, а онда од одра би уст'о и крен'о,
па би жалостан сав уз обалу морску тумар'о.
А чим над морем и над бреговима зора забели,
он би је угледао па би брзоноге коње у своја
упрег'о кола и озад за кола Хектора свез'о
да га вуче и триред око Патроклова гроба
њег би вук'о и потом у свом шатору почив'о.
Протегнута на лице у праху би остављ'о њега.
Али Аполон и мртва јунака жалећи њему
кожу је чув'о од сваке од нагрде те га покрив'о
егидом златном да онај не одере њега повлачећ'.

Већање богова о Хекторовој судбини.
Див шаље Ириду да Тетиду позове на Олимп

Тако је Хектора он у срдњи унакажав'о,
али су жалили њега и блажени гледали бози
и брзохођу слали оштровидног да га украде.
С тим се слагаху бози сви други, само се нису
Хера а ни Посидон ни сјајноока Дивова ћерка,
него остану како на свети намрзише Илиј,
Пријама краља и народ због Александрова греха;
богиње увреди он у обор кадстигоше њему,
ону похвали што га обдарила злокобним блудом.
А кад поново потом осванула дванеста зора,
онда пред бозима вечним пробеседи Фебо Аполон:
„Страшни ви, богови, јесте и свирепи! Није л' вам Хектор
стегна говеђа клао и стегна беспрекорних коза?
А сад немате воље ни мртва да спасете њега,
да га угледа љуба и мајка и његово дете,
његов родитељ Пријам и народ; тад би га брзо
они сагорели огњем и достојно њега погребли!
Него Ахилеју бесном уговети желите, бози,
у кога љубазне ћуди не има; њему се не да
срце окренут' у грудма, и нарав обесну има
подобан лаву што снагом и срцем силовитим гоњен
стада напада људска да гозбу ухвати себи:
тако изгуби милост Ахилеј, а стида му не ста,
који је људском роду на корист и на штету вељу.
И други неко можда и дражега изгуби свога,
рођеног изгуби брата ил' драгога својега сина,
али опет плач и ридање оставит' уме
јер је судбина дала човеку стрпљиво срце.
Али Хектора дивног, Ахилеј кад оте му живот,
за кола сада веже и вуче около гроба
драгог другара, - ал' тиме ни лепше ни боље му није!
Само да ми се на њега не наљутимо јунака,
јер и нему земљу у срци нагрђује својој!"
На то срдита њему белорука прозбори Хера:
„И та реч би могла да вреди, сребролуки боже,

ако Хектор једнаку част с Ахилејем има;
Хектор је смртан човек, и смртна га дојила жена,
али Ахилеј је пород од богиње, коју ја сама
однегових, отхраних и човеку дадох за љубу
Пелеју, којег бози од свега волеше срца.
Сви сте богови били на свадби, - с њима се и ти
с формингом гошћаше тада, зли друже. неверо вечна!"
Скупљач облака Див одговори њојзи и рече:
„Немој се, Херо, увек на богове љутити друге!
Једнаку пошту неће уживат'. Ал' је и Хектор
најдражи бозима био од свију тројских јунака,
тако и мени, јер драгих дарова не сметаше с ума,
никада жртвеник мој не беше без једнаке гозбе,
без претилине и вина, већ какве се жртве нам дају.
Али се махнимо тога да Хектора отмемо смелог,
то се никако не да извести да не зна Ахилеј,
јер му у помоћ обдан и обноћ долази мати,
него нек сада ми когод позове Тетиду ближе
да јој поруку мудру изречем, да би Ахилеј
даре од Пријама уз'о и Хектора дао на откуп."

Див по Ириди наређује Тетиди нека Ахилеја склони
да Хекторово тело да на откупе

Рече и Ирида одмах ветронога оде да јави.
У средини измеђ' гредовитог Имбра и Сама
скочи у море црно, а вода за њом зашуми.
Она зарони онде у дубину олову слична,
што се у море спушта о рогу вола са паше
да донесе рибама смрт месождерним. У спиљи она
пространој Тетиду нађе, а поморске друге око ње
богиње заједно беху и сеђаху; она у среди
плакаше судбу сина беспрекорног, који у Троји
грудастој имаше пасти далеко од очинске земље.
Близу ње брзонога Ирида стане и рече:
„Устај, Тетидо, зове те Див пун мудрости вечне!"
Богиња сребрних ногу одговори Тетиди на то:
„Опај велики бог шта хоће? А ја се бојим
међу богове ићи с неутешним у срцу болом.
Идем, и неће ми залуд изрећи што буде ми рек'о!"
Богиња дивна кад је то рекла, на се навуче
копрену тамну, од које не беше црнега руха.
Крене на пут, а пред њом ветронога Ирида брза
као вођ, а вал се око њих увијаше морски.
Кад већ на обалу стигну, одлете у небо обе.
Дива свевидног нађу, а блажени богови вечни
седе око њега заједно сви. А Тетиди онде
седне крај оца Дива, а места јој даде Атена.
Златну у руке купу белорука даде јој Хера,
па је поздрави речма, а Тетиди врати је испив

Њима тад отац људма и бозима прозбори ово.
„Тетидо, дође на Олимп, у дубоком чемеру своме,
носећ' у грудима жалост без пребола; знадем је и сам.
Ал' ћу ти опет рећи, рад чега те овамо позвах.
Девет већ дана свађа мед бесмртним бозима траје
око Хектора мрвог и твога градобие сина.
Они оштровидног шаљу брзохођу нека украде
Хектора, али ја славом Ахилеја хођу обдарит',
пријатељство да твоје и пажњу обезбедим себи.
Хитро полети у табор и својега сина извести:
кажи му, бози се гњеве, а од свих највише ја се
бесмртних богова срдим, код свијених лађа што држи
Хектора у срцу махнит и не даје њега на откуп,
не би л' у страху од мене на откуп Хектора дао.
А ја ћу Ириду брзу јунаку Пријаму послат',
лађама ахејским драгог нек иде откупити сина
даре Ахилеју носећ' да њима смекша му срце."

Тетида обавештава сина о Дивову наређењу,
а он јој обећава да ће Хектора предати

Рече, и послуша њега сребронога Тетида одмах;
спустив се Олимпиској гори низ врхове богиња оде
и стиже сину у шатор. Унутра га она затече
како жалосно јеца, а драги око њега друзи
жустро се труде сви и ручак припремају онде:
крупнога већ у шатору густоруног заклаше овна.
Седне до њега одмах наблизу госпођа мати,
руком га помилује и речи му прозбори ове:
„Докле ћеш, породе мој, нарицати, докле ћеш тужит'
те изједати срце за постељу а ни за јело
не хајућ'? Добро би било да жену обљубиш какву.
Јер ти нећеш ми дуго већ живет', него и теби
близу стоји већ смрт и тешка те чека судбина.
Него ме слутај брзо, од Дива ти доносим вести,
каже ти, бози се гњеве, а од свих највише он се
бесмртних богова срди код свијених лађа што држиш
Хектора у срцу махнит и не дајеш њега на откуп.
Предај га брзо на откуп и дарова прими за мрца!"
На то брзоноги њојзи Ахилеј одговори ово:
„Тако нек буде! Ко откупе да, нек мрца однесе,
ако Олимпљанин сам то наређује озбиљна срца!"
Тако су мајка и син у гомили ахејских лађа
једно с другим многе говорили крилате речи.

Ирида обавештава Пријама о решењу богова

Кроновић Ириду тада у свети шиљаше Илиј:
„Хитај, Иридо хитра, и олимписко остави село,
иди у Илиј и онде јунаку Пријаму јави

ахејским лађама драгог нек иде откупит сина
даре Ахилеју носећ' да њима смекша му срце:
сам нека крене, и други Тројанац нек не иде с њиме!
Нека га старији који огласник прати, да мазге
управља и кола с лепим текунима, натраг да у град
мрца повезе кога Ахилеј погуби дивни.
Нека му не буде смрт на уму и нек се не боји:
јер му к'о пратиоца брзохођу даћемо бога;
он ће га пратити дотле Ахилеју док га доведе.
А кад га веће он у Ахилејев шатор уведе,
неће га ни сам погубит' и свима забраниће другим,
јер он безуман није ни несмотрен, није ни грешник,
него ће јунак дошљака веома благо поштедет'!"
Рече, и отиде одмах крилонога Ирида јавит';
Пријаму стигне у дворе те ридање и плач затече.
Синови око оца у дворишту седећи рухо
сузама квашаху своје, а у огртач старац
сав се умот'о и огрнуо; прашине много
беше на глави томе старини, а и на врату,
што ју је када се ваљ'о оберучке набац'о на се.
Ћерке и снахе дворе испуњаху јецањем својим
сећајући се многих и честитих оних јунака
штоно већ бејаху мртви од аргејских смакнути руку.
Пријаму близу приступив огласница Дивова рекне
тихо изустив, а оном тад колена дрхтати стану:
„**Пријаме, Дардану лозо**, прибери се, немој се бојат',
јер ти не долазим амо да невољу објавим неку,
него добро ти мислим, од Дива к'о гласница дођох,
издалека се стара за тебе, пун сажалења.
Каже Олимпљанин теби да Хектора искупиш дивног
даре Ахилеју носећ' да њима срце му смекшаш.
Сам отиди, и други Тројанац нек не иде с тобом!
Нека те старији који огласник прати, да мазге
управља и кола с лепим текунима, натраг да у град
мрца повезе кога Ахилеј погуби дивни.
Нека ти не буде смет на уму и немој се бојат'
јер ће к'о пратилац бог брзохођа пратити тебе;
он ће те водити дотле Ахилеју док те доведе.
А кад те веће у Ахилејев шатор уведе
неће те ни сам погубит' и свима забраниће другим,
јер он безуман није ни несмотрен, није ни грешник,
него ће јунак дошљака веома благо поштедет'!"

Хекаба узалуд покушава да Пријама одврати од пута.
Он у ризници одабира дарове за откуп Хектора

Када то старцу рече, брзонога Ирида оде.
А он нареди синци да кола с текунима лепим
за две упрегну мазге и кош да привежу јоште.
Сам у одају сиђе у мирисну која од дрва

кедрова саздана беше, висока, блистања пуна.
Љубу Хекабу себи позове и ово јој рече:
„Јаднице моја, глас ми од Дива с Олимпа стиже
ахејској лађи да кренем да драгога искупим сина
даре Ахилеју носећ' да њима срце му смекшам.
Него нудер ми кажи шта теби се у срцу чини?
Јер ме већ самог срце и душа подстичу на то
онамо лађи да кренем у широки ахејски табор!"
Рече, - ал' закука жена и њему одговори ово:
„Авај, камо ти разум, са којег си угледан пређе
био у људи страних и оних којима владаш?
Како ахејским хоћеш сам да лађама одеш
на очи јунаку што врле синове твоје
већ је погубио многе? У тебе је железно срце!
Ако те ухвати једном и очима ако те види
борац крвожедни онај и подмукли, нећс те жалит'
нит ће ти одати пошту. Далеко у кући овде
сина оплакујмо сада! А њему када га родих
уз нит живота снажна судбина запреде псета
брза да нахрани он, од родитеља далеко,
онде код немани страшне! По среди могла бих јетру
његову загрист' па је разједат'! Таква би била
освета за сина мога, јер није га плашљива смак'о,
него за Тројанце и за Тројанке недара ниских
био се, није притом помишљ'о на страх и бегство!"
На то одговори њојзи старина боголики Пријам:
„Немој ме устављат', хоћу да кренем, - не буди сама
злослутна у кући птица, јер нећеш ме моћи задржат'.
Да ми је неко други од људи земаљских рек'о,
врач ил' жртава какав надзирач ил' свештеник неки,
лаж је - ми бисмо рекли и њему окренули леђа:
а сад кад богињу чух и видех је лицем у лице,
идем, и неће јој речи бадава бити. Ал' мени
ако је суђено мрети код ахејских српастих лађа,
хоћу, нека ме одмах Ахилеј посече, кад свога
у руке узмем сина, и када се наплачем доста!"
Рече и поклопце лепе од ковчега отвори одмах,
дванаест хаљина лепих старина извади отуд,
простих дванаест струка и ћилима исто толико,
толико плаштева белих и кошуља јоште толико.
Одмери злато и десет изнесе таланта целих
и два треношца сјајна изнесе и четир' бакрача,
и још прелепу купу што Трачани њему је даше,
велики поклон, кад њима к'о посланик стиже; ни њега
не поштеди старина у двору, но жуђаше врло
драгог откупити сина.

Пријам из трема истера скупљене Тројанце,
а синовима наређује да му прииреме кола за полазак

Тројанце штоно у трему
стајаху гоњаше све и ружно их стане да псује:
„Идите, срамоте ви и бруке! Зар немате сами
код куће ридања доста, но дођосте мучити мене?
Није л' вам доста Див што Кроновић даде ми јаде
најбољег сина кад изгубих? Ал' знаћете и ви.
Јер ће вас лакше одсад Ахејци моћи да смичу,
пошто је погин'о он. А у дворе богу Аиду
пре да запутим ја но очима својим да видим
како нам пустоше град и бесно како га руше!"
Рече и палицом људе разagna, а они се старцу
срдитом уклоне, а он синовима повикне тада
Хелена корећ', Парида и Агатона дивног
Памона, Антифона и грлатог борца Полита,
Дејфоба корећ' и Хипотоја, поносног Дија.
Ту деветорицу кликне старина и ово им рекне:
„Хитајте, рђава децо и срамоте! Кад бисте сви ви
место Хектора мртви код бродова лежали брзих!
Авај несрећна мене! Изродих у широкој Троји
врло врлих синова, од којих ни један не оста,
ни боголики Местор, ни Троило, борац са кола,
а ни Хектор, бог међу људима, који се више
чињаше да је боговско дете неголи људско.
Све их погуби Ареј, а осташе грдиње саме,
лашци, играчи, што знају да најбоље у колу бију
ногама и да јањад и јарад народу грабе.
Нећете л' кола што брже припремит' ми сада и у њих
ово сместити све да одмах кренемо на пут?"
Рече, и они се карбе побоје својега оца,
кола за две мазге изнесу с текунима лепим,
лепа и сасвим нова и кошару привежу на њих,
потом с клинова они мазговљи скинуше јарам
од зеленике, с пуцем, снабдевен кукама чврстим,
с јармом јарамски ремен изнесу девет лаката
дуг, и на брижљиво изглађену привежу руду
сасвим на крају напред. а беочуг причврсте клинцем,
триред над пуцем ремен са сваке омотају стране,
крајеве завежу редом и припну под клинчевим шиљком.
Големе откупе потом за Хектора они изнесу
те их у изглађена у кола товарит' стану.
Потом упрегну мазге јаконоге навикле на хам,
њих му Мишани некад к'о сјајан дадоше поклон;
најзад Пријаму самом под јарам коње приведу
што их уз израђене старина храњаше јасле.

Пре поласка Пријам лије жртву и моли Дива да му
пошаље орла у знак срећна одласка. Орао се појављује
и Пријам с гласником одлази на пут

Тако је кола дао упрезат' у високом двору

Пријам и његов гласник што трезвено умеју мислит':
тада брижнога срца обојици приђе Хекаба
као мед слаткога вина у десници носећи руци
у крчагу златном да жртвују и потом да крену.
Стане пред коње и речи старини проговори ове:
„Узми и оцу Диву то излиј и моли се њему
кући од непријатеља да вратиш се, кад те већ срце
лађама подстиче твоје преко воље моје. А ти се
облака идском збирачу помоли поново Диву,
Кронову великом сину, на целу Троју што гледа;
птицу затражи брзог весника, који је њему
од свих најдражи птица и снагу највећу има,
с десне стране сам да га смотриш очима својим
и њим осокољен кренеш до данајских бродова брзих.
Ако ти свевидни Див пе пошаље свога гласника,
нећу те гонити ја и нећу ти ја наређиват'
аргејским лађама ићи, и ако желиш веома!"
На то одговори њојзи старина боголики Пријам:
„Нећу се, љубо, сада тој твојој противити жељи:
добро је подићи руке и молити милост од Дива."
Тако рече и старац кључарицу зовне да водом
руке му полије чистом, и дворкиња њему притрчи
суд за умивање носећ' у рукама и уз њега ибрик.
Пријам опере руке и прихвати крчаг од љубе,
стане се молити ступив сред дворишта, одли од вина,
на небо погледа потом и молитву прозбори ову:
„Највећи, највиши **Диве, што царујеш с Иде**, дај ми
драг да Ахилеју стигнем и да се сажали на ме,
птицу ми пошаљи брзог весника који је теби
од свих најдражи птица и снагу највећу има,
с десне стране сам да га смотрим очима својим
и њим осокољен кренем до данајских бродова брзих!"
Тако се помоли он, а мудри га саслуша Диве,
одмах му пошаље орла, ту најподеснију птицу,
мркога ловца, кога и пегавцем назива народ.
К'о што су врата широка у високе ризнице кога
човека блага што има и затворена и чврста:
тако се с обадве стране орлушини ширила крила.
И њима учини се над градом да надесно прође;
радосни буду кад виде, и свима се разгали срце.
На кола златна затим старина журно се попне,
испод хучнога трема и капије онда их погна.
Напред су мазге кола са четири вукла текуна,
Идеј их гоњаше храбри, а озад су стизали коњи
што их је управљ'о старац и брзо их гонио бичем
кроз град, а за њим к'о пратња сви његови иђаху драги
плачући горко као да у саму полази пропаст.

Хермија прати Пријама Ахилеју

Када из града они већ сиђу и на поље стигну,
онда се други натраг у Илиј враћати стану,
деца и зетови сви, а свевидни примети Диве
на пољу двојицу ону и сажали старца кад виде;
одмах Хермији он пробеседи драгоме сину:
„Хермија, теби је свагда од свега најдраже било
да се са човеком здружиш и услишиш ко ти се свиди.
Иди и Пријама сада до пространих ахејских лађа
тако поведи да га од бораца данајских нико
не види, не позна, док Ахилеју не дође старац!"
Рече. и пратилац њега брзохођа послуша одмах.
те он потплате лепе за ноге привеже тада,
златне амбросијске, које по води и бескрајној земљи
брзо ношаху њега к'о ветар кад лети и душе;
узме и палицу којом он људима заклапа очи
којима хоће, а друге спаваћиве буди иза сна;
с палицом том у руци брзохођа снажни одлети.
Брзо се потом дохвати он Хелеспонта и Троје:
кнежевићу младићу по лицу подобан беше,
што је у младости цвету, и прве ничу му маље.
Кад се провезу они крај великог Илова гроба,
онде уставе мазге и коње, у реци да воде
пију. Већ се тама по земљи спуштати стане;
тада управив поглед изблиза Хермију гласник
смотри, окрене се старини и ово му рекне:
„Пази, Дарданов сине, сад смотрено возити треба,
човека видим, зацело обојицу он ће нас раздрет'.
Него бежимо брзо на коњима ил' молимо њега
колена њему додирнув да он се смилује на нас!"
Рече, и старцу се памет од великог страха помете,
те му се коса свуда по гипком накрову телу;
он се пренерази сав. Ал' брзи му Хермија приђе,
па му прихвати руку и прозбори питањем овим:
„Куда то касно гониш, о оче, коње и мазге
кроз амбросијску ноћ кад остали спавају људи?
Зар се Ахејаца не бојиш срџбом што дишу?
Они су душмани твоји сви грдни и теби су близу.
Да те примети који у ноћи брзој и тамној
такво благо где возиш, при души ти како би било?
Ни сам ниси већ млад, и овај што прати те стар је
човека оног да одгна што први би напао на вас.
Ал' ја нећу ти зла учинит' и од тебе другог
одбићу, чини ми се да драгом си оцу ми сличан."
Нато одговори њему старина боголики Пријам:
„Тако је некако све, о драги синко, што кажеш.
Него је некакав бог и мене закрилио руком
који је пратиоца у сусрет ми послао таква,
знамење добро, к'о ти што си и стасом диван и лицем,
разуман тако и син још блажена оца и мајке."
Њему брзохођа пратилац бог одговори ово:

„Што си рекао, старче, то све је занаго право,
 Него нудер ми реци и праву ми истину казуј:
 шаљеш ли куда много и драгоцено благо
 људима страним да онде оно ти остане цело,
 или већ свети сви у страху напустисте Илиј,
 када вам најбољи борац онакав погибе, син твој,
 који у борби никад Ахејцима није уступ'о?"
 Њему одговори потом старина боголики Пријам:
 „Ко си, драгићу мој, од којег си оца и мајке,
 који ми изрече лепо судбину несрећног сина?"
 Њему брзохођа пратилац бог одговори ово:
 „Кушај ме само, старче, и питај за Хектора дивног.
 Ја сам га врло често у битки што прославља борце
 очима видео својим, и лађама кад је Аргејце
 догнао те их клао и оштром убијао међу,
 а ми се чуђасмо стојећ', јер није Ахилеј допушт'о
 у бој нам ући, јер на Атрида бејаше срдит.
 Ја сам саратник његов, на чврстој стиг'о сам лађи
 с њиме; Мирмидонац по роду сам, а мој се отац
 зове Поликтор, имовит је он и стар већ к'о и ти,
 шест још има синова, а ја сам синак му седми.
 Коцку кад бацих, паде на мене амо да идем.
 А сад на поље приспех од лађа, јер сутра ће зором
 око града Ахејци сјајнооки заметнут' битку;
 већ им је досадно седет', и ахејски не могу вођи
 да их дуже уздрже од борбе, колико је жуде."
 Њему одговори на то старина боголики Пријам:
 „Ако си занаго другар Ахилеја, Пелеју сина,
 онда потпуну мени изреци истину сада:
 да ли је син мој јоште код лађа, ил' га је веће
 разрез'о на комаде Ахилеј и хитио псима?"
 Њему одговори пратилац бог брзохођа ово:
 „Још га појели нису, о старче, псине ни птице,
 него непрестано он у Ахилејеву шатору
 лежи крај лађе; дан је већ дванести онде што лежи,
 али му не гњије тело, а нит га растачу црви,
 који разједају борце у јуначкој борби кад падну.
 Вазда без поштеде њега Ахилеј вуче, додуше,
 око другарева гроба, кад Зора осване дивна,
 ал' не наказује њега; с дивљењем глед'о би и сам
 како је росан и свеж, и сав је опран од крви,
 нигде умрљан није, и све се затворише ране,
 што год их доби, јер многи на њега избацише копље.
 Тако се блажени бози за доброг ти старају сина,
 и кад је веће мртав, јер омиле њихову срцу."
 Рече и радостан буде старина и одговор даде:
 „Добро је занаго, синко, и пристале дарове дават'
 бозима вечним, јер није ни син ми - ако га имах -
 олимписке богове у свом у двору сметао с ума:
 стога се сетише њега и час кад оте га смртни.

Него овај лепи од мене прихвати кондир,
те ме штити и прати уз помоћ богова вишњих
докле не стигнем ја у шатор Пелејеву сину!"
Њему одговори пратилац бог брзохођа ово:
„Кушаш ме, старче, млађег од себе, ал' нећу те слушат'
кад ми наређујеш дар да узмем да не зна Ахилеј.
Ал' ја се бојим јунака и устежем се у души
узет' му нешто да зло се не догоди доцније мени.
Али ћу пратити тебе шта више до славнога Арга,
пажљиво пловићу с тобом ил' пешице пратићу тебе,
нико те напасти неће ни презрети твога другара."

Пред Ахилејевим шатором. Хермија се открива Пријаму

Рече, и на кола скочи брзотрки гласник и потом
брзо у руке прихвати бич и узде па коње
и мазгове тада он великом задахне снагом.
А кадстигоше они до зида код лађа и шанца,
баш се трудили тада чувари да вечеру спреме:
на њих пратилац одмах брзохођа разлије санак,
затим скине ересе и брзо отвори врата.
Пријама потом уведе и даре на колима сјајне.
А кад Пелејеву сину до шатора већ приђу
високог, што га свом Мирмидонци дигоше вођу
одрезав јелово дрво, а шатор покрише озго
рогозом длакавим што га на луци накосили беху:
око шатора велики двор начинише вођу
кољем оградив га густим. А преворница на вратма
јелова беше, што три је Ахејца гурају силом,
а три друга Ахејца са врата велику резу
отискиваху, Ахилеј би је отисн'о и сам.
Потом Хермија хитри старини отвори врата
и Ахилеју брзом увезе дарове сјајне,
с кола на земљу скочи и старцу проговори ово:
„Знај ми, старче, да сам од бесмртних богова један
Хермија, јер ме је теби за пратњу послао отац.
Али ја ћу се сада повратит' и на очи нећу
ступит' Ахилеју, јер би то мени замерка била
бесмртни бог да смртне толико поштује људе.
А кад већ уђеш, сину Пелејеву колена прими,
моли га, тако му оца и лепокосе мајке,
тако му сина, у њему да самилост покренеш тиме!"

Пријам уђе у шатор, моли Ахилеја
да сина даде на откуп што он и обриче

Тако рече и натраг на високи одлете Олимп
Хермија, потом Пријам са кола на земљу скочи,
Идеја остави онде, те овај остане коње
и мазгове притежућ'. А старац крене шатору,

Диву драги Ахилеј где сеђаше. Њега унутра
нађе, а подаље седе другари; а два јунака,
витез Аутомедонт и Алким Арејева рода,
баш се задувала службе'. Ахилеј баш био је прест'о
јести и пити, и још је пред њиме стајала софра.
Уђе велики Пријам и приђе непримећен ближе,
колена загрли он Ахилеју, пољуби руке
страшне, војскоморне, оне синова му смакошс много.
Као кад човек, у бесној слепоћи убив земљака,
остави своју домају и у други побегне народ,
имућном човеку дође, и чуде се који га смотре,
тако се зачуди јунак боголиког Пријама спазив,
зачуде се и други, и један погледа другог.
Тада молећи Пријам јунака рекне му ово:
„Сети се својега оца, Ахилеју подобни богу,
старца какав сам и ја, на прагу старости тужне.
И њега суседи можда што бораве около њега
тару, и никога нема да уклони беду и пропаст.
Али само кад чује да јоште му живиш, у својој
души се радује он и у све нада се дане
драгог угледат' сина, од Троје кад му се врати.
А ја сам несрећан сав: изродих у широкој Троји
врло врлих синова, а жив ми не оста ни један.
Им'о сам их педесет, кад ахејска освану војска:
утроба исте мајке деветнаест ми роди синова,
иначе друге ми све у двору рађаху моме.
Већи је део ми њих погубио напасник Ареј.
А ког још јединог имах, те и сам штићаше град нам,
тога ти недавно смаче, кад очинску брањаше земљу,
Хектора. Ахејским сада и долазим лађама зато
откуп да за њега дам ти, а големе откупе носим.
Него се богова бој, Ахилеју, смилуј се мени
сетив се својега оца, несрећнији од њега ја сам
који претрпех што није на земљи човек ни један
пруживши устима руку јунаку што сина ми уби!"
Рече и подстаче жељу у њему да плаче за оцем,
узев за десницу старца Ахилеј га отисне мало.
Оба су спомена пуни, војскомору Хектора један
Ахилеју до ногу савијен плакаше силно,
а свог час плакаше оца Ахилеј, а час Патрокла,
и плач се њихов стане по целом разлегат' шатору.
А кад се ридања веће Ахилеј нарида дивни,
те му жеља за плачем из груди и удова оде,
са свог устане стоца и за руку подигне старца
жалећи седу му главу и белу његову браду,
лицем се окрене њему и крилате прозбори речи:
„Јадниче, занаго многе у души премучи муке!
Како се усуди сам да ахејским лађама кренеш
на очи човеку оном што теби честите многе
синове погуби већ? У тебе је железно срце!

Него нудер седи на столац, а у срцу чемер
пустимо нека се стиша, и ако жалосни јесмо,
јер страховити плач баш ништа нам неће помоћи.
Такву судбу већ бози испредоше људима јадним,
нека живе у болу, а сами безбрижни јесу.
Леже бурета два у Дивову двору, из једног
даје дарове зле, а из другог дарове добре.
Коме из бурета оба громовити помеша Диве,
тај ће овде наићи на зло, а онде на добро.
Кога обдари бедом, у ругло ували тога,
те га чемерна глад по убавој прогони земљи;
лута, ни смртни људи ни бози не поштују њега.
Тако и Пелеја бози обдарише дарима сјајним
откад се роди, јер некад он све је претиц'о људе
благом и богатством, а Мирмидонцима бејаше владар;
ако и бејаше смртан, за љубу му богињу даше;
али и њему зла је одредио бог, те у двору
нису се родили њему потомци, да владају једном,
него изроди једног маловечног сина; ја њега
стара не дворим, јер од домаје врло далеко
седим под Тројом, жалостећи тебе и твоју децу.
Чујемо, старче, и ти да некада бејаше срећан:
докле обухвата Лезб, Макарево седиште, горе,
Фригија озго и докле Хелеспонт бескрајни иде,
тиме си владао, кажу, синовима славан и благом.
А кад ти небески бози уделише невољу ову,
око бедема битке и свагда клања јунака,
све поднеси и немој без престанка плакат' у души,
нећеш себи помоћи што жалиш за честитим сином
нит ћеш га дићи, но могло би зло да снађе и тебе!"
Њему одговори на то старина боголики Пријам:
„Немој ме седати још, о Дивова него, док Хектор
још у шатору лежи без сахране, предај мртваца
брже, да очима видим, и од мене дарове прими
многе што их носим. Ти радуј се њима и у свој
врати се очински крај кад најпре допусти мени
јошт да живим и дуже да гледам светлост сунчану!"
Њега погледав мрко проговори брзи Ахилеј:
„Више не дражи ме, старче, јер и сам намеравам да ти
Хектора дадем на откуп! Од Дива ми гласница дође
мати, која ме роди, старине морскога ћерка.
И то за тебе знам, о Пријаме, не можеш тајит'
да те је неки бог до бродова довео брзих,
јер се не би ни човек у снази усудио доћи
амо у табор, јер не би крај стажара могао проћи,
а ни засовница од врата отиснут' лако.
Стога ми немој сад у жалостима бунити срце,
да те не погубим у свом шатору, ако и стиже
мени к'о прибеглица, да налог не прекршим Дивов!"
Рече, и задршће старац пред њиме и послуша речи.

Ахилеј прима откуп, предаје Хектора оцу
и позива овога на вечеру

Пелејев син к'о лав из шатора напоље скочи,
али не сам, но и два за њиме крену другара:
јунак Аутомедонт и Алким, што их Ахилеј
после палог Патрокла изнад свих вољаше друга.
Од кола они мазгове и коње испрегну одмах.
старчева они гласника викача уведу и потом
њего на столицу седну, за Хектора откупе силне
стану да узимају из кола обруча лепих.
Оставе два огртача и кошуљу сашиту лепо,
нек тим покрије мрца и да га да возе га кући.
Робиње зовне и рекне на страни да оперу мрца
и да га намажу јоште да Пријам не види сина;
не би срџбе мог'о савладат' у жалосну срцу
кад би видео сина, Ахилеју крен'о би срце,
те би га смакао он, и налог прекршио Дивов.
А кад робиње оперу мрца и натару уљем,
онда га огртачем и кошуљом покрију лепом,
сам га дигне Ахилеј, на носила потом га метне,
затим га дигну другари на кола рађена лепо.
Зарида тада и драгог другара по имену зовне:
„Немој се љутити на ме, Патрокло, кад и у двору
чујеш Аидову да сам на откуп Хектора дивног
драгоме оцу дао, кад сјајне ми дарове даде,
с тобом ћу и то ја поделити, како и треба!"
Рече и поново крене у шатор дивни Ахилеј,
седне на блистави столац, са којег беше се диг'о,
онде до другог зида, и Пријаму прозбори ово:
„Син ти је откупљен сада, о старче, како си рек'о,
онде ти лежи на одру. А кад осване зора,
видећеш кад га повезеш, а сад на вечеру хајд'мо!
Та и лепокоса некад Ниоба сети се хране,
њојзи је дванаесторо у кући писнуло деце,
шесторо писну јој ћерки и шесторо младих синова.
Стрелом сребрном Аполон погуби синове њене,
ћерке Артемида поби стрељачица, љутита на њу,
јер се с леполиком Летом једначила Ниоба велећ':
Лета двоје тек деце, а она да изроди народ;
зато јој оно двоје погубише подмладак цео.
Девет су лежали дана у крви, и никог не беше
да их покопа, кад ли Кронион претвори народ
у камен: десети дан их погребоше небески бози.
Пошто се насузи суза, и Ниоба сети се јела.
Сада негде на хриди на сипилском самотном брду
пребива она, гдено на ноћиште одлазе нимфе,
око ахелојске воде кад већ се издовоље игром.
Онде је Ниоба камен, и јадује од бога јаде.

Него, о старче божански, дед и ми се старајмо сада
за јело. А потом кад сина у Илиј већ једном увезеш,
довољно ридаћеш за њим, јер многих је достојан суза."
Рече и скочи Ахилеј те сребрну закоље овцу,
и њу огуле друзи и стану се бавити њоме,
и друго ситно исеку и потом на ражње наврте,
све то помно испеку и с ражњева скину печено.
Аутомедонт узме хлеб и стане га делил' по софри
у лепим кошарама, Ахилеј подели месо.
Они рукама тада за готова јела се маше.

Пошто углаве једанаестодневно примирје,
сви иду на починак

А кад већ за јелом и пићем подмире жудњу,
тада се Дарданић Пријам Ахилеју дивити стао,
какав ли је и колик, јер бозима подобан беше;
Пријаму Дарданић Ахилеј се дивио дивни
мотрсећ' му племенит поглед и његове слушајућ' речи.
Кад се сваки веће надовољи гледајућ' другог
први говорити стане старина боголики Пријам:
„Брже ме негде положи, о Дивова него, да најзад
окрепимо се и нас обојица починком слатким,
јер се нису мени под веђама склопиле очи
откад ми је синак под рукама погин'о твојим,
него уздишем удиљ и муке безбројне мучим
откад се ваљам по праху у простору дворишта мога.
А сад се јелом заложих и грло руменим вином
оквасих сада, а досад све ја не окусих ништа."
Рече, а робиње и другаре зовне Ахилеј
нека поставе одар под тремом и узглавља лепа
нека порфирна метну, одозго нек простирке настру,
вунене струке нек простру, да имају чиме се покрит'.
Робиње оставе собу у рукама носећи лучи,
одра оне припреме два и брзо их настру.
Шалећ' се тада са старцем Ахилеј прозбори брзи:
„Напољу лези, старче о драги, да не би те који
ахејски видео вођ, јер они код мене свагда
седећи већа чине мед собом како је право.
Од њих да види те који у мраку брзбхите ноћи.
одмах би од'о те Агамемнону, људи пастиру,
те би се на дуже могла одложити предаја мрца.
Него ми нудер казуј и пуну ми истину реци:
Колико мислиш дана да закапаш Хектора дивног,
дотле да чекам и да војевати народу не дам!"
Њему одговори на то старина боголики Пријам:
„Хоћеш ли занаго дати да Хектора дивног погребем,
делом, Ахилеју, тим угодићет највише мени.
Како смо, знадеш, збијени у граду, а шума далеко
да довеземо дрва, а Тројци веома се боје.

Девет бисмо дана у двору плакали за њим,
десети дан бисмо њега погребли и частили народ,
а једанести дан бисмо гроб начинили њему,
а дан дванести почели борбу, ако је нужно."
Њему одговори на то брзоноги дивни Ахилеј:
„Тако ће бити, стари мој Пријаме, како ти тражиш.
толико дана ћу битку, колико велиш одлагат'!"
Тако рече Ахилеј и десницу руку над чланком
прихвати старцу, да страх му из душе истера сваки.
Потом на починак легну у трему кућноме онде
Пријам и гласник његов, са мислима мудрим у глави.
А Ахилеј заспи у лепоме својему шатору
а поред њега легне Брисејида образа лепих.

Повратак и долазак с мртвим Хектором

Други већ богови сви и борци коњици целе
спаваху ноћи, и сан их освојио бејаше благи,
само Хермију није брзохођу могао санак
да обрва, јер је размишљао како ће краља
Пријама од лађа одвест' да не знају јаки стражари.
Ступи му близу крај главе и реч му прозбори ову:
„Старче, никаква зла се не бојиш када још спаваш
усред непријатеља, Ахилеј кад заштити тебе.
Драгога сина већ си откупио и много дао,
али би за тебе жива толике откупе трипут
дали сннови твоји у дому што осташе, кад би
Атрејев син Агамемнон те позн'о и сви Ахејци!"
Рече, - и задршће старац те пробуди тада гласника.
Потом Хермија коње и мазге упрегне њима,
погна брзо кроз табор, и није их смотрио нико.
А кад већ стигну до брода на оној лепотекој води,
Ксанту вировитом што Див га бесмртни роди,
онда Хермија опет одлети на високи Олимп.
Зора у шафран-руху по целој се просула земљи,
њих два тужећ' и плачућ' у тврђу гоњаху коње,
мазге су возиле мрца, а ни један други мушкарац
не смотри њих ни жена што лепим се појасом паше,
него само Касандра, Афродити подобна златној;
кад се попе на Пергам, тад милога угледа оца
гдено на колима стоји и с њиме гласника викача,
мрца смотри на одру где лежи, а вуку га мазге.
Закука, и жена вика по целом се разлегне граду:
„Дођите, Тројци и Тројке, да видите Хектора дивног,
ако му клицасте икад са бојнога када се поља
враћао жив на радост граду и народу целом!"
Тако рече, и нико не оста тада у граду,
ни мушкарац ни жена, јер све их савлада жалост.
Близу врата оног што мрца возаше сретну.
Прве драга љуба и госпођа мајка се стану

чупати за њим скочив ка колима лепих текуна
држећи његову главу, а народ их окружи плачућ'.
Цео би жалили дан до смираја самог сунчаног
Хектора онде пред вратма и сузе ронили за њим
с кола да није старац овако народу рек'о:
„Дајте да мазге ми прођу, а потом се можете доста
наплакат' плача, кад кући довезем мртвога сина!"
Рече, и они се размакну сви и пропусти кола.

Хектор на одру и нарицање Андромахино,
Хекабино и Хеленино

Кад већ мрца увезу у дворове славне, на одар
метну га пробушени, а поставе уза њ певаче
тужњаве зачињаче, и запеваху они
запевку болну, а жене иза њих стану да плачу.
Од њих белорука прва Андромаха тужњаву почне;
Хектора рушивојске у рукама држећи главу:
„Млад ми изгуби живот, мој војно! Удовицу мене
у кући остављаш овде! А луђан још нам је синчић
којега несрећно родисмо ми, а не мислим да ће
он до коња дорасти; са врха пре ће се овај
срушити град, јер нестa бранича му тебе, а ти га,
брањаше, честите жене спасаваше и луду децу!
Оне ће брзо одавде у пространим лађама отић'
и ја с њима, а ти ћеш, о драго ми дете, мене
пратити, онде да радиш недостојне послове неком
свирепом господару к'о робиња; ил' ће те који
за руку зграбит' Ахејац и с куле те у јадну пропаст
бацити срдит брата што негде му погуби Хектор
или оца ил' сина, јер врло су многи Ахејци
загризли голему земљу под руком Хектора дивног.
Јер ти отац не беше благ у љутоме боју:
зато за њим сада и јауче народ по граду.
Оцу и мајци плач неисказан створи и жалост,
Хекторе! А највећи бол ће остати мени,
јер ми ниси руке са смртнога пружио одра
ни реч ми рекао мудру и утешну, да бих се увек
сећала ње и обдан и обноћ ронећи сузе!"
Тако тужећи рече, а за њом су ридале жене.
Потом међу њима почне нарицање болно Хекаба:
„Хекторе, најдражи од свих синова мојему срцу,
докле ми живљаше ти, и тебе су волели бози,
али се стараху за те још и у смртноме часу.
Друге је синове моје продав'о брзи Ахилеј
када ког ухвати од њих далеко пре дебелог мора
или на Сам ил' Имбар и димовити Лемно.
Али кад теби живот дуговрхим извади копљем
око гроба другара Патрокла, кога му смаче,
тебе је вук'о, ал' није ни тако оживио оног.

А сад ми росан и као жив у дворима лежиш,
подобан оном коме са сребрним луком Аполон
приступи па га смакне тад својим стрелама благим."
Тако ридајућ' рече и тужњаву подстакне дугу.
Најзад Хелена трећа нарицати пред њима почне:
„Хекторе, мојему срцу најмилији од свих девера,
сад ми је муж Александар боголики, штоно је мене
довео некад у Троју, - еј да ме је нестало пре тог! –
већ ми је сада ево и двадесет година стигло
откад оданде отидох и оставих очинску земљу,
али још не чух од тебе ни зле ни погрдне речи,
него кад би ме други у дворима корио когод,
девер ил' јетрва или лепоруха заова која
или свекрва - свагда к'о отац благ ми је свекар –
ти си га устављ'о вазда и мене си бранио увек
својим милосним срцем и љубазним речима својим.
Зато жалосна с тобом и себе оплакујем јадну:
милостив није ми више у Троји широкој нико
а ни пријатељ добар, јер сви се грозе од мене."

Ломача, спаљивање, насипање надгробног хума
и даћа у част Хектора

Тако наричући рече, и силни је уздис'о народ.
Тада људима Пријам старина проговори ово:
„У град возите дрва, Тројанци, немојте ништа
бојат' се заседа тајних аргејских, јер је Ахилеј
шаљућ" ме од лађа црних по мени поручио ово:
„Неће нападат' пре но дванеста осване зора!"
Тако им рече те мазге и волове у кола они
упрегну, па се хитро пред градом сакупљати стану.
Девет су дана дрва довозили товари силне;
а кад светлост свету већ десета зора донесе,
тада Хектора смелог изнесу ронећи сузе,
ломачи на врх положи леш и наложе огањ.
А кад раносванка веће ружопрста освану Зора,
онда нагрне народ пред ломачу Хектора славног.
А кад се искупе већ и сви се заједно нађу,
најпре руменим вином угасише ломачу целу,
свуда куда је снага силовитог допрла огња,
потом беле браћа и другови сакупе кости,
ридајућ', и сви грозне низ образе роњаху сузе.
Кости, када их скупе, у златни сместише ковчег,
гримизним покровима и танким покрију ковчег.
У раку ископану тад спустише њега, а озго
камења крупног они навалише један на други.
Надгробни наспу хум и поставе свугде стражаре,
да их не нападну пре Ахејци с назувком лепим.
А кад подигну хум, тад враћат' се стану и потом
лепо се искупе сви и славном се чашћаху чашћу

онде у дворима Диву драгога Пријама краља.
Тако су они погребли коњомору Хектора борца.

НАПОМЕНЕ

О ИСТОРИЈСКОЈ ПОЗАДИНИ И ЕПСКОЈ ТЕХНИЦИ ХОМЕРОВОГ ЕПА

I. ИСТОРИЈСКА И ЕПСКА РЕАЛНОСТ

Иако обасјан блеском херојске величине, свет јунака Илијаде и Одисеје свет је опипљив, свет чињенички. Моћне грађевине Илиона и Микене нису блистале оним сјајем у коме их еп приказује, али су се дизале на оним местима која се у епу помињу. **Хеленски песник своје јунаке опрема оклопом од меди и туча, пушта их да се боре са борних кола, држећи се старинских описа јуначке песме који као да нас враћају у бронзано доба, иако Хелени његовог времена умеју да јашу и знају за железо.** Када не говори о јуначкој опреми него о несавитљивом духу јунака, узима као симбол железо, тврђе и отпорније од бронзе. У Илијади Хектор, док гине прободен копљем од меди, оптужује Ахилеја да у грудима има гвоздено срце. Али ови подаци садржани у Илијади и Одисеји, и поред тога што археологија често сведочи о њиховој аутентичности, **нису могли да потврде епске Ахајце - тако Илијада назива хеленска племена под Тројом - као историјски народ.** Илијада и Одисеја одвише су позни сведоци. Епски Ахајци прихваћени су као историјски народ тек недавно, и то само донекле, кад су прочитани хеленски записи из раздобља и крајева у које хеленски епови стављају ту скупину племена; јер, предисторија се претвара у историју када о њој почну да говоре њени сопствени, њој савремени писани извори.

Питање веродостојности епских извештаја о херојском добу Хеладе било је ушло у једну нову фазу већ некако око године 1870. Један одушевљени љубитељ Илијаде и Одисеје, спретан трговац који је успео да се обогати тргујући крзнима, подухватио се 1868. посла да на самом терену испита веродостојност хеленског предања о тројанској војни. Био је то Хајнрих Шлиман, коме је пошло за руком да на брежуљку Хисарлику, у области античке Троаде, открије рушевине не једнога већ целог низа старих насеља смештених тамо где се, према античким извештајима, налазио епски Илиј, град Троја. Шлиман је кренуо и на Пелопонес, у покрајину Арголиду, да тамо открије остатке Микене, седишта главног команданта тројанских непријатеља, Агамемнона. Поред остатака грађевина, 1874-76. године нашао је и изузетно богате украсне предмете од злата, који као да су потврђивали историјску основаност епитета „богата златом“ који се у хеленском епу стално јавља уз име града Микене. Шлиман је стога био чврсто убеђен да је нашао Агамемноново благо. Али стручњацима је било тешко да се са њим у томе сложи, јер материјална култура Шлиманове Микене није била слична познијој, несумњиво хеленској; штавише, ускоро се показало да има многе заједничке црте са старијом културом острва Крита. Поуздано решење овог проблема донело је тек дешифровање писаних докумената микенске цивилизације.

Године 1889, Артур Еванс, конзерватор Етмолеан музеја у Оксфорду, наишао је на отисак једног печата од прозачног ахата за који се тврдило да потиче из античке Спарте на Пелопонесу. Четири овална поља на печату садржавала су стилизоване знаке који су Еванса подсећали на хијероглифско писмо малоазијских Хетита. У годинама које су следиле Еванс је у антикваријатима

Атине нашао друге сличне печатнике и утврдио је да потичу са острва Крита. Тако су настала прва основана нагађања о старој минојској и микенској писмености. Не само античка предања него и археолошки подаци говорили су о развијеној економској структури минојског краљевства на Криту. То острво, изоловано у средишту источног Медитерана, развило је високу цивилизацију. Археолошки налази златних и сребрних предмета показивали су да је Крит морао имати развијено и специјализовано занатство. Оваква висока специјализација захтева развијену поделу рада, а подела рада економски систем који специјалистима обезбеђује услове за живот. Из тога је за Еванса проистекло питање да ли таква развијена друштвена структура не захтева нужно и неку врсту писмености, барем ради вођења основног књиговодства у краљевским палатама Крита и по утврђеним дворovima микенске господе на Пелопонесу.

Еванс је кренуо на Крит, који је још био у турским рукама, и ту је, по селима, нашао многе сличне печатнике. Сељанке су их носиле као амајлије и називале су их „даваоцима млека" или „млечним каменовима" – galuses и galopetres. Старије жене, које се више нису надале породу, радо су их продавале, док се млађе нису хтеле одвојити од тих амајлија. па је Еванс узимао само отиске. Сакупљени материјал му је омогућио да први поуздано утврди постојање једне старе писмености на терену потоње Хеладе, чије је исходиште био Крит. Али текстове на античким печатницима Еванс није могао да прочита нити је могао рећи на коме су језику састављени. Велика старина археолошких налаза са Крита, легенде о моћи критског владара Миноја или Миноса и првобитној зависности хеленске Атине од Минојеве престонице Кнососа, били су повод претпоставци да је минојска цивилизација старога Крита била нехеленска и прехеленска и да су она и њој сродна микенска цивилизација на Пелопонесу нестале када су их покорили хеленски досељеници, који су почели да продиру са балканског севера већ негде око 2000. године старе ере. Пошто је Еванс 1900. године откопао у староме Кнососу на Криту и богат архив глинених плочица исписаних минојско-микенским знацима, било је доказано и постојање минојског дворског књиговодства. Сличне таблице нађене су и у микенском Пилу на Пелопонесу, па је Евансова теорија о искључиво нехеленској и прехеленској минојско--микенској цивилизацији имала пуних педесет година велик број присталица.

Евансово схватање као да је објашњавало зашто Илијада и Одисеја приказују као неписмене јунаке херојског доба, иако многи од њих потичу баш из области где су нађени остаци старије писмености. Ако је минојско-микенско писмо служило само нехеленском становништву, било је разумљиво што га се Хелени нису сећали. Није био необичан ни сасвим изоловани податак Илијаде према коме је **краљ Проит, владар Тиринта**, града у непосредној близини Микене, послао у Ликију некакве знаке које је нацртао на сложеној дасци да би своме тасту саопштио да смакне доносиоца поруке, јунака Белерофонта. У складу са Евансовим схватањем, ти су знаци могли бити сасвим бледо сећање на нехеленску микенску писменост, **јер Проит припада генерацијама легендарних владара још из времена пре тројанског рата, дакле у легенди је старији од неписмених Ахејаца Илијаде.**

Међутим, када је године 1952. Мајкел Вентрис најзад успео да дешифрује микенско писмо - нешто другачији минојски записи ни данас још нису прочитани - показало се да су се микенским писмом служили Хелени и да је већ Шлиман био на добром путу када је говорио о хеленским становницима Микене. Записи састављени микенским писмом нађени су на Криту у Кнососу, где су хеленски досељеници покорили минојске староседеоце, на западном Пелопонесу у Пилу и на источном Пелопонесу у Микени и Тиринту, дакле на мстима где су према Илијади владали Идоменеј, један од просаца лепе Хелене. Нестор, мудри саветодавац ахејских војсковођа, Агамемнон, главни заповедник Хелена под Тројом, и пре њих и писмени Проит.

Овим открићем ипак није сасвим премошћен јаз између историјске стварности и митизоване историје епова, тј. разлика између писмених микенских Хелена и неписмених епских Ахејаца. Микенска цивилизација јавља се око 1550. године, а у пуној је снази око 1400. кад савладава главна средишта минојских старинаца на Криту. У то време микенски Хелени као да су се почели пробијати и према малоазијском копну, јер трагове њихових насеобина налазимо на острву Роду и у области малоазијског града Милета. Али новија археолошка истраживања су утврдила и то да она тројанска насебина која је пропала у то време није страдала од непријатељске руке већ од земљотреса. Тек

идућа, седма насеобина, слој VII-a, опустошена је у рату, и то око године 1200, што је доиста веома близу години 1184, традиционалном датуму разорења Троје. Али археолози су показали такође и да је микенска моћ пропала нагло око године 1200, па, према томе, у то доба микенска господа нису могла да организују велик поход преко мора какав је описан у Илијади. Стога је вероватније да су седми град на брежуљку Хисарлику, археолошку Троју VII-a, разорила она варварска племена која су у великој сеоби народа почетком XII stoleћа старе ере кренула из севернијих предела не само према југу Балкана него и у Малу Азију, преко мореуза на чијој се азијској страни налазила Троја.

Покрети тих варварских племена, међу којима су најзначајнију улогу можда играли Фриги и Илири, потиснули су нове групације хеленских племена према југу Хеладе. Та нова племена, међу којима су вероватно најважнији били Дорци, угрозила су старије хеленске досељенике, носиоце микенске цивилизације. На другој страни „народи са севера” или „народи са мора”, како старооријентални извори називају племена која се селе, као разорни талас заплуснули су обале Мале Азије, оборили су Хатушаш, данашњи Богхаскеј, престоницу силног хетитског царства, па су продрли све до североисточних огранака Нилове делте. Ту су им се Египћани супротставили године 1188, зауставили су њихове бујице и учинили да се оне, ослабљене, разлију у разним правцима.

Кроз митове о Миноју, Минотауру и лавиринту, Аријадни и Тесеју, за које зна песник Илијаде, назиремо нешто од онога сукоба у коме су микенски Хелени око године 1400. потиснули и покорили нехеленске минојске старинце. Али за развој хеленског мита, јуначке песме и епопеје значајнија је промена коју је, око 1200, донела сеоба народа. Сцена за први чин историје хеленске књижевности, чији су пуни и завршни израз Илијада и Одисеја, створена је падом микенске цивилизације, чији су творци били рани хеленски досељеници. У померањима хеленских племена које је изазвала сеоба народа значајну улогу има и колонизација малоазијских обала за коју је пут био отворен падом хетитског царства. О тим померањима сведочи и распоред хеленских дијалеката познат из архајског и класичног доба. Ти догађаји се огледају и у самој тематици Илијаде и Одисеје, само што су сва та сећања преломљена кроз призму народног песништва које митизује историју и оних промена које је Хелади донео период од XII до VIII stoleћа старе ере, раздобље које се назива хеленским „средњим веком” због општег пада културе и сталних сукоба између племена и мање или више самосталних кнежева.

Ово раздобље хеленске историје нам је најмање познато, али оно је, свакако, продирањем нових снажних племенских скупина и мешањем са старијим становништвом, створило предуслове за развој специфичне хеленске културе. Раздобље од XII до VIII stoleћа по свој прилици је и време када је хеленски мит добио онај облик у коме је познат Европи до дана данашњег. На крају тог раздобља ликовна уметност хеленског копна развија у пуној мери геометријски стил, нов и различит од минојско-микенског наслеђа, а малоазијске колоније на литерарном пољу достижу највиши домет у Илијади и Одисеји, еповима који се приписују песнику Хомеру.

II. О НАРОДНИМ ПЕВАЧИМА И ПЕСНИКУ ХОМЕРУ

За малоазијску Јонију као место настанка Илијаде и Одисеје говори легенда која приповеда како је те спевове саставио Хомер, путујући певач пореклом са јонскога истока. Поузданији је сведок језик самих епова који је вештачка творевина, мешавина јонских и еолских дијалекатских елемената. Хелени су свакако певали јуначке песме и причали легенде и митове већ пре свог насељавања по анадолским обалама, јер легендарни ликови и судбине хеленских бораца под Тројом редом су везани за балканску Хеладу и за Пелопонес, што значи да су ту ушли у свет народне књижевности. Међутим, иако прве зачетке хеленске јуначке песме треба тражити на хеленском копну, та је песма нагло израсла и бујно се разгранала у малоазијској Еолиди и Јонији, међу потомцима првих хеленских колониста и независно од истодобног спорог тока и оскудног литерарног развоја хеленског копна.

Илијада и Одисеја су у Хелади биле најчитанија књижевна дела. Оне су бациле у засенак старије и сродне песме краћег обима, сличне нашој народној, епској песми. Такве старије песме у Хелади су прво певали учесници у рату, крај логорске ватре и домаћег огњишта, а после су их певали

певачи од заната обилазећи дворове краљева и велможа. Најзад су и певаче професионалце заменили декламатори звани рапсоди, који су јуначке песме и спевове рецитовали са штапом у руци по палатама племића, о верским свечаностима и на вашарским скуповима.

Илијада и Одисеја носе у себи знаке овог развоја епског песништва, који у Хелади није био само дуг него је морао бити и богат обдареним појединцима, певачима ствараоцима. Без тих безимених уметника, без њиховог дара и осећања за песничку реч и лепоту, не бисмо могли разумети појаву веома сложених одлика епскога израза који хеленску епiku одвајају од старооријенталне и уздижу над фолклорном јуначком песмом разних народа. Те одлике можемо уочити упоређивањем Илијаде и Одисеје са нашом јуначком песмом, при чему треба имати на уму и то да подударне елементе израза налазимо у епском песништву широм света. До тога долази зато што народни певачи не понављају утврђен и наизуст научен текст, него песму стварају стално изнова, с ногу. Приликом импровизовања било би одвише напорно, како за певача тако и за слушаоце, када се не би могли ослонити на оно што је већ познато. Певач зна основне црте приповетке и главне особине ликова, а служи се устаљеним изразима и традиционалним описима, јер се сцене и својства типични за јуначки живот јављају једнако у разним песмама.

По еолским елементима садржаним у епском језику Хелена могло би се закључити да је круг песама о борби против Троје, чије је име било Илион па се стога Хомеров еп зове Илијада, развио прво у областима око рушевина Троје, на северозападној обали Мале Азије, где су се били населили еолски Хелени. Пошто су те песме пренете у ју-јније малоазијске насеобине јонских колониста, јонски певачи и декламатори служили су се и даље неким еолским речима и формулама. Тако су најлакше долазили до израза и склопова речи већ прилагођених епскоме стилу и стиху херојске песме. Овде, у Јонији - рекли смо већ - старе извођаче песама, учеснике у боју и путујуће певаче, постепено су потпуно заменили рапсоди, рецитатори, и овде је, у условима мирољубиве јонске аристократије, пољопривредне и трговачке, дошло до стварања великог херојског спева. Јонски рапсоди, удружени у неку врсту еснафа, ширили су потом мит и легенду у новом епском облику по целој Хелади и тако су их вратили матичном хеленском копну. У доба тирана и у првим данима атинске демократије, рецитавање епова било је устаљен обичај који је добио и законску подршку. У Атини VI столећа старе ере закон је наређивао да се сваке четврте године, о Панатенејском празнику, изрецитују Илијада и Одисеја. У епском облику мит постаје свехеленско добро, утиче на познију хорску лирику и на атичку трагедију у којој добија нову снагу и налази нов поетски израз.

У то доба већ су се јављали утврђени, писмено фиксирани текстови спева, које су као драгоценост чували чланови једне породице или једнога еснафа рапсода. Значи да прво писмено бележење епских текстова пада вероватно у време између старих певача песама и ових доцнијих сталешки организованих рапсода. Истина је да не знамо да ли се можда и неки старији певачи песама нису ослањали на забележене текстове. Илијада и Одисеја, у којима читамо најстарија обавештења о њима, приказују их као импровизаторе, а не помињу писање алфабетом који су хелени створили у првој половини IX столећа угледајући се на писмо Феничана. Ово ћутање одговара архаичној стилизацији херојског живота у епу где се не помињу ни хеленске колоније у Малој Азији, иако су Илијада и Одисеја тамо настале. Стога, иако је уметност херојске епопеје сачувала стил и технику усмене епске песме, не можемо заобићи питање да ли је и како је на њу утицала писменост. Одговор опет морамо потражити у поређењу уметности Илијаде и Одисеје са старијим ступњевима епског песништва, који нам нису познати са старог хеленског тла, него само из усмене књижевности нашег и других народа.

Вештина импровизовања песама захтева владање великим бројем сталних израза и формула. Чести су нарочито спојеви именице и придева, чију је старину тешко ближе одредити. У нашој и руској јуначкој песми јављају се, на пример, неке истоветне формуле, као „бело лице“, „горке сузе“, „добар јунак“ које би могле бити нарочито старе и потицати из заједничког словенског извора, док се за формуле у којима се руска и наша народна песма разилазе, као руско „влажна мајчица земља“ и наше „црна земљица“, може претпоставити да су настале у новије време. У песмама у којим се, као у

нашим или руским, јавља велик број оваквих формула, често се јављају и устаљени стихови, као наше „Боже мили, чуда великога“, „Кад у јутру бео дан освану“, а понављају се и сталне скупине стихова. Појава формуле и сталних стихова честа је у усменој књижевности и јуначкој песми разних народа, али нигде устаљене формуле, стихови и групе стихова нису тако бројни као у Илијади и Одисеји, у тзв. хомерским химнама и у одломцима из изгубљених хеленских епова. У импровизованој песми народних певача формула се често узима механички, па је она стога видљивија и мопотонија, мање уклопљена у излагање и више везана за одређено место, као код нас у стиховима „Вино пије царе Костадине“, „Вино пије силан цар Стјепане“, „Вино пије Мусићу Стеване“ или „Књигу пише Хасанагиница“, „Књигу пише од Удбине Памца“, „Књигу пише од Крајине Мујо“. И у Илијади и Одисеји наилазимо на механичку употребу формула. Рухо које Наусикаја носи да га опере је „блиставо“, муж кога Ерифилу издаје је „драг“, иако те епитете на тим местима не бисмо очекивали. Међутим, помоћу малих измена или вештим одабирањем, песник у Илијиди и Одисеји готово редовно прилагођава устаљене епске формуле месту које им даје у стиху и реченици, тако да је веома ретко нејасан, а наслеђена формула не омета лак и природан ток његове мисли. Сам стих хеленског епа, хексаметар, знатно је сложенији и покорава се строжим законима од стихова руске или наше јуначке песме, па је вероватно већ старим хеленским певачима био потребан већи број устаљених израза и стихова да би без заостајања и несклада могли да импровизују. Па опет, мада нарочита гipкост и прилагодљивост хеленске епске формуле неће бити искључиво заслуга песника Хомера, коме се приписују Илијада и Одисеја, у свеколиком Хомеровом епском језику присутан је парадоксалан спој супротних црта. С једне стране Хомер се служи формулама знатно више и доследније од осталих песника спских јуначких песама из разних народа, а с друге он није монотон и нејасан, него постиже много разноврсније и тананије ефекте од њих. Чини се да би се ово могло објаснити тиме што Хомер ствара у време када се међу Хеленима ширила писменост. Иако је песме и даље састављао на начин и у стилу певача и рапсода импровизатора, Хомер је, ослањајући се бар унеколико на писмо, могао да посвети више времена и пажње исправљању и дотеривању својих стихова.

Стални мотиви и механичка средства импровизације често се јављају у уводима јуначких песама, јер је тешко почети песму с ногу, а још је теже почети је лепо. Широм света епска песма радо узима стереотипне почетке и говори о јунацима који полазе на пут („Појездише до два побратима...“) или о сну који предсказује догађаје приказане у песми („Санак снила Иванова мајка...“). Безимени народни певач овим мотивима не поклања готово никакву посебну пажњу. Служе му само да почне са певањем и он их не повезује дубље са током излагања. Песник Илијаде, међутим, не задовољава се таквим механичким поступком. Богови шаљу заповеднику ахејске војске под Тројом сан, али варљив, у жељи да покрену ратнике у нове бојеве. Мотив пророчног сна дат је овде у особеном виду, следи после првога певања у коме је образложен Ахилејев гнев и служи песнику да прикаже сложену Агамемнонову личност. Јер, иако Агамемнон сан схвата као предсказање, он поступа веома чудно. Сазива скупштину да искуша војску и казује да је решио да се врати у домовину. Ликови ахејских јунака, нарочито лик разборитог Одисеја, ступају живи пред наше очи, а у војсци долази до узбуне. Древни и општи мотив епског увода песник Илијаде је ослободио конвенционалности и изградио га је оригинално, претварајући га у носиоца веома личне и рафиноване уметности.

У новогрчкој и нашој народној песми омиљен је у уводима мотив пророчног лета злокобних птица („Полећела два врана гаврана...“), у руској и нашој мотив гозбе и гошћења („Вино пију...“, „Славу слави...“), док се у епици многих народа јавља мотив изненадног госта који доноси неку вест и тако покреће акцију и нарацију песме. Узмимо почетак наше песме Марко Краљевић и дванаест Арапа, где је спој мотива гошћења и изненадног доласка нарочито драматичан стога што је миру и уживањима Марковог одмора супротстављена узнемиреност и невоља девојке која је сама жртва догађаја:

Шатор пење Краљевићу Марко
на Арапској покрајини љутој,
под шатором седе пити вино.
Јоште Марко чаше не попио,

ал' допаде робиња девојка
под шатора Краљевића Марка,
стаде Марка Богом братимити...

Сплетом мотива гошћења и вести коју доноси изненадни гост почиње и Одисеја. Богови су одржали веће о Одисејевом повратку у домовину, па богиња Атена узима на себе лик тафског кнеза Менте и долази на Итаку где је дочекује и гости Одисејев син Телемах. Мирна сцена гошћења и разговора добија изненада драматичну ноту када Атена Телемаху, који је изгубио сваку наду да му је отац још у животу, саопштава да му отац још увек лута светом и да ће се вратити на Итаку. Овај обрт покреће радњу пева. Телемах се супротставља просцима који облећу његову мајку и полази кришом на пут да се распита о Одисејевој судбини. Видимо, схема увода истоветна је као у нашој песми, али су у Одисеји конвенционални мотиви увода претворени у богату експозицију, у приказ ликова и прилика на Итаци.

Кратки реалистички описи јављају се у епици такође као механичка средства приповедања и одржали су се кроз столећа захваљујући техници импровизовања. Стога се у таквим описима скривају и сећања на предмете, обичаје и веровања минулих времена. Тако се у описима долазака и одлазака јунака редовно огледа нека старинска витешка учтивост која од домаћина захтева да дошљака угости пре него га упита ко је и одакле је. Чини тако Телемах са Атеном, чини тако и краљ Феачана са бродоломником Одисејем. Да се у овоме крију и стара веровања како незнани дошљак може бити неко божанство, то показују у Илијади и Одисеји они сусрети са незнанцима где се таква сумња и изриче. Песник је задржао ту црту конвенционалног описа, али сумњу по правилу образлаже наглом променом дошљаковог изгледа, коју доиста приписује натприродним силама, или је просто тумачи лепотом, па тако показује да је припадник једног познијег, мање празноверног раздобља. Али ма колико да остаје веран предању, песник на кључним местима показује уметничку осетљивост и самосталност. Када у Илијади Пријам долази Ахилеју да откупи тело свога сина Хектора, нема на томе месту ни представљања ни херојске етикеције која би могла да ослаби напету трагичност тренутка. Тек пошто је психолошки врхунац достигнут и превазиђен, пошто се Ахилеј сажалио на старца и са њим се нагодио, песник задовољава херојски протокол и епску конвенцију. Како хероју приличи и како је ред у епу, Ахилеј тражи од Пријама да с њим вечера и проведе ноћ у његовом шатору, мада је домаћин Ахилеј госту Пријаму убио сина и још га је и мртвог злостављао.

Иако на предање дограђену и над њима уздигнуту уметност Илијаде и Одисеје уочавамо најбоље баш у таквим измиреним сукобима између наслеђеног калупа и самосталног стваралаштва, ипак и ови спови садрже многе само технички и механички узете описе одлазака и долазака, устајања и легања, јела и гошћења, игре и даривања, пловидбе или вожње колима. Па и ти описи, којима су премошћени размаци између значајнијих сцена, често су носиоци једне скромне и уздржане поезије свакидашњице. У првом певању Илијаде исцрпно су описане жртве помирнице које Одисеј и Ахејци приносе Фебу Аполону, а после жртвене гозбе описано је опремање, отискивање и пловидба лађе. У ритму тог приказа строга реалистичност се на махове повлачи пред поетичношћу:

Све то пече стари свештениче,
све то пече на цјепаницама,
по пециву рујно сипа вино;
око њега скупили се момци,
У рукама виле петороге.
А када се испекоше стегна
и утробу они огледаше,
друго месо исјецкаше ситно,
на ражњеве све понатицаше,
све лијепо то испеку месо,
па печено скину га са ражња.

А кад с послом престали бијаху
те када су објед зготовили,
латише се објед обједоват',
срцу доста за свакога госта.
А кад су се јела наситили
и напили довољно пића,
чаброве су момци напунили
напунили пићем све до врха,
из чаброва врче наточише,
сваком точе, богу намјењују;
а они су синови ахејски
пјесму пјели. до заласка сунца,
бога блажећ' лијепим појањем,
пјевајући пјесму богохвалку,
и славећи бога заштитника,
а он слуша, весела му душа.

Реалистичан и чињенички, опис напредује брзо, као у неком набрајању, па се опет неосетно диже до поетских лепота:

А када је потонуло сунце
и већ пала црна помрчина,
сва дружина спати полијеже
крај припона тамо бродовијех.
А тек што је зора заб'јелила,
ружопрста зора ранородна,
отисну се опет путовати
ка широком околу ахејском.
Тада њима згодан вјетар посла,
вјетар посла заштитник Аполон;
они танку дигоше катарку,
разавише вјетрила бијела;
духну вјетар у бијела једра,
Те уприје, а посред сриједе,
како лађа брзовато плови,
стоји хука буковита вала
гдје се ломи броду око гупца.
Лети лађа мору низа вале,
лети пуста све је мање пута.

У епици су чести описи тако обичних предмета и тако свакодневних радњи да их у своје дело не би унео ни данашњи романописац, а камоли модерни песник. Краткоћа, економичност и реализам у обради ових мотива главно су правило и у хеленском епу. Импровизована јуначка песма и њена публика занимају се највише за јунака и његове подвиге. Народни певач стога не гради сцене пуне романтике и маштовите лепоте какве налазимо често у литерарном епу и у роману, а описи природе су у народној јуначкој песми ретки и ретко развијени. Разлог треба свакако тражити у томе што жива народна уметност настаје на селу и у природи, или бар у свакодневном додиру са њом, па су и певачи и слушаоци узимали природу и њене лепоте као нешто обично и нису јој придавали онај значај нити су јој прилазили са оним романтичним одушевљењем као градско становништво. И када се јаве у нешто развијенијем облику, описи природе у нашој јуначкој епици, као и у епици других народа, испуњавају

неку одређену функцију у току излагања. Најчешће се кроз приказ природе одређује време или годишње доба значајно за саму радњу:

а кад дође бијел данак Ђурђев,
сва се гора листом преобуче,
црна земља травом и цвијетом,
и ижлезе јагње за заклање,
свезаше се коњи у пајване,
планине се китишс јабланом;
таде везир ситне књиге пише...

Песник Илијаде одступа од овог општег правила анонимне јуначке песме нарочито у упоређењима, која су далеко развијенија него поредбе наше јуначке песме. Остајући реалистичан у начину описа, он се понекад и изван упоређења уздиже далеко изнад приказа природе у јуначкој песми, на пример када слика борбу Ахилеја и речнога бога Скамандра у тројанској равници коју је захватио пожар:

Најпре се пољем огањ разгори и паљаше мрце,
што их беше на рпе, а смаче их дивни Ахилеј.
Цело се осуши поље, и бистра се потисне вода.
К'о што у јесење доба кад Бореја осуши брзо
скоро наквашен вотњак, а тежак се радује томе:
тако се осуши цела пољана, мртваци изгоре;
потом блистави пламен, у реку наврне Хефест.
Метљике почну да горе и брестови а с њима врбе,
лотос горети стане и сита а с њима кипир,
све што уз лепу је реку на брегу у обиљу расло.
Јегуље и друге рибе у води стану да гину,
што су овуд и онуд по лепој пливале води,
почне их давити дах довитљивог бога Хефеста.

Видимо да у песништву Илијаде наслеђене црте јуначке песме бивају подређене новим уметничким циљевима и почињу да иступају из граница механизма импровизације. Све сведочи о даровитом творцу, али и о томе да се већ у претхомерској хеленској епици развила осетљивост за уметнички облик и економичан израз, који су творевина напора у коме је учествовало неколико столећа сарадње између извођача-импровизатора и његове публике чији укус већ није био склон безобличном обиљу и неумереној фантастици.

Морамо, дакле, поново поставити питање где је у дугом развоју хеленске епике Хомерово место и каква је у њему његова улога. Рекли смо, личност Хомер то је за нас прво легенда, доста нејасна и противречна. Затим, то је онај Хомер на кога мислимо када говоримо о песнику Илијаде, остављајући по страни питање да ли је тај Хомер испевао и Одисеју. За овог нашег Хомера можемо рећи барем оно по чему се он разликује од Хомера из легеиде. Хомер легенде подвргнут је очигледно поступку архаизовања коме подлеже и стилизација епа. Он стоји негде по средини између путујућих певача и првих рецитатора-рапсода. Аутор Илијаде, међутим, Хомер о коме говоримо, добро је познавао сложену технику рапсода тако да га морамо ставити у време када је та рецитаторска техника била већ потпуно развијена. Стога ћемо узети да је време у које треба ставити Хомера као песника Илијаде VIII столеће старе ере и да је место настанка Илијаде малоазијска Јонија, дакле предео на средишњем делу анадолске обале где су у то време цветале богате насеобине хеленских Јоњана и где се већ ширила писменост преузета од феничких трговаца.

Ипак значај писмености не сме се овде одвише истицати, нарочито не на рачун технике усменог преношења књижевних дела. Иако је писмо у старој Хелади било познато вероватно и пре Хомера, иако су текстови Илијаде и Одисеје и других дела архајске и класичне хеленске књижевности бележени већ доста рано, књижевност старих Хелена преношена је готово до времена Александра Македонског више усменим путем него књигом. Писмено фиксирање литерарних текстова није водило широј преписивачкој или, како бисмо данас рекли, издавачкој делатности. Ти су текстови били намењени еснафима декламатора, глумаца и беседника. Све до IV столећа старе ере не само еп, лирика и драма него и философска, реторска и историографска дела преношена су публици усмено и била су замишљена и састављена за слушање, а не за читање. Ретки су дотада писци који, као историчар Тукидид, не желе да им дело буде препуштено краткојеким људском памћењу и оштећењима која тексту доноси и највештија декламација. Тек са Тукидидом и философом Платоном, чија уметничка реч почиње доследно да се суочава са проблемом пребацивања живе и непосредне философске дискусије на хартију, почиње у Хелади да узима маха начело писане књижевности, књижевности конципиране за читање. Истовремено су Тукидид и Платон први велики хеленски писци који су одлучно одбацивали стару легенду и мит, и тако обележили крај архајске и класичне хеленске књижевности, раздобља у коме мит није био ни докона прича, ни пука игра маште, нити само литерарна тема, него је као покушај тумачења света још у себи носио многе црте правог и првобитног народног стваралаштва.

РЕГИСТАР ИМЕНА И РЕЧИ С ОБЈАШЊЕЊИМА

Агамеда - ћерка Аугија, биљарица.

Агамемнон - син Атрејев, унук Пелопов, краљ у Микени, врховни војвода ахејски под Тројом. Жена му је Клитемистра, син Орест, ћерке Хрисотемида, Лаодика, Ифијанаса.

Агапенор - син Анкејев, краљ у Аркадији, вазал Агамемнонов.

Агенор - син Тројанца Антенора и жене му Теане.

Аглаја - мати Ниреја, најлепшег борца под Тројом.

Адмет - муж Алкестидин, отац Еумелов.

Адрест - 1) син Талајев, раније краљ у Аргу, откуд га је Амфијарај прогнао, те је побегао у Сикион свом деди (по матери) Полибу и после његове смрти онде владао. Кад се вратио у Арг, уда једну своју ћерку за Тидеја, оца Диомедова; 2) син Метропа из Перкота, савезник Тројански.

Аид - син Крона и Реје, а брат Дивов и Посидонов, бог Подземног света, и Подземни свет, куда одлази душа кад тело умре.

Ајант - 1) син Теламонов са Саламине, брат Теуков, после Ахилеја најхрабрији јунак ахејски под Тројом; о њему као јунаку у Хомера и у светској књижевности вид. Милош Н. Ђурић: Патња и мудрост, студије и огледи о хеленској трагедији, Титоград 1962. стр. 206-235; 2) син Ојлејев из Локриде, велики борац, али стасом мањи од Ајанта Теламоновића.

Актор - 1) син Азејев; 2) отац Менетијев; 3) син Форбантов, брат Аугијин, отац Еуритов и Ктеатов; 4) отац Ехеклов.

Аластор — 1) борац из Ликије; 2) један од вођа Пиљана; 3) отац Тросов.

Александар или Парид - син Пријамов, брат Хекторов. Он је одвео Хелену и тиме изазвао тројански рат. Хектор на самрти прориче Ахилеју да ће га убити Парид уз помоћ Аполону.

Алкиона - жена Мелеагрова, која се звала и Клеопатра. Име Алкиона добила је по птици алкиону, о којој су стари Хелени причали да тужно кука кад јој нестане мужјака или птића. Кад је њену мајку Марпесу уграбио Аполон, она је, док није враћена мужу, тужила и јаукала за њим као алкион. Због материна јаукања назваше родитељи ћерку Клеопатру и другим именом Алкиона.

Алкин - уздрожка Ахилејев.

Алкимедонт - син Лаерков, мирмидонски вођ.

Алфеј - река у Аркадији и Елиди.

Амазонке - убојите становнице женских држава, у којима се нису трпели мушкарци осим колико је било потребно да им се женско становништво обнавља. По једном, најбољем. предању оне су пребивале у Кападокији на реци Термодонту, нарочито у граду Темискири (о њима вид. Милош Н. Ђурић: Из хеленских ризница, студије и огледи, Београд 1959, стр. 94-95).

Амбросија - у ствари бесмртност, зато храна богова; богови је употребљавају и као помаст, као средство за мирис и полепшавање.

Андромаха - ћерка Еетиона, који је краљевао у Теби под гором Плаком, жена Хекторова. О њој и Хектору вид. Милош Н. Ђурић: Историја хеленске књижевности, Београд 1951, стр. 82-86.

Антилох - син Несторов.

Аполон - син Дивов и Летин, бог сунца и светлости, па се зове и Фебо, брат Артемидин.

Арг - град на Инаху у Арголиди, али Хомер употребљава то име и за цео Пелопонес, чак и за целу Хеладу. **Пелашки Арг је отаџбина Ахилејева у Тесалији**, а по томе и цела Тесалија.

Аргејци - у ствари становници града Арга, али Хомер се служи тим именом за цео хеленски народ.

Ареј - син Дивов и Херин, бог рата. У њега су све особине силног ратног јунака, али за разлику од Атене, богиње рата, дивљи и жесток.

Арет - син Пријамов.

Аркесилај — вођа Беоћана.

Артемиде — ћерка Дивова и Летина, сестра Аполонова, богиња лова, зато носи лук и стреле.

Асклепије - тесалски кнез, одличан лекар. отац Подалирија и Махаона, лекара на гласу.

Атена - ћерка Дивова, богиња мудрости, женских вештина, али и богиња рата. Песник је зове и Палада Атена, а Палада значи махачица, јер Атена маше егидом и копљем.

Атина - град у Атици.

Атреј - син Пелопов, брат Тијестов, отац Агамемнона и Менелаја. краљ у Микени.

Атрид или Атрејић - син Атрејев.

Афродита - ћерка Дива и Дионе, богиње лепоте и љубави, мати тројанског јунака Енеје, којег је родила с Анхисом. Уз њену помоћ одвео је Парид лепотицу Хелену, жену Менелајеву, у Троју, и то је изазвало тројански рат.

Ахејци - главно хеленско племе у Тесалији, Месени, Аргу и Итаци, а Хомер га употребљава за све Хелене.

Ахилеј - син краља Пелеја и богиње Тетиде, краљ Мирмидонаца, први јунак у ахејској војсци под Тројом. О њему вид. Милош Н. Ђурић: Историја хеленске књижевности, стр. 78-82.

Балије - Шарац, Ахилејев коњ.

Беба - град у Тесалији.

Белерофонт - убица Белера, надимак Хипоноја, сина Глаукова.

Беотија - земља у средњој Хелади с много градова, од којих је најзнатнија Теба. Реч Беотија у натпису 11-ог певања односи се на стихове 494-877, а узета је зато што су први вођи који су пошли у тројански рат били Беоћани.

Бијант - 1) отац Лаогонов и Дарданов; 2) вођ атински; 3) из Пила.

Бореја или Бореј - ветар северац.

Брисејида - ћерка Брисејева из Лирнеса, робиња и драгана Ахилејева.

Буирасиј - град и река у северној Елиди.

Вино - мешало се с водом у мешаоницима, а потом би га виноточа узимао врчем па надесно точио у чаше. Кад год би се мешаоник напунио, излио би се налев боговима, а њиме би се и ручак завршио.

Ганимед — син Тросов, виноточа Дивов.

Гаргар - јужни рт тројанске горе Иде са храмом Дивовим.

Геја - Земља као богиња која је свуда присутна.

Герењанин - надимак Несторов. по граду или околини Геренији на Месенском заливу, где се Нестор родио или куда је се склонио кад је Херакле Пил развалио.

Главни пријатељ - кад је двојици људи отаџбина раздалеко, а они међу собом живе у великом пријатељству, те ће један другоме чинити дочек и поштење кад му дође као гост, онда су они један другом главни пријатељи. То од прилике значи главни пријатељ и у нашој народној песми, на пример Вук II, бр. 39, стр. 322-330 (Вид. Милош Н. Ђурић: Пријатељство у старој Хелади и главно пријатељство у Хелена и Срба, Лет. Мат. срп., год. 139, књ. 392. св. 6 дец. 1963. стр. 563-569).

Гласник - због своје разборитости поштован и као штићеник Дивов сматран за неповредива. Служи краљу и општини у свима приликама јавног живота у народној скупштини, код жртве, код гозбе старешина, код дочека и пратње страних гостију.

Горга - страшна неман у Хаду и на Дивовој егиди. У Хомера само једна, а у Хесиода три: Еуријала, Стена и Медуса; наместо косе носе на глави змије и станују далеко на западу.

Данајци - у Хомера име за цео хеленски народ кад га има на уму у борби под Тројом; вид. Аргејци Ахејци.

Дардан - 1) син Дива, отац Ила и Ерихтонија, родоначелник **Тројанаца (Дарданаца)**, оснивач Дарданије; 2) син Бијантов.

Деметра - богиња која је давала миран живот, а старала се за усеве и плодове, мати подземне богиње Персефонеје.

Див (Зеус или боље, Зеј) првобитно бог неба; управља облацима, кишом и ветровима, громом и муњом, и богује на висинама. Отуда све види, и у њега је највећа мудрост и снага, па зато и највећа власт. Он је отац богова, али и људима отаца, у исти мах, краљ и владар над владарима. Деце има како међу боговима и богињама тако и међу смртним људима и женама. Он не стоји сасвим пресудно ни на једној од зараћених страна, него се само стара да се врши судбина, да се ништа не догоди изван ње. Посвећени су му орао, храст и сви врхунци високих гора. Он је, дакле, у Хелена оно што је у старих Инђана Индар, а у Римљана Јупитер.

Димос - персонификација страха који људе спопада у рату: са Фобосом, која реч исто значи, он је пратилац ратног бога Ареја.

Диомед - син Тидијев, краљ у Аргу (на Пелопонесу), један од највећих јунака у ахејској војсци.

Дионис - син Дива и Семеле, бог виноградарства, који својим даром, вином, развеселава срце човеково, растура бриге и болове.

Диомеда - ћерка Форбантова с Лезба, робинја Ахилејева.

Додона - град у Епиру, најстарије пророчиште у Хелади, и то Дивово.

Долопи - племе на Екипеју у Тесалији.

Еак — син Дива и Егине, ћерке речног бога Асопа. Са женом Ендрејидом, ћерком мудрога кентаура Хирона, имао је два сина: Пелеја и Теламона.

Егида - Дивов блистави штит којим у људе угони страву, па се стога и зове Див егидоноша. Кад хоће да шири страх, Див десницом баца муње, а левицом тресе егиду. Она се описује у V-ом певању ст. 734-742. Често је Див позајмљује Палади Атени, а понекад и Аполону.

Егијал - 1) раније име ахејском приморју на северном Пелопонесу; 2) град у Пафлагонији.

Егина - 1) острво у Саронском заливу; 2) ћерка речног бога Асопа.

Елида - 1) земља у северозападном делу Пелопонеса.

Енеја - син Анхиса и Афродите, војвода дардански, један од главних јунака у тројанској војсци.

Енија - страшна и убојита богиња рата, која, као и Ареј, кога она прати, ужива у крвавом ратном метежу.

Енијалије - у Хомера исто што и Ареј, или се употребљава као надимак Арејев.

Епејци - становници северне Елиде.

Ереб — 1) бог подземног мрака; 2) мрачан и страشان простор под земљом кроз који душе покојника стижу У Хад.

Ерида - богиња неслоге, свађе и борбе, сестра и пратиља Арејева у борби. У крвавом ратном метежу она иде од одреда до одреда и умножава уздахе бораца (polystonos).

Ериније - подземни зли духови који прогоне грешника. Хомер спомиње час једну, час неколико њих, али им не спомиње ни порекло ни имена.

Етер - ведри, чисти, светли небески простор, који је над облацима и земаљским ваздухом.
 Етиопљани - у ствари људи с опаљеним лицем: народ који живи на крајњем Истоку и на крајњем Западу, свугде побожни, и зато их богови воле и посећују.
 Етолац - становник Етолије, земље у средњој Хелади.
 Еубеја - дугачко острво у Егејском мору, одвојено Еурипом од копна.
 Еудор - син Хермијин и Полимелин, вођ мирмидонски.
 Еур - југоисточни ветар који доноси облаке и кишу.
 Еуриб - 1) гласник Агамемнонов; 2) гласник Одисејев.
 Еуримедонт - 1) син Птоlemeјев, уздршка Агамемнонов; 2) слуга Несторов.
 Еурипил - 1) Еуемонов син из Тесалије; 2) син Посидона и Астипалије, краљ на Косу.
 Еуристеј — син Стенелов, краљ у Микени, господар Хераклов.
 Закинт - шумовито острво у Јонском мору према Елиди.
 Зефир - западни ветар, веома брз и оштар; доноси кишу и снег.
 Ида - висока гора, која се из Фригије простира кроз Троаду и Мисију: пуна врела, долина, звериња и шума.
 Идоменеј - син Деукалионов, унук Минојев, кретски краљ.
 Ил — син Тросов, отац Лаомедонтов, деда Пријамов. По њему се Троја зове и Илиј.
 Илтија - богиња порођаја која или помаже породицама или им продужује болове и задржава порођаје. Хомер их спомиње час неколико, час само једну.
 Ирида — персонификација дуге која везује небо и земљу; тако је постала богиња ко-ја носи поруке боговима или поруке богова људима.
 Итака - мало острво у Јонском мору, Кефаленији на североистоку, завичај Одисејев.
 Јело - Хомерови људи једу жито, и то хлебац од јечма и пшенице и месо од говеда, оваца, коза и крмади, печено на ражњу. Месосеча сече месо на мале комаде, а робови и гласници деле га гостима, који седе на столицама за малим столовима. Сваки би гост добио приличан комад. Пре и после ручка перу се руке, што се није дешавало само ради чистоће, јер се јело прстима, него је то захтевала и религиозна дужност. Главни је ручак био о подне, осим тога јео се доручак и вечера.
 Кадмејци - Тебанци, који су то име добили по Феничанину Кадму, оснивачу Тебе.
 Калхант — син Тесторов, пророк и гатар ахејски под Тројом.
 Карци - становници Карије, југозападног дела Мале Азије, сродни Лиђанима и Митанима.
 Касандра - најлепша ћерка Пријамова. После освојења Троје. Агамемнон је поведе са собом у Микену, а шта је онде доживела, пева се у XI-ом певању Одисеје. стр. 421-423.
 Кебрион - син Пријамов, возар Хекторов.
 Кентаури - дивљи народ у Тесалији, више подобни зверовима него људима.
 Кера - страшна и мрачна богиња разних начина смрти, нарочито крваве смрти на бојним колима.
 Кефаленија - острво у Јонском мору; Кефаленци су као поданици Одисејеви становници острва Саме, Итаке, Закинта, Дулихије и комада обале.
Киконци - трачки народ на Хебру и на обали до Лиса.
 Кипар - острво у источном делу Средоземног мора, познато по култу Афродите.
 Китера - острво између Крете и јужне обале Пелопонеса: ту је много поштована Афродита, која је онде радо пребивала, па се зато зове и Китерка.
 Кола - састоје се од лака дрвена стоца на два точка који спреда па с једне и с друге стране има ниску ограду (кош) од дрвета, а њој горе причвршћен савијен дрвен обод - облучац, за који се вежу узде кад кола стоје. У осовину је усађена руда, која је према крају уздигнута, где је причвршћен јарам. Прежу се два коња, а понекад три. Трећи је коњ замена кад један погођен падне. Од бојних кола треба разликовати теретна, која имају четири точка и на тавану кош.
 Копље - служило је за ударање или, као и краћа сулица, за метање. Било је дуго до четири метра, Копљача је била од јасенова дрвета, а има на оба краја шиљак од меди: доњим се, кад затреба, копље забоду у земљу, а горњим се убија. Копљем се гађа издалека или боду изблиза.

Котур (диск) - округла или обла, плосната, али у средини одебела плоча од камена, железа или дрвета, каткад без рупе, а каткад с рупом и ременом у средини за бацање. Бацати се котуром била је већ у Хомерово доба обична игра.

Крета - велико острво у Средоземном мору са сто градова (Илијада II 649), што доказује да је Крета већ у Хомерово доба била у великој мери просвећена земља.

Крон - отац Дивов, Посидонов, Аидов, Херин, Деметрин и Хестијин; зато се Див по њему зове и Кронид (Кроновић) или Кронион.

Ксант - 1) река у Ликији, из које су Глаук и Сарпедон; 2) река у тројанској држави, која се зове Скамандар; 3) коњ Хекторов; 4) коњ Ахилејев.

Курети — старо племе у Етолији с главним градом Плеуроном.

Лав - из Хомерова верног описа може се поуздано закључити да је лав у његово време живео у Малој Азији и Хелади. У тим земљама нестало га је тек у доба римске владавине.

Лађа - у Хомера она служи само за превозење. Оба краја предњи и стражни, узвијени су као рог. па се она зато и зове „на оба узвијена краја“; атрибут „једнакострани“ тиче се њене равнотеже; „весловита“ значи да на ивици сваке стране има много клинова, на које се натичу гужве од коже, а у њих се затичу весла. Кад је лађа од копна довољно удаљена и кад дува повољан ветар, дигне се катарка, која стоји усред лађе и која је двама конопцима привезана уз кљун и крму; ако је лађа осидрана, катарка лежи лађи или поред ње, па би се на одласку опет подигла. Место сидра служило је тешко камење, које је пробушено и на конопце привезано.

Лакедемон — земља у јужном Пелопонесу с главним градом Спартом, где влада Менелај.

Лаомедонт - син Илов, отац Пријамов, краљ тројански.

Лапити - народ у Тесалији под гором Олимпом.

Лезб - острво у Егејском мору уз малоазијску обалу.

Лелези - старо племе расејано по приморским крајевима Хеладе и у Малој Азији, храбри морнари.

Лемно - острво у северном делу Егејског мора, због вулканске своје природе посвећено Хефесту, богу огња.

Лета - мати Аполона и Артемиде, што их је родила с Дивом.

Ликаон - 1) отац Пандаров; 2) син Пријама и Лаотеје, убијен од Ахилеја.

Ликија - 1) горски крај у Малој Азији између Средоземног мора, Памфилије, Фригије и Карије; 2) мали крај на реци Есепу под тројанском врховном влашћу.

Локрани - становници Локриде, земље у средњој Хелади.

Лотос - нека врста детелине (лат. trifolium melilotus или lotus corniculatus .Linn.), сасвим различна од лотоса у IX-ом певању Одисеје.

Лук - био је направљен од дрвета или два козја рога, који су с доњим крајевима били састављени у окованом лакту. Тетива је била сплетена од говеђег црева. Да би лук био гибак, натезан је само онда кад је требало, а за натезање била је потребна велика снага. Стреле су биле од трске и имале су тробридне врхове. Ношене су у тулу на левој страни.

Махаон - син Асклепијев. лекар у ахејској војсци.

Мач - направљен од меди, с обе стране оштар и подеснији за ударање него за бодeње. Држак је могао бити украшен сребром и слоновом кошћу. Ношен је у кожним или кованим корицама с леве стране на ремену који је текао преко десног рамена.

Мелеагар - син Енејев и Алтејин који је убио калидонског вепра. Али кад су се Етољани (калидонски) и Курети (плеуронски) посвађали за главу и кожу вепрову, и он погубио једног брата Алтејина, мати га прокуне, и он одустане од боја мада су понуђени богати почасни дарови, док није напослетку Калидон од Курета избавио, али сад без оних дарова.

Менелај - син Атрејев, брат Агамемнонов, муж лепе Хелене, коју је одвео Парид.

Менетије - отац Патроков (XI 765-803 и XXIII 85-88).

Меонци — савезници тројански, становници Меоније, а доцније се та земља звала Лидија.

Мерион - син Мелов с Крете, храбри ратни друг Идоменејев.

Микена - град у Арголиди, престоница Атрејева и Агамемнонова.

Миној - син Дива и Еуропе, владар у Кносу на Крети.

Мирмидонци — ахејско племе у тесалској Фтиотиди, којима је владао Ахилеј, с главним градом Фтијом и Хеладом.

Митани - 1) становници Мисије у северозападној Малој Азији; 2) народ у Тракији.

Мулије - 1) Епејак, кога је погубио Нестор (XI 739); 2) Тројанац, кога је погубио Патрокло (XVI 696); 3) Тројанац, кога је погубио Ахилеј (XX 472).

Мусе - богиње певања и песништва; у Хомера час једна, час неколико.

Надметање - о тој појави хеленског живота вид. Милош Н. Ђурић: Огледи из грчке филолофије и уметности, Савременик СКЗ, 1936, стр. 199-237, и Кроз хеленску историју, књижевност и музику, студије и огледи. Београд 1955, стр. 137-161.

Назувак - прављен од коже, а ношен на нози, да је не би озледио големи штит који је борац носио. Причвршћен је над глежњем ковчама. У доцније време служио је за одбрану ногу, а грађен је од метала.

Најада - нимфа која пребива при изворима.

Нектар - црвенкасто и мирисно пиће богова.

Нестор - сии Нелејев и Хлоридин, краљ у Пилу, међу ахејским јунацима угледан својим годинама (владао је већ трећим нараштајем), својом мудрошћу и речитошћу. С њиме су и два сина: Антилох и Трасимед.

Нимфе - млађане пратиље Артемидине: бораве у горама, на ливадама, у пећинама, поред потока и извора, па би онога који би им дошао у власт занеле, а у љутини обезумиле.

Ниоба - ћерка Тантала и плејаде Тајгете, или хијаде Дионе, сестра Хелопа, жена тебанског краља Амфиона. О Есхиловој обради мита о Ниоби вид. М. Н. Ђурић: Етика и политика у Есхиловој трагедији, посебних издања САН књ. СХ1Х, 1937, стр. 156-158.

Нот - јужни ветар који обично доноси кишу.

Одисеј - син Лаертов, краљ Итаке и Кефаленије, један од првих ахејских јунака не само због своје храбрости него и због мудрости и довитљивости. Опширније о њему вид. М. Н. Ђурић: Историја хеленске књижевности. стр. 86—89.

Океан - 1) вода што окружује земљу и море; из њених таласа излазе сунце, месец и звезде и опет се у њих враћају; 2) бог те воде.

Оклоп - састављен од две медне плоче: једне за груди, а друге за леђа; стезао се кожним појасом који је окован.

Олимп — две хиљаде девет стотина и седамдесет метара висока планина између Македоније и Тесалије. Хелени су сматрали да на њој пребивају богови.

Палада - вид. под речју Атина.

Пардал - звер која се зове и леопард и пантер: у Хомерово доба била је као и лав (арслан) довољно обична у Малој Азији.

Парид - вид. под речју Александар.

Патрокло — син Менетијев, најдражи друг и саратник Ахилејев.

Пафлагонци — становници Пафлагоније на јужиој обали Црног мора, савезници тројански.

Пееон - 1) лекар богова на Олимпу; 2) пееон песма у славу бога Аполона.

Пелазги — староседеоци хеленски који су се из свога прастарог боравишта око Додоне у Епиру раширили по Тесалији, Атици, Пелопонесу, Лемну итд., али се доцније међу надошлим странцима изгубили.

Пелеј - син Еаков, брат Теламонов, муж богиње Тетиде, с којом је родио Ахилеја.

Пелиј - планина у Тесалији.

Пеонци - становници Пеоније у североисточном делу Македоније, савезници Тројанаца.

Пергам — тврђава тројанска, али се тако назива и сама Троја.

Персефонеја - ћерка Дива и Деметре, жена Аидова. краљица Доњег света. Заједно са својим мужем влада душама покојника и чудовиштима њена света и испуњује људске клетве.

Пијерија - земља у Македонији. названа по брду Пијеру које се налази у њој.

Пил - град у Месенији, земљи у југозападном делу Пелопонеса, главни град државе Несторове.

Пита - најстарије име Аполопова пророчишта под Парнасом.

Плејаде - седам ћерки Атланта и Плејоне, звезде које наш народ зове Влашићи.

Посидон - син Крона и Реје, брат Дива и Аида. Надимак му је земљотресац, јер се мислило да потреси долазе из мора. Његово оружје је трозубац, којим узбуркава море и цепа земљу.

Пријам - син Лаомедонтов, краљ тројански, који има педесет синова и дванаест ћерки, разуме се од неколико жена. иноча, али права му је жена Хекаба, с којом је родио Хектора.

Радамант — син Дивов, брат Минојев.

Реја - Кронова жена и сестра, мати Дива, Посидона, Аида и Хере.

Ртник - између бораца онај који се налази спреда као на рту и први наваљује на непријатеља.

Саламина - мало острво Атине на западу.

Сам - друго име за острво Кефаленију (у Одисеји Сама).

Сангарија - река у Битинији, Фригији, утиче у Црно море.

Сатнионт - шумски поток у Мисији.

Сидон - славан град у Феникији.

Скамандар - зове се и Ксант, река у тројанској земљи.

Скејска (у ствари Лева) враша - воде из Троје у ахејски табор.

Скир - острво у Егејском мо-ру, Еубеји на североистоку.

Слава - један од најјачих мотива људског делања у хомерског човека. Вид. М. Н. Ђурић: Историја хеленске етике, Београд 1961, стр. 53.

Спарта - град у Лакедемону, седиште краља Менелаја.

Сперхиј - река у Тесалији.

Стига - ћерка Океана и Тетије, речна нимфа и главна река у Доњем свету, која девет пута оптиче око њега. Кад неко од богова хоће да се закуне, донесе му Ирида у златном суду воде из Стиге, и он је при заклетви излије. Како је она река у Доњем свету, у царству смрти, тако божанство које се том водом куне само себе предаје смрти ако лаже.

Стоволовка или стоволка (хека томба) - жртва кад се у један мах жртвује сто или више говеда; али се ретко жртвовало толико, те стоволка може значити уопште повећу жртву.

Таланат - у Хомера мала мера злата, изближе непозната.

Тартар - дубок и мрачан понор испод Доњег света у који је Див бацио Титане.

Теба - 1) град у Беотији; 2) завичај Хекторове жене Андромаче; 3) град у горњем Египту поред Нила.

Теламон - син Еаков. брат Пелејев, отац већег Ајанта и Теукра, краљ на Саламини.

Темиста или Темида - Правда, богиња поретка у свету и закона.

Тенед - острво пред тројском обалом.

Тетида - једна од Нерејки, морских богиња, жена Пелејева, мати Ахилејева.

Тетија - жена бога Океана.

Теукар - син Теламонов, брат већег Ајанта.

Тидеј - син Енејев, отац Диомедов, највише о њему у IV-ом певању, стр. 372-400.

Титени — старији богови, синови и ћерке Урана и Геје. Кад им је Див отео владу, бацио их је у Тартар.

Титон - син тројанског краља Лаомедонта и брат Пријама; због његове лепоте уграбила га Еоја (= Зора), богиња јутарњег руменила, која граби све што је лепо, свеже и младо.

Тракија - велика земља између Македоније и Црног мора.

Тритон - поток у Беотији.

Троја - главни град тројанске државе, на северозападној обали Мале Азије. Ахејци су га председали десет година, докле га напоследку нису заузели и разорили, а потом је, разуме се, пропала и тројанска држава.

Троножац - котлић на три ноге за грејање воде, али и за мешање вина или само за украс у соби, зато често за награду победнику у играма.

Трос - некадашњи тројански краљ, прадеда Пријамов.

Уран - небо, али значи и најстаријег бога, коме је (по најстаријем миту) жена Геја (тј. земља): синови и ћерке су му Титени.

Фебо - надимак Аполона као бога светлости.

Феничани - добро познати Хомеру, јер су са својим лађама посећивали и хеленске обале и острва и довозили на продају различну робу из источних страна.

Фобос - вид. под речју Димос.

Фокејци или Фочани - становници Фокиде, земље у средњој Хелади.

Форминга - музички инструменат са струнама.

Фриги (Фригијци) - становници Фригије, најзападније земље у Малој Азији.

Фтија - град и земља у јужној Тесалији, где је краљевао Пелеј, отац Ахилејев.

Харите - богиње љупкости и милине, дворкиње Афродитине. Колико их има, Хомер не каже, он спомиње само Паситеју.

Харпије - персонификација брзих и жестоких ветрова. Песник спомиње по имену само Подаргу, мајку Ахилејевих коња Ксанта и Балија, брзих као вихор.

Хеба - ћерка Дива и Хере, пехарница на Олимпу.

Хекаба - жена Пријамова, мати Хекторова.

Хектор - син Пријама и Хекабе, муж Андромаше, отац Астијанакта, најугледнији јунак тројански.

Хелада - град у Тесалији и област око њега. У доцнија времена тако се звала цела хеленска земља.

Хелена - ћерка Дива и Леде, жена краља Менелаја, од којег је одвео Парид. Опширније о њој види М. Н. Ђурић: На изворима уметничке лепоте, огледи о Хомеру, СКЗ 339, 1937, стр. 5-39.

Хелије - управо сунце, а онда бог сунца.

Хера - сестра и жена Дивова и потом краљица богова и људи.

Херакле - син Дива и Алкмене, жене Амфитринове, највећи јунак хеленски, који је живео пре тројанског рата. Опширније о њему вид. М. Н. Ђурић: Миш о Хераклу и његов смисао или о непрестаном самонадрастању. Књижевност. кљ. XXXI, 1960, 487-501.

Хермија - син Дива и Атлантове ћерке Маје, бог телесне и духовне окретности, гласник богова и пратилац душа у Подземни свет.

Хипемолзи - народ у Тракији који пије кобиле млеко.

Хиперион - надимак бога Хелија.

Хирон - мудри кентаур, лекар, учитељ Ахилејев.

Хоре - нижа божанства, која у љупкој игри приказују ред у промени, нарочито у промени годишњих времена. Оне доносе часове и годишња времена и дају да све у право време успева и цвета.

Част - у Хомера неодвојива пратиља одлике и заслуге. О њој вид. М. Н. Ђурић: Историја хеленске етике, стр.54.

Шлем - капа од пасје коже, која је око ивице имала обруч, а по себи кврге од метала. Ретко је цео шлем био од метала. На њему је била перјаница од коњске струне, а осим тога могли су бити причвршћени рогови. Привезан је под брадом ременом.

Штит - оружје за заштиту од непријатељског оружја сложено од више сувих, округло обрезањих кожа које су сашивене ременом или жицама, а у средини утегнуте. За утезање служила је хоризонтална дрвена пречница, која се држала с унутрашње стране штита као ребро, тако да је штит био избочен, само је у средини била слободна, те се за њу штит држао руком. Са спољашње стране штит је могао бити окован, нарочито око ивице, па у средини на пупку, а и украшен. У ходу је висио на леђима, а у борби повукао би се напред и поставио на земљу, те би борац, сакривен иза њега, гађао непријатеља копљем.

ЛИТЕРАТУРА

М. Будимир, Хомерова иесма о смрти и љубави, у књизи: Са балканских источника, Београд 1969, стр. 39-93.

- М. Будимир, О Илијади и њеном песнику, Београд 1940. (Мала библиотека Коларчевог народног универзитета, св. 10).
- М. Будимир, О атинској Илијади, Летопис Матице српске, година 140. новембар 1964, књ. 394, св. 5, стр. 380-398.
- Н. Вулић, Противречности у Омира и у нашој народној поезији. Глас Српске академије наука СХІХ, Београд 1925, стр.1-68.
- Н. Вулић, Наше народне песме и Илијада, Зборник у част Б. Поповића, Београд 1929, стр. 98-109. Б. Гавела, Историја уметности античке Грчке, Београд'1975, стр. 57-80.
- Е. Граси, Теорија о лепом у антици, Београд 1974. стр. 46-52. 2. ^и^:а^, НотегЛо риапје од. НеиоЛа с1о
- З. Дукат, Хомерско питање од Хезиода до Милмана Перија Књижевна смотра. год. VII Србница (Загреб) 1975 бр. 21 стр. 69-89
- М. Н. Ђурић, Историја хеленске књижевности, 2. изд., Београд 1972, стр. 25-121.
- М. Н. Ђурић, Друштвени, привредни и политички систем у Хомеровим епопејама, Зборник историје књижевности, Одељење литературе и језика, књ. 3. Српска академија наука и уметности, Београд 1962, стр. 1-33.
- М. Н. Ђурић, На изворима уметничке лепоте. Огледи о Хомеру, Београд 1957.
- М. Н. Ђурић, Хомер у нашим књижевностима. - Покушај библиографије превода Илијаде и Одисеје и радова о Хомеру, Жива антика IV, 2, Скопље 1954, стр. 416-424.
- Д. Живковић, Теорија књижевности са теоријом писмености, 6. изд.. Београд-Сарајево, 1964. стр. 169-200.
- П.С Кохан, Историја грчке књижевности, 2.итд., 1971.
- Д. Невенић Грабовац, Хомер у Срба и Хрвата, Београд 1967 (Монографија Филолошког факултета у Београду, књ. XIII). (да се не би случајно наљутиле усташе ???)
- Х. С. Робинсон, – Н. Вилсон, Митови и легенде свих народа, Београд 1976. 81г. 106-212.
- М. Роствоцев, Историја старог света, Н. Сад, 1974. стр. 30-54.
- М. Флашар, Хомер и хеленска епика, у књизи: Хомер, Илијада, превео М. Н. Ђурић, Београд 1975, стр. 5-45.
- М. Флашар, Хомерска поредба у Његоша. Стварање, год. XIX, Титоград 1964, бр. 2, стр. 201-212.

САДРЖАЈ

Предговор - О грађи и јединству Илијаде.

Избор из Хомерове Илијаде

Напомене

Регистар имена и речи са објашњењима

Литература

БИБЛИОТЕКА „КЊИЖЕСТВО“

ХОМЕР

ИЛИЈАДА

Издавач КЊИГА КОМЕРЦ

Београд

За издавача
БОБАН СТОЈИЉКОВИЋ

Уредник
ЈАНА НИКОЛИЋ

Ликовно и графичко обликовање
ДОБРИЉО М. НИКОЛИЋ

Лектор
МАЈА ВЕРУОВИЋ

Коректор
ИВАНА ПОПОВИЋ

Слог и прелом
ПРЕДРАГ М. ПОПОВИЋ

Тираж
3.000

Штампа
МД ШТАМПА Београд